

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE

cercetări numismatice

VII

Inv. 22938

Muzeul National de Istorie

**cercetări
numismatice**

VI

Sub redacția:
OCTAVIAN ILIESCU și CONstanța STIRBU

București, 1990

Coperta: Mariana Gavrilă

Desene : Doina Rafaclidis
Mariana Gavrilă
Simona Movilă

Tehnoredactare și dactilografiere : Daniela Iacovache
Vasilica Pleșu

UN TEZAUR DE MONEDE GETO-DACICE REDESCOPERIT:
POPEŞTI (VILCEA)

de OCTAVIAN ILIESCU

Literatura mai veche privitoare la descoperirile monetare a păstrat, între altele, informații adesea lacunare, uneori eronate, despre cîteva tezaure de monede geto-dacice, care au rămas nepublicate pînă astăzi. Drept urmare, ele au rămas neintegrate în tabloul general al evoluției monetăriei geto-dacice, sărăcind astfel documentarea de care dispunem pentru mai buna înțelegere a condițiilor în care a avut loc acest fenomen economic. Cercetări întreprinse în arhive ar putea totuși aduce, în unele cazuri, date complimentare, care, la rîndul lor, ar permite recuperarea sau chiar redescoperirea unor asemenea tezaure monetare. Un exemplu în acest sens îl oferă tezaurul de la Comana (jud. Giurgiu), de care nu am ocupat cu alt prilej¹. Folosind ecelași gen de investigații, vom înălătura astăzi vălul uitării ce acoperă pe nedrept un alt tezaur de monede geto-dacice; va fi vorba de data aceasta de cel descoperit în 1903 la Popești, multă vreme greșit localizat, iar al cărui conținut a rămas neprecizat pînă în ultimii ani².

Cea dintîi ștîra cu privire la acest tezaur a fost publicată exact la un deceniu de la descoperirea lui și o datorăm lui Const. Moisil, care, inițiind în 1913 cunoșcutul său repertoriu³, consemneză sub nr. 8 cele urmăzează :

"La Popești (jud. Constanța) 240 tetradrahme barbare de argint găsite în 1903. Imitațuni după staterii de argint ai lui Filip II. Se păstrează la Academia Română."⁴

Observăm mai întîi că o localitate cu denumirea de Popești nu a existat nici o dată în județul Constanța; în al doilea rînd, potrivit vechii terminologii, C. Moisil întrăbunță denumirea de stateri (adică didrahme) pentru a desemna în realitate tetradrahmele emise de Filip II, regele Macedoniai (359-336 î.e.n.).⁵

Trei ani mai tîrziu, Const. Moisil scria despre ecelași tezaur cele ce urmează :

"În legătură cu tezaurele de monete grecești, trebuie pus un tezaur de monete dace, descoperit în județul Constanța la 1903. El cuprindea 240 piese de argint, imitații barbare după tetradrahmele lui Filip II. Tipurile

sunt foarte degenerate, iar în locul călărețului de pe revers se află două sau trei globule.¹⁶

E de reținut de data aceasta precizarea cu privire la tipurile monedelor ce intrau în componentă acestui tezaur; într-adevăr, călărețul redat prin două sau trei globule se întâlnește numai la emisiunile de tip Adîncata⁷, Cojasca sau Vîrteju⁹. Deși autorul citat nu mai menționează localitatea în care s-a găsit acest tezaur, rezultă totuși cu claritate, prin trimiterea la repertoriul publicat în 1913, deja citat, că este vorba de cel descoperit la Popești.

Ulterior, în studiul său monografic despre monedele dacilor, Const. Moisil se va referi doar în general la descoperiri în Dobrogea de monede geto-dacice clasificate de el sub denumirea de tipul V10 (denumire sub care autorul citat înglobează tipurile Mînăstireală, Adîncata și Vîrteju); tezaurul de la Popești nu este amintit în context. Va fi însă menționat încă o dată, în enumerarea tezaurelor de monede antice descoperite în Dobrogea, cînd Const. Moisil va relua în 1928, amplificîndu-l, studiul său mai vechi despre numismatica Dobrogei¹².

Pînă în 1955, tezaurul de monede geto-dacice de la Popești va mai fi menționat doar în treacăt de către Karl Pink³, care citează în acest scop datele consimilate de Const. Moisil în 1913, inclusiv localizarea lui în județul Constanța. Dar în anul 1955, cercetătoarea Iudita Winkler îl înregistrează astfel în tabloul ce cuprinde descoperirile de monede geto-dacice:

"117. Popești, r. Băbeni-Bistrița, reg. Pitaști - tezaur - AR - 240 (monede) daco-getice - sec. III-II î.e.n. - Constanța." Moisil, BSNR, X, 1913, p.21 - Tip Fil. II¹⁴. Fil. pentru Filip). Aceleași date vor figura și într-o versiune mai succintă, în limba cehă tratînd numai despre monedele geto-dacice și publicată de aceeași autoare la Praga, trei ani mai tîrziu.¹⁵

Într-o recenzie prilejuită de apariția acestei ultime lucrări, Constantin Preda a observat, pe bună dreptate, că noua localizare a așezării Popești și anume: raionul Băbeni-Bistrița, regiunea Pitești - localizare care, potrivit organizării administrative din 1955, corespunde cu județul Vîlcea de azi - nu este acoperită de trimiterea pe care o face autoarea la Const. Moisil, BSNR, X, 1913, p.21, nr.6 (recte 8), deoarece acolo, Popești figurează ca apartînînd județului Constanța; localizarea în județul Vîlcea se datorește lui Bucur Mitrea, care a obseruat că procesul verbal cu declaratia descoperitorului,

trimis în 1903 la Muzeul Național de Antichități, poartă stampila: Com. Popești Plasa Cerna de Sus Jud. Vîlcea.¹⁶ Prin urmare, tezaurul de monede geto-dacice, semnalat în 1903 de către Const. Moisil, a fost descoperit în realitate la Popești (jud. Vîlcea) și nu în jud. Constanța, unde nici nu a existat o localitate cu acest nume.

Ultima mențiune despre acest tezaur a apărut în monografia consacrată de Constantin Preda studiului monetelor emise de geto-daci; autorul citat îl înregistrează în Anexă, la Descoperiri monetare cu tipul neprecizat, în termenii următori:

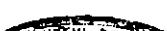
"47. Popești (jud. Vîlcea), tezaur alcătuit din circa 240 tetradrahme barbare de argint găsite în 1903. Sunt imitații după staterii lui Filip al II-lea și se află la Academia Română? (Dosar MNA, 1903, f.39; pe stampila de pe acte se citește: Popești, piaza Cerna de Sus, jud. Vîlcea; Const. Moisil, în BSNR, X, 1903, p.21(6), dar spune jud. Constanța; K. Pink, Münzpragung ..., p.35; I. Winkler, O mincincă ..., p.33 (117); C. Preda, în SCN, III, 1960, p.571)"¹⁷

În legătură cu această ultimă mențiune, avem de remarcat următoarele :

1. Semnul de întrebare după Academia Română, deși pus între semnele citării, nu-i aparține lui Const. Moisil cum s-ar părea, ci lui Constantin Preda; prezența lui nu are nici un rost, deoarece tezaurul de la Popești a intrat realmente în colecția Cabinetului numismatic al Academiei Române, unde a fost păstrat pînă în 1917, cînd întreaga colecție numismatică a acestei instituții a fost evacuată la Moscova. Despre soarta ulterioară a tezaurului de la Popești vom aduce unele precizări ceva mai departe.

2. În nota bibliografică, autorul trimite la Const. Moisil, BSNR, X, 1913, p.21(6), deși la locul citat, tezaurul figurează sub nr.8 și nu sub nr.6 (eroare preluată tale quale de la Iudita Winkler, O mincincă ..., loc. cit.).

3. Autorul nu a cunoscut studiul despre Numismatica Dobrogei, publicat de Const. Moisil în 1916, unde se arată clar că piesele ce compun acest tezaur sunt imitații ale tetradrahmelor (și nu alte staterilor) lui Filip II, iar detaliile privitoare la călărețul de pe revers permit oricărui cunoșcător al monedelor geto-dacice să-și dea seama că piesele componente sunt emisiuni de tipuri Adîncata, Cojasca sau Vîrteju; rămîne deci de precizat numai care dintre aceste tipuri este realmente reprezentat prin monedele ce compun tezaurul în discuție.

Acesta fiind stadiul actual al cercetărilor privitoare la tezaurul de monede geto-dacice descoperit în 1903 la Popeşti (jud. Vîlcea), să vedem dacă mai putem obține date noi, pentru completarea documentării de care dispunem în prezent. Mai întâi, o precizare cu privire la locul unde se găsește astăzi tezaurul nostru. Așa cum afirma Const. Moisil în 1913, tezaurul de la Popeşti se păstra la acea dată în colecția Academiei Române¹⁸ și anume la Cabinetul numismatic, de cărind înfilnat¹⁹. După intrarea României în primul război mondial, colecțiile Cabinetului numismatic al Academiei Române au fost evacuate din București, spre a nu cădea în mânile armatelor dușmane, mai întâi la Iași, în toamna anului 1916, apoi la Moscova, în veră anului următor²⁰. Tezaurul de la Popeşti a împărtășit aceeași soartă, ceea ce explică de ce a ieșit complet din obiectivul cercetărilor de numismatică geto-dacică în perioada dintre cele două războaie. La 11 iunie 1956, Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice a hotărât să restituie țării noastre tezaurul ei istoric și artistic²¹, evacuat la Moscova în condițiile expuse mai sus; din acest tezaur, făcea parte și colecția Cabinetului numismatic al Academiei Române, ca de altfel și aceea a Muzeului Național de Antichități. Cu prilejul inventariilor acestor colecții, s-a hotărât ca ele să fie împărțite între Biblioteca Academiei și Muzeul Național de Antichități, indiferent de proveniența reală a pieselor componente și anume după următoarele criterii: monedele grecești, geto-dacice, romane și bizantine au fost repartizate Muzeului Național de Antichități (Institutul de Arheologie), iar monedele medievale și moderne, medaliiile și sigillile au revenit Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei. Prin punerea în aplicare a acestei hotărâri, s-a ajuns la dezmembrarea vechii colecții numismatice a Academiei Române, ce fusese întemeiată încă din 1871 și se îmbogătise ulterior în mod considerabil, prin numeroase și generoase donații. Astfel, tezaurul de monede geto-dacice de la Popeşti a căzut și el în lotul repartizat Institutului de Arheologie din București, în ale cărui colecții urmează a fi identificat prin cercetări viitoare.

Un pas înainte în această direcție îl va marca, fără îndoială, publicarea unor materiale din arhiva Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei, materiale ce aduc o lumină neașteptată asupra conținutului tezaurului de la Popeşti și pe care le vom prezenta și comentă în cele ce urmează.

Materialele de arhivă la care ne referim au mai

fost prezentate nu de mult, cu prilejul cercetărilor întreprinse pentru reconstituirea unui alt tezaur de monede geto-dacice, găsit în 1915 la Comana (jud. Giurgiu)²²; remăntim că documentarea de care ne folosim, aici ca și atunci, cuprinde următoarele piese de arhivă :

I. O colecție de mulaje în gips, montate pe 27 planșe (tabele) și reproducind un număr de 436 monede barbare de diferite tipuri ; aceste reproduceri au fost executate în 1913-1916 pentru Wilhelm Knechtel²³, ca material de studiu²⁴.

II. Un registru-catalog sumar al acestor mulaje, cuprinzând 27 file, cîte una de fiecare planșă ; întocmit de Wilhelm Knechtel, acest registru cuprinde date sumare privitoare la fiecare din cele 436 monede reproduse în colecția de mulaje²⁵.

III. Un manuscris nesemnat, scris însă de Wilhelm Knechtel și purtînd titlul Monete barbare²⁶ ; acest manuscris reprezintă o versiune mai amplă a studiului publicat în 1913 de același autor²⁷.

În acest manuscris, la fila 5, Knechtel relatează următoarele despre tezaurul de la Popești :

"Monetele barbare cu tipul capul lui Zeus pe avers și calul pe revers unde călărețul este marcat numai prin două puncte sunt cele mai numeroase în România. Spre a arăta diferențele variațiuni ale acestui tip, s-a ales aici pentru reproducere 9 exemplare (sic)dintre vreo 200 găsite la Adîncata²⁸ cu nr.121 pînă la 129 și 17 exemplare (sic) din cantitatea de 240 piese păstrate în colecțunea Academiei cu nr.130 pînă la 134 și 139-150 găsite la Popești²⁹, iar restul celor reproduse pe Tab. IX și X provin din alte locuri".

Manuscrisul studiului lui Knechtel despre Monete barbare are ca anexă un număr de 27 tabele, numerotate de la I la XXVII și care conțin date sumare despre piesele după care s-au făcut mulaje în gips ; reproducem aici tabelele IX și X, ce se referă la tezaurul de la Popești³⁰:

Ta . IX

121	AR	23	mm	8,90	gr.	K	27	găsit la Adîncata
122	"	23	mm	8,78	gr.	"	28	
123	"	22	mm	8,53	gr.	"	24	
124	"	25	mm	8,70	gr.	"	29	
125	"	24	mm	8,52	gr.	"	33	
126	"	23	mm	8,75	gr.	"	21	
127	"	25	mm	8,60	gr.	"	32	
128	"	23	mm	8,60	gr.	"	30	
129	"	24	mm	8,68	gr.	"	36	

130	AR	24	mm	8,53	gr.	Ac.	231	
131	"	23	mm	8,65	gr.	"	291	
132	"	22	mm	8,55	gr.	"	285	găsit la
133	"	24	mm	8,30	gr.	"	217	Popeşti
134	"	23	mm	7,90	gr.	"	223	
135	"	23	mm	7,10	gr.	K.	23	
136	"	22	mm	7,25	gr.	Ac.	253	
137	"	22	mm	7,75	gr.	Mih.	5	
138	"	22	mm	8,32	gr.	Mih.	6	

Tab.X

139	AR	22	mm	7,25	gr.	Ac.	303	
140	"	24	mm	8,45	gr.	"	249	
141	"	23	mm	7,90	gr.	"	213	
142	"	23	mm	7,10	gr.	"	429	
143	"	22	mm	7,30	gr.	"	321	
144	"	23	mm	7,75	gr.	"	297	
145	"	24	mm	8,05	gr.	"	363	
146	"	23	mm	8,45	gr.	"	333	
147	"	22	mm	7,75	gr.	"	605	
148	"	23	mm	7,85	gr.	"	219	
149	"	23	mm	8,50	gr.	"	351	
150	"	23	mm	8,13	gr.	"	441	
151	"	23	mm	7,18	gr.	Sz.	61	
152	"	22	mm	8,05	gr.	Msgr.	11	
153	"	23	mm	8,00	gr.	Ac.	Netzh. 339	
154	"	25	mm	8,60	gr.	Ac.	423	
155	"	24	mm	7,30	gr.	Ac.	315	
156	"	22	mm	8,13	gr.	Mih.	2	

Tabelele corespunzătoare din registrui-catalog, notate aici cu indicativele T.9 și T.10, desigur se referă, firește, la aceleași reproduseri de monede, prezintă însă unele deosebiri de date, după cum vom vedea de în-dată; ele au următorul cuprins³¹:

T.9

121	K.	Philip barbarisat	23	mm	8,90	gr.D.	429
122	K.		23	mm	8,78	gr.	1245
123	K.		25	mm	8,70	gr.	430
124	K.		24	mm	8,52	gr.	430
125	K.		25	mm	7,60	gr.	1245
126	K.		23-24	mm	8,75	gr.	429
127	K.		25	mm	7,60	gr.	1244

128 K.		23 mm	8,68 gr.	1244
129 K.		23 mm	8,52 gr.	1244
130 Ac.	Constanța			432
131 Ac.	"			435
132 Ac.	"			434
133 Ac.	"			430
134 Ac.				non ³²
135 K.	foure ³³	23 mm	7,10 gr.	435
136 Ac.	Constanța			non
137 M.				429
138 M.				429

T.10

139 Ac.	Philip barbarisat	D.	non
140	Constanța		non
140 Ac.	"		non
141 Ac.	"		non
142 Ac.	"		430
143 Ac.	"		430
144 Ac.	"		1245
145 Ac.	"		1245
146 Ac.	"		435
147 Ac.	Comana		434
148 Ac.	Constanța		435
149 Ac.	"		435
150 Ac.	"		1244
151 Sz.			1244, 435
152 Msg. Netzh.	22 mm	8,05 gr.	1244
153 Ac.	Constanta		435
154 Ac.	"		non
155 Ac.	"		1244
156 M.			1244

Comparind cele două serii de tabele și anume, Tab. IX și X, pe de o parte, și T.9 și 10, pe de altă parte, se constată în primul rînd că tabelele registrul catalog, numerotate de la 1 la 27, reprezintă un stadiu incipient al documentării întreprinse de Wilhelm Knechtel, în vederea elaborării studiului său despre monedele barbare descoperite în România. Într-adevăr, pe tabelele din registrul-catalog, datele tehnice privitoare la diametrul și greutatea pieselor după care s-au făcut mulajele respective au fost notate numai la un număr restrîns de exemplare, în vreme ce pe tabelele anexate lucrării în manuscris, aceste date au fost completate peste tot. În schimb, trimiterile la catalogul colecției de monede barbare Dessewffy sunt consemnate numai în tabelele din

registrul-catalog.

În al doilea rînd, observăm că în manuscrisul Monete barbare și în tabele IX-X, Knechtel menționează localitatea Popești, ca loc de descoperire a tezaurului în discuție, dar în tabelele 9-10 din registrul-catalog, în loc de Popești apare Constanța, județul din care s-a presupus initial, în mod gresit, că ar fi provenit acest tezaur. Aceasta înseamnă că la date întocmîrii registrului-catalog de mulaje, Knechtel nu cunoștea încă localitatea de proveniență a tezaurului intrat în colecțiile Academiei Române, reținînd doar numele presupusului județ cărula i-ar fi apartinut această localitate.

În sfîrșit, din confruntarea acestor izvoare documentare, constatăm și unele nepotriviri în identificarea monedelor ce provin din tezaurul de la Popești. Astfel, în manuscrisul lucrării Monete barbare, am văzut că la fila 5, Knechtel menționează că făcînd parte din acest tezaur piesele înregistrate sub nr. 130-134, 139-150; în tabelele anexă IX-X, acolada cu indicația "găsit la Popești" cuprinde numerele 130-134, 139-151, dar este clar că piesa nr. 151, din colecția M.C. Sutzu, a fost inclusă din eroare, întrucât tezaurul de la Popești, cu cele 240 piese componente, a intrat în întregime în colecția Academiei Române. Pe de altă parte, în tabelele 9-10 din registrul-catalog, mențiunea Constanța (pentru Popești) figurează în dreptul numerelor 130-134, 136, 139-146, 148-150, 153-155. Moneda nr. 147, inclusă în primul izvor în tezaurul de la Popești, poartă în tabelul 10 indicația de proveniență Comena, ceea ce este foarte plauzibil, judecînd după numărul de ordine al mulajelor respective, nepotrivit cu cele ale tezaurului de la Popești³⁴. În schimb, tabelele 9-10 menționează că provenind din acest tezaur monedele cu numerele 136, 153-155, omise ca atare în manuscrisul Monete barbare și în tabelele IX-X.

Folosind în mod cumulativ izvoarele documentare prezentate în rîndurile precedente, putem deci conchide că din cele 240 piese componente ale tezaurului de la Popești, Knechtel a ales un număr de 20 exemplare reprezentative, după care s-au confectionat mulajele cu numerele 130-134, 136, 139-146, 148-150, 153-155 de pe planșele IX-X din colecția sa de reproduceri (planșele sălăturate cu nr. I-II).

Examinînd aceste reproduceri și confruntînd trimiterile lui W.Knechtel la diverse variante din catalogul colecției Dessewffy³⁵, constatăm cu mare ușurință că în toate cezurile, avem de a face cu emisiuni monetare

geto-dacice de tip Adîncata, determinare confirmată și pe temeiul criteriului metrologic, de care ne vom ocupa ceva mai departe. Două exemplare și anume : nr.144 (AR 23 mm 7,75 g) și 145 (AR 24 mm 8,05 g), pentru care Knechtel trimite la Dessewffy 1245, la care noi am adăuga și nr. 146 (AR 23 mm 8,45 g), cu trimitere la Dessewffy 435, prezintă pe revers urme din călăreț, deasupra celor două globule; ca atare, aceste exemplare reprezintă o verigă de legătură între emisiunile de tip Mînăstirea³⁶ și cele de tip Adîncata, mult mai numeroase și mai răspândite, în raport cu cele dintâi.

Celelalte 18 exemplare din tezaurul de la Popești, reproduse de Knechtel în tab.IX-X și pentru care autorul citat face trimiteri la Dessewffy 430, 432, 435 și 1244, iar pentru altele (nr.134, 136, 139, 140, 142 și 145) nu găsește analogii în catalogul citat, reprezintă toate diverse variante ale tipului Adîncata, atât de bine cunoscute datorită cercetărilor recente, care au detat emisiunile de acest tip din a doua jumătate a secolului II î.e.n.

Din punct de vedere metrologic, cele 20 exemplare din tezaurul de la Popești prezintă valori ponderale ce se înscriu între limitele 7,10 g (nr.142) și 8,65 g (nr. 131), eșalonate pe următoarea scară de frecvență:

7,01-7,50 g : 5 ex. (nr.142, 7,10 g ; nr. 136 și 139, 7,25 g; nr.133 și 143, 7,30 g) ;

7,51-8,00 g : 5 ex. (nr.144, 7,75 g ; nr. 148, 7,85 g; nr.134 și 141, 7,90

g; nr. 153, 8,00 g);

8,01-8,50 g : 6 ex. (nr.145, 8,05 g ; nr. 150, 8,13 g; nr.155, 8,30 g ; nr.140 și 146, 8,45 g ; nr.149, 8,50 g);

8,51-9,00 g : 4 ex. (nr.130 și 132, 8,55 g; nr.154, 8,60 g și nr.131, 8,65 g).

Un asemenea evantai al valorilor ponderale, cu o medie generală de 7,965 g, ne arată fără nici un dubiu că monedele din tezaurul de la Popești intră în categoria didrahmelor geto-dacice, nominal caracteristic pentru emisiunile de tip Adîncata, prezente în numeroase descooperiri ce se extind pe o arie largă de la Jiu spre est, între Carpați și Dunăre, dar și la sud de marele fluviu³⁷.

La capătul acestei cercetări, ne vom opri cîteva clipe asupra unei probleme al cărei interes numai în aparență poate părea mărunț ; este vorba de localizarea

exactă a tezaurului de care ne-am ocupat aici. După cum s-a arătat mai sus, îli revine lui Bucur Micrea meritul de a fi observat că localitatea Popești făcea parte la 1903, în momentul descoperirii tezaurului nostru, din plasa Cerna de Sus a județului Vîlcea³⁸. Pe baza acestei observații, Iudita Winkler a localizat încă din 1955 localitatea Popești în raionul Băbeni-Bistrița, regiunea Pîtești, potrivit împărțirii administrative de la acea dată³⁹, localizare cu care se declară de acord și Constantin Preda⁴⁰. Deși nici Iudita Winkler, nici Constantin Preda nu aduc nici un argument în sprijinul acestei localizări, ea era totuși corectă, în raport cu împărțirea administrativă ce era în vigoare în anii 1955-1965. Într-adevăr, faptul că în corespondența din dosarul pe anul 1903 al Muzeului Național de Antichități, există dovadă că localitatea Popești făcea parte la acea dată din plasa Cerna de Sus e județului Vîlcea, permitea identificarea ei fără nici o dificultate. Astfel, singura eșezare cu acest nume care, în 1903, intra în componența administrativă a plășii Cerna de Sus, se afla la o distanță de 30 km (sud-vest, n.n.) de Rîmnicu Vîlcea, era alcătuită din cătunele Meeni, Popești și Filijba și se învecina la est cu Frîncești la vest cu Modoiaia, la nord cu Urși și la sud cu Dăești⁴¹. Toate aceste localități făceau parte în 1955-1965 din raionul Băbeni-Bistrița, deci și localizarea în acest raion, propusă de Iudita Winkler pentru Popești, a fost bine stabilită. Este vorba de actualul sat Popești, com. Popești din județul Vîlcea⁴², cu aceleași coordonate geografice.

Cîteva documente din anii 1903 și 1907, păstrate la Arhivele Statului din București⁴³, confirmă pe deplin această localizare, aducînd și unele precizări nu lipsite de interes. Astfel, prin adresa din 14 mai 1903, Prefectura Județului Vîlcea comunica Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice descoperirea unui număr de 240 monede antice în comună Popești, pe proprietatea locuitorului Stancu Mărăcine⁴⁴; Ministerul le trimite Muzeului Național de Antichități⁴⁵. Iar într-o petiție adresată aceluiași Minister la 7 septembrie 1907, un anume Ion G. Cărbunescu declară că, săpînd în 1903 pe terenul locuitorului Stancu Mărăcine din com. Popești "azi Popești-Urși", a găsit un număr de 258 monede de argint foarte vechi, pe care le-a dus la primărie; de aici, ele au fost luate de Ion Romașcanu, inspectorul plășului Bistrița; pentru această descoperire, cere Ministerului să-i dea "o mică recompensă"⁴⁶. Din cuprinsul acestor documente, rezultă mai întîll că tezaurul nostru cuprindea inițial 258 mone-

de; în al doilea rînd, se precizează că el a fost descoperit pe proprietatea locuitorului Stancu Mărăcine, iar în al treilea rînd, prin faptul că în 1907, localitatea în care s-a făcut această descoperire se numea Popești-Urși, se face dovada deplină că ea nu poate fi decît satul Popești, com. Popești de astăzi, singurul toponim vîlcean cu acest nume care este învecinat cu satul Urși, aparținînd și ei aceleiași comune Popești⁴⁷.

Cu aceste precizări de ordin topografic, încheiem aici cercetarea noastră privitoare la tezaurul de la Popești, readucîndu-l astfel din uitare după mai bine de optzeci de ani.

N O T E

- 1 Octavian Iliescu, Date noi despre o veche descoperire de monede geto-dacice : Tezaurul de la Comana, în BSNR, 75-76, 1981-1982, p.71-88.
- 2 Tezaurul de la Popești a făcut obiectul unei comunicați cu același titlu de mai sus, ce a fost prezentată la 4 iunie 1980 la sesiunea Iifov -File de istorie, organizată de Muzeul Județean din Giurgiu.
- 3 Const. Moisil, Monete și tezaure monetare găsite în România și în Tinuturile românești învecinate (vechiul teritoriu geto-dac), în BSNR, 10, 1913, p.19-22.
- 4 Ibidem, p.21 nr.8.
- 5 În literatura de specialitate mai veche, se consideră că Filip II a adoptat pentru monedele sale de argint etalonul ponderal fenician, a cărui unitate -drachma- era echivalentă cu 7,20 g tetradrahmele lui Filip II cîntărind 14,40-14,50 g, erau sotocite drept stateri - didrahme - după acest etalon. Ulterior, Const. Moisil avea să revină asupra acestei denumiri, adoptînd termenul tetradrahmă, pentru a desemna aceste emisiuni ale lui Filip II.
- 6 Const. Moisil, Numismatica Dobrogei, în "Arhiva Dobrogei", 1, 1916, p.122.
- 7 Pentru denumire, v. Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, București, 1973, p.198 (Adîncata-Mănăstirea) Octavian Iliescu, Precizări cu privire la rezultatele unor cercetări de numismatică geto-dacică, în SCIVA, 38, 1987, p.262 (Adîncata).
- 8 Pentru denumire, v. Octavian Iliescu, op.cit., p.262 și 267.
- 9 Pentru denumire, v. Constantin Preda, op.cit., p.215 (Vîrteju-București).

- 10 Const.Moisil, Monetele dacilor, în BSNR, 15, 1920, p. 70-71.
- 11 Despre acest tip, v. discuția la Octavian Iliescu, Precizări..., cit.supra, p.262 și n.14.
- 12 Const.Moisil, Introducere în numismatica Dobrogei, în vol. Dobrogea 1878-1928. Cincizeci de ani de viață românească, București, 1928, p.154 (reproducind, cuvînt cu cuvînt, textul din "Arhiva Dobrogei", deja citat).
- 13 Karl Pink, Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn, Budapest, 1939, p.35, 143 nr.249.
- 14 I.Winkler, Contribuții numismaticice la istoria Daciei, în SCS-Cluj, 6, 1955, 1-2, p.88-89 nr.117.
- 15 Iudita Winkler, O minciină dacă a Gétu, în NSb, 5, 1958, p.33 nr.117.
- 16 C.Preda, în SCN, 3, 1960, p.571 și n.1.
- 17 Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, p.435-436 nr.47.
- 18 V. n.4 de mai sus.
- 19 Cu privire la istoricul Cabinetului numismatic al Academiei, v.Octavian Iliescu, Cabinetul numismatic, în vol. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România 1867-1967. Cartea centenarului, București, 1968,p. 211-223, cu două planșe.
- 20 Ibidem, p.217.
- 21 Ibidem.
- 22 V. mai sus, n.1.
- 23 Despre Wilhelm Knechtel, v.ibidem, p.85, n.20.
- 24 Ibidem, p.79.
- 25 Ibidem, p.73.
- 26 Ibidem, p.74.
- 27 W.Knechtel, Monete barbare din România, în BSNR, 10, 1913, p.11-18, cu o planșă.
- 28 Pentru acest tezaur, Knechtel trimite în nota de sub-sol la BSNR,X, p.23; în realitate, trimiterea trebuia făcută la Const.Moisil, Monete și tezaure monetare..., în BSNR, 11, 1914 p.23 nr.30. Despre tezaurul de la Adîncata, jud. Dolj, v. și : Victor N.Popp, Monete barbare din Adîncata de Jos (jud.Dolj), în BSNR, 13,1916, p.57-60 ; mai nou, Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, p. 206 nr.1.
- 29 Pentru tezaurul de la Popești, Knechtel trimite în nota la BSNR, IX, p. 21 ; trimiterea corectă e cea din nota 4 de mai sus.
- 30 Abrevieri folosite în tab.IX-X : AR: argint ; K:colecția W.Knechtel ; Ac.: colecția Academiei Române ;Mih.: colecția P.Mihăescu ; Sz.: colecția M.C.Sutzu ;Msgr . Netzh.: colecția R.Netzhammer.

- 31 Abrevieri folosite în T.9-10: D.:Gróf Dessewffy Miklós, Barbăr pénzej Budapest, 1910-1915 ; M.:colecția P.Mihăiescu ; pentru celelalte, v. nota precedentă.
- 32 Acest non înseamnă că autorul nu a găsit analogii în catalogul lui Dessewffy pentru monedele respective.
- 33 Foure (sic, pentru fourrée), monedă cu miez din metal sau aliaj comun, de regulă bronz argintat.
- 34 Pentru acest motiv, am înregistrat anterior această monedă la tezaurul de la Comana ; v.Octavian Iliescu, Date noi..., cit. supra, p.79.
- 35 V.nr.31 de mai sus.
- 36 Despre monedele geto-dacice de acest tip, v. Octavian Iliescu, Monede geto-dacice. Tezaurul de la Mînăstirea (r.Oltenita), în CreștCol, 13-14, 1965, p.6-12, cu o planșă ; idem, Precizări..., cit.supra, p.262 și n.14.
- 37 V.răspindirea monedelor de tip Adâncata la Constantin Preda, Monedele geto-dacilor, p.206-211.
- 38 V. n.16 de mai sus.
- 39 V. n.14 și 15 de mai sus.
- 40 V. n.16 de mai sus.
- 41 George Ioan Lahovari, G-I C.I.Brătianu, Grigore G.Tocilescu, Marele dicționar geografic al României, V, București, 1902, p.48-49.
- 42 Ion Iordan, Petre Găștescu, D.I.Oancea, Indicatorul localităților din România, București, 1974, p.209.
- 43 Aceste documente ne-au fost comunicate cu multă amabilitate de către colega noastră Constanța Stirbu, care a întreprins cercetări sistematice la Arhivele Statului pentru a culege informații privitoare la descoperirile monetare și aducem și aici mulțumirile noastre.
- 44 ASB Arhiva Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, dos.792/1903, f.52.
- 45 Ibidem, f.53.
- 46 Ibidem, f.131.
- 47 Ion Iordan, Petre Găștescu, D.I.Oancea, cp.cit, p.258.

UN TRESOR DE MONNAIES GETO-DACES REDECOUVERT: POPEȘTI (VÎLCEA)

Résumé

Sur la base d'investigations d'archives, l'auteur apporte certaines précisions concernant la composition et la localisation du trésor de monnaies géto-daces, découvert en 1903 à Popești (dép. de Vîlcea) et acquis à cette date pour les collections de l'Académie Roumaine. De ce

trésor, comprenant 240 pièces, on présente 20 exemplaires ce sont des didrachmes géto-daces du type Adincata, daté de la seconde moitié du IIe siècle av. n.è.

En ce qui concerne la localisation de cette découverte, l'auteur évoque le témoignage de certains documents d'archive qui précisent que ce trésor a été trouvé en 1903 à Popeşti, comm. de Popeşti, dép. de Vîlcea.

EXPLICATION DES PLANCHES

Pl. I.- Moulages en plâtre de monnaies géto-daces.(tab.IX)

Pl.II.- Moulages en plâtre de monnaies géto-daces.(tab.IX-X)

Pl.III- Moulages en plâtre de monnaies géto-daces.(tab.X)

Tabelul IX

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

135

137

139

134

136

138

Tabelul X

140

141

142

143

144

TABELUL X

145

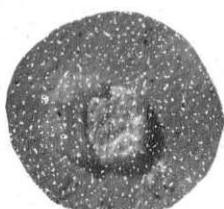
146

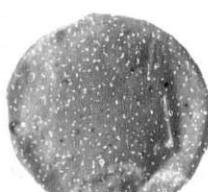
147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

AL PATRULEA TEZAUR MONETAR DESCOPERIT LA
BIRCA (JUD.DOLJ)

CARMEN MARIA PETOLESCU

În vara anului 1963 s-a descoperit la Bîrca (jud. Dolj), cu ocazia unor săpături întâmplătoare în punctul "La carieră", un nou tezaur de monede romane imperiale (vezi tabelul nr.1). Așa cum a fost semnalat în literatură de specialitate, este al patrulea tezaur (compus din denari și antoninieni) ascuns în acest punct¹.

Monedele erau depozitate într-un vas mic de lut, de culoare cenușie, acoperit cu un alt vas fragmentar². Din cercetările ulterioare mai rezultă că în acest loc a existat o așezare romană (azi distrusă în cea mai mare parte prin exploatarea carierei de piatră și pămînt), de unde s-au recoltat numeroase fragmente de vase romane datând din secolele II-III e.n.³. Vasul în care erau depozitate monedele are o înălțime de 0,10 m și este confectionat dintr-o pastă fină, cenușie, încadrîndu-se în tipul cupelor-pahar⁴.

Din cele patru tezaure descoperite la Bîrca, în răstimpuri diferite, doar două au făcut obiectul unor publicări integrale: Bîrca I (descoperit în 1937, compus din 35 denari și 32 antoninieni, emisi între 192 și 249/251)⁵ și Bîrca II (descoperit în 1961, totalizând 315 piese, adică 296 denari și 19 antoninieni datând între 171-243/244)⁶. Al treilea tezaur, descoperit în 1962 și compus din 1920 denari și antoninieni, emisi de împărați ce s-au succedat de la Vespasian la Filip Arabul, precum și o drahmă emisă de Geta la Caesarea (Cappadocia), este încă inedit⁷.

Cel de-al patrulea tezaur este alcătuit din 127 monede (40 denari și 87 antoninieni), emisiuni cuprinse între 188/189 și 250/251, respectiv de la Commodus la Decius și Herennius Etruscus. Urmărind repartitia pe împărați, rezultă următoarea situație :

1. Commodus	- 1
2. Septimius Severus	- 3
3. Iulia Domna	- 2
4. Caracalla	- 3
5. Geta	- 1
6. Macrinus	- 1
7. Elagabal	- 7 (6 denari și 1 antoninian)
8. Severus Alexander	- 11

9. Iulia Mamaea	- 8
10. Maximinus Thrax	- 3
11. Gordian III	- 49 (1 denar și 48 antoninieni)
12. Filip Arabul	- 20 (antoninieni)
13. Filip II. A.	- 4 (antoninieni)
14. Otacilia Severa	- 2 (antoninieni)
15. Decius	- 9 (antoninieni)
16. Herennia Etruscilla	- 2 (antoninieni)
17. Herennius Etruscus	- 1 (antoninian)

Se observă că perioada maximă a acumulării - dată de tezaur din timpul lui Gordian al III-lea - 49 monede - ceea ce reprezintă 38,58% din totalul tezaurului și mai mult de jumătate din totalul antoninienilor. Făcind o comparație cu tezaurul de la Bîrca I, constatăm o situație similară, adică o rată a acumulării ridicată tot în timpul lui Gordian al III-lea ; astfel, din totalul de 67 de piese, 19 (2 denari și 17 antoninieni) provin de la acest împărat, ceea ce reprezintă 28,35% din totalul monedelor.

Urmărind felul cum a decurs formarea tezaurului nostru, rezultă că procesul de tezaurizare a început în vremea lui Septimius Severus, a cunoscut o creștere în timpul lui Severus Alexander, atingând cifra maximă sub Gordian al III-lea - Filip Arabul și se încheie în vremea domniei lui Trajanus Decius și Herennius Etruscus (vezi și tabelul anexă nr.2 cu separația pe emitentii în tezaurul III și IV).

Din examinarea monedelor ce compună patruile tezaur descoagerit la Bîrca, se desprind următoarele observații : Denarii reprezintă 31,49%, în timp ce antoninienii ating 68,50% (în comparație cu celelalte două tezaururi publicate, situația este următoarea : Bîrca I - denarii reprezintă 52,2%; iar antoninienii numai 46,03%).

Monedele tezaurului pe care-l prezentăm constituie emisiuni ale monetariilor din Roma (114 exemplare) și Antiochia (13 exemplare), și la Antiochia au venit : Elagabal (2 antoninieni), Severus Alexander (3 denarii), Gordian III (7 antoninieni), Filip Arabul (1 antoninian). De asemenea

Variatiile de greutate ale monedelor se înscriv în limitele obișnuite. Dintre piesele care depășesc greutatea considerată normală, meninem denarii emisi de Severus Alexander (3,42 g), Iulia Mamaea (3,58 g) și Maximinus Thrax (3,43 g). Antoninienii se încoadrează, în general, în limitele de greutate cunoscute, pe care le-a parcurs acest nominal ; exceptie fac un antoninian de la Gordian al III-lea (5,64 g, emis la Antiochia) și unul de la Otacilia Severa (de numai 2,92 g). De asemenea, remar-

căm exemplarul emis sub Elagabal de 5,12 g, apoi 5 piese de la Gordian al III-lea cu greutăți între 5,64-5,10 g. Emisiunile lui Filip Arabul se încadrează între 5,02 -3,24 g, cele ale lui Filip II între 4,11-3,98 g, iar cele ale lui Decius între 4,54-3,13 g.

4. În ceea ce privește data ascunderii tezaurului, terminus post quem este stabilit de monedele lui Traianus Decius și Herennius Etruscus : anii 249-251.

Ascunderea de tezaur este un fenomen bine cunoscut în antichitate. Mai neobișnuită nu se pare descoperirea, în același punct, a celor patru tezaure menționate, ce cuprind în total un număr considerabil (2430 de piese) și care se încheie la date diferite, dar destul de apropiate. De remarcat, că două dintre aceste tezaure se încheie cu emisiuni de la Treianus Decius și Herennius Etruscus ; nu este exclus ca și celelalte două (probabil nerecuperate în întregime) să fi conținut și monede de la acești împărați⁹. De altfel, urmărind repartitia pe emitenți a monedelor din cele trei tezaure publicate, constatăm o linie comună în ceea ce privește reprezentarea momentelor de creștere și momentelor de scădere a ratei acumulării (tabelul nr.2).

Toate acestea ne fac să optăm pentru ipoteza existenței unui singur tezaur, al cărui posesor și-a împărtit comoara în loturi diferite (dintre care 4 au ajuns pînă la noi) și pe care le-a ascuns în același loc ; este mai dificil să presupunem existența mai multor posesori, care la intervale apropiate și-au ascuns valorile în același punct - ascundere care ar fi fost provocată, prin urmare, de evenimente diferite.

Ascunderea tezaurului și încheierea procesului de tezaurizare la 249-251 pot fi o reflectare a stării de nesiguranță creată de invaziile gotilor¹⁰.

x

Prezentăm în continuare catalogul monedelor ; s-a făcut mențiune specială numai pentru antoninieni (celelalte sînt denari).

CATALOGUL MONEDELOR

1. Commodus

↓ ; 2,40 g ; 17,5 x 16,5 mm ; inv. 139493
Cohen 552 ; RIC 182 ; a.188-189

2. Septimius Severus

↓ ; 2,69 g ; 17,5 x 16 mm ; inv. 139494
Cohen 42 ; RIC 40 ; a. 194-195

3. Idem
↓ ; 2,72 g; 19 x 16 mm ; inv. 139495
av. : Cohen 42 ; RIC 40 ; a. 194-195
rv. : Cohen 444; RIC 88 ; a. 196-197
Tip hibrid
4. Idem
↑ ; 3,22 g; 20,5 x 18,5 mm ; inv. 139496
Cohen 525 ; RIC 226 ; a. 209
5. Iulia Domna
↑ ; 3,07 g ; 18,5 mm ; inv. 139498
Cohen 137 ; RIC 382 ; a. 211-217
6. Eadem
↓ ; 3,04 g ; 18 mm ; inv. 139497
Cohen 32 ; RIC 373 A ; a. 211-217
7. Caracalla
↑ ; 3,10 g ; 18 x 17 mm ; inv. 139499
Cohen 594 ; RIC 5 ; a. 196 ?
8. Idem
↑ ; 3,16 g ; 18,5 x 18 mm ; inv. 139500
Cohen 206 ; RIC 196 ; a. 212
9. Idem
↑ ; 3,20 g ; 20 x 19 mm ; inv. 139501
Cohen 151 ; RIC 235 ; a. 213
10. Geta
↓ ; 2,69 g ; 18 mm ; inv. 139502
Cohen 68 ; RIC 88 ; a. 210-212
11. Macrinus
↓ ; 2,91 g ; 18 x 20 mm ; inv. 139503
RIC 22 A ; a. 217
12. Elagabal
↓ ; 3,33 g ; 18,5 x 18 mm ; inv. 139504
Cohen 153 ; RIC 28 ; a. 220
13. Idem
↓ ; 2,95 g ; 19,5 x 18 mm ; inv. 139505
Cohen 30 ; RIC 68
14. Idem
↑ ; 2,99 g ; 19 x 18,5 mm ; inv. 139506
Cohen 43 ; RIC 77
15. Idem
↑ ; 3,06 g ; inv. 139507
RIC 82

16. Idem
↓ : 5,12 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139508
Cohen 291 ; RIC 155, 2 f ; antoninian
17. Idem
↓ : 2,59 g ; 19 x 18,5 mm ; inv. 139509.
RIC 200, Antiochia
18. Idem
↑ ; 3,32 g ; 18,5 mm ; inv. 139510
RIC 200 var., Antiochia
19. Severus Alexander
↓ ; 3,42 g ; 19,5 x 18,5 mm ; inv. 139511
Cohen 231 ; RIC 23 ; a. 223
20. ↓ ; 2,99 g ; 19,5 x 19 mm ; inv. 139512
Cohen 276 ; RIC 50 ; a. 225
21. Idem
↓ ; 2,66 g ; 19 x 17,5 mm ; inv. 139513
Cohen 319 ; RIC 67 ; a. 227
22. Idem
↑ ; 3,09 g ; 20 x 19 mm ; inv. 139514
Cohen 325 ; RIC 70 ; a. 227
23. Idem
↑ ; 2,70 g ; 18 x 18,5 mm ; inv. 139515
Cohen 365 ; RIC 92 ; a. 229
24. Idem
↓ ; 2,29 g ; 20,5 x 18 mm ; inv. 139516
Cohen 187 ; RIC 168
25. Idem
↓ ; 2,81 g ; 20 mm ; inv. 139517
Cohen 191 ; RIC 208
26. Idem
↑ ; 2,72 g ; 20 mm ; inv. 139518
Cohen 77 ; RIC 236
27. Idem
↑ ; 3,09 g ; 19 x 17,5 mm ; inv. 139519
Cohen 149 ; RIC 285, Antiochia
28. Idem
↑ ; 2,68 g ; 18,5 x 18 mm ; inv. 139520
Cohen 559 ; RIC 301, Antiochia
29. Idem
↑ ; 2,27 g ; 19 x 18,5 mm ; inv. 139521
Cohen 561 ; RIC 302, Antiochia

30. Iulia Mamaea
↓ ; 3,29 g ; 20,5 x 19 mm ; inv. 139522
Cohen 17 ; RIC 335
31. Eadem
↑ ; 2,68 g ; 19,5 x 19 mm ; inv. 139523
Cohen 24 ; RIC 338
32. Eadem
↑ ; 3,18 ; 18 x 16,5 mm ; inv. 139524
Cohen 35 ; RIC 343
33. Eadem
↑ ; 2,87 g ; 19,5 mm ; inv. 139525
Cohen 35 ; RIC 343
34. Eadem
↓ ; 2,73 g ; 18,5 mm ; inv. 139526
Cohen 35 ; RIC 343
35. Eadem
↓ ; 2,48 g ; 20,5 x 17,5 mm ; inv. 139527
Cohen 35 ; RIC 343
36. Eadem
↑ ; 3,58 g ; 18,5 x 18 mm ; inv. 139528
Cohen 35 ; RIC 343
37. Eadem
↓ ; 2,88 g ; 20,5 x 19,5 mm ; inv. 139529
Cohen 85 ; RIC 362
38. Maximinus Thrax
↑ ; 3,10 g ; 19,5 x 19 mm ; inv. 139530
Cohen 7 ; RIC 7 ; a. 235-236
39. Idem
↓ ; 3,43 g ; 20 x 19 mm ; inv. 139531
Cohen 78 ; RIC 13 ; a. 235-236
40. Idem
↑ ; 3,05 g ; 20,5 x 19,5 mm ; inv. 139532
Cohen 99 ; RIC 16 ; a. 235-236
41. Gordian III
↓ ; 4,62 g ; 21,5 x 20 mm ; inv. 139533
Cohen 86 ; RIC 1 ; a. 238-239 ; antoninian
42. Idem
↑ ; 4,81 g ; 22 x 21,5 mm ; inv. 139534
Cohen 86 ; RIC 1 ; a. 238-239 ; antoninian
43. Idem
↓ ; 4,10 g ; 24 x 21,5 mm ; inv. 139535

Cohen 86 ; RIC 1 ; a. 238-239 ; antoninian

44. Idem

↑ ; 5,11 g ; 21,5 mm ; inv. 139536
RIC 3 (cf. Cohen 173) ; a. 238-239 ; antoninian

45. Idem

↓ ; 4,74 g ; 21,5 x 21 mm ; inv. 139537
RIC 3 (cf. Cohen 173) ; a. 238-239 ; antoninian

46. Idem

↓ ; 3,19 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139538
Cohen 302 ; RIC 4 ; a. 238-239 ; antoninian

47. Idem

↓ ; 3,69 g ; 25 x 23,5 mm ; inv. 139539
Cohen 17 ; RIC 34 ; a. 240 ; antoninian

48. Idem

↓ ; 4,47 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139540
Cohen 210 ; RIC 37 ; a. 240 ; antoninian

49. Idem

↑ ; 3,76 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139541
Cohen 312 ; RIC 38 ; a. 240 ; antoninian

50. Idem

↓ ; 4,70 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139542
Cohen 312 ; RIC 38 ; a. 240 ; antoninian

51. Idem

↓ ; 3,91 g ; 23,5 x 20,5 mm ; inv. 139543
Cohen 312 ; RIC 38 ; a. 240 ; antoninian

52. Idem

↑ ; 4,15 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139544
Cohen 383 ; RIC 39 ; a. 240 ; antoninian

53. Idem

↓ ; 3,97 g ; 22 x 21,5 mm ; inv. 139545
Cohen 62 ; RIC 65 ; a. 240 ; antoninian

54. Idem

↑ ; 4,49 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139546
Cohen 62 ; RIC 65 ; a. 240 ; antoninian

55. Idem

↑ ; 4,08 g ; 22,5 x 21 mm ; inv. 139547
Cohen 62 ; RIC 65 ; a. 240 ; antoninian

56. Idem

↓ ; 4,83 g ; 21 x 21,5 mm ; inv. 139548
RIC 67 (cf. Cohen 142) ; a. 240 ; antoninian

57. Idem
↓ ; 4,35 g ; 23 x 20 mm ; inv. 139549
Cohen 314 ; RIC 70 ; a. 240 ; antoninian
58. Idem
↓ ; 3,95 g ; 22,5 x 22 mm ; inv. 139550
Cohen 41 ; RIC 83 ; a. 241-243 ; antoninian
59. Idem
↑ ; 3,03 g ; 24,5 x 23,5 mm ; inv. 139551
Cohen 41 ; RIC 83 ; a. 241-243 ; antoninian
60. Idem
↑ ; 4,63 g ; 22,5 x 22 mm ; inv. 139552
Cohen 41 ; RIC 83 ; a. 241-243 ; antoninian
61. Idem
↓ ; 4,10 g ; 22 x 20 mm ; inv. 139553
Cohen 109 ; RIC 84 ; a. 241-243 ; antoninian
62. Idem
↑ ; 5,10 g ; 23,5 x 20,5 mm ; inv. 139554
Cohen 109 ; RIC 84 ; a. 241-243 ; antoninian
63. Idem
↓ ; 4,18 g ; 22 mm ; inv. 139555
Cohen 121 ; RIC 86 ; a. 241-243 ; antoninian
64. Idem
↓ ; 4,65 g ; 25 x 21 mm ; inv. 139556
Cohen 121 ; RIC 86 ; a. 241-243 ; antoninian
65. Idem
↓ ; 4,27 g ; 21,5 x 20 mm ; inv. 139557
Cohen 250 ; RIC 88 ; a. 241-243 ; antoninian
66. Idem
↑ ; 3,41 g ; 20,5 x 20 mm ; inv. 139558
Cohen 250 ; RIC 88 ; a. 241-243 ; antoninian
67. Idem
↓ ; 4,64 g ; 21,5 x 20,5 mm ; inv. 139559
Cohen 250 ; RIC 88 ; a. 241-243 ; antoninian
68. Idem
↓ ; 4,49 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139560
Cohen 261 ; RIC 89 ; a. 241-243 ; antoninian
69. Idem
↑ ; 4,29 g ; 22,5 x 20,5 mm ; inv. 139561
Cohen 242 ; RIC 91 ; a. 241-243 ; antoninian
70. Idem
↑ ; 3,58 g ; 24 x 21,5 mm ; inv. 139562

84. Idem
↓ ; 4,82 g ; 23,5 x 22,5 mm ; inv. 139576
Cohen 98 ; RIC 210 ; a. 242-244 ; Antiochia, ant.
85. Idem
↑ ; 4,87 g ; 21,5 mm ; inv. 139577
Cohen 98 var. ; RIC 210 var. ; a. 242-244 ; Antiochia antoninian
86. Idem
↓ ; 5,64 g ; 22,5 x 22 mm ; inv. 139578
Cohen 167 ; RIC 213 ; a. 242-244 ; Antiochia, antoninian
87. Idem
↓ ; 4,07 g ; 22,5 mm ; inv. 139579
Cohen 167 ; RIC 213 ; a. 242-244 ; Antiochia, antoninian
88. Idem
✓ ; 4,66 g ; 23 x 22 mm ; inv. 139580
Cohen 319 ; RIC 216 ; a. 242-244 ; Antiochia, antoninian
89. Idem
↑ ; 5,11 g ; 22 mm ; inv. 139581
Cohen 319 ; RIC 216 ; a. 242-244 ; Antiochia, antoninian
90. Filip Arabul
↑ ; 4,19 g ; 22,5 x 20 mm ; inv. 139582
Cohen 136 ; RIC 4 ; a. 247 ; antoninian
91. Idem
↑ ; 4,59 g ; 22,5 x 20 mm ; inv. 139583
Cohen 136 ; RIC 4 ; a. 247 ; antoninian
92. Idem
↑ ; 4,39 g ; 23,5 x 22,5 mm ; inv. 139584
Cohen 223 ; RIC 9 ; a. 248 ; antoninian
93. Idem
↓ ; 5,02 g. ; 23 x 20,5 mm ; inv. 139585
Cohen 3 ; RIC 26 b ; a. 244-247 ; antoninian
94. Idem
↑ ; 3,86 ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139586
RIC 27 b (cf. Cohen 9) ; a. 244-247 ; antoninian
95. Idem
↓ ; 3,65 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139587
Cohen 25 ; RIC 28 c ; a. 244-247 ; antoninian

- Cohen 242 ; RIC 91 ; a. 241-243 ; antoninian
71. Idem
↑ ; 4,13 g ; 23 x 20,5 mm ; inv. 139563
Cohen 404 ; RIC 95 ; a. 241-243 ; antoninian
72. Idem
↓ ; 4,48 g ; 21,5 x 20,5 mm ; inv. 139564
Cohen 404 ; RIC 95 ; a. 241-243 ; antoninian
73. Idem
↑ ; 3,02 g ; 20,5 x 19,5 mm ; inv. 139565
Cohen 113 ; RIC 112 ; a. 241-243
74. Idem
↓ ; 4,28 g ; 23,5 x 22 mm ; inv. 139566
Cohen 71 ; RIC 140 ; a. 243-244 ; antoninian
75. Idem
↑ ; 4,30 g ; 23,5 x 21 mm ; inv. 139567
Cohen 71 ; RIC 140 ; a. 243-244 ; antoninian
76. Idem
↓ ; 4,06 g ; 22 x 21,5 mm ; inv. 139568
Cohen 71 ; RIC 140 ; a. 243-244 ; antoninian
77. Idem
↑ ; 5,19 g ; 23,5 x 20,5 mm ; inv. 139569
Cohen 72 ; RIC 141 ; a. 243-244 ; antoninian
78. Idem
↓ ; 4,36 g ; 24,5 x 22,5 mm ; inv. 139570
Cohen 97 ; RIC 143 ; a. 243-244 ; antoninian
79. Idem
↑ ; 3,84 g ; 22 x 20 mm ; inv. 139571
RIC 144 (cf. Cohen 98) ; a. 243-244 ; antoninian
80. Idem
↑ ; 4,45 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139572
Cohen 299 ; RIC 150 ; a. 143-244 ; antoninian
81. Idem
↓ ; 4,56 g ; 22 x 20,5 mm ; inv. 139573
Cohen 353 ; RIC 156 ; a. 243-244 ; antoninian
82. Idem
↑ ; 4,07 g ; 21,5 x 21 mm ; inv. 139574
Cohen 92 ; RIC 209 ; a. 242-244 ; Antiochia,
antoninian
83. Idem
↑ ; 4,45 g ; 23 x 21 mm ; inv. 139575
Cohen 98 ; RIC 210 ; a. 242-244 ; Antiochia,
antoninian

96. Idem
↑ ; 4,19 g ; 22 x 20 mm ; inv. 139588
Cohen 25 ; RIC 28 c ; a. 244-247
97. Idem
↓ ; 4,83 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139589
Cohen 25 ; RIC 28 c ; a. 244-247 ; antoninian
98. Idem
↓ ; 3,51 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139590
Cohen 87 ; RIC 38 b ; a. 244-247 ; antoninian
99. Idem
↑ ; 4,43 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139591
Cohen 169 ; RIC 44 b ; a. 244-247 ; antoninian
100. Idem
↓ ; 4,39 g ; 23 x 20,5 mm ; inv. 139592
Cohen 169 ; RIC 44 b ; a. 244-247 ; antoninian
101. Idem
↓ ; 3,32 g ; 21,5 x 21 mm ; inv. 139593
Cohen 169 ; RIC 44 b ; a. 244-247 ; antoninian
102. Idem
↑ ; 3,24 g ; 23,5 x 22 mm ; inv. 139594
Cohen 169 ; RIC 44 b ; a. 244-247 ; antoninian
103. Idem
↓ ; 4,44 g ; 24 x 20,5 mm ; inv. 139595
Cohen 205 ; RIC 47 ; a. 244-247 ; antoninian
104. Idem
↑ ; 3,69 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139596
Cohen 215 ; RIC 48 b ; a. 244-247 ; antoninian
105. Idem
↑ ; 4,64 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139597
Cohen 240 ; RIC 53 ; a. 244-247 ; antoninian
106. Idem
↓ ; 3,44 g ; 24,5 x 21,5 mm ; inv. 139598
RIC 57 (cf. Cohen 12) ; a. 247-249 ; antoninian
107. Idem
↑ ; 4,26 g ; 22,5 x 20,5 mm ; inv. 139599
Cohen 33 ; RIC 59 ; a. 247-249 ; antoninian
108. Idem
↑ ; 3,63 g ; 22 x 20,5 mm ; inv. 139600
Cohen 33 ; RIC 59 ; a. 247-249 ; antoninian
109. Idem
↑ ; 4,66 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139601

- Cohen 221 ; RIC 70 ; Antiochia, antoninian
110. Filip II
↑ ; 4,11 g ; 22,5 mm ; inv. 139602
Cohen 13 ; RIC 213 ; anfl 244-246 ; antoninian
111. Idem
↑ ; 4,09 g ; 23 x 19,5 mm ; inv. 139603
Cohen 48 ; RIC 218 d ; a. 244-246 ; antoninian
112. Idem
↓ ; 4,07 g ; 23,5 x 22,5 mm ; inv. 139604
Cohen 48 ; RIC 218 d ; a. 244-246 ; antoninian
113. Idem
↑ ; 3,98 g ; 23 x 22,5 mm ; inv. 139605
Cohen 72 ; RIC 224 ; a. 248 ; antoninian
114. Otacilia Severa
↑ ; 2,92 g ; 23 x 20 mm ; inv. 139606
Cohen 39 ; RIC 115 ; a. 248 ; antoninian
115. Eadem
↓ ; 3,79 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139607
Cohen 4 ; RIC 125 c ; a. 246-248
116. Traianus Decius
↓ ; 4,29 g ; 22,5 x 20,5 mm ; inv. 139608
Cohen 4 ; RIC 11 b ; a. 249-251 ; antoninian
117. Idem
↑ ; 4,07 g ; 22 x 21 mm ; inv. 139609
Cohen 4 ; RIC 11 b ; a. 249-251, antoninian
118. Idem
↓ ; 4,27 g ; 22 x 21,5 mm ; inv. 139610
Cohen 4 ; RIC 11 b ; a. 249-251 ; antoninian
119. Idem
↑ ; 4,29 g ; 22 x 21,5 mm ; inv. 139611
Cohen 4 ; RIC 11 b ; a. 249-251 ; antoninian
120. Idem
↑ ; 3,13 g ; 21,5 x 20 mm ; inv. 139612
Cohen 16 ; RIC 12 b ; a. 249-251 ; antoninian
121. Idem
↓ ; 4,30 g ; 22,5 x 21,5 mm ; inv. 139613
Cohen 49 ; RIC 16 c ; a. 249-251 ; antoninian
122. Idem
↓ ; 4,03 g ; 23 x 21,5 mm ; inv. 139614
Cohen 49 ; RIC 16 c ; a. 249-251 ; antoninian

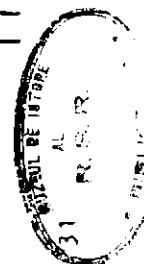
123. Idem
↑ ; 4,54 g ; 23,5 x 21,5 mm ; inv. 139615
RIC 29 c ; a. 249-251 ; antoninian
124. Idem
↓ ; 3,90 g ; 22,5 x 22 mm ; inv. 139616
RIC 29 c ; a. 249-251 ; antoninian
125. Herennia Etruscilla
↓ ; 3,69 g ; 22,5 x 22 mm ; inv. 139618
Cohen 17 ; RIC 58 b ; antoninian
126. Eadem
↑ ; 3,84 g ; 24 x 21,5 mm ; inv. 139619
Cohen 19 ; RIC 59 b ; antoninian
127. Herennius Etruscus
↑ ; 3,80 g ; 22 x 20 mm ; inv. 139617
Cohen 26 ; RIC 147 c ; a. 250-251 (?) ; antoninian

TABELUL Nr. 1

Emitenți	Denari			Antoni-nieni	Total	%
	3-3,40 3 g	sub 3 g	peste 3,40 g			
Commodus		1			1	0,79
Septimius						
Severus	1	2			3	2,36
Iulia						
Domna	2				2	1,57
Caracalla	3				3	2,36
Geta		1			1	0,79
Macrinus		1			1	0,79
Elagabal	3	3		1	7	5,51
Severus						
Alexander	2	8	1		11	8,66
Iulia						
Mamaea	2	5	1		8	6,30
Maximinus I	2		1		3	2,36
Gordian III	1			48	49	38,58
Filip I				20	20	15,75
Filip II				4	4	3,15
Otacilia						
Severa				2	2	1,57
Traianus						
Deciu				9	9	7,09
Etruscilla				2	2	1,57
Herennius						
Etruscus				1	1	0,79
	16	21	3	87	127	%

TABELUL Nr. 2

Emițenți	Bîrca I			Bîrca II			Bîrca IV		
	de- nari	antonii- neni	total	de- nari	antonii- neni	total	de- nari	antonii- neni	total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Marcus Aurelius				1		1			
Faustina Iunior				1		1			
Commodus	1		1	1		1	1		1
Pertinax				1		1			
Septimius Severus	5		5	25		25	3		3
Iulia Domna	4	1	5	11		11	2		2
Caracalla				12		12	3		3
Plautilla				2		2			
Geta				11		11	1		1
Macrinus				4		4	1		1
Elagabal	6	2	8	48	3	51	6	1	7
Iulia Paula				5		5			
Aquilia Severa				2		2			
Iulia Soaemias	1		1	8		8			
Iulia Maesa	2		2	16		16			
Severus Alexander									
Orbiana	12		12	115		115	11		11
				1		1			

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Iulia Mamaea	1		1		19		19		8	8
Maximinus I	1		1		10		10		3	3
Pupienus					1		1			
Gordian III	2	17	19		2	16	18	1	48	49
Filip I		5	5						20	20
Filip II		2	2						4	4
Otacilia Severa			1	1					2	2
Trajanus Decius			4	4					9	9
Etruscilla									2	2
Herennius Etruscus									1	1
Total :	35	32	67	296	19	315	40	87	127	

N O T E

- 1 Gh.Popilian, Noi tezaure romane imperiale descoperite în Oltenia, în Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, I, 1964, p.356-358; O. Iliescu, SCN, V, 1971, p. 327-328 ; D. Tudor, Oltenia romană, București, 1978, p.117.
- 2 Investigațiile au fost efectuate de cercetătorul Gheorghe Popilian (Craiova), căruia îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitatea de a ne fi cedat spre publicare cel de-al patrulea tezaur de la Bîrca.
- 3 Gh.Popilian, op.cit., p. 356.
- 4 După clasificarea lui Gh.Popilian, Ceramica romană din Oltenia, Craiova, 1976, p.110 și 205, nr.706, pl. LIX: tipul 3, varianta d.
- 5 O.Iliescu, Primul tezaur monetar găsit la Bîrca (jud. Dolj), SCN, V, 1971, p. 327-333.
- 6 C.Preda, Tezaurul monetar de la Bîrca-Dolj și unele probleme privind atacurile carpilor din anii 242 și 245 în Dacia romană, SCN, IV, 1968, p. 175-196.
- 7 O.Iliescu, op.cit., p.327-328 ; Gh.Popilian, Noi tezaure monetare descoperite în Oltenia, în RM, II, 1965, p. 432.
- 8 Vezi tabelul anexă ; cf. C.Preda, op.cit., p.187-188.
- 9 Pentru reconstituirea unui tezaur, vezi B. Mitrea și Emilia Zaharia, Descoperirea monetară de la Oboroceni, A.M.V,1967,p.88;vezi și Carmen Maria Petolescu,Notă an suprad tezaurului de monede imperiale romane descoperit la Bîrgăoani, jud.Neamț, în Muzeul Național, III,1976, p.147.
- 10 Pentru situația de la sudul Dunării,vezi Boris Gerov, Die Einfälle der Nordvölker in den Ostbalkanraum im Lichte der Münzschatzfunde.. I.Das II. und III.Jahrhundert (101-284), în Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II, 6, Berlin, New York, 1977, p.163 și urm.

LE QUATRIÈME TRÉSOR MONÉTAIRE DÉCOUVERT A BÎRCA (DÉP. DE DOLJ)

Résumé

En 1937, on a découvert à Bîrca (dép. de Dolj) un trésor de monnaies impériales romaines (67 exemplaires), datant de Commodus à Decius (O.Iliescu, SCN, V, 1971, p. 327-328). Un autre trésor, contenant 315 monnaies datant

de Marc Aurèle à Gordien III, a été mis au jour en 1961 dans la même localité (C.Preda, SCN, IV, 1968, p.175-196). Un troisième trésor (1920 pièces), encore inédit, découvert en 1962 également à Bîrca, s'échelonne de Vespasien à Philippe Ier. Enfin, en 1963, on a découvert, dans le même endroit, un quatrième trésor, contenant 127 de pièces de Commodus à Decius et Herennius Etruscus, qui fait l'objet de notre article.

Pour la répartition des monnaies dans ces trésors, voir les tableaux annexés.

On remarque que le plus riche de ces dépôts monétaires (1920 pièces) date de Vespasien à Philippe Ier; en échange, les autres, contenant un nombre plus réduit de monnaies, commencent avec de pièces émises par Marc Aurèle ou Commodus.

Bien que le procès d'accumulation de ces dépôts monétaires commençât à des époques différentes, on constate que les pièces les plus récentes datent vers la moitié du IIIe siècle (Gordien III, Philippe Ier ou Decius). C'est pourquoi, nous exprimons l'hypothèse qu'il s'agit en réalité d'un seul trésor monétaire, datant de Vespasien à Decius et son fils, enfoui à l'occasion de l'invasion des Goths et récupéré en étapes successives.

REPERTORIUL NUMISMATIC AL JUDETULUI GORJ

de CARMEN MARIA PETOLESCU

Redactarea repertoriului descoperirilor monetare din jud. Gorj se înscrise în preocupările mai vechi de alcătuire a unui repertoriu numismatic al României. Astfel, Secția de științe istorice a Academiei Române în planul său de lucru pe anul 1954 începerea lucrărilor pentru realizarea unui repertoriu general al descoperirilor monetare din România; repertoriul a rămas însă un simpludeziderat¹.

Pe plan internațional, remarcăm inițiative de publicare a unor mari repertori de tezaure monetare²-grecesti, romane, bizantine, care să cuprindă întregul bazin mediteranean; credem că aceste inițiative nu exclud, ci fac oportună realizarea repertoriului național.

Lucrarea de față reprezintă un prim pas în vederea întocmirii acestui repertoriu și privește descoperirile monetare din județul Gorj, pentru perioada antică.

Fără a avea intenția de a face istoricul preocupările în acest domeniu³, credem neceser să jalonăm contribuțiile de ordin istorico-numismatic ale celor care s-au preocupat de această regiune. În primul rînd se cunvine a aminti pe Al. Stefulescu cu a sa Încercare asupra istoriei Tîrgu-Jiului (1899), precum și cu Gorjul istoric și pitoresc (1904); apoi Iuliu Moisil cu Repertoriul de localități istorice din jud. Gorj, în "Arhivele Olteniei", V, 1926, precum și dr. Aurel Metzulescu cu Un album cu fotografii de monede dacice, în "Arta și arheologia" (lași), 13-14, 1937 - 1938.

Interesante informații referitoare la zona Gorjului găsim și la Gr. G. Tocilescu și Pamfil Polonic, ale căror manuscrise au fost studiate și valorificate îndeosebi de D.Tudor. Un rol deosebit de important în strângerea materialului numismatic roman și sistematizarea lui pe zonele de descoperire revine prof. D. Tudor, prin carteasa Oltenia română (în repertoriul nostru am folosit și citat ultima ediție, a IV-a, București, 1978).

. De un real folos în alcătuirea repertoriului ne-a fost cronică numismatică publicată de către B.Mitrean, începînd din anul 1969, atît în revista SCIV, cît și în "Dacia"; cartealui C.Preda, Monedele geto-dacilor (București, 1973); de asemenea studiul lui Mihail Macrea, Monedele și părăsirea Daciei (AISC, III, 1937-1940), lucrarea lui D.Protase, Problema continuității în Dacia în lu-

--

mina arheologiei și numismaticii (București, 1966), sau cea a lui I. Glodariu, Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană (Cluj, 1974). Ar mai fi de amintit diverse studii și articole cuprinse în publicațiile editate în țara noastră.

În afara de informațiile culese din diferite publicații, repertoriul cuprinde și material inedit, rezultat fie din săpăturile arheologice efectuate în zonă, fie extras din registrele-inventar ale Cabinetului Numismatic al B.A.R. (registre puse la dispoziția noastră de cercetătorul Octavian Iliescu, căruia îi aducem calde mulțumiri).

Nu am inclus informațiile vagi, nesigure, referitoare la descoperirile monetare din jud. Gorj, pentru a nu încărca repertoriul cu material inutil, care de fapt nu ar putea fi folosit din punct de vedere științific.

Descoperirile monetare sunt prezentate în ordinea alfabetică a localităților. O aranjare a lor în ordinea cronologică a emiterii monedelor nu ar fi fost posibilă decât în cazul tezaurelor în care este cunoscută data celei mai recente monede (terminus post quem). La fel, în situația descoperirilor izolate, se impunea o determinare strictă a monedei (monedelor) respective după cataloagele de specialitate.

În acest caz, trebuiau eliminate nu numai toate mențiunile mai vechi despre descoperirile monetare din Gorj, dar chiar și tezaurele care nu au putut fi recuperate în întregime, apoi tezaurele inedite precum și monedele care sunt publicate fără datele tehnice necesare. Or, acest procedeu nu ar fi oglindit o situație reală a circulației monedelor antice pe teritoriul actual al județului Gorj.

Dispunerea alfabetică a mai urmărit, pe lîngă redarea corectă a denumirilor actuale, și concordanța lor cu vechile denumiri de sate dispărute sau contopite cu alte localități. Pentru aceasta, am utilizat Indicatorul localităților din România (București, 1974); pentru confruntarea denumirilor mai vechi am folosit Indicatorul alfabetic al localităților din R.P.R. (București, 1956).

Pentru găsirea ușoară și rapidă a descoperirilor monetare datând dintr-o anumită perioadă am întocmit indici pe genuri de monede: grecești (descoperiri izolate și tezaure), dacice (descoperiri izolate și tezaure), romane republicane și romane imperiale (descoperiri izolate și tezaure) etc. În cadrul fiecărui indice, localitățile sunt prezentate alfabetic, cifrele din paranteze reprezentând numărul sub care localitatea se regăsește în text și pe hartă. Cele cinci hărți-anexă cuprind etapele circu-

lației monetare și înregistrează toate descoperirile monetare. La baza realizării hărților a stat harta jud. Gorj din Județele României Socialiste (București, 1969).

În ordonarea și organizarea materialului numismatic am căutat să folosim cît mai puține semne convenționale, pentru a nu îngreuna citirea fiecărui punct al descoperirilor monetare. Astfel, pe baza a 5 rubrici, numerotate cu cifre romane, se poate cuprinde întreaga documentație existentă, anume: I: anul descoperirii, condiții; II: datarea monedei sau a tezaurului; III: cuprinsul descoperirii însoțită de toate datele tehnice; IV: locul unde se păstrează în prezent; V: bibliografia.

În stabilirea acestei rubricării, am ținut seama atât de preocupările mai vechi pentru întocmirea unui repertoriu numismatic național, cît și repertoriul întocmit de Margaret Thompson, An Inventory of Greek Coin Hoards (New York, 1973).

Concluziile ce se desprind din cartografierea descoperirilor monetare și o listă bibliografică a lucrărilor citate în text încheie lucrarea privind repertoriul numismatic al județului Gorj.

Concluzii, Alături de celelalte categorii de izvoare istorice, monedele antice - fie ca descoperiri izolate, fie în tezaure - reprezintă o sursă de informații directă și valoroasă privind orientarea, oscilațiile vieții economice și comerciale a unei regiuni.³ O colecție de monede este un depozit de arhive oficiale cu documente contemporane, care nu au putut fi alterate în decursul timpului prin transcrieri greșite, prin interpretări voite, prin suprimări arbitrale sau inconștiente⁴.

Reflectînd cu destulă fidelitate aspecte din realitatea economică, deseori obscură în izvoarele antice ajunse pînă la noi, monedele mai oferă și indicații de natură social-politică, menite să întregească imaginea istorică despre anumite regiuni sau populații din antichitate.

Moneda în sine, detașată de contextul arheologic ori scoasă din ansamblul circulației monetare a epocii date, nu are nici o valoare. Răspîndirea, frecvența și felul monedelor dintr-o regiune determinată sau apariția monedelor într-un mediu arheologic anumit, ca și compozitia particulară a unor tezaure monetare, pot furniza însă date prețioase cu privire la: nevoile schimbului pe piață internă, legăturile de comerț cu regiunile mai îndepărtate, date cu privire la etnicul populației care a întrebuințat moneda respectivă.⁵

Reprezentată prin 53 de localități (și numărul acestora sporește mereu în urma descoperirilor în săpături

arheologice sau datorate întărirea), circulația monedelor antice din actualul județ Gorj poate fi împărțită după emisiunile monetare în patru etape distincte: 1. circulația monedelor grecești; 2. circulația monedelor dacice; 3. circulația monedelor republicane și imperiale romane; 4. circulația monedelor trăzii (postaureliene).

Prima etapă se caracterizează prin pătrunderea și răspândirea monedelor venite din sud, aflat pe o treaptă superioară de dezvoltare economică. Relațiile comerciale cu sudul sunt documentate prin descoperirea în 10 localități a monedelor emise de: Filip al II-lea (Cartiu - 13 A; Cîmpofeni - 17 A; Polovragi - 33 A), Thasos (Bărbătești - 4 A; Ohaba-Bălănești - 25; Stoina - 41); Apollonia (Polovragi - 33 E), Dyrrachium (Cernatu - 18 A), Mesembria (Polovragi - 33 B), Macedonia I (Bîrsești - 6 A), Bithynia (Prusias al II-lea) (Cărbunești - 15 E). Aceste descoperiri prezintă majoritatea tipurilor de monede care au circulat în Dacia, într-o perioadă cînd schimbul prin intermediul monedei era abia la început. Nu este exclus să fi pătruns și monede de la Alexandru cel Mare (care, de fapt, au circulat mai intens decît cele ale lui Filip al II-lea), dar ele nu sunt sigur documentate.

Pătrunderea monedelor nu urmează cronologic o linie ascendentă; cele mai numeroase se dovedesc a fi emisiunile thasiene, fie ca descoperirile izolate, fie în tezaure.

În privința locului de descoperire, trebuie remarcat că unele piese s-au aflat în așezări geto-dacice, ceea ce aruncă și o lumină sigură în privința etnicului celor care le-au folosit - geto-dacii (piesa de la Mesembria în cetatea de la Polovragi - 33 B).

Pe măsură ce produsele geto-dacilor din a doua jumătate a sec. al IV-lea și începutul sec. al III - lea î.e.n. se înmulțesc, iar volumul schimburilor crește simțitor, moneda străină venită din sud se dovedește a fi insuficientă. În plus, odată cu destrămarea imperiului creat de Alexandru cel Mare, se reduce și numărul monedelor macedonene care intrau pe piață Daciei. Geto-dacii vor rezolva necesitatea de numerar prin emiterea de monede proprii. Pentru baterea acestor monede dacii vor întrebuită exclusiv argintul, iar drept model monedele macedonene, în special pe cele ale lui Filip al II-lea.

Descoperirile izolate de monede geto-dacice sunt semnalate în 9 localități (Arcani - 2; Buzești - 12 A și B; Cărbunești - 15 A, b; Cîmpofeni - 17 B; Petreștii de Sus - 29; Polovragi - 33 C și D; Rogojeni - 34; Roșia de Amaradia - 36; Vierșani - 51), iar tezaure în 2 localități (Aninoasa și Cărbunești). Tipul de monedă care predomină

În această zonă este tipul Aninoasa, datat în a doua jumătate a sec. al II-lea î.e.n. La Polovregi (33 C) remarcăm o monedă interesantă prin tipul deosebit adoptat de către geto-daci și anume Zeus cu dublu cap.

În secolul I î.e.n., cînd puterea romană este în plină expansiune la Dunărea de Jos, iar denarul roman începe să domine ca monedă universală, emiterea monedelor dacice încetează⁶. Locul lor va fi luat de denarul republican roman, pe care geto-dacii îl vor imita în ateliere locale⁷. Descoperirile de denari republicanii în zona Gorjului sunt semnalate în 7 localități, ca descoperiri izolate (Bărbătești - 4 B; Negreni - 24; Polovragi - 33 F și G; Soco - 40 A; Suseni - 43 A; Vîrțu - 52); tezaure se cunosc din 3 localități (Bumbești - 11 B; Cornetu - 18 B; Tunși-Ticleni - 48). Nu sunt documentate imitații după denari republicanii în această zonă.

O constatare ce se desprinde din cartarea descoperirilor este aceea privitoare la tezaurizare; ea s-a făcut în două etape: prima, la sfîrșitul sec. al II-lea î.e.n., iar cea de-a doua la începutul sec. I î.e.n. (vezi tezaure mai ales). Majoritatea denarilor sunt bătuți la Roma și se remarcă faptul că greutatea la un număr mare de piese este superioară celei considerate normale (de exemplu, tezaurul de la Ticleni).

Față de alte zone ale Olteniei, Gorjul rămîne însă printre cele cu foarte puține descoperiri de monede republicane romane.

Cu totul alta este situația în cazul denarilor imperiali, a căror abundență o constatăm atît în descoperiri izolate (18 localități), cît și în tezaura (9 localități). Printre cele mai mari tezaure descoperite în Dacia, figurează și cele de la Slobozia (cu 3000 de piese), Dănești (2000 piese), Pistești din Vale (1440 piese).

O remarcă specială se cuvine tezaurului de la Poiana-Gorj, care contine și bijuterii dacice și care se încheie cu monede de la Domitian. Autorul care publică tezaurul (C.S.Nicolăescu-Plopșor) stabilește un raport strîns între părăsirea cetății dacice de la Vîrțu și ascunderea tezaurului. Monedele de la Domitian confirmă concluzia că tezaurul a fost ascuns în timpul războaielor acestui împărat contra dacilor.

O altă epocă de ascundere a tezaurelor este provocată de atacurile carpiilor și gotilor, care încep încă din anul 248⁸. Acum sunt ascunse o serie de tazaure: Bălești, Brădicani, Bumbești-Jiu, Leurda, Slobozia, Strîmptu.

Aceste localități sunt în strînsă legătură cu drumul care făcea legătura Drobetai cu căstrul de la Bumbești, de unde continua un drum spre Transilvania. Era

totodată calea care legă Apulum, principalul nod de drumuri al Daciei romane, de Dunăre prin Sarmizegetusa, pasul Vîlcău, Bumbești, Cătune, Drobeta⁹. Ascunderea tezaurelor indică, în parte, obiectivul și traiectoria acestor atacuri carpo-gotice.

Fixarea unor concluzii cu caracter istoric pe baza îngropării tezaurelor monetare cere multă prudență (nu toate tezaurele au fost recuperate în întregime). Totuși, nu poate fi neglijat faptul că în perioada crizei politice și militare a Daciei sînt îngropate foarte multe tezuri, printre care și cele menționate mai sus.

După cum rezultă din catalogul descoperirilor monetare, în Gorj nu s-au descoperit tezaure imperiale romane care să conțină și piese de aur.

Monedele din etapa post-aureliană nu sunt numeroase; dar este interesant de remarcat că ele au apărut în localități unde s-au descoperit monede sau tezaure monetare din perioada anterioară (Cornetu - tezaur republiкан; Runcu - monede imperiale, descoperiri izolate; Suramondele imperiale, descoperiri izolate); aceasta reflectă desigur o continuitate de viață și o permanență a întrebunțării monedei romane, ca mijloc de schimb, la populația locală.

Monadele bizantine sunt rare. De la Justinian și pînă în secolul al XIII-lea, se pot număra doar cîteva piese răzlete (Ohaba-Bolboș - 1 piesă de la Justinian; Tîntăreni - 1 de la Focas).

În concluzie, repertoriul descoperirilor monetare din județul Gorj reflectă următoarele caracteristici:

- primele manifestări de utilizare a monedei nu sunt mai vechi de secolul al IV-lea î.e.n.;
- intensificarea circulației monetare se constată odată cu apariția emisiunilor locale, după model greco-macedonean;

- în secolul II î.e.n. pătrund monedele romane reputabile, care iau locul emisiunilor geto-dacice, locale; - odată cu cucerirea Daciei, singura monedă care circulă, cu o amplitudine remarcabilă, este denarul roman imperial; atîț descoperirile izolate, cît și tezaurele, oglindesc o viață economică intensă în această zonă;

- după Aurelian, se remarcă o pronunțată slăbire a circulației monetare, consecință firească a retragerii administrației și armatei romane; dar legăturile comerciale ale populației daco-romane cu sudul Dunării, după cum arată și descoperirile monetare, nu au încetat cu totul. Ele sunt întărite de faptul că împărații din secolul IV-lea, apoi și mai tîrziu, au recucerit și menținut sub autoritatea lor un teritoriu mai mult sau mai puțin adînc

de-a lungul Dunării - contribuind la menținerea legăturilor dintre romanitatea de la nordul fluviului cu cea moeșică.

NOTE

- 1 O. Iliescu, Problema realizării unui repertoriu al descoperirilor monetare din România, în BSNR, XLII-LXVI (1948 - 1972), nr. 96-120, 1974, p.63-64.
- 2 Pînă în prezent au apărut trei mari repertorii monetare: Emanuela Nohejlova-Prátová, Nalezy minci v Čechách, na Morave a ve slezku, Praha, I (1955), II (1956), III (1957) și IV (1958) (ouprise descoperirile monetare din Cehia, Moravia și Silezia, din sec. al IV-lea î.e.n. pînă în anul 1900); Hans Jörg Kellner, Die Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland Berlin, (în curs de apariție; este consacrat descoperirilor de tezaure monetare); Margaret Thompson, Otto Morkholm, Colin M.Kraay, An inventory of Greek Coin Hoards, New York, 1973.
- 3 O. Iliescu, op. cit., p. 63-69
- 4 Ernest Babelon, Treaté des monnaies grecques et romaines, I, Paris, 1885, col. 29 și 32
- 5 D.Protase, Problema continuității ..., p. 159.
- 6 B.Mitrea, Moneda republicană și unitatea lumii getodace, în vol. Unitate și continuitate în istoria poporului român, București, 1968, p. 55 - 58.
- 7 Ibidem, p. 59-60.
- 8 B.Gerov, Die gotische Invasion in Moesien und Thrakien unter Decius im Lichte der Hartfunde, în Acta antiqua Philippopolitana (Studia philologica), Sofia, 1963, p. 56 și urm.; D.Tudor, Distrugerea castrului roman de la Slăveni, pe Olt, în Historica, I, 1970, p. 60 și urm.; G. Popilian, în "Drobeta", 1974, p. 147-157.
- 9 Istoria României, I, București, 1960, p. 405.

A B R E V I E R I

- AISC - "Anuarul Institutului de Studii Clasice", Cluj.
AMN - "Acta Musei Napocensis"
B.A.R. - Biblioteca Academiei Române
BSNR - "Buletinul Societății Numismatice Române"
CNBAR - "Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei Române."
IL - Ion Icrăden, Petre Cișteșcu, D.I. Oancea,

M.N.I.R.
MNA
OR⁴

Rep. arh.

RIC

SCS

SMMIM

SCIV

SCIVA

SCN

- Indicatorul localităților din România, București, 1974
- Muzeul Național de Istorie a României.
- Muzeul Național de Antichități
- D.Tudor, Oltenia română⁴, București, 1978
- Repertoriul arheologic (manuscris la Institutul de arheologie din București
- Harold Mattingly, Edward Sydenham, The Roman Imperial Coinage, I, Londra, 1923.
- "Studii și cercetări științifice", Cluj.
- "Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", București.
- "Studii și cercetări de istorie veche"
- "Studii și cercetări de istorie veche și arheologie".
- "Studii și cercetări numismatice".

CATALOGUL DESCOPERIRILOR

I. Aninoasa - Cornișani (satul Cornișani, desființat și înglobat la satul Aninoasa; IL, P. 117).

I. Descoperit în anul 1934, în raza satului Cornișani, printre dărîmăturile unui bordei distrus de incendiu.

II. A doua jumătate a sec. al II-lea î.e.n.

III. Tezaur de tetradrahme dacice compus din 100-150 piese. Dintre acestea, 45 au fost achiziționate de CNBAR, 3 de către MNA, iar 5 piese se află la Muzeul de Istorie din Suceava (în registrul inventar al Muzeului din Cernăuți, care se găsește în prezent la Suceava, figurează și 5 monede dacice din tezaurul de la Aninoasa-Gorj, dăruite de Corneliu Secăsanu cu prilejul Congresului de numismatică și arheologie de la Cernăuți, 1935; informație Octavian Iliescu, șeful Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Române). Restul pieselor a intrat în colecția Mina Pauker.

IV. 45 exemplare la M.N.I.R. (transferate de la CNBAR); 3 exemplare la Institutul de Arheologie din București; 5, la Muzeul de Istorie din Suceava; restul - disperseate.

V. I. Iscrulescu, Monografia comunei Aninoasa, 1935, p. 14; Arhiva MNA, dosar 1935, fila 225, 246 și 1936, fila 38; A. Metzulescu, în "Arta și arheologia", 13 - 14, 1937-1938, p. 10, 12; Const. Moisil, în "Buletin lunar", p. 9; Ludita Winkler, SCS, III, 1955, p. 78 - 79 (datează tezaurul în sec. III - II î.e.n.); Const. Prede, Monedele ge-

to-dacilor, p. 274-280, nr. 2 (îl datează în a doua jumătate a sec. al III-lea î.e.n.).

2. Arcani (IL, p. 70)

I. Condițiile descoperirii - necunoscute.

II. Sec. al III-II î.e.n.

III. 5-6 monede geto-dacice, descoperiri izolate.

IV. O piesă la Institutul de Arheologie din București.

V. I.Winkler, în SCS, III, 1955, p.74-75.

3. Bălești (municipiul Tîrgu-Jiu) (IL, p. 76).

A

I. Descoperit în anul 1930.

II. Sec. I-II e.n. (anii 69/79 - 244).

III. Tezaur compus din 348 monede imperiale romane (288 denari și 60 antoniniani), care se eșalonează de la Vespasian la Gordian al III-lea. Compoziția lui este cunoscută în forma următoare: Iulia Domna (14 denari + 1 antoninian), Caracalla (11 denari + 1 antoninian), Geta Caesar (4 denari), Macrinus (1 antoninian), Elagabal (55 denari + 1 antoninian), Iulia Paula (4 denari), Iulia Soemias (5 denari), Iulia Maesa (19 denari + 1 antoninian), Severus Alexander (107 denari), Iulia Mamaea (13 denari), Maximin Tracul și familia (13 denari), Balbinus (1 antoninian), Pupienus (1 denar), Gordian al III-lea (4 denari + 54 antoniniani).

IV. Tezaurul este păstrat la Institutul de Arheologie din București, inv. 127/1941.

V. D.Protase, în SCN, II, 1958, p.259; D.Tudor, OR⁴, p. 117.

Cf. C. Preda, SCN, IV, 1968, p.190 și 193; C. Voicu, în "Buletin", nr. 4, p.26.

B

I. Condițiile de descoperire necunoscute.

II. Sec. II-III e.n.

III. Monede romane imperiale de la Septimius Severus, Geta, Iulja Domna și Filip Arabul; descoperiri izolate.

IV. Locul de păstrare necunoscut.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 117 (după Rep. Arh.)

3 bis. Bălănești, vezi Pisteștii din Vale, 30

4. Bârbătești (IL, p. 78)

A

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II - I î.e.n.

III. Tetradrahmă thasiand, descoperită izolată

IV. Colecție particulară.

V. Informație Gheorghe Calotoiu, Muzeul Județean Gorj; P. Gheorghie, în "Arhivele Olteniei", serie nouă, 2, p. 58.

B

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 134 î.e.n. (?)

III. Două monede republicane de argint (dintre care una din 134 î.e.n., după informația lui Octavian Tropu). Descoperiri izolate.

IV. Locul de păstrare necunoscut.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 226; C.Voicu, în "Buletin" p. 20, nr. 4.

C

I. Descoperită în anul 1978.

II. 19-15 (?) î.e.n.

III. Monedă de bronz de la Augustus, găsită în aşezarea dacică, în cursul săpăturilor arheologice din 1978.

IV. Muzeul Județean Gorj.

V. Ric, 49, clasa VI, bronz asiatic. Determinată de noi pentru Muzeul Județean Gorj; vezi P.Gherghe, în Materiale și cercetări arheologice, Oradea, 1979, p.92.

D

I. Descoperită în anul 1981.

II. 229 - 100 î.e.n.

III. Monedă Dyrrhachium (magistratul Zenon), barbatizată.

IV. Muzeul Județean Gorj.

V. P. Gherghe, în "Arhivele Olteniei", serie nouă, 2, p. 58, pl. 12/3.

5. Bîlteni (IL, p. 83).

I. Condițiile descoperirii nu se cunosc.

II. 284-305; 308-324.

III. Monedele de la Diocletian și Licinius pater.

IV. Dispersate.

V. A.I. Stefulescu, în "Jiul", I, 11-12, 1895, p.36; D.Tudor, OR⁴, p. 226.

6. Bîrsești (municipiul Tîrgu-Jiu) (IL, p.83).

A

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 158-148 î.e.n.

III. O tetradrachmă Macedonia Prima.

IV. Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheo-

ologie din Bucureşti.

V. Ioana Bogdan-Cătăniciu, în SCN, VI, 1975, p.184
(apare Bîrsăneşti ? - probabil Bîrseşti; vezi în acest sens C.Voicu, în "Buletin", p.16, nr. 1).

B

I. Condiţiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II - III e.n.

III. Monede de la Domițian, Septimius Severus, Geta, Severus Alexander, Iulia Mamaea, Gordian al III-lea, Filip Arabul, Otacilia Severa.

IV. Dispersate.

V. D.Tudor, OR⁴, p.226; C.Voicu, în "Buletin", p. 26, nr. 7.

7. Bîrzeul de Gilort (IL, p.84), vezi Cărbuneşti, nr. 15 D.

8. Bobu (com. Scoarţa) (IL, p. 85).

I. Condiţiile descoperirii necunoscute.

II. Datarea nu se cunoaşte.

III. Monede de bronz sănt semnalate în punctul "Gheţaria lui Berbece" pe malul râului Blahniţa; o altă monedă, în locul "Cetate".

IV. Dispersate.

V. Oct. Toropu, în SCIVA, 26, 1975, p.121; D.Tudor, OR⁴, p. 226.

9. Borăscu (IL, p. 87).

I. Condiţiile descoperirii necunoscute.

II. 98 - 117, 138-161.

III. Monede, provenite din descoperiri izolate, de la Traian și Antonius pius, sănt semnalate de P. Polonic în punctul "Seliștea" împreună cu urme romane, cărămizi (consemnate în Rep. Arh.).

IV. Dispersate.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 226.

10. Brădiceni (com. Peştişani) (IL, p.90).

A

I. Descoperit în anul 1886.

II. Sec. II - III e.n.

III. Tezaur alcătuit din monede de argint ce se eșalonează de la Iulia Domna la Filip Arabul. Din acest tezaur, descoperit în 1886 într-o "căldare", s-au recuperat 815 piese.

IV. Institutul de Arheologie, Bucureşti

V. D. Tudor, OR⁴, p. 117 (după Dosar MNA, 1886, fi-la 123).

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II - III (?).

III. Sînt semnalate monede romane, alături de cărămizi romane. Nu se fac alte precizări.

IV. Dispersate.

V. Gr. G. Tocilescu și P. Polonic, *Mss. Acad. Române*, vol. 5, 141, fila 5 - 18, apud D. Tudor, OR⁴, p. 228.

11. Bumbești-Jiu (IL, p. 95)

I. Descoperit în anul 1972.

II. Sec. II - III e.n.

III. Tezaur de monede imperiale romane, ce se eşărionează de la Commodus la Filip Arabul, precum urmează: Commodus 2 (anul 181), Albinus 1 (193-194), Septimius Severus 20 (194-209), Iulia Domna 7 (196 - 217), Caracalla 13 (200-215), Plautilla 2 (202-205), Geta 2 (211-212), Macrinus 1 (217), Elagabal 15 (218-219), Iulia Maesa 2, Iulia Paula 1, Severus Alexander 13 (222-235), Iulia Mamaea 5, Maximus 7 (235-238), Balbinus 1 (238), Gordian al III-lea 90 (238-244), Filip Arabul 2 (244 - 249), Otacilia 1. Tezaurul era depozitat într-un vas de lut, împreună cu bijuteriile de argint (4 fibule tip ancoră, 2 brățări, 1 lanțisor împletit, un fragment de fibulă). El a ieșit la iveală, în anul 1972, prin surparea unei porțiuni din malul Jiului, pe care este așezat castrul roman (coțul de N-E). Vasul era îngropat la o adâncime de 0,50 m; încercind să-i golească conținutul descoperitorul a scăpat "circa o mină de monede" pe malul abrupt al Jiului. Aceste monede nu au mai putut fi recuperate, astfel că tezaurul se compune acum din 185 piese (plus 2 monede înstrăinăte la colecționarul Luben Ion din București). Dintre acestea, 97 sunt denarii, iar 88 antoniniani. Distribuția pe monetării: 179 piese sunt emise la Roma, 5 la Antochia (Gordian al III-lea) iar 1 la Laodiceea (Septimius Severus).

IV. Muzeul Județean Gorj.

V. Exspectatus Bujor, în "Magazin", 17, 1973, nr. 796; idem, în "România Liberă", 31, 1973, nr. 8903 (8 iu[nie]); B. Mitrea, în BSNR, LXVII - LXIX (1973-1975), nr. 121-123, București, 1975, p. 321, nr. 59; cf. B. Mitrea, în "Dacia", N.S., XIX, 1975, p. 314 (unde tezaurul apare esalonat de la Antonius Pius la Filip Arabul); Otilia Gherghe și Petre Gherghe, în "Revista muzeelor și monumentelor", seria monumente, XIV, 1977, 2, p. 9-14; D. Tudor, OR⁴, p. 118 (tezaurul apare din circa 150 denari și antonini[ani], după informația lui Gh. Popilian).

B

I. Descoperite în anul 1942.

II. Sec. I î.e.n.

III. Trei denari romani republicanii, tezaur (?), găsiți în 1942 pe suprafața castrului roman (după declarația descoperitorului). Autorii articolului unde se publică mai întâi această descoperire (Gh.Poenaru Bordea și Cr. Vlădescu) arată că descoperirea se prezintă sub forma unui fragment de brătară. Cei trei denari sunt de tipul:

P.Servilius M.f. Rullus, → , 19 mm, Grueber, Roma, 1672, a.89. Sydenham, Roma, 601, anii 93-91.

Man. Fonteius C.f. ↑ , 18-20 mm. Grueber, Roma, 2476, an. 85. Sydenham - monetărie auxiliară italiană B, 724, an, 84. Incizii superficiale pe av. și rv.

C.Licinius L.f. Macer, ← , 17-20 mm, Grueber, Roma 2467, an. 85, Sydenham - monetărie auxiliară italiană B, 732, an. 83.

IV. Nu se menționează locul de păstrare.

V. Gh. Poenaru Bordea și Cr.M.Vlădescu, în "Revista muzeelor", VIII, 1971, 3, p.259-260; B.Mitrea, în "Dacia", N.S., XVI, 1972, p. 365, nr. 27; C. Voicu, în "Buletin", p. 20, nr.10.

C

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II-III e.n.

III. Descoperiri izolate de monede imperiale romane de la Faustina I, Gordian al III-lea s-au aflat în așezarea civilă, între ruinele clădirilor romane (între km 81,400-81,950).

IV. Nu se cunoaște locul păstrării lor.

V. D.Tudor, OR , p. 218.

D

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II-III e.n.

III. Monede imperiale romane, descoperite în săpaturile din castru (săpaturi începute în 1897 de Gr. Tocilescu prin intermediul lui P. Polonic, reluate de C.S.Nicolae-Plopșor în 1937, apoi de Gr. Florescu și Exspectatus Bujor, "care au scos la iveală numai monede imperiale romane); și în așezarea civilă învecinată, la fel, începând cu emisiuni de la Antonius Pius".

IV. Nu se cunoaște locul păstrării lor.

V. Gh. Poenaru Bordea și Cr. M. Vlădescu, în "Revista Muzeelor", VIII, 1971, 3, p. 259.

12. Buzești (com. Crasna) (IL, p.96)

A

- I. Condițiile descoperirii nu se cunosc.
- II. Mijlocul sec. al II-lea î.e.n.
- III. Monedă geto-dacică de tip Adâncata-Mînăstirea (descoperire izolată). Cîntărește 8 grame.
- IV. Muzeul de Istorie din Suceava.
- V. C.Preda, Monedele geto-dacilor, p.200, 207,211.

B (Buzești?)

- I. Condițiile de descoperire necunoscute.
- II. Sec. III-II î.e.n.
- III. Din descoperiri izolate provin 3 monede geto-dactice, tip Filip II. C.Preda menționează o monedă de tip Toc-Chereluș. Descoperirea monedei în această localitate este de fapt nesigură, cu atât mai mult cu cît ea se situează în afara ariei de circulație a acestui tip monetar (vezi C.Preda, op.cit., p.309, 315).
- IV. Locul de păstrare necunoscut.
- V. Iudita Winkler, în SCS, III, 1955, p.76-77; C. Preda, op. cit., p. 309, 315, 321.

13. Cartiu (com. Turcinești) (IL, p.98)

A

- I. Condițiile descoperirii necunoscute.
- II. Anii 359-336 î.e.n.
- III. Monedă de aur de la Filip al II-lea; descoperire izolată.
- IV. Dispărută.
- V. Iuliu Moisil, în "Arhivele Olteniei", V, 1926, 24, p.127, nr. 8; Iudita Winkler, în SCS, III, 1955,p.64-65, nr. 4; C. Voicu, în "Buletin", p. 12, nr. 4.

B

- I. Condițiile de descoperire necunoscute.
- II. Sec.II-III e.n.?
- III. Monede romane (sînt menționate alături de ziduri romane).
- IV. Locul de păstrare necunoscut.
- V. D.Tudor, OR⁴, p. 226 (după Rep. arh.).

14. Căpreni (IL, p.101)

- I. Anul descoperirii necunoscut.
- II. 333-350 e.n.
- III. O monedă de bronz de la Constans I, descoper-

rită în punctul "Grui".

IV. Locul de păstrare necunoscut.

V. C.Preda, în SCIV, 26, 4, p. 461; Oct. Toropu, Romanitatea ..., p. 206, nr. 25.

15. Cărbunești (sat aparținând orașului Tîrgu Cărbunești) (IL, p. 101)

I. Anul descoperirii necunoscut.

II. Sfîrșitul sec. al III-lea și începutul sec. al II-lea î.e.n.

III. 6 monede de argint de tipul Ocnița-Cărbunești seria a doua. Piezele au fost achiziționate de Institutul de Arheologie din București în anul 1966 (inv. 1327 / 15-20); din informațiile primite de la posesorul lotului monetar reiese că piezile provin foarte probabil din Împrejurimile localității Cărbunești.

IV. Institutul de Arheologie, București.

V. B.Mitrea, în SCIV, 18, 1967, 1, p.196, nr. 34 (sub voce Oltenia); C. Preda, Monedele geto-dacilor, p. 163, nr. 1.

B

I. Condițiile de descoperire necunoscute.

II. Sec. III - II î.e.n.

III. Două monede de argint, tip Filip al II-lea.

IV. În colecția particulară Bălăcescu.

V. Iudita Winkler, în SCS, III, 1955, p. 76.

C. (Cărbunești?)

I. Anul descoperirii necunoscut.

II. A două jumătate a sec. al II-lea î.e.n.

III. 14 monede de argint de tip Aninoasa; monedele alcătuiesc, se pare, un tezaur, și provin probabil de la Cărbunești (au fost achiziționate de la familia Magheru, care detineea o proprietate în această localitate). În anul 1966, ele au intrat în patrimoniul Institutului de Arheologie din București. Monedele au următoarele date tehnice: 4 monede AR, 14,02-14,52 g, 9 AR, 13,50-13,99 g; 1 AR, 11,91 g. Diam.25-26 mm.

IV. Institutul de Arheologie București (inv.1327).

V. B. Mitrea, în SCIV, 18, 1967, 1, p.196, nr. 34 (sub voce Oltenia); C.Preda, Monedele geto-dacilor, p.281, nr. 6.

D

I. Anul descoperirii necunoscut.

II. A două jumătate a sec. al II-lea î.e.n.

III. 7 monede de argint geto-dacice de tip Aninoa-

sa - Dobrești. Ele au fost achiziționate în anul 1971 de către M.N.I.R. de la un membru al familiei Magheru. Din informațiile primite de la posesorul lor reiese că acestea au făcut parte dintr-un lot mai mare, descoperit cu ani în urmă pe proprietatea acestei familii (satul Cojanii).

Monedele descoperite constituie imitații tîrzii ale tetradrahmelor lui Filip al II-lea, specifice pentru teritoriul Olteniei. La K.Pink sunt denumite Entenschnabel, iar în publicațiile românești apar sub numele de tip Aninoasa-Dobrești (la I.Winkler și C.Preda). Monedele au greutăți cuprinse între 13,63-14,02 g, iar diametrul măsoară între 25-27 mm. În ordinea stilizării lor, ele prezintă următoarele date tehnice: 1. 13,95 g; 26 mm, inv. 993; 2. 13,83 g; 26 mm; inv. 999; 3. 13,63 g; 27 mm, inv. 998; 4. 14,02 g; 25,5 mm; inv. 996; 5. 13,72 g; 25 mm, inv. 997; 6. 13,85 g; 26 mm; inv. 995; 7. 13,85 g; 25 mm, inv. 994; monedă suberată.

Acest lot de monede prezintă vădite asemănări cu cele 14 monede achiziționate de Institutul de Arheologie în 1966 (inv. 1327). Astfel, piesele 1327/1-5 au aceeași caracter stilistic atât în ceea ce privește av., cât și rv., cu piesa de la M.N.I.R. nr. 1; idem inv. 1327/7 cu piesa de la M.N.I.R. nr. 6; idem inv. 1327/8-9 cu piesa de la M.N.I.R. nr. 2. Două monede, existente în cele două loturi diferite, sunt absolut identice: inv. 1327/6 cu piesa M.N.I.R. nr. 4. Existența a două exemplare identice în ceea ce privește av. și rv., diametrul și greutatea, indică emitera lor cu aceeași ștanță; de asemenea, între exemplarele celor două loturi nu există deosebiri sensibile în privința modulului și nominalului (excepție face o singură piesă, inv. 1327/10 de la Institutul de Arheologie, care are 14,52 g).

Toate acestea confirmă faptul că monedele aflate în cele două loturi fac parte din același tezaur.

IV. M.N.I.R.

V. Carmen Maria Petolescu, în "Apulum", XII, 1974, p. 572-576, fig. 1 și 2 (pentru denumirea tipului monetar, vezi: K.Pink, Die Münzprägung..., p. 71; I.Winkler, în AMN, VI, 1969, p. 83; C.Preda, Monedele geto-dacilor, p. 274), în "Dacia", XVII, 1973, p. 406, nr.21, monedele de la Cărbunești au apărut semnalate ca provenind din localitatea Bîrzeiul de Gilort.

E (Cărbunești?)

I. Condițiile descoperirii necunoscute
II. 183 (?) - 149 î.e.n.

III. O monedă de bronz de la Prusias (Bithynia),

descooperire izolată.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. B. Mitrea, in SCIV, 18, 1967, p. 193, nr. 14; I.

Glodariu, Relațiile comerciale..., p.253, nr.7.

16. Cătunele (IL, p. 101)

A

I. Descoperire în anul 1973.

II. Anii 253-268.

III. 1 antoninian de la Salonina (RIC, V, 1, p.193, nr. 13; fără siglă). Moneda a ieșit la iveală în cursul săpăturilor arheologice din 1973 din castrul roman.

IV. Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta-Turnu Severin.

V. D.Tudor și Mișu Davidescu, în "Drobeta", 1976,
p. 76.

B

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Anii 222-235 e.n.

III. Monedă de la Severus Alexander. Face parte "dintre vechile descoperiri făcute la Cătunele".

IV. Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta-Turnu Severin (?).

V. D.Tudor și Mișu Davidescu, în "Drobeta", 1976,
p. 79.

17. Cimopofeni (com. Arcani) (IL, p. 111).

A

I. Condițiile de coperirii necunoscute.

11. 300-250 i.e.n.

III. Tetradrahmă, emisiune postumă Filip al III-lea; 14,38 g, diam. 25 mm. Pe revers, legenda $\tau\lambda\pi\eta/\sigma\gamma$ sub cai, făclie și sigla λ , iar sub picior cantharos(?). Mulajul tetradrahmei se află la Institutul de Arheologie din București.

IV. Într-o colecție particulară.

V. B. Mitrea, în SCIV, 22, 1971, 1, p. 120-121, nr. 16; Idem, în "Dacia", N.S., XV, 1971, p. 400, nr. 16 (pe revers: tortă, sigla și cantharos); C. Preda, Monedele geto-dacilor, p. 35; O. Stoica, în "Buletin", p. 12, nr. 6.

B. Cimpoeni (vezi nr. 54).

18. Cornetu (com. Căpreni) (IL, p. 117).

A

I. Descoperite prin anul 1940.

II. 229-100 1.e.n.

III Trei drachme Dyrrhachium, făcind eventual parte

dintr-un tezaur (?), descoperit prin 1940.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. Gh. Poenaru Bordea și O. Stoica, în BMI, XLII, 1973, 1, p. 27, nr. 29-30; C.Voicu, în "Buletin", p.18,nr. 5 b.

B

I. Descoperit în anul 1938.

II. 229-100 I.e.n.; 187/150-76 I.e.n.

III. Tezaur alcătuit din monede de argint, care s-a risipit în parte. Au fost recuperati 128 denari romani și 1 monedă Dyrrhachium, în total 129 exemplare. Tezaurul a ieșit la iveală în anul 1938: în mod întâmplător a fost găsit la suprafață o monedă de argint apoi locuitorii cercetând pămîntul au mai descoperit și alte piese pe care le-au împărțit între ei. O parte dintre acestea au putut fi recuperate și au intrat în compozitia lotului central de monede. Alte piese au intrat în colecții particulare.

IV. La Muzeul Olteniei, Craiova, 129 exemplare; restul, în colecții particulare.

V. O. Iliescu, în "Oltenia", I, 1940, 6, p. 81-95; I.Winkler, în SCS, 1955, p. 130, nr. 38 (dă tezaurul format din 126 piese, și anume 125 denari romani republicani și 1 monedă Dyrrhachium; la p. 110-111, nr. 7, dă tezaurul ca format din 111 piese, secolele III - I I.e.n., trimițind la O.Iliescu, în "Oltenia", I, p. 81); O.Iliescu, în SCN, III, 1960, p. 477-486; C.Voicu, în "Buletin", p. 18, nr. 5; G.Popilian, Historica III, 1974, p. 61, nota 34 - din tezaur mai fac parte 20 monede, în prezent în colecții particulare; una dintre ele este o drachmă Dyrrhachium emisă de magistratii Zoilos-Zopirou.

C

I. Condițiile descoperii necunoscute.

II. 333-350.

III. Monedă de bronz de la Constans; descoperire izolată.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. B.Mitrean, în "Dacia", N.S., XXI, 1977, p. 378. nr. 43.

19. Cornișani (com. Aninoasa) (vezi Aninoasa,nr.1). (Cornișani, sat desființat, înglobat în satul Aninoasa,com Aninoasa; IL, p. 117).

20. Dănești (IL, p. 125)

I. Descoperit în anul 1968 (?).

II. Anii 117-138-218/222.

III. Tezaur, alcătuit din circa 2000 monede imperiale romane. Emisiunile se eșalonează la Sabina la Elagabal.

IV. La Muzeul Județean Gorj; 3 piese sunt în colecția Universității din Craiova (emisiuni de la Sabina, Commodus și Elagabal).

V. B. Mitrea, în SCI, 22, 1971, p. 127; idem, în "Dacia", XV, 1971, p. 407, nr. 62 (tezaurul figurează ca descoperit în anul 1958); D. Tudor, OR⁴, p. 119 (tezaurul figurează ca descoperit în anul 1968).

21. Izvoarele (com. Plopșoru) (IL, p. 161)

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Anii 117-138 (?)

III. 2 monede imperiale romane, descoperiri izolate: 1 de la Hadrian; cealaltă tocită, ilizibilă.

IV. În colecția Ilie Constantinescu, Caracal.

V. D. Tudor, OR⁴, p. 227.

22. Leurda (orașul Motru) (IL, p. 166).

I. Descoperit în anul 1964.

II. Anii 194/195-249/251.

III. Tezaur alcătuit din monede romane, descoperit în anul 1964, în extremitatea de nord a satului Leurda (azi inclus în orașul Motru), la circa 400 m E de calea ferată Strehia-Insurăței. Din tezaur au mai putut fi recuperate 26 exemplare (denari și antoninieni), repartizate astfel: Septimius Severus 1, Caracalla 1, Elagabal 2, Iulia Soaemias 1, Iulia Maesa 1, Severus Alexander 9, Maximinus 1, Pupienus 1, Gordian al III-lea 5 antoniniani, Filip Arabul 2 antoniniani, Filip Iunior 1 antoninian, Traianus Decius 1 antoninian.

Cotele maxime de tazaurizare se observă sub împărații Elagabal și Severus Alexander. Majoritatea monedelor sunt bătute la Roma (19 exemplare); la Antiochia sunt 3 (2 antoniniani de la Gordian al III-lea și 1 de la Filip Arabul). Greutatea monedelor se înscrive între 3,43-1,27 g (atât dea mai mare, cît și cea mai mică aparțin monedelor de la Severus Alexander),

Data îngropării tezaurului corespunde cu momentul încheierii procesului de tazaurizare, anii 249 - 251. Cauza asunderii: atacurile goților dintre anii 248-251.

IV. Muzeul Olteniei, Craiova.

V. G. Popilian, în "Drobeta", 1974, p. 147-157; D. Tudor, OR⁴, p. 120.

23. Măgherești (com. Săcelu) (IL, p. 171).

I. Anul descoperirii necunoscut.

II. Sec. II - III e.n. (?)

III. Monede romane sînt amintite într-un raport înaintat lui Gr. Tocilescu în 1907. Ele au ca loc de descooperire punctul denumit "Jidova" (sînt amintite alături de "resturi de bâi", deci epoca imperială). De fapt, descooperirile romane de la Măgherești și Săcelu (vezi mai departe, nr. 38) aparțin aceleiași așezări (cum au arătat cercetările arheologice din anii 1976-1980).

IV. Muzeul Județean Gorj.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 227.

23 bis. Măgherești (com. Săcelu) (IL, p. 171).

I. Descoperit în perioada dintre cele două războaie mondiale.

II. Mijlocul sec. al II-lea î.e.n.-150/70 î.e.n.

III. Tezaur (?) alcătuit din 27 monede dacice (16 piese de tip Adîncata-Mînăstirea = I lot și 11 piese de tip Rădulești-Hunedoara = al II-lea lot). Primul lot are greutăți ce variază între 6,70-8,45 g, cu diametrul între 21-23 mm; al II-lea lot are greutăți cuprinse între 7,92-10,45 g cu diametrul între 26-29 mm.

După părerea autorului ce publică acest "tezaur" ar putea fi rezultatul unor juxtapuneri a două tezăuri diferite, căci este primul tezaur descoperit în Oltenia avînd asemenea componență (tipul Rădulești-Hunedoara fiind caracteristic pentru monetăria tîrzie din zona intracarpatică).

IV. Colecție particulară.

V. Onoriu Stoica, Un tezaur de monede geto-dacice descoperit la Măgherești, com. Săcelu (j. Gorj), în BSNR, LXX - LXXIV, (1976-1980), nr. 124-128, București, 1981, p. 101 - 109.

24. Negreni (com. Licurici) (IL, p. 186)

I. Condițiile descoperirii nu se cunosc.

II. Sec. II-I î.e.n. (?).

III. Danari romani republicani; descoperiri izolate.

IV. Locul de păstrare necunoscut.

V. G.Popilian, în "Historica", I, 1970, p. 64; C. Voicu, în "Buletin", p. 24, nr. 51.

25. Ohaba (com. Bălănești) (IL, p. 190).

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II - I î.e.n.

III. O tetradrahmă thasiană; descoperire izolată.

IV. În colecția lui Gh. Ciismaru din Craiova.

V. V.Ciucă, comunicare la Societatea Numismatică Română, secțiunea Craiova, la 4 aprilie 1975; apud C. Voicu, în "Buletin", p. 17, nr. 10.

26. Ohaba (com. Bolboșî) (IL, p. 190)

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 527-565.

III. Solidus de la Justinian I de 4,48g; 21,5 mm;
emis la Constantinopol (Cécile Morisson, I, p. 70, 4,01).
Descoperire izolată.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. B.Mitrea, în "Dacia", N.S., XXII, 1978, p. 367.

27. Pasul Vîlcan.

I. Descoperit în anul 1869.

II. Sec. I-IV e.n.

III. Tezaur de monede romane de bronz, descoperit
în 1869, alcătuit din 35 monede care se eșalonează astfel:
10 piese aparțin împăraților de la Tiberius la Filip
Arabul, iar celelalte 25 de la Probus la Iulian Apostatul
(1 Probus, 1, Maximin Daza, 3 Licinius I, 1 Licinius II,
5 Constantin I, 2 Constantin II, 1 Constans, 10 Constantius
al III-lea, 1 Iulian Apostatul; cele mai multe sînt emise
la Siscia, una singură la Nicomedia).

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. C.Goos, Chronik..., p.338 (apud C.Preda, în
SCIIV, 26, 1975, 4, p. 475); M.Macrea, în AISC, III, 1936-
1940, p. 304; K. Horedt, Contribuții..., p. 39; D.Protase,
în SCN, I, 1957, p. 158; C.Preda, în SCIIV, 26, 4, 1975, p.
475.

28. Peșteana-Vulcan (com Ciuperceni) (IL, p. 198).

I. Descoperire în anul 1906.

II. (?)-238/244.

III. Dintr-un tezaur descoperit în anul 1906, s-a
mai recuperat un antoninian de la Gordian al III-lea. Te-
zaurul se afla depus într-o gală.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. C.Voicu, în "Buletin", p. 22, nr. 18; B.Mitrea,
în "Dacia", N.S., XXII, 1978, p. 366; D.Tudor,DR⁴, p.227.

29. Petrești De Sus (com. Cărbunești) (în prezent
com. Bărbătești; IL, p. 198).

I. Descoperire în anul 1930.

II. Sec. II-I î.e.n.

III. Monedă geto-dacică de tip Filip al II-lea;
descoperire izolată, în anul 1930, pe malul Gilortului.

IV. Într-o colecție particulară din Craiova.

V. C.S.Nicolăescu-Plopșor și B.Mitrea, în Muzeul
Național de Antichități, dosar 1945, 742, p. 7-8; B. Mi-
treană, în "Dacia", N.S., XIV, 1970, p. 471, nr. 24.

30. Pisteștii din Vale (IL, p. 200) (sat desființat, înglobat la satul Bălănești, com. Bălănești).

I. Descoperit în anul 1915.

II. Nedeterminat.

III. Tezaur alcătuit din 1440 denari romani, probabil imperiali. Tezaurul a fost descoperit în anul 1915 în punctul "Copăcioasa" și era depozitat într-un vas de lut. Nu se cunoaște compoziția lui, fiind inedit.

IV. Institutul de Arheologie din București (dosar MNA, 1915, fila 216).

V.D.Tudor, OR⁴, p. 121.

31. Plopșoru (IL, p. 204).

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 359-336 î.e.n.

III. Monede de aur (?) de la Filip al II-lea (nunămăr neprecizat), descoperire izolată.

IV. O parte din aceste monede se află la Banca de Stat, București (I.Winkler).

V. Iudita Winkler, în SCS, III, 1955, p. 66-67, nr. 16; C.Voicu, în "Buletin", p. 15, nr. 14; C.Preda menționează în această localitate doar o tetradrahmă de la Filip al II-lea, în STIV, 7, 1956, 3-4, p.276, nr. 20.

32. Poiana (com.Bîlteni) (IL, p. 206) (Poiana, sat desființat, înglobat acum la satul Rovinari, com.Bîlteni).

I. Descoperit în anul 1938.

II. 124/31 î.e.n.-65/81.

III. Tezaur alcătuit din 15 denari republicanii romani, datând între 124-31 î.e.n. și 13 denari romani imperiali datând între 65-81 e.n. (1 Tiberius, 2 Nero, 6 Vespasian, 4 Domition). Tezaurul a fost găsit împreună cu 27 de obiecte de podoabă și anume: 2 torques, 1 brătară, 2 inez de buclă, 10 inez decorative, 8 plăci decorative, 1 placă rectangulară, 1 pandantiv lanceolat, 1 perlă de ambră, 1 perlă de sticlă (torquesurile sunt terminate în formă de capete de șarpe).

Tezaurul a fost descoperit întâmplător, în anul 1938, în timpul arăturilor, pe malul stîng al Jiului (la marginea unei terase), la cîteva sute de metri de casa lui G.Tătărăscu.

C.S.Nicolăescu-Plopșor (autorul care publică tezaurul) consideră că îngroparea tezaurului (care se încheie cu monede de la Domition) se datorește războaielor pe care le-a purtat acest împărat contra dacilor).

IV. Monedele se păstrează la Institutul de Arheologie din București. Obiectele de podoabă - la M.N.I.R.

V. C.S.Nicolăescu-Plopșor, în "Dacia", VII - VIII, 1937-1940, p. 203- 215; Iudita Winkler, în SCS, III, 1955, p. 142-143; eadem, în SCIV, 22, 1971, 1, p.98, nr. 13; I. Glodariu, Relații comerciale..., p. 289, nr. 225 (dă ero-nat tezaurul ca alcătuit din 14 denari republicanii, anii 124-81 i.e.n., și 14 denari imperiali); C.Voicu, în "Buletin", p. 24, nr. 58; Liviu Mărghitan, Tezaure de argint dacice, București, 1976, p.41-45 (incorrect în com. TurEurea); G.Popilian, în SCN, VI, 1975, p.215.

33. Polovragi (IL, p. 208)

A

- I. Condițiile de descoperire necunoscute.
- II. Sec. IV-III i.e.n. (?).
- III. Stateri de la regii Macedoniei (?); "s-ar fi găsit la Polovragi (?) o oală plină cu monede antice de aur", menționează Iuliu Moisil.
- IV. Dispersate.
- V. Iuliu Moisil, în "Arhivele Olteniei", V, 1926, 23, p. 13; C. Voicu, în "Buletin", p. 15, nr. 15.

B

- I. 1974.
- II. Nedeterminată.
- III. O monedă autonomă de bronz emisă de Mesembria
- IV. Descoperită în cetatea geto-dacică.
- V. Floricel Marinescu, comunicare la sesiunea științifică a Institutului de Arheologie din București, februarie 1974; apud B.Mîtrea, în "Dacia", N.S., XIX, 1975, p. 320, nr. 17.

C

- I. Descoperită în anul 1951.
- II. Sfîrșitul sec. al III-lea-începutul sec.al II-lea.
- III. O monedă geto-dacică de argint de tipul Zeus cu dublu cap a fost descoperită în 1951 de către prof. Al. Borza, la intrarea defileului ce duce spre peștera Polovragi. Moneda este bine conservată și prezintă următoarele date tehnice: 12,47 g; 23 mm.
- IV. În colecția Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române (inv. 966/1952)..
- V. O.Ilieșcu, în SCN, II, 1958, p.448-449, nr. 3; I.Preda, Monedele geto-dacilor, p. 146, nr.9, p.149.

D

- I. Descoperite în anul 1969.

II. Nedeterminate, probabil din sec. II-I î.e.n.
III. Două monede de argint geto-dace, indescifrabile (1 fragmentară și schifată) au fost descoperite în cursul săpăturilor din 1969, în așezarea fortificată dacică.

IV. Muzeul Militar Central, București
V. Floricel Marinescu, în SMMIM, 4-5, 1971-1972, p. 11-12.

E

I. Descoperită în anul 1974.
II. 229-100 î.e.n.
III. O drahmă Apollonia descoperită în cetatea geto-dacică.

IV. Muzeul Militar Central, București.
V. Floricel Marinescu, comunicare la sesiunea științifică a Institutului de Arheologie din București, februarie 1974; apud B.Mitrea, în "Dacia" N.S., XIX, 1975, p. 320, nr. 17; C.Voicu, în "Buletin", p. 19, nr. 15.

F

I. Condițiile descoperirii necunoscute.
II. 92,90 î.e.n.
III. Doi denari romani republicani, provenind din descoperiri izolate.
IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.
V. I.Glodariu, Relații comerciale..., p. 289, nr. 227; G. Popilian, în "Historica", I, 1970, p. 64; C.Voicu, în "Buletin", p. 24, nr. 59.

G

I. Condițiile descoperirii necunoscute.
II. Prima jumătate a sec. a I î.e.n.
III. Trei denari romani republicanii, descoperiri izolate.
IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.
V. B. Mitrea, în "Dacia", N.S., XIX, 1975, nr. 17, 34. Rogojeni (sat, or. Tîrgu-Cărbunești) (IL, p. 219).
I. Condițiile descoperirii necunoscute.
II. Sec. III-II î.e.n.
III. O monedă geto-dacică de argint tip Filip al II-lea; descoperire izolată.
IV. La Institutul de Arheologie București (dosar MNA, 1951).
V. Iudita Winkler, în SCS, III, 1955, p. 90-91.

35. Rogojina, vezi Vierșani (Rogojina, sat desființat, înglobat la satul Vierșani, com. Jupinești) (IL, p. 219).

36. Roșia de Amaradia (IL, p.220)

- I. Condițiile descoperirii necunoscute.
- II. Nedeterminate.
- III. Monede geto-dacice de argint provenite din descoperiri izolate (informații vagi la Al.Stefulescu).
- IV. Dispersate.
- V. Al.Stefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, p. III; I.Winkler, în SCS, III, 1955, p. 90-91; C.Preda, Monedele geto-dacilor, p. 436 nr. 50.

37. Runcu (IL, p. 221)

- I. Condițiile descoperirii necunoscute.
- II. 222 - 235 e.n.
- III. Monedă de bronz de la Severus Alexander (emisă la Nicaea); descoperire izolată.
- IV. Muzeul Județean Gorj.
- V. D.Tudor, OR⁴. p. 227.

B

- I. Condițiile descoperirii necunoscute.
- II. Sec. al IV-lea
- III. O monedă de bronz de la Constantin cel Mare (306-337) și 1 de la Constantin al II-lea (341-346) (emisă la Thessalonic). Descoperiri izolate.
- IV. În colecția prof. V.Stănciulescu.
- V. B.Mitrea, în "Dacia", N.S., XXI, 1977, p:379; O. Toropu, Romanitatea..., p. 215, nr. 115.

38. Săcelu (IL, p. 224)

A

- I. Denar de la Hadrian (RIC, 40 a), descoperit în 1978, în cursul săpăturilor de la thermele romane de lîngă podul de peste rîul Blahnița. Piesa este foarte bine conservată.

- II. Anul 118.
- III. La Muzeul Județean Gorj.
- IV. Determinat de noi.

B

- I. Descoperite în anul 1976.
- II. Sec. II - III e.n.
- III. Monede romane imperiale, de la Faustina II, Crispina, Iulia Mamaea, Severus Alexander (ruptă în jumătate) au ieșit la iveală în săpăturile arheologice din

1976, la terme (punctul "Turița", lîngă Blahnița).

IV. La Muzeul Județean Gorj.

V. Identificate de noi în 1977; D.Tudor, OR⁴, p. 227 (menționează și monede de la Traian și Antonius Pius în punctul "Turița").

C

I. Descoperite în anul 1977.

II. 193-211; sec. II - III e.n.

III. Denar de la Septimius Severus, găsit în punctul "Turița" în anul 1977, rezultat din săpăturile arheologice. De asemenea, au mai ieșit la iveală în același loc 2 bronzuri romane ilizibile (unul dintre ele este dupondiu).

IV. La Muzeul Județean Gorj.

V. Identificate de noi, în anul 1977.

39. Slobozia (IL, p. 233).

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II-III e.n.

III. Tezaur de monede imperiale romane (3000 de piese), azi împrăștiat. Din acest tezaur, Gr. Tocilescu a adus la MNA monede emise de la Septimius Severus la Filip Arabul.

IV. Institutul de Arheologie din București.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 121, 227 (după Rep.arh.).

40. Socu (com. Bărbătești) (IL, p. 234).

A

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Nedeterminat.

III. O monedă romană republicană găsită în punctul Dealul Socșorului. După G.Popilian, ar putea proveni dintr-un tezaur.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. G.Popilian, în "Drobeta", 1978, p. 46, nota 15.

B

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Nu se cunosc anii de emisiune.

III. Monede romane, descoperiri izolate (dosar MNA 1882, p. 24).

IV. Institutul de Arheologie din București.

V. D.Tudor, OR⁴, p. 227.

41 Stoina (com. Stoina) (IL, p. 237).

I. Descoperit în anul 1973.

II. Sec. II - I i.e.n.

III. Tezaur din care s-au recuperat 30 de tetradrahme de Thasos.

IV. Într-o colecție particulară din Craiova.

V. Gh. Poenaru-Bordea, în "Coin Hoards" 2, 1976, p. 30, nr. 102; B.Mitrea, în "Dacia", N.C. XXI, 1977, p.376, C.Voicu, în "Buletir", p.17, nr. 13.

42. Strîmtu (com. Slivilești) (IL, p. 238).

I. Descoperit în anul 1910.

II. 194/195-251/253.

III. Tezaur de monede romane imperiale, descoperit în anul 1910, din care s-au recuperat 98 exemplare; 2 piese s-au pierdut în cursul celor două războaie mondiale; în prezent se păstrează 96 piese. Tezaurul se compune din 33 denari și 63 antoniniani și se eșalonasează astfel: Septimius Severus - 6, Iulia Domna - 3, Plautilla - 1, Macrinus - 1, Elagabal - 4, Iulia Soaemias - 1, Severus Alexander - 13, Iulia Mamaea - 1, Maximinus Thrax - 2, Gordian al III-lea - 1 denar și 30 antoniniani, Filip Arabul 12 antoniniani, Filip Iunior - 4 antoniniani, Decius - 7 antoniniani, Etruscilla - 4 antoniniani, Herenius Etruscus - 5 antoniniani, Trebonianus Gallus - 1 antoninian. Atelierul de bază în care au fost emise monedele este cel din Roma (86,46%), apoi atelierul din Antiochia prezent cu 10 exemplare (10,42%) și Mediolanum (2 exemplare). Tezaurul face parte din grupa acelora care încep cu monede de la Septimius Severus și se încheie cu antoniniani la mijlocul sec. al III-lea.

Cauza îngropării: invazia carpilor, având probabil ca obiectiv orașul Drobeta.

IV. Institutul de Arheologie din București.

V. B. Mitrea, în "Drobeta", 1974, p. 55-64 (în lista monedelor pe monetării apar: 8 denari de la Septimius Severus, emisi la Roma, precum și 2 denari de la Caracalla, emisi tot la Roma; dar aceste date nu concordă cu compozitia tezaurului dată la p. 56); idem, în "Dacia" N.S., XVI, 1972, p. 372, nr. 84; D.Tudor, OR⁴, p. 122.

43. Suseni (com. Runcu) (IL, p. 240).

A

I. Descoperit în anul 1946.

II. Anii 43-31 î.e.n.

III. Denar de la Marcus Antonius, emisiune pentru legiuni, descoperit în punctul "Vărărie" (unde se găsesc și fragmente ceramice Latene).

IV. În colecția căminului cultural din Suseni.

V. C.Preda, în SCN, III, 1960, p. 167; B.Mitrea, în SCIV, 21, 1970, 2, p. 340, nr. 43; idem, în "Dacia", N.S.

XIV, 1970, p. 475, nr. 43; I.Glodariu, Relații comerciale ..., p. 293, nr. 302; C. Voicu, în "Buletin", p.25,nr. 70.

B

- I. Anul descoperirii nu se cunoaște.
II. 161-180; 969-976.

III. Monedă romană imperială de la Marcus Aurelius, descoperită în punctul "Vărăria"; tot aici s-a descoperit o monedă de la Ioan Tzimiskes.

- IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. D. Tudor, OR⁴, p. 227 (după Rep.arh.)

44. Siacu (com. Slivilești) (IL, p. 242).

- I. Condițiile și anul de descoperire necunoscute.
II. Sec. I-III e.n. (?)

III. O monedă romană este menționată de P.Polonic, (Carnet de notițe,Xpăstrat la Institutul de Arheologie București) pe fosta moșie Bungețeanu, unde era o cetate, din care provine și moneda respectivă.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște (probabil pierdută).

V. D. Tudor, OR⁴, p. 227.

45. Sura (com Slivilești) (IL, p.240).

- I. Nu se cunoaște locul descoperirii.
II. Sec. III-IV e.n.

III. Monede provenind din colecția prof. Popescu Sura și care "se pare că au fost descoperite pe raza satului Sura" (O.Toropu). Monedele vînt emisiuni din bronz ale împăraților: Aurelian (270-275) - 2, inv. 1967, 1980; Probus (276-282) - 3, inv. 3024, 3028-9; Maximian Hercule (286-305) - 2, inv. 2064, 2066; Diocletian sau Galerius (284-311) - 1, inv. 2853; Licinius (308-324) - 1, inv 2144; Constantin cel Mare (306-337) - 4, inv. 2202, 2208, 2213, 2221; Constantin al II-lea (317-337) - 9, inv.2657, 2347-2350, 2353, 2359-2360, 2376; Constans (333-350) - 1, inv. 2305; Constantin cel Mare sau unul din fii (306-361) 2, inv. 2648,2654; Constantinopolis (Constantin cel Mare) 1, inv. 2248; 1 monedă de bronz neprecizată (sec. al IV-lea), inv. 2656.

IV. Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta-Turnu Severin (cu numerele de inventar menționate mai sus).

V. O.Toropu, Romanitatea..., p. 216, nr. 123; cf. B.Mitrea, în "Dacia", N.S., XXI, 1977, p. 380; D. Tudor, OR⁴, p. 227 (menționează în plus față de ceilalți autori cîte o monedă de la Severus Alexander și Gallienus).

46. Tîrgu-Jiu (IL, p. 249)

I. Anul descoperirii nu se cunoaște.

II. 238-244.

III. Mai multe monede de bronz de la Gordian al III-lea s-au găsit, la adâncimea de 1 m, cu ocazia rării străzii Tudor Vladimirescu. Monedele sunt de tipul P(rovinciae) M(oesiae) S(uperioris) COL(onia) VIM(inacum) AN(no) I.

IV. Dispersate.

V. Al. Ștefulescu, Încercare asupra istoriei Tîrgu-Jiului, București, 1899, p. 10-11, nota 3.

47. Topești (com. Tismana) (IL, p. 250).

I. Anul descoperirii nu se cunoaște.

II. Probabil sec. II - III e.n.

III. Monede romane (împreună cu cărămizi, de metal) s-au găsit în așezarea romană rurală situată pe marginea de nord a platoului Cetățuia.

IV. Dispersate.

C. Gr. Tocilescu, MSS. Acad. Română, vol 5144, fila 281; apud D.Tudor, DR⁴, p. 227.

48. Tunși (orașul Ticleni) (I, p. 253) (Localitatea este inclusă acum în orașul amintit)

I. Descoperit în anul 1968.

II. 228 - 100 î.e.n.; 211/206-73 î.e.n.

III. Tezaur descoperit în anul 1968, pe dealul Bujorului, la izvoarele pîrîului cu același nume. Tezaurul se compune din 132 denari romani republicanî și o drahmă Apollonia; 70 exemplare s-au risipit la locuitorii. Totalul de 133 de monede a fost achiziționat de Muzeul Olteniei. Pe terenul unde au ieșit la iveală monedele s-au găsit urme de locuire antică.

Cuprinsul tezaurului: 4 exemplare dintre anii 211-206 î.e.n.; 1 dintre anii 194-190 î.e.n.; 5 dintre 157-147 î.e.n.; 6 dintre 143-137 î.e.n.; 4 dintre 136-129 î.en 12 dintre 129-119 î.e.n.; 18 între 119-109 î.e.n.; 19 dintre 109-100 î.e.n.; 22 dintre 100-90 î.e.n.; 34 dintre 89-80 î.e.n.; 7 dintre 78-73 î.e.n.; 1 drahmă Apollonia.

Tezaurizarea s-a făcut în două etape, care corespund cu etapele de pătrundere a denarului republican în Dacia: prima, la sfîrșitul secolului al II-lea, iar cea de a doua la începutul sec. I î.e.n. (momentul culminant se situează între 90-80 î.e.n.).

Majoritatea denarilor din acest tezaur sunt bătuți la Roma, iar greutatea lor variază între 4,10 g-2,90 g (se remarcă marea număr de piese cu o greutate considerată superioară celei normale).

IV. Muzeul Olteniei, Craiova.

V. G.Popilian, în "Historica", I, p. 64; idem, în "Historica", III, 1974, p. 62, nr. 12; B.Mitrea, în SCN, 24, 1973, 1, p. 146, nr. 41; idem, în "Dacia", N.S., XVII, 1973, p. 410, nr. 41 (tezaurul apare format din 136 denari romani republicani); C.Voicu, în "Buletin", p.25 nr. 71; G.Popilian, în "Drobeta", 1978, p. 33-46.

49. Tînțăreni (IL, p. 255).

I. Descoperit în anul 1905.

II. Anii 602-618.

III. Un follis de la Focas, surfrapat peste unul de la Tiberiu, în atelierul de la Constantinopol, a fost descoperit în anul 1905, cu ocazia săpăturilor întreprinse de Gr. Tocilescu.

IV. În colecție particulară a generalului Sever Pretorian; a fost comunicat în 1965 de dr. E.Răzmeriță la Societatea Numismatică Română.

V. C.Preda, în SCN, 23, 1972, 3, p. 410.

50. Valea Perilor (com. Cătunele) (IL, p.263).

I. Anul descoperirii nu se cunoaște.

II. Anul 261.

III. Un antoninian de la Gallienus (Salonina, având pe revers Iuno Regina), tip RIC, V, 1, p.193, 13, a fost descoperit în castrul roman Această emisiune a fost datată în anul 261 de A. Cathenet și H.Huvelin, în "Revue numismatique", VIe série, vol.14, 1972, p.176.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. D.Tătar, "Davidescu, "Drobeta", 1976, s.76.

51. Vierșani (com. Jupinești) (IL, p. 269) (Rogojina, sat desființat, înglobat la satul Vierșani)

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. Sec. II - I î.e.n.

III. Monedă de argint geto-dacică, de tip Vîrtejubucurești. Descoperire izolată. Moneda a fost predată de prof. Popescu pentru expoziția din 1906 și se află în colecția Institutului de Arheologie din București (inv.251/1).

IV. Institutul de Arheologie din București.

V. C.Preda, în SCN, V, 1971, p. 67; idem, Monedele geto-dacilor, p. 238, nr. 32.

52. Vîrțu (sat desființat, înglobat în satul Somânești, com. Telești) (IL, p. 272).

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 217 - 49 î.e.n.

III. Monede romane republicane, descoperiri izolate te ("din aceeași epocă cu Locostenii"). Număr neprecizat.

IV. Locul de păstrare necunoscut.

V. Pamfil Polonic, în MSS Acad. Română, 22 / 1940, vol. III, caiet 1, fila 40; apud C. Preda, Descoperirea de monede romane republicane de la Locosteni, în SCN, III, 1960, p. 167; I. Glodariu, Relații comerciale..., p. 296, nr. 351; C. Voicu, în "Buletin", p. 25, nr. 74.

53. Gorj (județ)

I. Descoperit în anul 1888.

II. 174 î.e.n.; sec. I-III e.n.

III. Tezaur de monede descoperit într-o localitate necunoscută din județul Gorj. Contine circa 191 fragmente, găurile, denari și antoniniani de la împărați din sec. I-III e.n. Printre acestea, un denar republican roman din anul 174 î.e.n. Monedele imperiale se șezalonează de la Vespasian la Filip Arabul și Filip lunit.

IV. Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române (inv. 553); transferat la M.N.I.R.

V. Const. Moisil, în "Buletin lunar. Biblioteca Academiei Române", II, 3, 1947, p. 10 (dă tezaurul format din denari romeni imperiali tocăti în 151 bucăți); D. Protopate, în Congresso Internazionale di Numismatica, III. Roma, 1965, p. 432; D. Tudor, OR⁴, p. 119 (dă cifra exactă a depozitului de denari și antoniniani de 191 piese); C. Voicu, în "Buletin", p. 25, nr. 77; Inventarul general al Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Române, p. 93, nr. 553; Inventarul special, depozitul D.A. Sturdza al Bibliotecii Academiei Române.

54. Cîmpofeni 17 B

I. Condițiile descoperirii necunoscute.

II. 300-250 î.e.n.

III. 5-6 tetradrahme de tip Filip al II-lea. Nu se stie dacă ele aparțin unui tezaur, nici dacă sunt imitații sau postume.

IV. Locul de păstrare nu se cunoaște.

V. B. Mitrea, în SCIV, 22, 1971, 1, p. 120-121, nr. 16; idem, în "Dacia", N.S., XV, 1971, p. 400, nr. 16; C. Preda, Monedele geto-dacilor, p. 35; O. Stoica, în "Buletin", 1976, p. 12, nr. 6.

Monede grecești

Descoperiri izolate: Bărbătești 4 A; D
 Bîrsești 6 A
 Cartiu 13 A
 Cărbunești 15 E
 Cîmpofeni 17 A
 Ohaba-Bălănești 25
 Plopșoru 31
 Polovragi 33 B; 33 E

Tezaure:

Cornetu 18 A
 Polovragi 33 A
 Stoina 41

Monede dacice

Descoperiri izolate: Arcani 2
 Buzești 12 A, 12 B
 Cărbunești 15 A, 15 B
 Cîmpofeni 17 B
 Măgherești 23 bis
 Petreștii de Sus 29
 Polovragi 33 C, 33 D
 Rogojeni 34
 Rogojina, vezi Vierșani 51
 Roșia de Amaradia 36
 Vierșani 51

Tezaure:

Aninoasa 1
 Bîrzeiul de Gilort, vezi Cărbunești (15 D)
 Cărbunești 15 C, 15 D
 Cornișani, vezi Aninoasa 1

Monede republicane române

Descoperiri izolate: Bărbătești 4 B
 Negreni 24
 Polovragi 33 F, 33 G
 Socu 40A
 Suseni 43 A
 Vîrtu 52

Tezaure:

Bumbești 11 B
 Cornetu 18 B
 Tunși-Ticleni 48

*Cifrele însotind numele localităților se referă la poziția din catalogul descoperirilor monetare.

Monede romane imperiale

Descoperiri izolate: Bălești 3 B
 Bărbătești 4 C
 Bîrsești 6 B
 Borăscu 9
 Brădiceni 10 B
 Bumbăști 11 C, 11 D
 Cartiu 13 B
 Cătunele 16 A, 16 B
 Izvoarele 21
 Măgherești, vezi Săcelu 38
 Runcu 37 A
 Săcelu 38 A, B, C
 Suseni 43 B
 Siacu 44
 Sura 45 A
 Tîrgu-Jiu 46
 Topești 47
 Valea Perilor 50

Tezaure:

Bălești 3 A
 Brădiceni 10 A
 Bumbăști-Jiu 11
 Dănești 20
 Leurda 22
 Peșteana-Vulcan 28
 Pisteștii din Vale, vezi Bălănești, 3 bis
 Poiana Rovinari 32
 Slobozia 39
 Strîmptu 42

Monede romane tîrzii

Descoperiri izolate:

sec. al IV-lea: Bîlteni 5
 Căpreni 14
 Cornetu 18 C
 Runcu 37 B
 Sura 45 A, 45 B
 Ohaba-Bolboși (Justinian) 26

sec. al VII-lea: Tîntăreni 49 (Focas)

Tezaure:

sec. I - IV: Pasul Vîlcău 27

BIBLIOGRAFIA DESCOPERIRILOR SI GENERALA

Ioana Bogdan Cătăniciu, Tezaurul monetar de la Poiana

- (jud. Teleorman), în SCN, VI, 1975.
- Mișu Davidescu, Săpăturile arheologice din castrul roman de la fătunile, jud. Gorj, în "Drobeta", 1976.
- I. Glodariu, Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană, Cluj, 1974.
- Otilia Gherghe și Petre Gherghe, Tezaurul de la Bumbești-Jiu, în Revista muzeelor și monumentelor (seria Monumente), XIV, 1977, 2.
- F. Goos, Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens, în "Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde", XIII, 1876.
- K. Horedt, Contribuții la istoria Transilvaniei în sec. IV-XIII, București, 1958.
- O. Iliescu, Descoperirii monetare, în SCN, II, 1958.
- Idem, Date noi privitoare la tezaurul monetar de la Căpreni (reg. Craiova) în SCN, III, 1960.
- M. Macrea, Monetele și părăsirea Daciei, în AISC, III, 1936-1940, Cluj, 1941, p. 271-305.
- Floricei Marinescu, Date noi cu privire la cetatea dacă de la Polovragi, în SMMIM, 4-5, 1971-1972.
- Liviu Mărghitan, Tezaurul de la Poiana (jud. Gorj), în Tezaure de argint dacice, București, 1976.
- A. Metzulescu, Un album cu fotografii de monete dacice. Comunicare făcută Congresului de arheologie și numismatică de la Cluj, 1936, în "Arta și arheologia", 13-14, 1937-1938, Iași, 1938.
- B. Mitrea, Le trésor de Fârcașele (dèp. de Romanați), în "Dacia", IX-X, 1941-1944.
- Idem, Descoperirii mai noi și mai vechi de monete antice și bizantine în România, 16 serii, publicate anual în revista SCIV, tomul 9 (1958) - 24 (1973); cf. și versiunea în limba franceză, Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antique et bizantines en Roumanie, în "Dacia", N.S., începînd cu vol. II, 1958.
- Idem, Un tezaur de monede romane imperiale din vestul Olteniei, în "Drobeta", I, 1974.
- Idem, Descoperirii de monede antice și bizantine în România (XVII), în BSNR, LXVII-LXIX (1973-1975), nr. 121-123, Bucuresti, 1975.
- Const. Moisil, Statistica tezaurelor monetare intrate pînă la 31 decembrie 1946, în "Buletin lunăr", Biblioteca Academiei Române, II, 3, 1947.
- Iuliu Moisil, Repertoriu de localități istorice din jud. Gorj, în "Arhivele Olteniei", V, 1926, 24, p. 126-131.
- Cécille Morisson, Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale, I, d'Anastase Ier à Justi-

- nien II (491-711), Paris, Bibliothéque Nationale, 1970.
- K.Pink, Die Münzpragung der Ostkelten und ihrer Nachbarn ("Dissertationes Pannonicæ", II, 15), Budapest, 1939.
- C.S.Nicolăescu-Plopșor, Le trésor dace de Pniana-Gerj, în "Dacia", VII-VIII, 1937-1940.
- Gh. Poenaru Bordea și Cr. M.Vlădescu, Denari romani republicani descoperiți la Bumbești, jud. Gorj, în "Revista muzeelor", VII, 1971, 3.
- G.Popilian, Tezaurul de monede romane republicane descoperit la Dunăreni (jud. Gorj), în "Historica", I, 1970, p. 53-65.
- Idem, Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Leurda-orașul Motru (jud. Gorj), în "Drobeta", 1974, p. 147-157.
- Idem, Notă asupra tezaurului de la Bujoru, com. Vîrvor (jud. Dolj), în SCN, VI, 1975.
- Idem, Un nou tezaur de monede republicane descoperit în Oltenia, în "Drobeta", 1978.
- C.Preda, Triburile geto-dace și circulația monodelor lui Filip al II-lea la nord de Dunăre, în SCIV, 1956, 3-4, p. 267 - 285.
- Idem, Descoperirea de monede romane republicane de la Locușeni, în SCN, III, 1960.
- Idem, Monede getice de tip Vîrtejju-București, în SCN, V, 1971.
- Idem, Monedele geto-dacilor, București, 1973.
- Idem, Circulația monodelor romane postaureliene în Dacia, în SCIVA, 26, 1975, 4.
- D.Protase, Tezaurul de monede romane imperiale de la Nirces (r. Dej, reg. Cluj), în SCN, I, 1957.
- Idem, Tezaurizarea antoninianului în Dacia, în SCN, II, 1958.
- Idem, Les trésors monétaires de la Dacie romaine. Leur signification sociale-économique et ethnopolitique în Congresso internazionale di Numismatica, II, Roma, 1965.
- Idem, Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii, II, Roma, 1965.
- Octavian Toropu, Cîteva sculpturi romane descoperite în Oltenia, în SCIVA, 26, 1975, I, p. 121.
- Idem, Romanitatea tîrzie și străromână în Dacia Traiană sud-carpatică, Craiova, 1976.
- Dumitru Tudor, Oltenia romană, București, 1978.
- Cr. M.Vlădescu, vezi Gh. Poenaru Bordea, ...
- C.Voicu, Catalogul descoperirilor monetare din Oltenia. Monede străine (sec. IV î.e.n. - anul 102 e.n.), în "Buletin informativ" (Societatea numismatică română

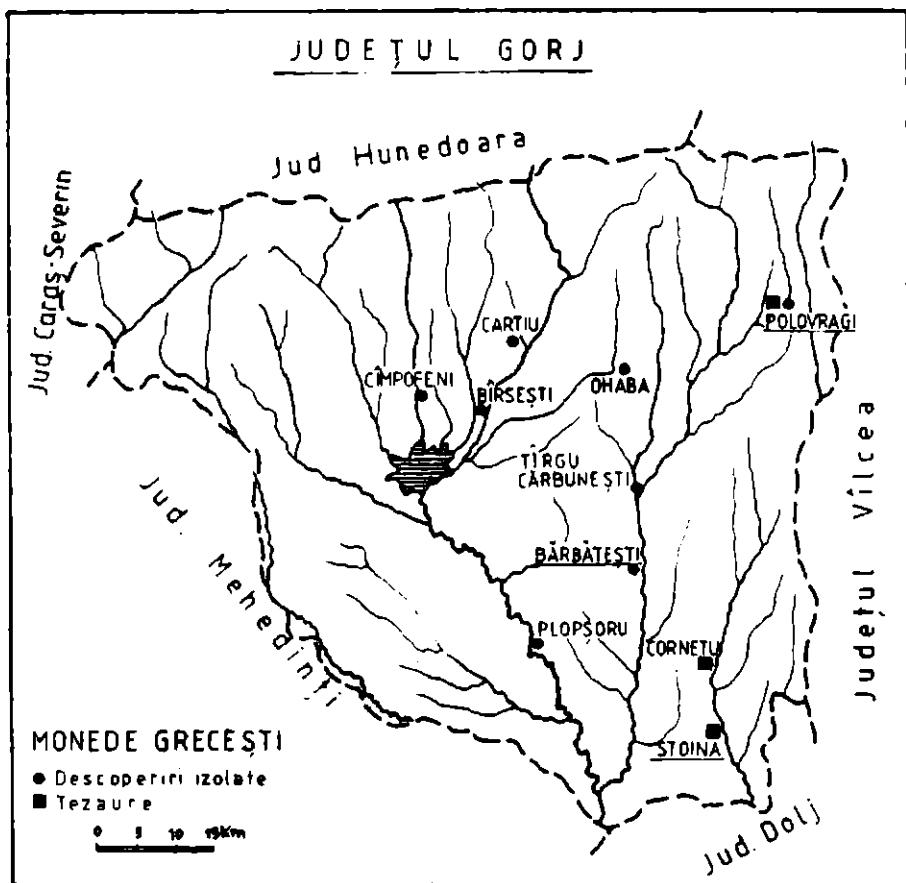
nă, secțiunea Craiova), Craiova, 1976, p. 8-41.
Iudita Winkler, Contribuții numismatice la istoria Daciei, în SCS, III, 1955, 1-2.
Eadem, Tipurile monetare ale daco-getilor, în AMM, 6, 1969.

LE REPERTOIRE NUMISMATIQUE DU DEPARTEMENT DE GORJ

Résumé

Cette publication s'inscrit dans l'initiative de mettre en oeuvre le répertoire numismatique de Roumanie. Le catalogue présente des dépôts monétaires et des pièces isolées concernant la numismatique grecque et romaine, la numismatique dace et la numismatique romano-byzantine. Les informations proviennent soit du dépouillement des publications de spécialité, soit des sources inédites (les inventaires de la Bibliothèque de l'Académie ou les fouilles archéologiques).

Le catalogue est suivi par l'index et quelques cartes des découvertes monétaires.

JUDEȚUL GORJ

Jud. Gorj-Severin

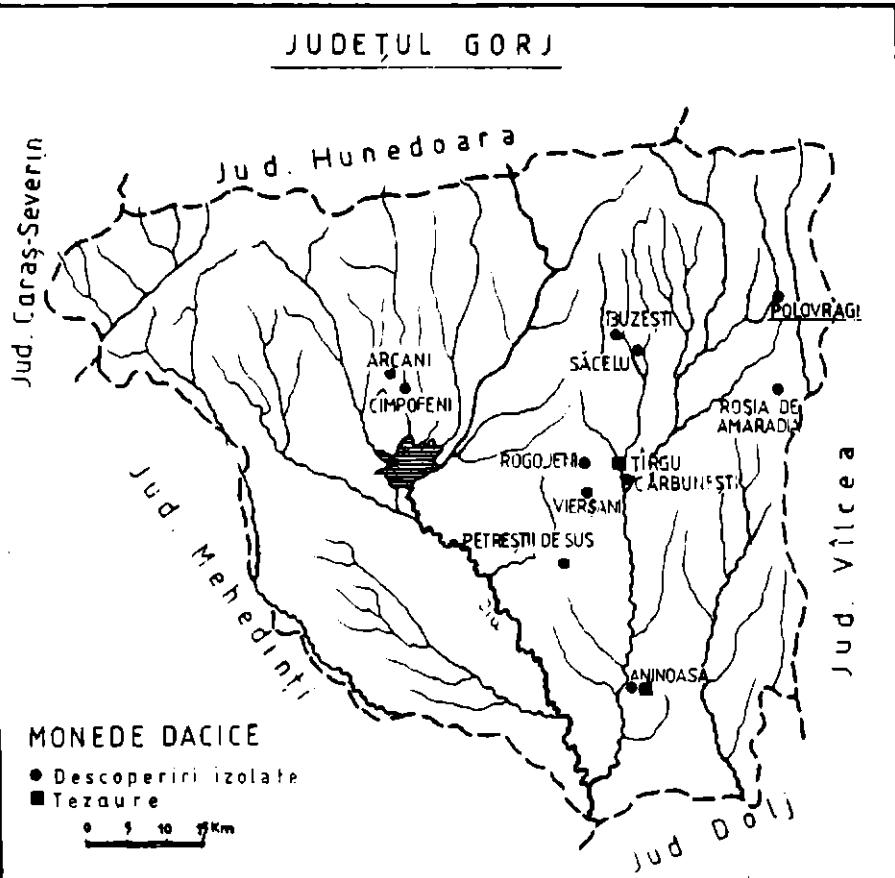
Jud. Hunedoara

POLOVRAGI

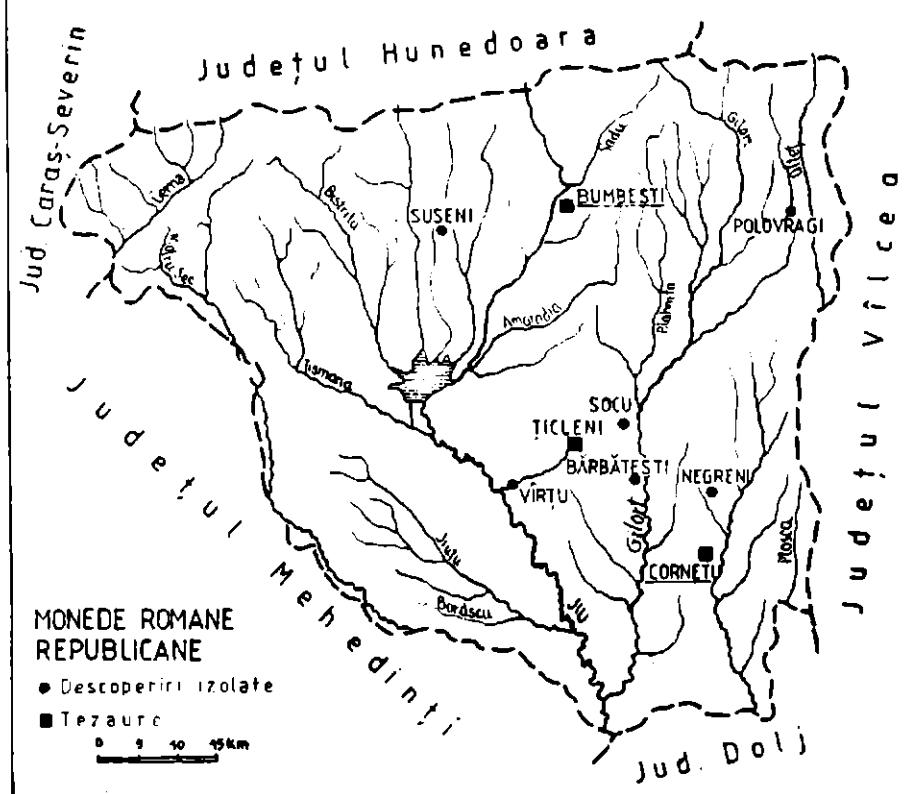
MONEDE DACICE

- Descoperiri izolate
- Tezaure

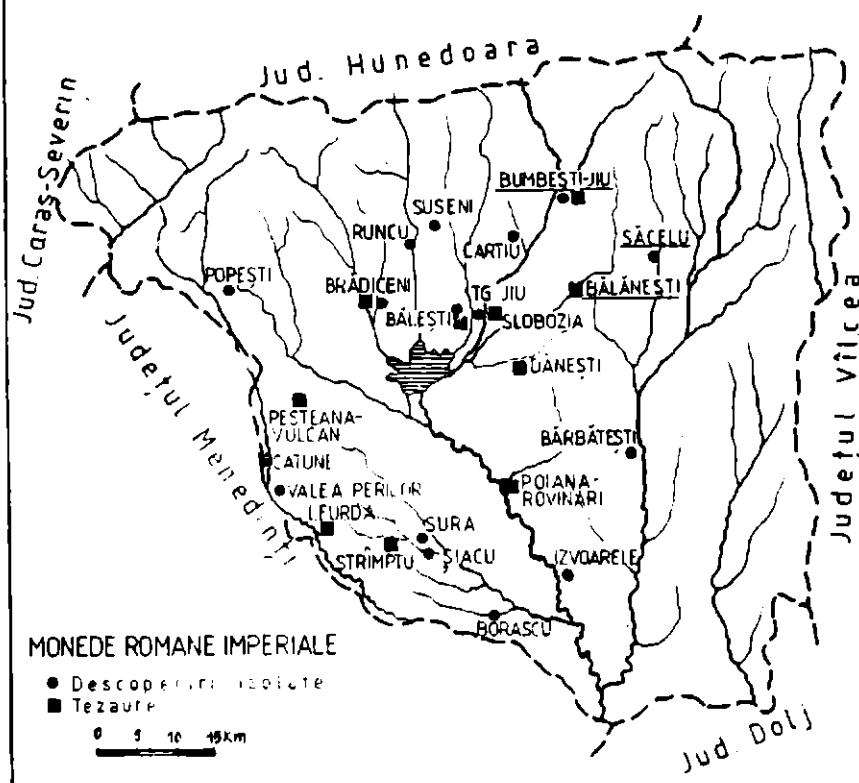
0 5 10 Km

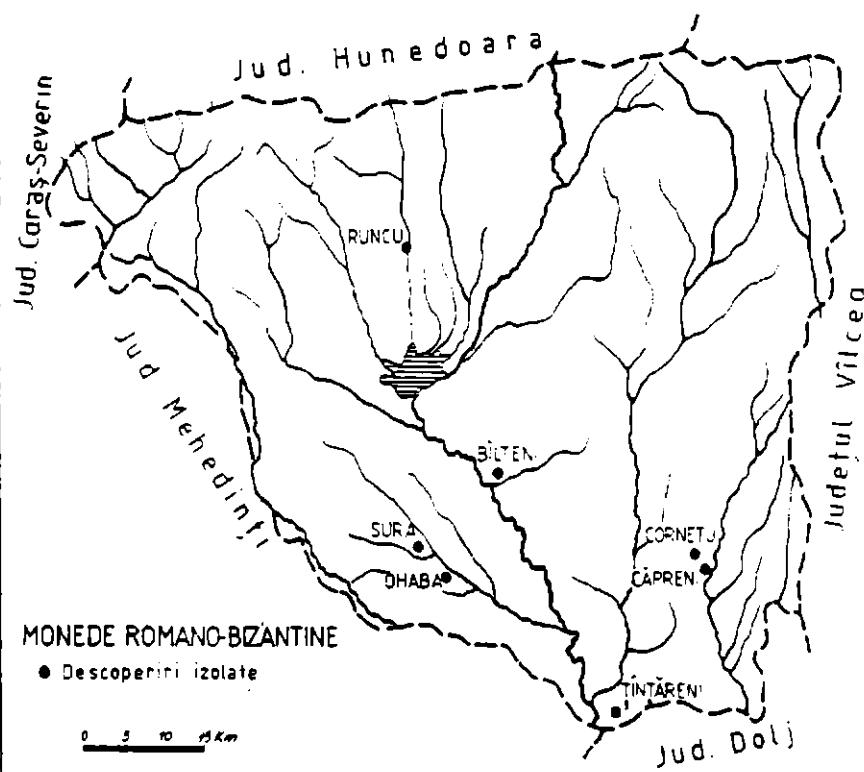
J U D E T U L G O R J

JUDETUL GORJ

JUDETUL GORJ

CITEVA OBSERVATII ASUPRA STRUCTURII SI
DATARII UNOR TEZAURE BIZANTINE IN CO-
LECTIA MUZEULUI NATIONAL DE ISTORIE A
ROMANIEI

de ERNEST OBERLANDER - TARNOVEANU

Ne propunem să analizăm structura și datarea tezaurelor de monede bizantine provenite dintr-o localitate necunoscută din fostul județ Vlașca, București - Ciurelul, Tulcea, Tuzla, jud. Constanța, Cristești, jud. Mureș, păstrate în prezent în colecția Cabinetului Numismatic al României¹. Descoperirile au fost publicate, în general sumar, cu mulți ani în urmă, dar identificarea și datarea lor s-a făcut pe baza unor cataloge de referință care au fost depășite de cercetările recente în domeniul numismaticei bizantine. Acest fapt impune o reanalizare a structurii, autorităților emitente, atelierelor, nominalurilor și datării.

Datele obținute pe această cale sunt extrem de ușoare nu numai numișmașilor, dar și istoricilor și arheologilor interesați de problematica secolelor XII-XIII la Dunărea de Jos². Prezentarea descoperirilor s-a făcut într-o manieră sintetică, având ca model formularul folosit la editarea tăzaurelor de către publicația COIN HOARDS³. Sunt oferite informații asupra bibliografiei anterioare, locului, condițiilor de descoperire și structurii tezaurelor. Identificarea pieselor componente s-a făcut urmând lucrarea de referință pentru monetaria bizantină și de tip bizantin din secolele XII - XIII a cercetătorului britanic M.F.Hendy, Coinage and Money in Byzantine Empire - 1081 - 1261, Dumbarton Oaks, 1969⁴.

Dăm în continuare prezentarea descoperirilor:

1. TEZAURUL "VLASCA" (Bibliografie: I.I.Băncilă, SCN 1, 1957, p. 425)

Istoric: Se știe că a fost descoperit într-o localitate neprecizată de pe teritoriul fostului județ Vlașca, în 1939 și că era compus din 33 monede de "bronz" de la Tiberius II Constantin, Manuel I, Andronic I și Isaac al II-lea.

Locul de păstrare: București, Muzeul Național de Istorie a României.

Corect: Contine un follis și 32 stamena de bilon, după cum urmează:

IMPERIUL BIZANTIN
MONETARIA ANTIOCHIA
Tiberius II Constantinus (578-582)

Follis, an VII/581 - 582, C.Morisson, BNP, I, p.169/04-1
ex.

MONETARIA CONSTANTINOPOL
STAMENA

Manuel I Comnenos

(1143 - 1180)

- Em. a III-a, faza 1, var.C - 1 ex.
- Em. a III-a, faza 2, var.C - 2 ex.
- Em. a IV-a, var. A - 1 ex (tăiat regulat - regularly clipped)
- Em. a IV-a, var. B - 2 ex. (1 tăiat regulat)
- Em. a IV-a, var. C - 2 ex.
- Em. a IV-a, var. D, -2 ex. (1 tăiat regulat)

Andronic I Comnenos

(1183 - 1185)

- Var. A - 1 ex.
- Var. B - 1 ex.

Isaac al II-lea Angelos

(1185-1195)

- Var. A - 2 ex.
- Var. B - 11 ex.
- Var. C - 2 ex.
- Var. D - 3 ex.
- Var. ? - 1 ex.

CYPRU

MONETARIA NICOSIA?

Isaac Comnenos, uzurpator (1184 - 1191)

Tip B - 1 ex. Data probabilă a ascunderii: anii 1185-1195.

2. TEZAURUL BUCURESTI - CIUREL (Bibliografie: O. Iliescu, Crest. Col., 39-40, 1972, p. 36 și idem, CH, III, 247.)

Istoric: Se știe că a fost descoperit în București în cartierul Ciurel, pe malul Dîmboviței în 1911 și era alcătuit din 16 stamena de bilon de la Manuel I, Isaac al II-lea și Alexius al III-lea.

Locul de păstrare: București, Muzeul Național de Istorie a României.

Corect: Contine 16 stamena de bilon, după cum urmează:

Imperiul bizantin

Alexios al III-lea Angelos
(1195 - 1203)

MONETARIA CONSTANTINOPOL
STAMENA

Var. II - 4 ex.

Var. ? - 1 ex.

Statul Vlaho - bulgar al Asăneștilor

Imitații anonime după moneda bizantină (cca. 1200 - 1225)

MONETARIA TARNOVO
STAMENA

Imit. "bulgare" tip A - 4 ex.

Imit. "bulgare" tip B - 5 ex.

Imit. "bulgare" tip. C-2 ex.

Data probabilă a ascunderii: anii 1220 - 1230

3. TEZAURUL TULCEA (Bibliografie: II. Băncilă, SCN, 1, 1957, p. 426)

Istoric: Se știe că a fost descoperit la Tulcea, într-o vîie situată la 3 km. est de oraș, în 1895 și că era alcătuit din 24 monede "de bronz" de la Manuel I, Isaac al II-lea și Alexios al III-lea.

Locul de păstrare: București, Muzeul Național de Istorie a României.

Corect: 24 stamena de bilon, după cum urmează:

Imperiul bizantin
MONETARIA CONSTANTINOPOL
STAMENA

Isaac al II-lea Angelos
(1185-1195)

Var. B - 2 ex.
Var. C - 2 ex.
Var. D - 1 ex.

Alexios al III-lea Angelos
(1195-1203)

Var. I - 1 ex.
Var. II - 5 ex.

Statul Vlaho-bulgar al Asăneștilor
Imitații anonime după moneda bizantină
(cca. 1200 - 1225)

MONETARIA TARNOVO
STAMENA

Imit. bulgare tip A - 3 ex.
Imit. bulgare tip B - 1 ex.
Imit. bulgare tip C - 6 ex. (două sînt aurite și perforate, pentru a fi purtate ca pandantiv)

Imperiul latin de Constantinopol
Imitații anonime
(cca. 1204-1210)

MONETARIA CONSTANTINOPOL

STAMENA

Modul mare, tip A - 1 ex.

STAMENA DEVALORIZATE

(cca. 1205-1261)

Modul mic, tip A-1 ex.

Data probabilă a ascunderii - anii 1220-1230

4. TEZAURUL TUZLA (Bibliografie: II. Băncilă, SCN, 1, 1957, p. 426-438 și idem, SCN, 2, 1958, p. 417-419).

Istoric: Se știe că a fost descoperit la Tuzla, județul Constanța înainte de 1940 și că era alcătuit din 673 monede de "bronz" de la Alexios I, Manuel I, Andronicos I, Isaac al II-lea și Alexios al III-lea.

Locul de păstrare: București, Muzeul Național de Istorie a României.

Corect: 707 stamena și stamena devalorizate (cu

modul mic) de bilon, după cum urmează:

Imperiul bizantin:
MONETARIA CONSTANTINOPOL
STAMENA
(1092/93-1118)

Alexios I Comnenos
(1081-1118)

Emisiunea a 3-a (post reformă)
- 1 ex.

Andronicos I Comnenos
(1183-1185)

Var. A - 2 ex. (1 tăiată regu-
lat)

Alexios al III-lea Angelos
(1195-1203)

Var. I - 16 ex.
Var. II - 140 ex.
Var. ? - 3 ex.

Manuel I Comnenos
(1143-1180)

Em. aIII-a, faza 1, var.
C - 1 ex.

Em. aIV-a, var. A - 1 ex.
Em. aIV-a, var. C - 4 ex.
Em. aIV-a, var. D - 2 ex.

Isaac al II-lea Comnenos
(1185-1195)

Var. A - 6 ex.
Var. B - 61 ex. (1 ex.
este aurită)
Var. C - 14 ex.
Var. D - 8 ex. (1 ex.
este tăiată reg.)
Var. ? - 1 ex.

Statul Vlaho-bulgar al Asănestilor
Imitații anonime după moneda bizantină
(cca. 1200-1225)

MONETARIA TARNOVO
STAMENA

Imit. bulgare tip A - 184 ex.
Imit. bulgare tip B - 102 ex.
Imit. bulgare tip. C - 105 ex.

Ivan Asan al II-lea
(1218-1240)
Emisiune anonimă
(cca. 1218-1225)

Hendy, imitație latină, modul mare, Constantinopol, tip D,
(reatribuită de D.M.Metcalf, NC, 13, 1973 lui Ivan Asan
al II-lea) - 1 ex. (tăiată poligonal) polygonal shape cli-
pped).

Imperiul latin de Constantinopol
Emisiuni anonime
(cca. 1204-1210)

MONETARIA CONSTANTINOPOL

STAMENA

Modul mare, tip A - 10 ex.

STAMENA DEVALORIZATA

(cca. 1205-1261)

Modul mic, tip A-39 ex..

Regatul latin de Thessalonica

Emisiuni anonime

(cca. 1208-1218)

MONETARIA THESSALONIC

STAMENA DEVALORIZATE

Modul mic tip B (Hendy, tip E) -

- 1 ex.

Modul mic tip C (Hendy, tip F) -

- 1 ex.

Imperiul de la Niccea

Theodor I Lascaris

(1204/8-1222)

MONETARIA NICEEA

STAMENA

Em. a 1-a, modul mare -

- 1 ex.

STAMENA DEVALORIZATE

Em. 1-a, modul mic, (Hendy, tip G) - 1 ex.

Emitent neprecizat

(sec. XII-XIII)

STAMENA - 2 ex.

Data probabilă a ascunderii: anii 1220 - 1230.

5. TEZAURUL CRISTESTII (Bibliografie: O. Iliescu, 11-fol. File de istorie, 1, 1978, p. 148)

Istoric: Se știe că a fost descoperit la Cristești azi comună suburbană a orașului Luduș, jud. Mureș, în anul 1968 și era alcătuit din 22 stamena de bilon de la Manuel I, Isaac al II-lea și Alexios al III-lea.

Locul de păstrare: București, Muzeul Național de istorie a României.

Corect: 22 stamena de bilon, după cum urmează:

Imperiul bizantin

MONETARIA CONSTANTINOPOL

STAMENA

Manuel I Comnenos

(1143-1180)

Isaac al II-lea Angelos

(1185-1195)

Em. a IV-a, var. B - 1 ex. Var. A-2 ex. (1 tăiat regulat)

Alexios al III-lea Angelos

(1195-1203)

Var. I - 2 ex.

Statul Vlaho-bulgar al Asăneștilor
Imitații anoniime după moneda bizantină
(cca. 1200-1225)

MONETARIA TARNOVO

STAMENA

Imit. bulgare, tip A - 3 ex.

Imit. bulgare, tip B - 2 ex.

Imit. bulgare, tip C - 7 ex.

Imperiul latin de Constantinopol

Emisiuni anonime

(cca. 1200 - 1225)

MONETARIA CONSTANTINOPOL
STAMENA DEVALORIZATE

Modul mic, tip. A - 5 ex.

Data probabilită a ascunderii: anul 1241 (?)

In urma reanalizării descoperirilor monetare de mai sus, constatăm că numai tezaurul din județul Vlașca, datează din secolul al XII-lea mai exact, din perioada 1185-1195. Ingroparea lui trebuie pusă în legătură cu una din incursiunile cumane contra Imperiului bizantin. Tezaurul Vlașca se înscrive într-un orizont mai larg de tezuri ascunse între 1185-1195 prezente în Muntenia, Dobrogea și Bulgaria de N. Descoperirea prezintă interes și pentru faptul că în ea este prezentată unica monedă emisă de Isaac Comnenos, uzurpatorul răsculet în 1184 în Cipru contra lui Andronicos I Comnen, cunoscută pînă în prezent la nord de Dunăre⁵. Interesantă este și apariția în acest tezaur a monedelor "tăiată regulat", fenomen care ilustrează sensibilitatea destul de mare a circulației monetare din sudul Munteniei la sfîrșitul secolului al XII-lea. Tăierea monedelor mai vechi a avut loc în imperiul bizantin în timpul domniei lui Isaac al II-lea și Alexios al III-lea și a reprezentat o încercare de eliniere a valorii vechilor monede, constituind un procentaj mai ridicat de argint, cu cea a noilor stamena devalorizate⁶. Aceleiași piese se întâlnesc la nord de Dunăre și în tezaurul de la Cristești (jud. Mureș)⁷, iar în Dobrogea în tezaurul de la Tuzla.

Celealte tezaure sunt mult mai tîrziu decît s-a crezut inițial. Ele datează după 1204, data cuceririi Constantinopolului de către cruciații latini. Ele reunesc stamena emisă de împăratul bizantin anteriori acestui eveniment și monede bătute de statele "succesoare".

Tezaurele București-Ciurel, Tulcea, Tuzla sunt tipice pentru fază de tranziție de la etapa de circulație a vechilor emisiuni imperiale, la cea a stamenelor devalorizate, emise după 1204. Ele se înscriv într-un orizont mai larg de tezaure care acoperă Muntenia de Sud și Est, Dobrogea și Bulgaria de Nord, ascunderea lor producîndu-se în decada 1220-1230, datorită tulburărilor generate de deplasarea masivă spre Vest și Sud a triburilor cumane originare din stepele de la nord de Marea Neagră. Această migrație a precedat marea invazie mongolă din 1241-1242.

De un interes special istoric și numismatic se bucură tezaurul de la Cristești, jud. Mureș. El reprezintă una din ultimele prezente ale monedei bizantine pe teritoriul Transilvaniei. Monedele izolate, ca și tezautele de monede bizantine constituie indicii ale legăturii po-

pulației Transilvaniei, în special a celei românești din această zonă, cu teritoriile de la sud și est de Carpați, ca și cu lumea balcanică, unde, aceste emisiuni erau singurele utilizate. Apariția pe teritoriul Transilvaniei, Banatului și estul Ungariei a unor tezaure de monede bizantine asemănătoare ca structură și datare cu cel de la Cristești, ne îndeamnă să considerăm că ascunderea lor s-a produs într-un context politico-militar asemănător. Credem că nu greșim să-l identificăm cu devastările produse de atacul mongol din 1241.

Procesul de reanalizare a descoperirilor numismatice mai vechi, în lumina progreselor mari făcute în acest domeniu este de natură să ofere date de mare interes, nu numai asupra dezvoltării circulației monetare, dar și asupra evoluției economice, sociale și politice a populației românești într-o epocă decisivă a istoriei sale.

N O T E

- 1 Monedele au făcut parte din colecția Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, fiind transferate la Muzeul Național de Istorie a României.
- 2 Procesul de reanalizare a unor descoperiri monetare bizantine în lumina noilor progrese în acest domeniu a fost inițiat de O. Iliescu în volumul Cultura bizantină în România, București, 1970, p. 187, nr. 419-420 (tezaurele Folpeni și Limanu), idem, Creșt. Colect., 39-40, 1972, p. 30-36 (tezaurele Bucov și București-Ciurel), idem, în Actes du XIVe Congrès International des Etudes Byzantines, București, 6-12 septembrie 1971 vol. 3, București, 1976, p. 191-196, (tezaurul de la Balș, jud. Olt) și idem în vol. Etudes Byzantines et post-byzantines, București, 1979, p. 12-14 (tezaurul de la Kalipetovo, azi distr. Siliștra, Bulgaria). Vezi de asemenea E. Oberländer-Târnoveanu, BSNR, 124 - 126, 1976-1980, p. 293, nota nr. 13 (tezaurul de la Copuzu, jud. Ialomița).
- 3 Coin Hoards, Londra, vol 1, 1975 și următoarele.
- 4 Pentru atribuirea unor emisiuni de tip imitativ am ținut seama și de contribuțiile și observațiile cercetătorilor D.M. Metcalf, NC, 13, 1973, p. 131-166 și idem, Coinage in South-Eastern Europe - 820-1396, London, 1979, p. 131-166 și idem p. 229-243, precum și de cele ale lui J. Touratsoglou, Balk. Studies, 14, 1973, p. 131-166; S. Eendall, NC, 18, 1978, p. 105-112 și I. Yordanov, Numizmatika, 1978, 3, p. 3-18.
- 5 Monedele lui Isaac Comnenos sunt rare, în general. Se

cunosc doar cîteva descoperiri în Balcani, pe teritoriul Bulgariei și Greciei. Cf. M.F.Hendy, op.cit., p. 331, 362, 365, 367, tezaurele de la Brauron în Attica, Lagodaș, Lukovo și Târnovo II. Cf. de asemenea și I.Yordanov, Arheologija, 1975, 1, p. 164, tezaurul de la Ovčarči.

6 D.M.Metcalf, N.Circ, 1973, 10, p. 370-371.

7 Un exemplar izolat provine de la Giurgiu, cf. M. Ionescu, BSNR, 67-69, 1973-1975, nr. 121-123, p. 310.
8 Este vorba de tezaurele de la Făgăraș, jud. Brașov, cf. E.Oberländer Târnoveanu, Stud. Comun.Bruckental, 21, 1981, p. 287-189, redatat de noi pe la 1210. Tezaurul se înscrise însă într-un orizont mai larg, deci este mai tîrziu, din 1241. Alte tezaure contemporane sănt și cele de la Teremia Mare, cf. O. Gohl, NK, 7, 1908, 4, p. 171 și G.Jeszenszky, NK, 34-35, 1935 - 1936, p. 37 (ilustrația). Din ilustrație se vede că piesele respective sănt imitații bulgare, tip C și latine, Constantinopol, modul mare și modul mic tip A, plasînd tezaurul în secolul al XIII-lea. Autorul acestor rînduri pregătește o notă asupra acestei descoperirri.

Un alt tezaur din secolul al XIII-lea este cel de la Sarkad, com. Bekes (la 5 km de frontieră româno-maghiară), publicat inițial de A.Kerény, NK, 48-49, 1948-1949, p. 21.

Confruntînd trimiterile lui A. Kerény la BMC II, cu tipurile catalogului lui M.F.Hendy, constatăm că tezaurul cuprinde imitații bulgare tip B și C, precum și imitații latine, Constantinopol, modul mare, tip A.

Deși datele de care dispunem despre tezaurul de la Streza-Cîrțișoara, jud. Sibiu sănt de departe insuficiente cf. K.Horedt, Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII, București, 1958, p. 124, tezaurul pare să fie îngropat tot în secolul XIII. Trimiterea la Sabatier a acestui autor ne face să vedem în piasa menționată un aspron de electron al lui Isaac al II-lea emis la Constantinopol și nu o piesă de la Ioan al II-lea Comnenos (1118 - 1140) cum s-a crezut pînă acum. Bijuteriile indică și ele o datare mai tîrzie, în secolul al XIII-lea. Este posibil ca și această descoperire să fi fost pusă la adăpost tot în 1241-1242.

SOME REMARKS ON THE STRUCTURE AND
DATING OF SOME BYZANTINE HOARDS OF
THE COLLECTION OF THE NATIONAL HIS-
TORY MUSEUM OF ROMANIA

- Abstract -

The author intend to reexamine a number of five Byzantine coin-hoards initially published many years ago based on some reference catalogues outdated by the latest research. The coins were reidentified using M.F. Hendy's catalogue "Coinage and Money in Byzantine Empire 1081 - 1261". In republishing the results the model used in Coin Hoards was applied. The author focused on the hoards "Vlașca", București-Ciurel, Tulcea, Tuzla (Constanța county) and Cristești (Mureș County).

Based on available data the "Vlașca" hoards was buried between 1185-1195. The hoards from București-Ciurel, Tulcea and Tuzla were dated between 1220-1230 and the one from Cristești in 1241 which is much later than was initially thought.

Besides the old Byzantine stamena issued before 1203, they also contain coins struck in the mints of the Second Bulgarian Kingdom, the Constantinopolitan Latin Empire, the Latin Kingdom of Thessalonica and the Empire of Nicaea.

The author makes several considerations on the military-political circumstances under which the respective hoards were hidden (attacks of the Cumans and the Mongols'invasion in 1241). The paper also deals with a coin of the "Vlașca" hoards issued in Cyprus by Isaacus Comnenus (1184-1191) which is a unique piece in Romania. At the same time the author points to the regularly clipped coins of the hoards from Vlașca, Tuzla and Cristești.

UN TEZAUR DE MONEDE FEUDALE DOBROGENE DIN SECOLUL
AL XIV-LEA DESCOPERIT LA CERNAVODA (JUD. CONSTANTA)

de ERNEST OBERLÄNDER-TARNOVEANU

În cadrul marii și valoroasei colecții numismatice și de antichități a ing. Constantin C.Orgheidan, aflată în prezent la Muzeul Național de Istorie a României¹, păstrează și un mic lot monetar constituit din șapte piese de bronz emise în secolul al XIV-lea la Dristra, de către conducătorii unor seniorii feudale dobrogene. Monedele sunt înscrise în registrul inventar al colecției Constantin C.Orgheidan la numerele de inventar 0.6639 - 0.6645. Tot acolo se găsește mențiunea că piesele fac parte dintr-un tezaur descoperit la Cernavodă, județ Constanța². Din păcate nu s-au păstrat nici un fel de detalii asupra datei și condițiilor descoperirii, precum și a numărului real și structurii tezaurului. Având în vedere faptul că trei monede sunt ilstrate de T.Gerasimov, care a cercetat colecția ing. Constantin C.Orgheidan, putem afirma cu certitudine că piesele au fost achiziționate înainte de iunie 1936³.

În ciuda faptului că ne lipsesc destul de multe date asupra descoperirii, tezaurul de la Cernavodă reprezintă unul din rarele documente numismatice privind monetaria feudală dobrogoreană în secolul al XIV-lea. Tezaurul, sau lotul care ne-a parvenit, este alcătuit din sase stamena emise la Dristra⁴ de către despotul Tării Cavarnei, Dobrotitză (cca. 1348-1386) și un stamenon bătut în aceeași monetarie de către Terter, seniorul Dristrei (cca. 1376-1388).

Dăm în continuare descrierea completă a tuturor pieselor:

I DESPOTATUL DE CAVARNA

Despotul Dobrotitză (cca. 1348-1386)

Monetaria de la Dristra (cca. 1366-1376)

Stamena

Varianta nr. 1

Av. Legenda în limba greacă ΔΕ[С] pentru ΔΕΣΠΟΤΟῦ totul în cerc perlat
Rv. pentru Ιωαννοῦ τοῦ Τουμποϊτζαξ totul în cerc perlat.

1. AE. 1,25 g 17,8 x 16,5 mm.
Cf. T.Gerasimov, IAI-Sofia, 13, 1939, p.289, fig. 322, 1 și O.Ilieșcu, Păcuiul lui Soare⁵, p.157, nr. 122-127, pl. XXVI, nr. 17.
Inv. 0.6642. Pl.1, nr. 1 a,b.

Subvarianta nr. 1 a

Av. La fel ca mai sus.

Rv. Legenda totul în cerc perlat.

2. AE. 6,86 g 18,5 mm.

T.Gerasimov, IAI-Sofia, 13, 1939, p.292, fig. 329,
2. Inv. 0. 6639, Pl.1, nr.2 a,b.

Varianta nr.2

Av. Legenda totul în cerc perlat.

Rv. La fel ca la varianta nr. 1.

3. AE. 1,06 g 19 x 16 mm

Cf.T.Gerasimov, IAI-Sofia, 13, 1939, p.291,fig.328
și O.Ilieșcu, Păcuiul lui Soare, p.158,nr.132-159,pl.XXVI
nr.14 și 16.

Inv. 0. 6641. Pl.1, nr. 39 a și b.

Subvarianta nr. 2 a

Av. La fel ca mai sus

Rv. Legenda totul în cerc perlat.

4. AE. 1,26 g 18,5 x 17,5 mm.

Subvariantă inedită.

Inv. 0. 6643. Pl.1, nr.4 a,b.

Varianta nr. 3

Av. La fel ca la varianta nr. 2.

Rv. Legenda totul în cerc perlat.

5. AE. 1,04 g 19,5 x 19 mm. Surfrapată peste un alt
follaro al lui Dobrotitza.

T.Gerasimov, IAI-Sofia, 13, 1939, p.289,fig.322,2.
Inv. 0. 6640. Pl. 1, nr.5 a, b.

Varianta ?

Av. Legenda totul în cerc perlat.

Rv. Legenda totul în cerc perlat.

6. AE. 1,71 g 20,5 x 19 mm. Surfrapată peste un follaro al lui Dobrotitza.

T.Gerasimov, IAI-Sofia, 13, 1939, p.292,fig.329,1
Inv. O. 6644. Pl. I, nr.6 a, b.

II SENIORIA DE DRISTRA

Seniorul ( ) Terter (cca.1376-1388).

Monetăria de la Dristra

Stamena

Varianta nr. 1

Av. Monograma grecească pentru Teptépl totul în cerc perlat exterior.

Rv. Acvila bicefală, avînd între capete o cruce, totul în cerc oerlat.

7. AE. 2,16 g 20 x 19 mm. Surfrapată peste un follaro al lui Dobrotitza.

Av/Av. Din vechea legendă se mai văd literele și .

Cf. N.Mușmov, Monetite, p.86-88, nr.34-39⁶. Pentru atribuirea corectă cf. P. Diaconu, Cerc.Num., 3, 1980, p. 73, fig.1/2, seria A.

Inv. O. 6645. Pl. I, nr.7 a, b.

Monedele sănt bine conservate, dar prezintă urme de uzură datorată circulației. Se remarcă prezența destul de frecventă a pieselor surfrapate. Este vorba de două exemplare ale stamenelor lui Dobrotitza, rebătute peste emisiuni mai vechi ale aceluiasi senior și o monedă a lui Terter, surfrapată peste o piesă emisă de tatăl său despotul de la Caliacra. Surfrapările sănt foarte importante căci pot permite stabilirea unei cronologii relative a variantelor și subvariantelor și a succesiunii tipurilor emise în monetăria de la Dristra.

In tezaurul de la Cernavoda se întâlnesc mai multe variante și subvariante ale stamenelor emise de despotul Dobrotitza. Piese de la nr. 1 și nr. 3 din catalog fac parte dintre cele mai frecvent întâlnite variante ale emisiunilor de bronz de la Dristra ale acestui feudal.

Prezența unui număr destul de mare de variante și subvariante la stamenele lui Dobrotitza este un indiciu că s-au folosit relativ multe stanțe monetare. Emisiunea a fost importantă numeric, chiar dacă au supraviețuit pînă azi destul de puține exemplare (cunoastem sub 100 piese).

Moneda lui Terter din tezaurul de la Cernavoda re-

rezintă de asemenea una din cele mai comune variante ale monedelor acestui emitent, la care se întâlnesc de asemenea și subvariante. Ca și în cazul monedelor lui Dobrotitza, și emisiunile de stamena ale lui Terter par să fi fost destul de substanțiale, în ciuda faptului că n-a parvenit un număr mic de piese.

Toate monedele din tezaurul de la Cernavoda provin dintr-un singur atelier monetar, cel de la Dristra⁸. Cetatea, una dintre cele mai importante da la Dunărea de Jos, a fost de mai multe ori în decursul secolelor XIII-XV sediul unei monetării locale⁹, unul din cele mai vechi și cu activitatea cea mai bogată dintre toate cele care au funcționat în Dobrogea medievală¹⁰. După toate probabilitățile, Dristra a intrat sub controlul lui Dobrotitza la sfîrșitul anului 1366 sau începutul lui 1367, moment în care trebuie plasat și începutul emisiunilor de stamena pentru acest despot. Atelierul s-a aflat sub controlul lui Dobrotitza până în vara sau toamna anului 1376. Între acest moment și 1388, Dristra se va rupe de Cavarna, alcătuind o seniorie independentă, condusă de Terter, unul din filii lui Dobrotitze. Domnia lui s-a încheiat probabil în urma primei faze a expansiunii otomane spre Gurile Dunării, în 1388¹¹.

În toată această perioadă, monetăria de la Dristra a emis o cantitate apreciabilă de stamena, care asigurau în mare măsură necesitățile circulației monetare locale din sud-vestul Dobrogei.

Studiul tezaurului de la Cernavoda ne facilitează realizarea unor observații privind tehnică și organizarea internă a atelierului de la Dristra, asupra stilului specific al monedelor sale.

Legendele inscrise pe moneda dovedesc o bună cunoștere a limbii grecești, ca și a unor reguli specifice cancelariei bizantine (folosirea semnului crucii, a titlurilor, de prescurtare, a unor monograme și ligaturi). Greaca era limba de cancelarie a despotatului de Cavarna și a senioriei de Dristra, și reprezenta fără îndoială limba vorbită de o bună parte din populația celor două stătulete feudale, mai ales celei din centrele urbane¹².

Dorim să atragem atenția asupra unei anomalii pe care o prezintă disponerea legendei stamenelor lui Dobrotitza emise la Dristra. Este vorba de faptul că numele emitentului apare pe revers, în poziție secundară și nu pe avers, cum ar fi normal. În practica curentă a monetăriilor balcanice din secolele XI-XV, semnul crucii precede, în mod normal, numele suveranului; care este urmat apoi, de obicei, de titlul său. În cazul emisiunilor lui Dobrotitza, din motive a căror explicatie ne scapă încă,

titlul despotat apare în poziție principală¹³. Monograma lui Terter figuraază pe partea convexă a pieselor, parte pe care în mod obișnuit se află imaginea aversului la monedele bizantine din secolele XI-XIV.

Monedele din tezaurul de la Cernavoda facilitează efectuarea unor observații privind tehnica folosită în monetăria de la Dristra în secolul al XIV-lea. Trebuie să remarcăm execuția îngrijită a desenului stamenelor, chiar eleganța dispunerii elementelor din legendă sau a redării acvilei bicefale. Toate denotă prezența unor meșteri gravori calificați, stăpini pe o tehnică perfectionată. Stilul îngrijit al stamenelor de la Dobrotitza și Terter contrastă net cu realizarea rudimentară a majorității monedelor de bronz din a doua jumătate a secolului al XIV-lea bătute în atelierele celui de al doilea țarat bulgar și chiar în Imperiul bizantin. Considerăm că gravorii care au executat aceste stânțe erau probabil străini, veniți din Europa Centrală sau Occidentală, unde arta monetară era în plin avînt.

Monedele senioriilor sud-dobrogeene permit realizarea unei alte observații legate de tehnica utilizată în monetăria de la Dristra. Cel mai adesea raportul dintre aversul și reversul pieselor provenite din acest atelier este constant, $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{1}$. Acest fapt nu poate rezulta decât în cazul în care cele două stânțe folosite la baterea monedei erau fixe. Stânțele erau montata în niște brate lungi, asemănătoare, cu un clește, prinse la mijloc cu un nit. Tehnica este de origine bizantină, căci se observă o generalizare a ei în atelierele imperiale încă de la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului următor. De aici ea a fost împrumutată la începutul secolului al XIII-lea și da monetăria celui de al doilea țarat bulgar. Tot acum se răspindește și în atelierele Imperiului de la Niceea, Thessalonic și Trapezunt. În Serbia ea a fost utilizată numai în timpul lui Stefan Radislav (cca.1228-1233). Ea a rămas necunoscută monetăriilor principatelor france din Grecia, orașelor dalmatine, Serbiei și Bosniei, ca și atelierelor otomane sau central și vest europene în secolele XIII-XV. Un alt element specific tehnicii monetare bizantine preluat de atelierul de la Dristra îl constituie baterea unor monede concav-concave, deși în a doua jumătate a secolului al XIV-lea procesul era în declin atât în Bizant cât și în Bulgaria.

Execuția îngrijită a stamenelor contrastă adesea cu aspectul negligent, poligonal al flanurilor, ca și cu prezența destul de frecventă a surrapărilor. Aceste observații indică faptul că adesea pastilele monetare nu se obțineau prin turnare, ci se detașau cu foarfeca

dintr-o tablă de bronz, după aplicarea stăncelor. Refolosirea monedelor mei vechi, drept pastile monetare pentru noile emisiuni nu era numai consecința unui control de calitate mai superficial, dar poate fi și urmarea unei nevoi strigătoare de monedă nouă, ca urmare a unor evenimente politico-militare. Aceste procedee tehnice care nu excelață prin acuratețe, constituie și o explicație pentru faptul că este destul de dificil de stabilit etalonul de greutate urmat în atelierul de la Dristra, ale cărui monede cîntăresc între 0,50 și 2,90 g. În cazul emisiunilor lui Dobrotitza se observă o grupare a pieselor în jurul greutăților de 1,00 g și 1,25 g și 1,75 g (fig.1), ceea ce ar putea indica folosirea a trei standarde diferite de-a lungul timpului, din care ultimul a fost probabil cel cîntărind cca. 1,00 g. Același standard pare să fi fost utilizat și pentru emiterea majorității stamenelor lui Terter, dar și aici se remarcă o două grupare de piese cîntărind în jur de 1,25 g. Dispersia greutăților stamenelor acestui senior este destul de mare, căci ea oscilează între 0,40-2,15 g (fig.2).

Un alt aspect legat de numismatica seniorilor sud-sud-dobrogene din secolul al XIV-lea îl reprezintă problema denumirii nominalurilor emise în atelierul de la Dristra. Acest element nu a stat în suficientă măsură în atenția cercetărilor, căci cei mai mulți s-au mulțumit să denumească generic piesele drept "monede de bronz"¹⁴. Identificarea nominalului este destul de dificilă, dar nu imposibilă, dacă integrăm în mod firesc emisiunile seniorilor feudale sud-dobrogene în cadrul monetăriei bizantine din a douajumătate a secolului al XIV-lea. De asemenea sugestii importante putem găsi și în evolutia monetăriei contemporane celui de al doilea țarat bulgar. Sursele contemporane din secolul al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea menționează existența a două nominaluri din metal comun în Imperiul bizantin, stamena și follarii¹⁵. Cele două monede se deosebeau relativ ușor, prin forma lor, recunoașterea avînd o mare importanță practică, datorită faptului că ele aveau rate de schimb deosebite față de monedele de aur și de argint. Principalul semn distinctiv care deosebea stamenele de follari era acela că stamenele aveau o formă concav/convexă iar follarii era plat. Existența unor monede concav/convexe atât în rîndul emisiunilor lui Dobrotitza cît și al celor lui Terter ne obligă să vedem în aceste monede de bronz, stamena. În anii '50-'70 ai secolului al XIV-lea se observă o aplatisare tot mai accentuată a stamenelor bizantine, iar practic după 1376 aceste monede nu se mai bat, fiind înlocuite de follarii plăti. Menținerea

neschimbă a tipului monetar sub Dobrotitza și Terter, că și existența monedelor concav/convexe ale acestui din urmă emitent ne fac să credem că pînă la sfîrșitul decaniului al nouălea al secolului al XIV-lea, stamena a fost singurul nominal mărunt bătut în atelierul de la Dristra. În aceeași vreme, în Taratul de la Tărновo, Ivan Șișman (1371-1393) mai menținea și el deosebirea de formă și tip între monedele concav/convexe și cele plate¹⁶.

Stamenele emise de Dobrotitza și Terter au urmat de aproape standardul de greutate al monedelor bizantine de bronz contemporane, fapt ce ne permite să întrevedem, fie și destul de aproximativ, raportul lor cu moneda de argint. Studiile de metrologie indică faptul că pe teritoriul despotatului de Cavarna și apoi al șenioriei de Dristra, greutatea unității de argint curente era în jur de 1,10 identică cu cea a basilikonului sau ducatopouilor (ducatellilor) imperiali din deceniile șase-opt ale secolului al XI/-lea¹⁷. Avînd în vedere că în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea la Constantinopol o monedă de argint avînd aceeași greutate (echivalentă cu cca. 2 keratia) se schimba pe 12-16 monede de bronz, credem că și stamenele lui Dobrotită și Terter se aflau în același raport de schimb cu "grosul" de argint local, precum și cu grosii tîrzii de tip Ivan Alexandru și Mihail Asan, sau cu ducații lui Vladislav I, monede care cîntăreau și ele cca. 1,10 g în decenile sapte-opt ale secolului al XIV-lea¹⁸.

Poate cel mai spinos capitol la numismaticii seniorilor sud-dobrogene din secolul al XIV-lea îl constituie încă identificarea corectă a emitentilor. Nimic nu ilustrează mai pregnant această afirmație ca șirul de ipoteze și contraipoteze care s-au formulat în acest domeniu, mai ales în ultimul deceniu, cînd interesul pentru aceste emisiuni a sporit considerabil.

Înțial stamenele cu legenda au fost identificate de T. Gerasimov ca fiind ale despotului Ioancu (1386-1388), ultimul conducător al Tărilor Cavarnelor¹⁹. Chiar dacă ulterior se va dovedi greșită, ideea numismatului bulgar a avut o importantă istorică, dacă avem în vedere că a deschis calea spre un capitol cu totul nou al numismaticii feudale balcanice, cel al monetăriei seniortilor dobrogene. Ulterior, în 1975, N. Conovici, analizînd întregul context politic al epocii, ajungea la concluzia că monedele în discuție au fost emise de către Dobrotitza, între cca. 1348-1386²⁰. Ipoteza a fost adoptată și îmbogătită cu noi argumente și de alți autori²¹. De o altă părere este cercetătorul P. Diaconu care admite atribuirea

lui T.Gerasimov, dar consideră că aceste monede a fost bătute de Ioanco la Dristra, atât în timpul vieții cît și după moartea tatălului său, despotul Dobrotiță. De altfel P.Diaconu socotește că și cel de al doilea tip de stamena bătute în acest atelier, atribuite de noi seniorului Terter, sunt tot emisiuni ale lui Ioanco²². Împotriva acestei păreri pledează tot ceea ce știm din alte izvoare despre activitatea politică a lui Dobrotitza și Ioanco, legenda monedelor și cronologia tipurilor. Nu există nici o dovadă că Ioanco și Terter ar fi aceeași persoană, dimpotrivă, monedele pledează contra acestei identificări. Documentele din timpul lui Mircea I că și organizarea administrativă otomană constituie și ele indicii că Dristra a fost centrul unei seniorii și nu al unui despotat, seniorie separată administrativ de Tara Cavarnei în momentul cuceririi turcești. Toate acestea ne îndeamnă să credem că monedele de bronz cu legenda apartin lui Dobrotitza.

lui Dobrotitza, iar cele cu monograma fiului său Terter, seniorul Dristrei, așa cum pur și simplu se poate citi din legenda grosului de argint și a stamenelor.

În lumina datelor de care dispunem în acest moment se poate afirma că începutul emisiunilor despotului Dobrotitza se poate plasa la sfîrșitul anului 1366 sau începutul lui 1367. Aceste eveniment este legat de anexarea cetății dunărene de către despotatul de Caverna, în urma războiului bizantino-bulgar, decis favorabil Imperiului de către expediția pontică a contelui de Savoia, Amedeo VI²³.

Bateres unor monede semnate și purtând mențiunea titlului despotat al lui Dobrotitza, care nu făceau nici cea mai discretă eluzie la împăratul Constantinopolitan, trebuie privită ca un eveniment a cărui importantă depășea cu mult sfera interesului local. Fără îndoială că avem de a face cu un moment de cotitură în istoria teoriei și practicii dreptului monetar bizantin, căci este bine cunoscut că în acest stat împăratul și-a rezervat în mod traditional și exclusiv dreptul regalian al monedei. Prima bresă în acest sistem s-a produs în 1354, cînd acest privilegiu a început să fie conferit, e drept, extrem de rar, și unor despoti, membri ai casei Paleologilor, sau unor rude prin alianță foarte apropiate. Prima beneficiară se pare că a fost chiar mama lui Ioan al V-lea, Anna, promovată despotissa a Thessalonicului (1354-1365). Annei de Savoia i-a urmat în această funcție, între 1369-1387 Manuel, cel de-al doilea fiu al lui Ioan al V-lea și ecclologul. Privilegiul monetar nu a fost acordat atât nitor decît de două ori. În 1354 lui Francesco I Gra-

tiluno, seniorul Mitilenei, cununatul lui Ioan al V-lea și după 1366 lui Dobrotitza, cucerul aceluiși suveran²⁴. Baterea de monede, ca și corespondența patriarhală subliniază poziția înaltă ocupată de despotul de Cavarna în ierarhie bizantină ca și ponderea politico-militară și economică, a apanajului său în cadrul lumii sud-est europene și pontice din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Emisarea follariilor lui Dobrotitza la Dristra răspundează în egală măsură necesităților politico-propagandistice ca și celor economice. Baterea follariilor a continuat pînă pe la mijlocul anului 1376, cînd răsturnarea lui Ioan al V-lea de pe tronul imperial de către fiul său Andronic al IV-lea se va repercuta și în evoluția politică a despotatului de Cavarna, ca și în relațiile dintre Dobrotitza și fiul său Terter²⁵.

Cel de al doilea tip monetar prezent în tezaurul de la Cernavoda îl reprezintă stamena atribuită acum lui Terter, seniorul Dristrei, fiul lui Dobrotitza. Identificarea emitentului acestor monede a dat naștere la multe discuții. Inițial s-a crezut că ele aparțin lui Gheorghe I Terter (1280-1292)²⁶, dar P.Diaconu a demonstrat în modul cel mai clar că monedele nu au legătură cu numismatica bulgară medievală. După părerea autorului citat, monedele au fost emise în ultimul sfert al secolului al XIV-lea de către un suveran numit Terter, pe care-l consideră identic cu Ioanco, fiul lui Dobrotitza²⁷. După cum am arătat deja, considerăm că este vorba doar de un anume Terter, unul din filii lui Dobrotitza, dar în nici un caz identic cu Ioanco²⁸. Profitînd de tulburările generate de usurparea lui Andronic al IV-lea din 1376, Terter ocupă Dristra și se proclamă senior independent, lăudând titlul de

Senioria a supraviețuit ca entitate politică atât momentului restaurării lui Ioan al V-lea în 1379, morții lui Dobrotitza în 1386 dar și dispariției despotului Ioanco în 1388, căci o vom regăsi în 1390-1391 între titlurile lui Mirce I, principalele Tării Românești. Emisarea monedelor seniorului Terter trebuie plasată între 1376-1388²⁹.

Moneda surfrapată din tezaurul de la Cernavoda confirmă observația lui G.Custurea privind succesiunea cronologică a emisiunilor atelierului monetar de la Dristra³⁰. Este sigur faptul că monedele cu monograma lui Terter urmează celor ale lui Dobrotitza. Prezența acestei surfrapări, ca și faptul că imaginea nou aplicată cuprinde variante de monogramă simplă și acvila bicefală normală, ar putea constitui un indiciu suplimentar că aceste reprezentări figurau pe cele mai vechi emisiuni ale lui Terter³¹. Le vor urma mai tîrziu monedele purtînd monograma

grăma simplă lună și stea și acvila bicefală, timbrată de un cap cu coif cu panaș.

Faptul că nu cunoaștem nimic precis asupra structurii reale a tezaurului ne împiedică să încercăm să identificăm data și contextul istoric în care s-a plasat depunerea sa. Aceasta însă nu scade prea mult valoarea documentară a descoperirii. Tezaurul de la Cernavoda este cel de-al treilea din seria celor cunoscute ca având în compoziție și monede feudale dobrogene de bronz și cel de al doilea, alcătuit numai din astfel de piese.

Primul tezaur constituit numai din monede ale lui Dobrotitza a fost scos la lumină la Păcuiul lui Soare, în cursul cercetărilor arheologice din 1972³². Monede ale lui Dobrotitza și Terter se găsesc și în tezaurul de la Silistra 1932³³. În această descoperire monedele feudale dobrogene reprezentă doar o minoritate. Ele sunt însotite și de emisiuni bizantine, epirote, bulgare, tătarăști, otomane, monede ale principiilor Tării Românești bătute la Dristra, de la Cattaro, maghare etc. Descoperirea este datată de un quarting de la Sigismund I de Luxemburg în deceniul al patrulea al secolului al XV-lea. Prezența în tezaurul de la Cernavodă a monedei lui Terter alături de emisiunile mai vechi ale lui Dobrotitza este o dovadă că acestea din urmă au rămas în uz și după 1376, data constituirii senioriei autonome a Dristrei.

Tezaurul de la Cernavoda îmbogățește cu un nou punct harta localităților unde s-au descoperit emisiuni monetare ale senioriilor feudale dobrogene. Pînă în prezent fuseseră semnalate astfel de monede la Silistra, Păcuiul lui Soare, Varna, Caliacra, Šumen, Tărновo, Krușare și Stârmen la sud de Dunăre, precum și la Cocenii, Tîrgsor și Cetățeni în Muntenia³⁴. De asemenea acest tezaur ne aduce date noi asupra circulației monetare din zona așezării feudale de la Cernavoda, de unde se cunosc pînă acum relativ puține descoperiri monetare din secolele XIII-XIV. Astfel în colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța se păstrează două monede bizantine de la Manuel I Comnenul (1143-1180³⁵). Tot de acolo provin și cîțiva dirhemii de argint emisi de Noghay și Čakā, precum și imitații ale emisiunilor lui Toqta, piese componente ale unui tezaur dispersat³⁶. La Cernavoda este semnalată prezența unei monede de bronz a Hoardei de Aur, emisă la Qrym, în AH 691, la începutul domniei khanului Toqtă³⁷. O altă monedă feudală provenită din această așezare este un gros venetian emis de dogele G. Soranzo (1318-1328)³⁸, care se păstrează în colecțiile muzeului constantean. Contemporană cu tezaurul pe care l-am publicat acum este o altă descoperire monetară colectivă făcută în

1910. Este vorba de un tezaur inedit, reunind doi groși de argint de la Ivan Alexandru și Mihail Asan și 91 de groși ai țarului de Vidin, Ivan Străcimîr (1355-1396)³⁹.

Deși rare, și despărțite de hiatusuri cronologice de zeci de ani, descoperirile monetare de la Cernavoda ne permit să întrevedem o locuire umană și o activitate economică destul de susținută în secolele XII-XIV. Prezența a trei tezaure, ca și existența monedelor venite pe calea comerțului vest pontic (emisiunile crimeene ale Hoardei de Aur), ca și a celui balcanic (moneda venetiană și cele bulgărești) scot în evidență rolul important jucat de așezarea de la Cernavoda în viața comercială a regiunii dintre Dunăre și Marea Neagră în secolele XIII-XIV. Prezența monedelor Noghaizilor emise la Isaccea ca și a celor de bronz ale atelierului de la Dristra publicate aici, constituie o dovadă a faptului că vechii locuitori ai așezării întrețineau legături strânse și cu celelalte așezări medievale dobrogene. Credeam că nu este inutil să subliniem faptul că aşa cum o sugerează analiza descoperirilor numismatice, monedele țaratului de Vidin, aşa cum sunt cele din tezaurul din 1910, pătrund în Dobrogea mai ales prin intermediul legăturilor economice și politice cu Tara Românească, la sfîrșitul secolului al XIV-lea.

În ciuda aparentei sale modestii, tezaurul de monede feudale de bronz dobrogene păstrat în colecția ing. Constantin C. Orghidan constituie un foarte valoros document asupra istoriei monetăriei locale de la Dristra din secolul al XIV-lea, ca și asupra istoriei economice și politice de la Dunărea de Jos, în epoca de oumpănă de la sfîrșitul aceluia veac.

N O T E

- 1 Asupra istoricului colecției ing. Constantin C. Orghidan cf. V. Laurent, Documents de Sigillographie byzantine. La collection C. Orghidan, Paris, 1952, p. 1-4.
Tezaurul a fost deja semnalat de E. Oberländer-Târnoveanu, Quelques remarques sur les émissions monétaires médiévales de la Dobroudja méridionale aux XIVe-XVe siècles, în RRH, 27, 1988, 1-2, p. 111, nota nr. 16.
- 2 Asupra descoperirilor monetare antice, bizantine și medievale din zona Cernavoda, cf. R. Ocheșeanu și Gh. Papuc, Monede grecești, romane și bizantine descoperite în Dobrogea (II), în Pontica, 6, 1973, p. 353-354, nr. 104-111; A. Vertan, G. Custurea, Descoperiri monetare în Dobrogea (II), în Pontica, 12, 1979, p. 230-231, nr. 5-19; idem, Pontica, 13, 1980, p. 349-354,

- nr.119-165 ; idem, Pontica, 14, 1981, p.354, nr.351-352 ; G.Custurea, Tezaurul monetar de la Cernavoda (sec.XVII-XVIII), în Pontica, 11, 1978, p.254-257 și Gh.Poenaru Bordea și R.Ocheșeanu, Tezaurul de monede bizantine de aur descoperit în săpăturile arheologice din anul 1899 de la Axioapolis, în BSNR, 77-79, 1983-1985, 131-133, p.177-197. Pentru descoperirile monetare din secolele XII-XIV vezi supra,notele nr.37-41.
- 3 Din colecția ing.Constantin C.Orghidan face parte și un lot din tezaurul de monede de bronz descoperit în 1932 în grădina publică a orașului Silistra. Informația asupra acestui tezaur vezi la N.Mușmov, Tezaurul de la Silistra. Monede false vechi bulgărești, în București, 1, 1935, p.37-47 și C.Moisil, Biblioteca Academiei Române, Buletin lunar, 2, 1947, 4-5, p. 32, nr.35.
El a fost achiziționat de către colecționar în toamna anului 1940 de la acad.Pericle Papahagi (Informația o datorăm dr.Paul P.Papahagi, căruia îi mulțumim și pe această cale). În acest tezaur se găsesc de asemenea monede ale senioriilor feudale din sudul și nordul Dobrogei, emise în secolul al XIV-lea. Cele șase monede pe care le publicăm aici nu fac parte din acest tezaur. Ele îi erau cunoscute lui T.Gerasimov, Monetăna despot Ivanko, în IAI-Sofia, 13, 1939, p. 290-291, încă din 1936. Autorul citat nu menționează locul lor de proveniență.
- 4 Actualul oraș Silistra, din sud-vestul Dobrogei a purtat în Evul Mediu numele Durostolon, Dristra, Dărstar, Dirstor, Tristri și Silistra, în sursele istorice bizantine, bulgare, românești (slavone și latine) și turcești. Toate continuă vechea denumire antică, doavadă a continuității asezării urbane în secolele VI-X și mai tîrziu în tot cursul Evului Mediu. Pentru istoricul orașului cf.A.Kuzev, și V. Gjuzelev, Bulgarski srednovekovni gradovi, i krepotii, I, Gradove i krepotii po Dunav i Černo More, Varna, 1981, p.177-195.
- 5 Olliescu, Monede medievale și moderne descoperite la la Păcuiul lui Soare în anii 1956-1974, în vol.P.Diaconu și S.Baraschi, Păcuiul lui Soare, vol.II, Așezarea medievală (secolele XIII-XV), București, 1977, p.148-163.
- 6 N.Mușmov, Monetite i pečatite na bălgarskite čare, Sofia, 1924.
- 7 P.Diaconu, Contributie la cunoașterea monedelor lui Ioan Terter, despotul Tărlii Dristrei, în C.N.3, 1980, p.73-76.
- 8 Asupra identificării monetăriei de la Dristra cf.Iv.

Yordanov, Monetoseženie na bălgarski vladeteli v Dobrudža în Srednovekovna Bălgaria i Černomorieto (Sbornik dokladi ot naučnata konferenčija, Varha, 1980)
Varna, 1982, p.126-127. De asemenea E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.110 și 115-116, unde se fac precizări privind cronologia emisiunilor discutate aici.

- 9 Cele mai vechi emisiuni pe care le putem atribui atelierului de la Dristra sînt stamenele cu legenda CBA ΔEC (N.Mușmov, Monetite..., p.89-90, p. 42-43) reatribuite în 1932 de către T. Gerasimov, Moneti na despot Iakov Svetoslav, în GNM, 6, 1932-1934, p. 245-249 și de K.Dočev, Monetoseženeto na despot Iakov Svetoslav, în Numizmatika, 1980, 1, p.3-8 lui Iakov Svjatoslav, despot de Vidin și Braničevo (1242-1276). Toate monedele cunoscute provin din Dobrogea de S-V și nord-estul Bulgariei, cu o mare concentrare în zona Siliistra-Păcuiul lui Soare. Considerăm că monedele au fost emise la Dristra de către Theodor Svetoslav, fiul lui Gheorghe I Terter, în perioada 1284-1285, pe vremea cînd a stăpînit cetatea și teritoriile învecinate, în calitate de despot, cf. E.Oberländer-Târnoveanu, Moneda Asăneștilor în contextul circulației monetare din zona Gurilor Dunării, în vol. Studii privind răscoala și statul Asăneștilor, București, 1989 c. 126, nota 58.
De asemenea sîntem de părere cu ipoteza existenței unui atelier monetar provincial al celui de al doilea țarat bulgar la Siliстра, în perioada 1331-1366, care are toate şansele să corespundă adevărului cf.V. Penčev, Imitaționi monetoseženija v Bălgarija prez XIV v. în Numizmatika, 18, 1984, 2, p. 25. Se cuvine să facem observația că atelierul nu a putut bate monede pentru țarii de la Târnovo în anii 1366-1388 cum afirmă autorul citat.
- După 1388, dar mai ales între 1403-1416, atelierul de la Dristra a bătut monede de bronz pentru domnul Tării Românești Mircea I, cf. E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1-2, p. 117-122.
- 10 Asupra monetăriilor locale din Dobrogea medievală cf. mai recent E.Oberländer-Târnoveanu, Numismatic contributions to the History of South-Eastern Europe to the End of XIII Century, în RRH, 26, 1987, 2, p. și idem, RRH, 27, 1988, p.109 și 111.
- 11 Ibidem, p. 111.
- 12 Privitor la folosirea limbii grecești cf. E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.100-121,passim.
- 13 Anomalia s-ar putea explica prin semnificatia specia-

- lă pe care o avea în ochii contemporanilor titlul de despot, conferit lui Dobrotitza în urma înrudirii sale cu familia imperială, căci rangul nu se conferea în mod obișnuit străinilor. Tot o excepție o reprezintă chiar activitatea de bătere a monedelor de către Dobrotitza, fapt ce reprezintă o derogare de la practicile politice multiseculare foarte stricte în acest domeniu, din Imperiul Bizantin.
- 14 Pentru problema nominalurilor cf. E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p. 110 și 115.
- 15 Francesco Balducci Pegolotti ale cărui informații datează din perioada 1296-1341 afirme că în Imperiul bizantin stamenele (monedele de bilon, concav/convexe) valorau 1/384 dintr-un hyperper de aur sau 1/32 dintr-un ducat de argint venetian. Între 1436-1440 Giacomo Badoer vorbește de tornexi (tornesia) valorind 1/8 din caratul de argint de calcul, respectiv 1/12 dintr-un ducatopolos sau ducatello de argint (de cca. 0,76 g) cf. U.Dorini, T.Bertelé, Il libro dei conti di Giacomo Badoer, Constantinopolis, 1436-1440, Roma, 1956, passim. ; S.Bendall, P.J. Donald, The Later Paleologan Coinage, 1282-1453, Londra, 1979, p. 12-13 menționează existența unor follari de bronz, valorind 1/288 hyperper, ceea ce nu corespunde textului lui Badoer. Tornexi pot fi identificate cu monedele plate de bronz emise de Manuel al II-lea și Ioan al VIII-lea. După părerea noastră, "ducatopolis" nu sînt altceva decît echivalentul bizantin al grosilor balcanici din Bulgaria, Serbia și Tara Românească.
- 16 Aceeași departajare netă între monedele de bilon plate și cele concav/convexe este foarte evidentă și în cadrul emisiunilor țarului Ivan Šišman (1371-1393) cf. K. Dočev, Hronologija na monetoseženijata na ćar Ivan Šišman (1371-1383), în Numizmatika, 18, 1984, 2, p. 38-41.
- 17 Cf. E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p. 109. După același standard de greutate pare să fie emis și unicul "gros" de argint al lui Terter, seniorul Dris-trei care nu-a parvenit. Ea cintăreste 1,07 g cf. E. Isăcescu, Tezaurul de monede medievale de la Păcuiul lui Soare (jud. Ialomița), SCN, 5, 1971, p. 346, nr. 1.
- 18 Asupra greutății medii a grosilor de tip Ivan Alexandru și Mihail Asan, emisi Intre 1353-1371, cf. D. M. Metcalf, Some comments on the Metrology of Coins of Ivan Aleksandur and Ivan Stratsimir, în SCN, 6, 1975, p. 128-132 și K. Dočev, Njakolko beležki vărhu srebărnoto monetoseženja na Ivan Aleksandăr sas sina mu Mihail Ase n, Numizmatika, 17, 1983, 2, p. 13. Privitor la standardul de greutate al ducatilor lui

Yordanov, Monetoseženie na bălgarski vladeteli v Dobrudža în Srednovekovna Bălgaria și Černomorieto (Sbornik dokladi ot naučnata konferenčija, Varna, 1980)
Varna, 1982, p.126-127. De asemenea E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.110 și 115-116, unde se fac precizări privind cronologia emisiunilor discutate aici.

- 9 Cele mai vechi emisiuni pe care le putem atribui atelierului de la Dristra sunt stamenele cu legenda CBA ΔΕC (N.Mușmov, Monetite..., p.89-90, p. 42-43) reatribuite în 1932 de către T. Gerasimov, Moneti na despot Iakov Svetoslav, în GNM, 6, 1932-1934, p. 245-249 și de K.Dočev, Monetoseženeto na despot Iakov Svetoslav, în Numizmatika, 1980, 1, p.3-8 lui Iakov Svjatoslav, despot de Vidin și Braničevo (1242-1276). Toate monedele cunoscute provin din Dobrogea și S-V și nord-estul Bulgariei, cu o mare concentrare în zona Silistra-Păcuiul lui Soare. Considerăm că monedele au fost emise la Dristra de către Theodor Svetoslav, fiul lui Gheorghe I Terter, în perioada 1284-1285, pe vremea când a stăpinit cetatea și teritoriile învecinate, în calitate de despot, cf. E.Oberländer-Târnoveanu, Moneda Asăneștilor în contextul circulației monetare din zona Gurilor Dunării, în vol. Studii privind răscoala și statul Asăneștilor, București, 1989 c. 126, nota 58.

De asemenea suntem de părere cu ipoteza existenței unui atelier monetar provincial al celui de al doilea țarat bulgar la Silistra, în perioada 1331-1366, care are toate şansele să corespundă adevărului cf.V. Penčev, Imitaționi monetoseženija v Bălgarija prez XIV v. în Numizmatika, 18, 1984, 2, p. 25. Se cuvine să facem observația că atelierul nu a putut bate monede pentru țarii de la Târnovo în anii 1366-1388 cum afirmă autorul citat.

După 1388, dar mai ales între 1403-1416, atelierul de la Dristra a bătut monede de bronz pentru domnul Tării Românești Mircea I, cf. E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1-2, p. 117-122.

- 10 Asupra monetăriilor locale din Dobrogea medievală cf. mai recent E.Oberländer-Târnoveanu, Numismatic contributions to the History of South-Eastern Europe to the End of XIII Century, în RRH, 26, 1987, 2, p. și idem, RRH, 27, 1988, p.109 și 111.

11 Ibidem, p. 111.

12 Privitor la folosirea limbii grecești cf. E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.100-121,passim.

13 Anomalia s-ar putea explica prin semnificatia specia-

- lă pe care o avea în ochii contemporanilor titlul de despot, conferit lui Dobrotitza în urma înrudirii sale cu familia imperială, căci rangul nu se conferea în mod obișnuit străinilor. Tot o excepție o reprezintă chiar activitatea de batere a monedelor de către Dobrotitza, fapt ce reprezintă o derogare de la practicile politice multiselculare foarte stricte în acest domeniu, din Imperiul Bizantin.
- 14 Pentru problema nominalurilor cf. E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p. 110 și 115.
- 15 Francesco Balducci Pegolotti ale cărui informații datează din perioada 1296-1341 afirma că în Imperiul bizantin stamenele (monedele de bilon, concav/convexe) valorau 1/384 dintr-un hyperper de aur sau 1/32 dintr-un ducat de argint venețian. Între 1436-1440 Giacomo Badoer vorbește de tornexi (tornesia) valorind 1/8 din caratul de argint de calcul, respectiv 1/12 dintr-un ducatopulos sau ducatello de argint (de cca. 0,76 g) cf. U.Dorini, T.Bertelé, Il libro dei conti di Giacomo Badoer, Constantinopoli, 1436-1440, Roma, 1956, passim. ; S.Bendall, P.J. Donald, The Later Paleologan Coinage, 1282-1453, Londra, 1979, p. 12-13 menționează existența unor follari de bronz, valorind 1/288 hyperper, ceea ce nu corespunde textului lui Badoer. Tornexi pot fi identificate cu monedele plate de bronz emise de Manuel al II-lea și Ioan al VIII-lea. După părerea noastră, "ducatopoli" nu sunt altceva decât echivalentul bizantin al grosilor balcanici din Bulgaria, Serbia și Tara Românească.
- 16 Aceeași departajare netă între monedele de bilon plate și cele concav/convexe este foarte evidentă și în cadrul emisiunilor țarului Ivan Šišman (1371-1393) cf. K. Dočev, Hronologija na monetoseženijaza na ćar Ivan Šišman (1371-1383), în Numizmatika, 18, 1984, 2, p. 38-41.
- 17 Cf. E.Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p. 109. După același standard de greutate pare să fie emis și unicul "gros" de argint al lui Terter, seniorul Dris-trei care ne-a parvenit. Ea cîntărește 1,07 g cf. E. Isăcescu, Tezaurul de monede medievale de la Păcuiul lui Soare (jud. Ialomița), SCN, 5, 1971, p. 346, nr.1.
- 18 Asupra greutății medii a grosilor de tip Ivan Alexandru și Mihail Asan, emisi între 1353-1371, cf. D. M. Metcalf, Some comments on the Metrology of Coins of Ivan Aleksandur and Ivan Stratsimîr, în SCN, 6, 1975, p. 128-132 și K. Dočev, Njakočko beležki vārhu srebarnoto monetosežene na Ivan Aleksandăr sâs sina mu Mihail Asen, Numizmatika, 17, 1983, 2, p. 13. Privitor la standardul de greutate al ducațiilor lui

- Vlaicu I., domnul Tării Românești, cf. O. Iliescu, în vol. C. Kirițescu, Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, vol. I, București, 1964, p.365, anexa nr.III A.
- 19 Cf. T. Gerasimov, IAI, Sofia, 13, 1939, p. 287 - 296. Monedele fuseseră publicate prima oară de N. Mușmov, Novi moneti na Ivan Aleksandăr kato despot, în Ibid, 19, 1937, p. 117. N. Mușmov consideră că este vorba de monede "despotale" ale lui Ivan Alexandru, bătute la Loveč înainte de 1331.
- 20 N. Conovici, Un trésor monétaire du XIVe siècle découvert à Păcuiul lui Soare, RESEE, 13, 1975, 4, p. 602-605.
- 21 Iv. Yordanov, op.cit., p. 125-126 și E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p. 110-111.
- 22 P. Diaconu, O formătioane statală la Dunărea de Jos la sfîrșitul secolului al XIV-lea necunoscută pînă în prezent, SCIVA, 29, 1978, 2, p. 185-201 și mai recent, idem, Cîteva probleme privitoare la monedele de aramă din sudul Dobrogei în ultima treime a sec. XIV, în SCIVA, 38, 1987, 2, p. 142-158.
- 23 E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.110.
- 24 Ibidem, p. 108.
- 25 Ibidem, p. 111.
- 26 N. Mușmov, Monetite..., p. 86-88 ; nr.34-39.
- 27 Cf. P. Diaconu, SCIVA, 29, 1978, 2, p. 185-201 și idem, SCIVA, 38, 1987, 2, p. 142-158.
- 28 Cf. E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.113-117. O părere asemănătoare și la Iv.Yordanov, op.cit. p.125-126.
- 29 E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1988, 1-2, p.115.
- 30 G. Custurea, Precizări cu privire la cronologia unor monede medievale descoperite la Păcuiul lui Soare, în SCIVA, 31, 1980, 4, p. 641-642.
- 31 Se confirmă observația lui P. Diaconu, C.N., 13, 1980, p.73.
- 32 Cf. N. Conovici, RESEE, 13, 1975, 4, p. 599-605.
- 33 Cf. N. Mușmov, București, 1, 1935, p. 37-47 și C. Moisil, loc.cit.
- 34 E. Oberländer-Târnoveanu, RRH, 27, 1-2, p.111, nota nr.16 și p.117, nota nr.37.
- 35 Inv. 6992, Const., em.4, var.AB și Inv. 6993, Const., em.4, var. D. Informația o datorăm colegului G. Custurea, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru permisiunea de a le publica.
- 36 În 1984, monedele făceau parte dintr-o colecție particulară din Cernavoda. Ne-au fost prezентate pentru identificare de către prof. Anca Radu-Popescu.

- 37 Cf. O.Ilieșcu, Monede tătărăști din secolele XIII-XV găsite pe teritoriul Republicii Populare Române- Note preliminară, în SCN, 3, 1960, p. 269-270, nr.5.
- 38 G.Custurea, Monede de aur medievale descoperite în Dobrogea, în Pontica, 16, 1983, p.298, nota nr.8. Am putut identifica emitentul datorită emabilității lui G.Custurea.
- 39 Tezaurul se păstrează în colecția Institutului de arheologie din Sofia, inv. VI/1910. Informația o datorăm cercetătorului dr.P.Diaconu, căruia ținem să-i mulțumim încă odată.

A FEUDAL DOBRUDJAN HOARD FOUND AT CERNAVODA (CONSTANTA COUNTY) IN THE 14thC.

Abstract

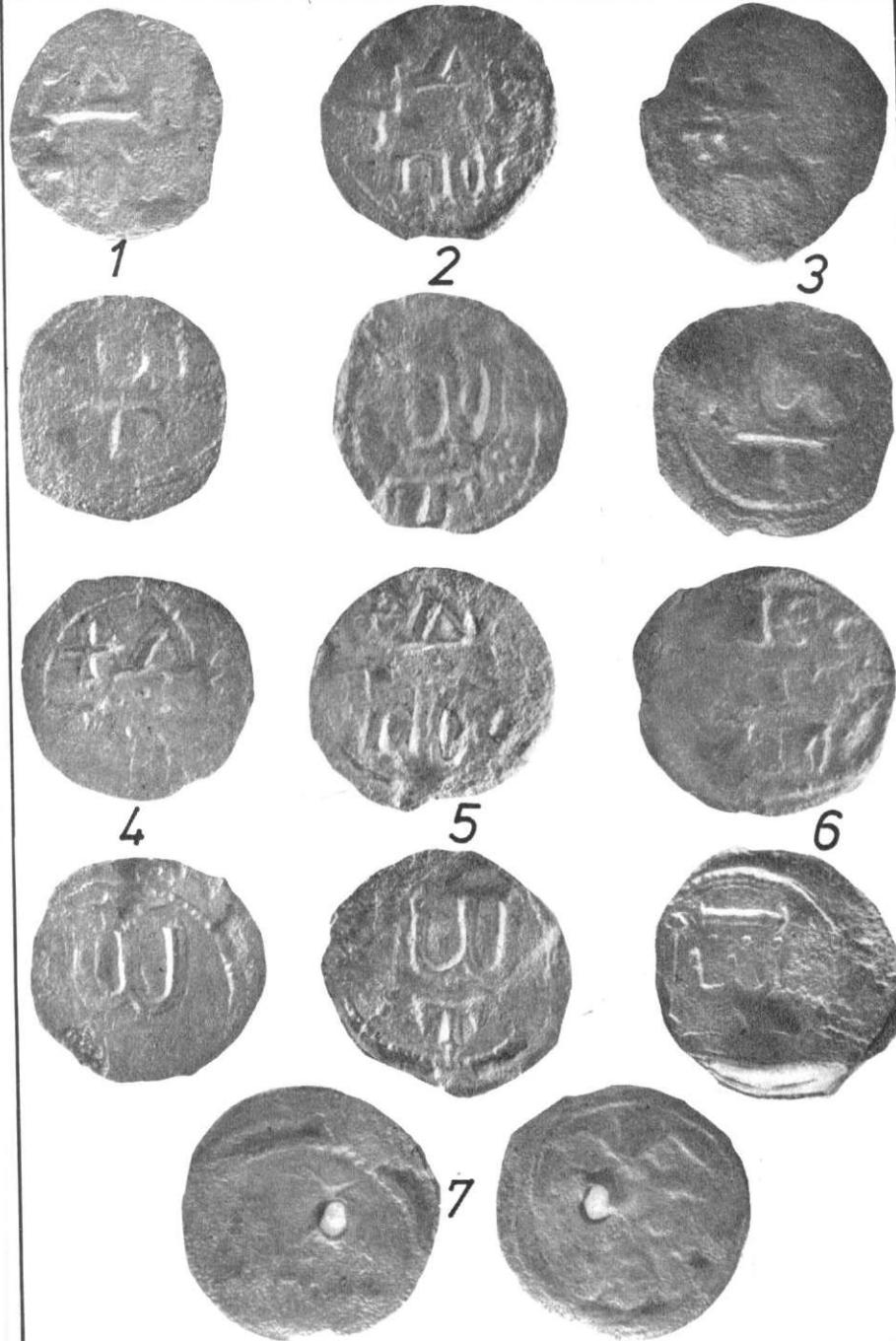
The author deals with a parcel of 7 coins of the hoard found at Cernavodă (Constanța county) and kept at the National History Museum of Romania C. C.Orghidan's collection purchased before 1936.

This hoard contains 6 stamena issued at Dristra by Dobrotitza, despot of the Land of Carbuna (cca.1348-1386) and a stamenon struck at the same mint by Terter, the lord of Dristra (cca.1376-1388). Two coins issued by Dobrotitza were overstruck on earlier stamena of the same issued and Terter's coins was overstruck on his father's issue.

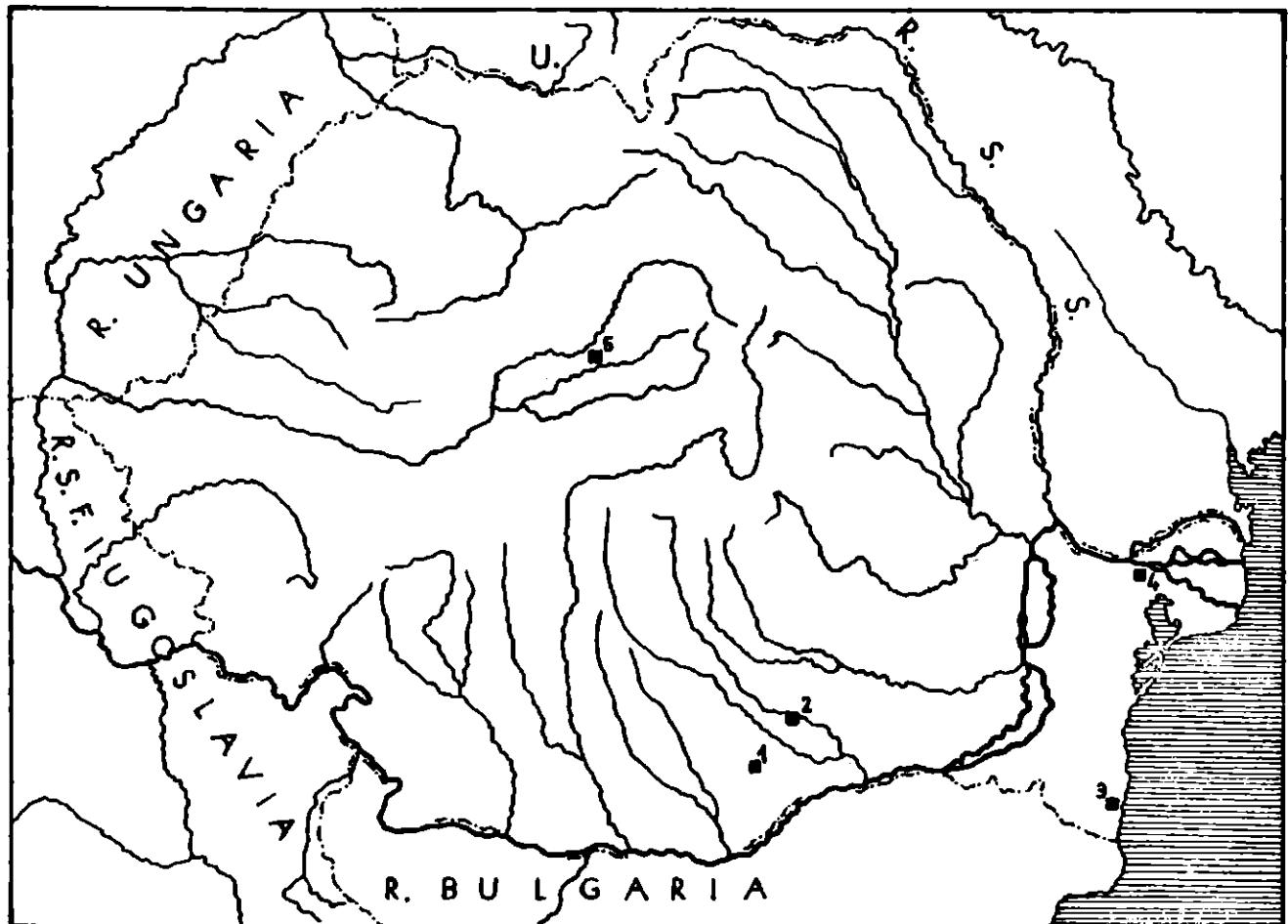
This made it possible for the author to establish a sequence of the monetary types issued at Dristra.

Further on, the paper deals with the technique used at the mint of Dristra which is obviously of Byzantine tradition. It also analyses the question of the contemporary denomination of the bronze coins issued at Dristra mint. The author argues that they were called stamena like the Byzantine concave/convex coins of the 14th century.

Finally, emphasis is laid upon the role played by the Dristra mint in the economic and political life of Dobrudja at the end of the 14th century.

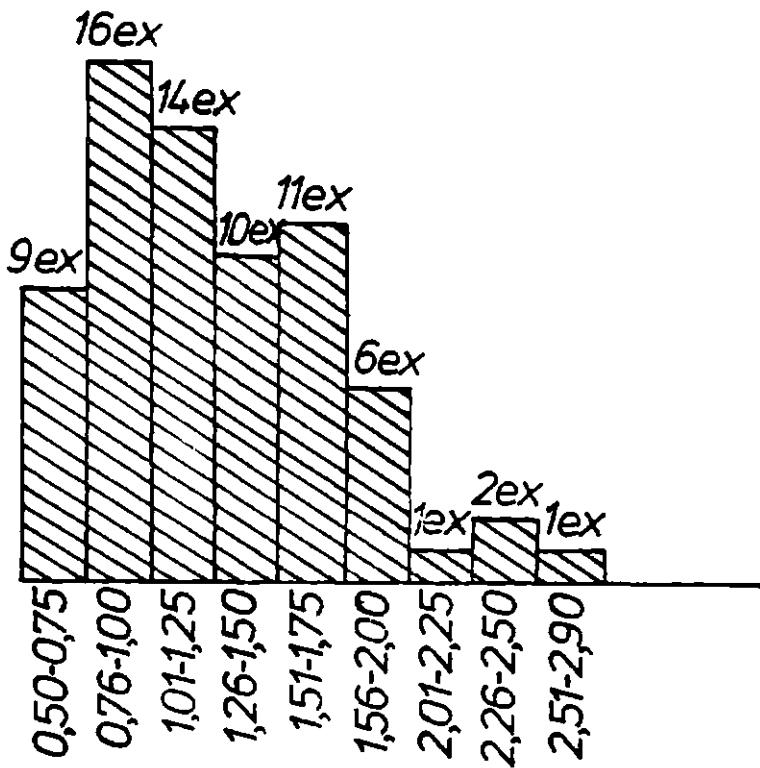

Plansa I - Monede din tezaurul de la Cernavodă,
https://biblioteca-digitala.ro/jud_Constanța.

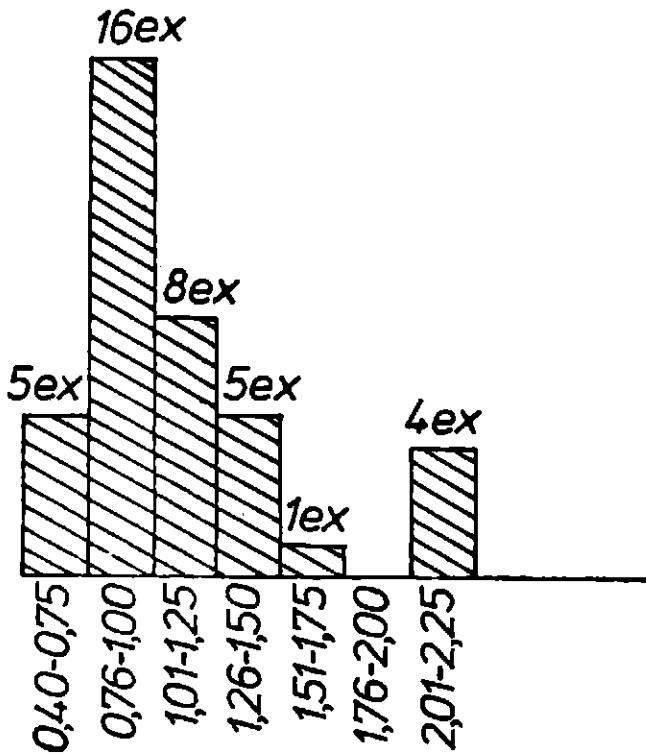
*GREUTATEA STAMENELOR EMISE DE
DESPOTUL DOBROTITZA LA DRISTRA
cca. 1366-1376*

Fig. I

*GREUTATEA STAMENELOR EMISE
DE TERTER, SENIORUL DRISTREI
cca. 1376-1388*

Fig.II

O MONEDA DE LA VLADISLAV I VLAICU

de GHEORGHE I. CANTACUZINO

Prin sondajele arheologice efectuate în vara anului 1989 în localitatea Valea Mănăstirii, comuna Glogova-Cătunele, județul Gorj, au fost descoperite urmele unui ansamblu arhitectural feudal din care s-au putut cerceta parțial resturile - în cea mai mare parte distruse - ale unei construcții cu ziduri de cărămidă groase de peste 65 ani. Vestigii sunt situate pe un mic bot de deal ce se ridică deasupra luncii de pe malul stâng al Motrului. Locul este acoperit în prezent în mare parte de cimitirul din jurul bisericii de lemn a satului, situație care a împiedicat extinderea cercetărilor și o mai clară precizare a caracterului ansamblului. Între materialele arheologice descoperite în apropierea zidurilor - o destul de mare cantitate de fragmente ceramice cu forme și decor caracteristice secolului al XIV-lea și cîteva mici obiecte de fier - se află și o monedă care face obiectul acestor rînduri.

Ea a fost găsită în interiorul construcției, la circa 20 cm, de zidul sudic, dedesubtul resturilor provenite de la distrugerea acestuia, într-un nivel corespunzător folosirii clădirii, laolaltă cu numeroase fragmente ceramice.

Moneda, în bună stare de conservare, a fost emisă la începutul domniei lui Vladislav I Vlaicu (c. 1364 - c. 1377). Este un ducat tip I, cu acvila conturnată având legenda slavonă.

Av. + W: BAZICABBOBOA intre 2 c.p. Scut despicat. În primul cîmp 2 fascii, în al doilea semiluna conturnată. Deasupra scutului o cruce.

Rv. + WBL / ZBICABB intre 2 c.p. În cîmpul st. (heraldic) sigla Z având deasupra o stea cu 6 raze. Coif închis spre st. Sub vizieră o cruce în adîncime. Deasupra acvila conturnată spre st., cu capul întors spre dr. spre o cruce ce încheie legenda.

Ar ← 19 mm, 1,10 g.

MBR, p. 8, nr. 4.

Locul în care a fost descoperită această monedă se află în relativă apropiere a drumului dintre Turnu Severin și Tg. Jiu, la aproximativ 40 km. de aceste două localități. El este situat la mai puțin de 20 km. de Baia de Aramă și la aproape 25 km. de Tismana, prezenta monedă putînd fi pusă în legătură cu comunicațiile între a-

ceste importante centre medievale.

Importanța descoperirii constă nu numai din faptul prezenței unei monede care se numără între primele emisiuni ale Tării Românești într-un context arheologic bine determinat, ci și pentru că s-a aflat în cadrul unui ansamblu feudal cu construcții de zid necunoscute pînă în prezent în această zonă. Reprezentînd cea mai nordică descoperire din Oltenia între emisiunile de la Vladislav I Vlaicu, moneda va putea contribui la o mai bună cunoaștere a realităților economice dintr-o zonă aflată în apropierea unor centre a căror însemnatate în secolul al XIV-lea a fost deosebită.

UNE MONNAIE EMISE PAR VLADISLAV Ier

- Resumé -

Au cours des sondages archéologiques effectués à Valea Mănăstirii (dép. de Gorj) a été découverte - près d'une construction en briques appartenant à un ensemble féodal, une monnaie émise au début du règne du prince de Valachie Vladislav Ier (c.1364 - c.1377) (MBR, p.8, nr.4).

Le lieu de la découverte - le plus nordique en Oltenie pour cette émission - est situé à la proximité des chemins qui liaient des importants centres économiques du XIVe siècle - Turnu Severin, Baia de Aramă, Tîrgu Jiu.

TEZAURUL DE MONede MEDIEVALE DIN SECOLUL
AL XIV-LEA DE LA SCRIOAŞTEA, JUD.TELEORMAN

de CONSTANTĂ STIRBU
și CORNÉLIU BEDA

În articolul "Un tezaur monetar vechi românesc: Scrioaștea, județ Teleorman"¹, publicat de cercetătorul Bucur Mitrea se menționează descoperirea între anii 1959-1961, în timpul norișorilor agricole, a unui tezaur depozitat într-un vas de lut, din care au fost recuperate 48 de monede și anume: 32 emise în țaratul de la Tîrnovo de către Ioan Alexandru și Mihail (1331-1371), 7 emise în Țaratul de la Vidin de către Ioan Sracimîr (1356-1365; 1369-1396) și 9 monede emise în Tara Românească de către Vladislav I (1364-1377). De asemenea se arată că monedele aveau greutatea inscrisă între 0,90 gr.-1,31 gr. și diametrul între 18-21 mm, fără să se facă o descriere a lor. Din cele 48 monede, 7 au intrat în colecția Institutului de Arheologie din București² (o monedă Vladislav I, una emisă de Sracimîr și 5 de Alexandru și Mihail), restul au rămas în păstrarea profesorului Pantelimon Neacșu³ din Com.Scrioaștea, care le-a expus la Muzeul Scolii din localitate și cîte 2 în expoziția școlilor din Drăcșani și Roșiorii de Vede. Ulterior aceste monede au fost cedate pentru expunere și studiu Muzeului jud.Telorman (30 buc.) și 8 monede Muzeului Național de Istorie a României.

În studiul de fată ne vom referi îndeosebi la cele 38 de monede aflate în colectiile celor două muzeu menționate mai sus. Ele se repartizează astfel: 6 Vladislav I, 28 Ioan Alexandru și Mihail și 4 Sracimîr (în anexa 1 dăm descrierea fiecărei piese în parte, în planșele 1-3 ilustrarea lor, în tabelul 1 sunt desenate reprezentările heraldice de pe monedele Țării Românești, iar în tabelul 2 monogramile de pe monedele lui Ioan Alexandru și Mihail).

Cele 6 monede de la Vladislav I se împart în două grupe: 5 monede cu legendă latină, avînd greutatea între 0,852 gr.-0,950 gr. și o monedă cu inscripția slavonă în greutate de 0,71 gr.

Dacă tîinem seama de reprezentările heraldice (scut pe avers, coif și acvilă pe revers), de modul în care acestea sunt redate pe monede, avem la piesele cu legendă latină trei serii. Astfel, moneda nr.1 constituie seria I-a, monedele cu nr.2-4 seria a II-a, moneda nr.5 seria a III-a, iar moneda cu inscripția slavonă nr.6, cea de a

IV-a serie (vezi tabelul I, planșa I, nr.1-6 și anexa I nr.1-6).

Analiza stilului în care sunt redate aceste reprezentări heraldice, îndemnarea și miciile diferențe în model în care sunt desenate de meșterii timpului scutul, coiful și acvila, pe aversul sau pe reversul monedelor, pot oferi elemente noi în stabilirea cronologiei emisiunilor lui Vladislav I. Pentru aceasta trebuie studiate un număr mai mare de piese și să se aibă în vedere, pe lîngă clasificarea clasică făcută de O.Illescu⁴ și preluată de O.Luchian, Gh.Buzdugan și C.C.Oprescu⁵, și o serie de alte criterii consemnate în studiile apărute în ultimii ani, ca : titlul argintului, inscripțiile de pe monede (limba întrebuită și forma literelor), greutatea, diametrul, legătura între ștanțele de avars cu cele de revers, etc.

Am încercat să facem o analiză a titlului monedelor lui Vladislav I din tezaurul de la Scrioaștea oferite nouă pentru studiu, cu sprijinul specialiștilor de la Banca Națională a României și de la Filiala Băncii Naționale din Alexandria⁷. Astfel la 5 monede expertizate de la B.N.R., s-a stabilit titlul de 875% argint (vezi annexa 1, nr. 1-3,5,6). Pentru moneda nr.4 din annexa nr.1, Banca Națională din Alexandria a stabilit titlul de 900% argint. Într-un lot de monede păstrat la MNIR, s-a analizat, prin metode nucleare, o monedă asemănătoare de la Vladislav I. Rezultatul este de 904% argint. Decl., cifrele date de specialiștii de la Banca Națională din București și Alexandria sunt oarecum apropiate de cele date de cercetătorii de la Institutul de Fizică și Inginerie Nucleară din București și Catedra de Fizică a Universității din București.

Observăm din descrierea lor că monedele cu legenda latină au greutatea mai ridicată și titlul, între 875% - 900% (după expertizele BNR). Moneda cu legenda slavă (nr. 6 din lista anexă) are cea mai scăzută greutate (0,715 gr), titlul de 875%, iar în cîmpul drept sigla A N în ligatură. Studierea unui număr mai mare de piese din diferite tezaure, credem că ar putea aduce date noi privind cronologia.

Analiza conținutului de metal prețios are o deosebită importanță și pentru a stabili proveniența argintului întrebuită în productia celor dintii monede ale Tărlii Românesti, căci nu putem admite că baterea monedelor proprii se realizează numai din retcipirea monedelor în circulație.

Coborîrea minerilor săși din Transilvania, după invazia mongolă, spre zonele mai bogate în minereuri din

Peninsula Balcanică, a dus la deschiderea, în sec. XIII-XIV, a numeroase mine de argint pe teritoriul nord-estic al Serbiei (Srebnica în 1254, Rudnik în 1295, Trepca și Janjevo după 1303, Novo Brdo în 1326, Brskovo 1254, etc.)⁹. O situație asemănătoare se înregistrează și pe teritoriul Bulgariei, în nordul regiunii Rodope, în apropiere de Stanimaka, sau în zona Vidinului, la Ciprovci.¹⁰

Relatiile politice și economice mai strînse ale Tării Românești cu aceste teritorii, la care se adaugă și înrudirile dinastice cu stăpiniii acestor locuri, ne face să presupunem, mai degrabă, proveniența argintului din aceste părți. Această afirmație a noastră se scrijina și pe un argument de natură numismatică: descoperirile monetare din timpul lui Vladislav I oglindesc numărul mult mai mare de monede bulgărești și sârbești aflate în circulație, față de numărul monedelor ungurești sau din alte zone (vezi enexa II).

Desigur că studiile viitoare, pe un număr mai mare de monede de la Vladislav I, vor aduce mărturii noi privind activitatea monetară din timpul primului domn al Tării Românești care a emis monede. Înțind însă seama de emisiunile monetare publicate pînă acum, ca și de faptul că în secolele XIII-XIV în Anglia, de pildă, cu o singură șanță (de avers) se băteau între 23000-33000 monede, îl putem trage concluzia că în vremea lui Vladislav I a fost emisă o cantitate însemnată de monede ce au intrat nu numai în circuitul comercial intern, ci și în afara granițelor țării și cum o oglindesc atît descoperirile monetare din țara noastră cît și cele din țările vecine (vezi anexa II).

În lotul de monede care face obiectul studiului de față, se află și patru exemplare emise în Tratatul de la Vidin, de Ioan Sracimir. Monedele sale s-au bucurat de un larg credit nu numai pe teritoriul Tării Românești, ci în întreaga Peninsula Balcanică. La aceasta stau mărturie numeroasele tezaure descoperite, ca și conservarea timp de peste două decenii a același tip monetar.

Necesitatea emiterii unei centități mai mari de monede în timpul lui Ivan Sracimir s-a făcut simțită nu numai pentru satisfacerea cerințelor circuitului comercial mult sporit, ci și pentru acoperirea cheltuielilor militare făcute în vederea apărării teritoriului țării, atît de amenințat de înaintarea otomană în Balcani, de pretențiile teritoriale pentru suprematie în zonă a regelui maghiar Ludovic I, sau chiar de conflictele din sînul societății bulgare.

Groșii emisi de Sracimir păstrează încă elementele vechii tradiții bizantine în redarea iconografică a bus-

tului lui Christos, dar vădesc, Îndeosebi în redarea efigiei țarului cu însemnele puterii sale, o certă influență a artei monetare central-europene, cu precădere a celei maghiare¹².

Cele patru monede de la Sracimir, cedate nouă pentru studiu, din tezaurul de la Scrioaștea, sînt groși cu greutatea între 0,96-1,114 gr., tip Mușmov nr.175¹³, grupate după criterii stabilite de I.Băncilă¹⁴ în clasa I cu două variante (vezi descrierea în anexa I, nr. 7-10), cu titlul asemănător monedelor lui Vladislav I de 875% (după expertizele BNR).

Dacă ținem seama de aceste greutăți, ca și de faptul că în tezaur se află, pe lîngă monede bulgărești, numai monede de la Vladislav I, nu și ale urmașilor săi la tronul Tării Românești, putem considera că cele patru monede au fost emise după ocuparea Vidinului de către regale Ungariei și reinstalarea lui Sracimir, dar nu mai tîrziu de anul 1377, cînd domnia lui Vladislav I încetează.

Concluzia noastră este confirmată de cercetările făcute de numismatul bulgar V.Pencev¹⁵, care probează o mai bună cronologie a emisiunilor monetare ale lui Ioan Sracimir, pe baza studierii unui număr mai mare de monede de la acest emitent.

Autorul menționat ține seama atât de reprezentările heraldice, cât și de greutatea și diametrul monedelor, împărțindu-le în trei mari grupe, ultimele două avînd mai multe variante¹⁶.

Dacă ținem seama de această cronologie stabilită de V.Pencev, monedele din tezaurul de la Scrioaștea, emise de Sracimir, se încadrează : două între anii 1359-1365 (nr. 7 și 9 din lista anexă) și două între anii 1369-1375 (nr.8 și 10).

În tezaurul de la Scrioaștea, care face obiectul studiului nostru, se află și 28 monede bulgărești emise de Ioan Alexandru și Mihail, țarii de la Tîrnovo. Aceste monede în greutate de 0,97-1,79 gr,¹⁷ le-am împărțit după criteriile stabilite de E.Iăsescu în variantele I și III cu mai multe subîmpărțiri (vezi anexa I nr. 11-38). Monedele acestea prezintă o mare varietate de monograme (vezi tabelul II) și credem că sunt piesele cu cea mai lungă durată în circulație, dacă ținem seama de marile diferențe de greutate ce se înregistrează în cadrul aceluiasi tip monetar.

Cercetătorul D.M. Metcalf, în studiile sale asupra monedelor bulgărești emise de Ioan Alexandru și Mihail la Tîrnovo și de Ioan Sracimir la Vidin¹⁸, subliniază faptul că în timpul acestor țari au loc scăderi successive ale conținutului de metal prețios. Observînd prin studiul

comparativ al mai multor tezaure, marea oscilație de greutate la emisiunile lui Alexandru și Mihail, autorul menționat consideră că monedele celor doi emitenti au fost bătute și după moartea acestora. Numărul mare de monede descoperite, ca și unele încercări de studiere a matrițelor, a combinației dintre șanțele de avers cu cele de revers, au dus la concluzia că au fost bătuți milioane de grosi cu numele lui Ioan Alexandru și Mihail¹⁹.

La rîndul său, cercetătorul bulgar S. Avdev, pe bază studiilor statistice asupra greutății monedelor, corroborate cu observații asupra unor particularități tehnologice a emisiunilor, stabilește etapele devalorizării grosului de argint în perioada 1322-1385²⁰. Astfel, la începutul domniei lui Ioan Alexandru, între 1330-1337, greutatea era de 1,57 g. După această perioadă, începînd cu declararea țarului Mihail co-regent și apariția noului tip monetar ce redă efigiile celor doi țari, pînă la 1340, greutatea se reduce la 1,55 g. și înregistrează scăderi succesive în următoarele trei decenii. În 1370 era de 1-1,20 g. Emisarea lor, după opinie lui S. Avdev, va continua și în primii ani ai domniei lui Ioan Sișman, greutatea alterîndu-se și mai mult, ajungînd între 0,90 g.-0,75 g.

La concluzii asemănătoare a ajuns și K. Dočev²¹ care arăta că între anii 1331-1337 greutatea medie a monedelor lui Ioan Alexandru era de 1,60 g.; între anii 1337-1355, după apariția noului tip monetar, greutatea emisiunilor lui Ioan Alexandru asociat cu Mihail scade la 1,60 g.-1,40 g. O bună parte a monedelor din această perioadă au monograma titlului de tar inversă și diametrul 21-19 mm. Între 1355-1371 greutatea medie ajunge la 1,30 g.-1,10 g., monograma titlului de tar este corectă iar diametrul de 20-18 mm. În perioada 1371-1375 emisiunile lui Ioan Alexandru și Mihail continuă și în timpul domniei lui Ioan Sișman, însă cu greutate mult mai scăzută, între 0,80 g.-0,60 g., diametrul monedei se reduce la 18-17 mm, iar monograma este înlocuită cu trei puncte.

Așa cum se observă și din anexa I, cea mai mare parte a grosilor lui Ioan Alexandru și Mihail din tezaurul de la Scrioaștea au greutatea peste 1 g. La cele din varianta I-a între 1,30 g.-0,97 g., la varianta I-b între 1,35-1,02 g., la varianta III-a între 1,79 g.-1,18 g. iar la varianta III-b între 1,53 g.-1,12 g.

Tinînd seama de cronologia stabilită de cercetătorii bulgari, cele mai vechi piese din tezaur sunt cuprinse în variantele III-a și III-b. Avînd însă în vedere numărul total al emisiunilor lui Ioan Alexandru și Mihail, remarcăm că majoritatea lor se înscriu între anii 1355-1371.

In lotul de monede in discutie de la Scrisoarea, este si o monedă (nr.31 din anexa I) emisă de Ioan Alexandru și Mihail care pare surfrapătă peste o alta de la aceiași emitenti. Pe avers, atât capetele celor două personaje, cît și monograma din cîmpul drept sunt neclare, iar pe revers nu se distinge bine, sus, la mijloc, monograma M.

Prezența monedelor bulgărești în acest tezaur nu este deloc surprizătoare. Ele se găsesc frecvent în descoperirile monetare din această epocă, rămînind în circulație mult timp după data lor de emisie.

Din timpul lui Vladislav I s-au înregistrat pînă acum peste 50 de descoperiri monetare (tezaure sau monede izolate), din care mai mult de jumătate cuprind și monede bulgărești de la Ioan Alexandru și Mihail, de la Ioan Sîșman sau Sracimir (vezi anexa II).

Cartarea acestor descoperiri ne-a atras atenția e-supra următoarelor fapte : monedele bulgărești au intrat în circuitul monetar al Tării Românești încă înainte de emiterea monedelor proprii. Illustrative în acest sens sunt tezaurele de la Dichiseni-Balta Borcei, jud. Ialomița (care cuprinde numai emisiuni de la Ioan Alexandru și Mihail) și Lazu, jud. Dolj (care cuprinde pe lîngă monede bulgărești de la Ioan Alexandru și Mihail și monede sîrbești emise între anii 1321-1355) - vezi anexa II. Larga lor întrebunțare este confirmată și de trei monede emise Alexandru și Mihail purtînd o contramarcă : într-un cerc în care se află scutul Basarabilor²². Contramarcarea acestor monede și circulația lor a fost încadrată cronologic în timpul lui Vladislav I. Astfel, G. Severeanu consideră că au constituit prima serie monetară a lui Vladislav I, stampilarea lor efectuîndu-se înainte de emiterea monedelor proprii și instalarea monetăriei, avînd ca atare o durată scurtă de circulație²³.

O. Iliescu le datează între noiembrie 1368 și pînă în martie 1369, considerînd că au fost contramarcate la Vidin, în perioada stăpînirii acestuia de către Vladislav I, domnul Tării Românești și au fost destinate pentru a circula în zona Banatului de Vidin unde monedele lui Ioan Alexandru și Mihail erau mai cunoscute²⁴.

Cercetătorul bulgar I. Bačvarov discutînd cele trei monede²⁵ ale lui Ioan Alexandru și Mihail contramarcate cu scutul Basarabilor, ajunge la concluzia că stampilarea lor cu contramerca respectivă a avut loc în afara granițelor statului feudal bulgar. Contramarcarea s-a efectuat, după opinia sa. în a doua jumătate a secolului XIV și a avut drept scop valorificarea acestor monede pe piata internă a Tării Românești. Le atribuia lui Vladislav I (1364-1371)²⁶.

În ce ne privește considerăm deocamdată cu titlul de ipoteză că monedele ar fi putut fi contramarcate chiar ceva mai devreme, înainte de domnia lui Vladislav I, respectiv în timpul domniei lui Nicolae Alexandru. Ne bazăm afirmația pe faptul că monedele contramarcate cu scutul Basarabilor au următoarele greutăți 1,26²⁷, 1,38 și 1,41 g. Așa cum am arătat mai înainte, standardul de greutate al monedelor lui Ioan Alexandru și Mihail scăde treptat, ajungind spre sfîrșitul domniei în 1371 la 1,10 g. Deci monedele bulgărești cu greutate mai ridicată 1,40-1,26 g. sănăt mai degrabă contemporane cu domnia lui Nicolae Alexandru. Remarcăm de asemenea că cele mai grele monede emise de Vladislav I nu depășesc 1,12 g., înscriindu-se în standardul de greutate pe care-l aveau monedele țărilor din Balcani în perioada 1364-1377.

Pe de altă parte, este cunoscut faptul că Nirnlae Alexandru a continuat politica de afirmare a independenței statale dusă de tatăl său Basarab I.

Contramarcarea cu scutul Basarabilor a monedelor bulgărești de la Ivan Alexandru și Mihail în momentul absenței unor emisiuni monetare proprii, s-ar putea să se fi încadrat și ea pe linia acestor măsuri.

Practica aceasta a contramarcării monedelor era ușită în epocă. Se cunosc cîteva tezaure care cuprind monede bosniace și sîrbești contramarcate și chiar cîteva monede bulgărești emise de Alexandru și Mihail. Pe teritoriul țării noastre monede bosnice și sîrbești contramarcate au fost semnalate în Nordul Dobrogei și în tezaurul de la Nufărul²⁸ iar pe teritoriul Bulgariei în regiunea Varna și la Silistra²⁹. Cronologic contramarcarea monedelor bosnice și sîrbești și a celor cîteva monede bulgărești de la Alexandru și Mihail (acestea avînd drept contramarcare două cercuri concentrice), au fost încadrate în deceniul cinci pînă în primii ani ai deceniului al șaselea al secolului XIV, circulație lor continuind pînă în jurul anului 1371³⁰.

Numărul mic al monedelor bulgărești de la Alexandru și Mihail purtînd contramarcă cu scutul Basarabilor descoperite una în Bulgaria la Tutraken și două în România (una în Oltenia și alta într-o localitate necunoscută), se poate explica prin faptul că o bună parte din monedele aflate în circulație se rețopeau pentru emiterea unor noi emisiuni. Pe de altă parte prin faptul că durata contramarcării lor a fost scurtă (considerăm că s-ar putea încadra în timp într-o perioadă înscrîsă între 1359-1364). Un alt argument ar fi că numărul de piese contramarcate nu ar fi fost prea mare.

Descoperirile viitoare de monede bulgărești con-

tramarcate cu scutul Basarabilor, vor aduce elemente noi pentru o mai precisă încadrare cronologică a efectuarii acestor contramărci.

Monedele lui Ioan Alexandru și Mihail, așa cum rezultă din analiza descoperirilor monetare, rămân în circulația Tării Românești pînă în prima parte a domniei lui Mircea cel Bătrîn. Ele se găsesc atît în tezaure (Cernavodă și Păcuiul lui Soare, jud. Constanța, Dichișeni și Balaci, jud. Ialomița, Balta Sărătă și Scrioaștea, jud. Teleorman, Teiuș, jud. Olt, Lazu, jud. Dolj, Flămînda, jud. Mehedinți) cît și în descoperiri izolate : Isaccea, jud. Tulcea, Lăceni și Zimnicea, jud. Teleorman, Snagov, Sectorul Agricol Ilfov, Curtea de Argeș, jud. Argeș, Verbicioara, jud. Dolj, etc. (vezi anexa II).

Spre deosebire de monedele lui Ioan Alexandru și Mihail ce se grupează mai mult pe linia Dunării și a Oltului, cele ale lui Sracimir se găseseră în cantități mult mai mari și răspîndite pe aproape întregul teritoriu al Tării Românești, ajungînd pînă la Transilvania și Moldova. Prezența lor în 25 de tezaure și 10 descoperiri izolate (vezi anexa II), arată că ele circulau efectiv nu numai în timpul lui Vladislav I, cu care a avut strînsse legături, ci și în perioada următoare, pînă la vremea lui Mircea cel Bătrîn.

Avînd în vedere că cele 10 tezaure cuprinzînd monede de la Sracimir îngropate în timpul domniei lui Mircea, numai unul singur (Tîrgoviște, jud. Dîmbovița) conține monede cu efigie emise după reforma întreprinsă de Mircea în a doua jumătate a domniei și înînd seama de faptul că mai tîrziu, în timpul lui Mihail, nu le mai întîlnim în descoperirile monetare din Tara Românească, considerăm că monedele lui Sracimir au început să circule după 1400.

Observăm și un alt fapt : nevoie de numerar în Tara Românească era destul de mare în a doua jumătate a secolului XIV-lea, căci în nu mai puțin de patru descoperiri : Zimnicea, jud. Teleorman, Vlad Tepeș, jud. Ialomița, Păcuiul lui Soare și Cernavodă jud. Constanța (vezi anexa II) întîlnim monede bulgărești falsificate atît după monedele lui Sracimir cît și după monedele lui Sracimir asociat cu fiul său Constantin³¹.

Pe lîngă monedele bulgărești menționate mai sus, descoperirile monetare din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, atestă prezența monedelor sîrbești la Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți³², Flămînda, jud. Mehedinți, Craiova și Lazu, jud. Dolj, Teiuș, jud. Olt, Curtea de Argeș, jud. Arges, Tîrgoviște, jud. Dîmbovița, Maraloiu, jud. Brăila, Nordul Dobrogei și Nufărul, jud. Tulcea, etc. Monede venetiene de argint au fost semnalate în tezaurele

de la Teiuș, jud. Olt și Tîrgoviște, jud. Dîmbovița. Monedele ungurești sunt atestate în descoperirile de la Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți, Brebeni și Teiuș, jud. Olt, Curtea de Argeș, jud. Argeș, Tîrgoviște, jud. Dîmbovița etc. (vezi anexa II).

Circulația monedelor străine, ca și a numeroase produse de import, atestate de descoperirile numismatice și arheologice, vorbesc despre intensele legături comerciale cu negustorimea internațională în care este implicată Tara Românească.

Prezenta într-o cantitate mai mare a monedelor sud-dunărene în vremea domniei lui Vladislav I, oglindește și orientarea sa politică de puternic apărător al ortodoxismului, spre o strânsă legătură cu țările din Balcani în lupta lui pentru asigurarea independenței statale.

Numărul mare de descoperiri monetare din perioada domniei lui Vladislav I, sau imediat următoare, arată, pe de altă parte, bogăția pieței interne, comerțul viu ce se practica între sat și oraș. Faptul este reliefat nu numai în tezaurele monetare, ci și de descoperirile izolate.

Creșterea demografică a făcut ca pe piață să fie cerute tot mai multe produse, ceea ce a determinat o circulație mai viață a bunurilor în cadrul acestei piețe.

Comerțul între oraș și sat se schimbă, o seamă de plăți nu se mai fac în natură, ci cu bani. Se intensifică relațiile financiare, se dezvoltă noi drumuri comerciale.

Analizând lista și harta descoperirilor monetare din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, observăm și următoarele fapte : se constată o concentrare a lor în zona Olteniei, în Nordul Dobrogei, pe linia Dunării sau a unor artere comerciale care, multe din ele, urmău firul apelor. Astfel aşa cum se grupează descoperirile monetare, se poate urmări un drum ce ar porni de la Brașov, Cîmpulung, Cetățeni spre Brăila și apoi spre gurile Dunării ; altul, dinspre Tîrgoviște, se îndrepta spre Snagov, urmînd linia spre Păciul lui Soare, Siliștră, Tîrnovo. Un alt drum pornea dinspre Brasov, Rucăr, Tîrgoviște, Teiuș, Slatina, Balș, Craiova, Calafat, spre Vidin. O altă arteră comercială pornea dinspre Tismana spre Turnu Severin, Orșova, ramificîndu-se spre Nordul Serbiei sau spre sud-vestul Transilvaniei.

Remarcăm de asemenea că monedele lui Vladislav I, răspîndite pe întreg teritoriul Țării Românești, s-au găsit atât în Moldova (tezaurele de la Siret jud. Suceava și Burzenesti, jud. Neamț), cât și în tinutul Podoliei, pe teritoriul U.R.S.S., la sudul Dunării, în R.P. Bulgaria (la Negovanovți, Vidin, Ruse, Siliștră, Tîrnovo), în nordul R.S.F. Iugoslavia (Djerdap, Gospodin Vir, Prahovo, Svilaj-

nac-Resava) sau pe teritoriul sud-vestic al Transilvaniei, la Igris, jud. Timiș (vezi anexa II). Se desprinde de aici concluzia că emisiunile celui dintâi domn care a bătut monede în Tara Românească, datorită conținutului lor ridicat de argint și a bunei execuții tehnice au fost destul de repede assimilate cu cele străine aflate în circulație în țară, integrându-se în același timp circuitului monetar din țările îvecinate.

De altfel, intensificarea comerțului în această epocă este menționată și în izvoarele scrise, Valahia fiind o zonă prin care se intersectau mariile drumuri comerciale nord și central europene ce se întindeau spre zona sud-estică a Balcanilor, cu cele care luau calea Orientului, sau invers spre Europa de sud-vest. La aceasta stau mărturie o seamă de documente, din care menționăm privilegiul comercial acordat brașovenilor de regele Ungariei Ludovic I la 28 iunie 1358, prin care le înlesnea acestora "să puteți trece slobod și neturburat cu mărfurile voastre și orice fel de lucruri între Buzău și Prahova, adică din locul unde se varsă în Dunăre numitul râu Ialomita, pînă în locul unde se varsă de asemenea în Dunăre rîul Siret și să nu vă poată opri nimeni pe nedrept în această trecere a voastră"³³.

Mai semnificativ este documentul dat cu 10 ani mai tîrziu, de către Vladislav I, la 20 ianuarie 1368 acoloși negustori brașoveni, din care rezultă că raportul de forte privitoare la teritoriul Țării Românesti se schimba în timpul lui Vladislav I și că Ludovic I este nevoie să intervină pe lîngă voievodul român pentru a obține înlesniri vamale³⁴. Astfel se amintește plata tricesimei "odată la ducere și a două oară la întoarcere, aşa fel încît la intrarea în țara noastră, să ne plătească numai odată tricesima la Cîmpulung sau în apropiere".

Documentul menționează de asemenea comerțul practicat de acești negustori cu țările sud-dunărene. După ce luau adeverință de la vameșul din Cîmpulung "puteau să treacă slobozi și nestingheriți prin țara noastră. De asemenea la întoarcere să ne plătească tricesima lîngă Dunăre și după ce li se va pune din nou pecetea, să plece mai departe nestingheriți prin țara noastră". În același tratat se mai stipula: "iar cînd acești negustori purced cu mărfurile lor pe pomenita cale a Brăilei spre țări străine, vor fi datori să plătească numai odată tricesima la Cîmpulung, nu la ducere, ci la întoarcere"³⁵.

Comerțul Brașovului cu țările sud-dunărene este attestat documentar și în anul 1369, prin privilegiul acordat de țarul de la Vidin, Ioan Srecimir, negustorilor brașoveni de a face comerț la sud de Dunăre, acordîndu-le o

serie de înlesniri : "să umble oamenii domnului rege în țara domnului țar și să tîrguiască cît le place"³⁶. În același sens trebuie amintit comerțul liber cu orașul Zara de pe coasta Dalmatiei, practicat de negustorii brașoveni, așa cum rezultă din privilegiul comercial acordat de regele Ungariei Ludovic I în anul 1370³⁷.

Fie că se îndreptau spre sud, sau că lăau drumul Orientului ori că erau purtate apoi de negustorii genovezi și venetieni spre alte zone de civilizație, mărfurile tranzitatate de brașoveni, sau de alți negustori, au stimulat schimburile comerciale și viața economică a Tării Românești în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Creșterea producției destinate schimbului, antrenarea Tării Românești în comerțul internațional este subliniată într-un document din 1373, în care întîlnim și un alt aspect : concurența pe care o fac mărfurile Tării Românești îl va îndemna pe regele Ludovic I al Ungariei să ia unele măsuri pentru a opri trecerea spre Orșova a sării provenind din Valahia³⁸.

Desigur, toate acestea documente nu fac sătceva decât să întărească rezultatele pe care cercetarea numismatică le oferă cercetării istorice, tezaurul de față fiind și el o mărturie în acest sens.

Localitatea Scrioaștea, jud. Teleorman, situată în apropierea râului Vedea, se află nu foarte departe de marele și vechiul drum comercial de pe linia Oltului, într-o zonă intens populată.

Ascunderea acestui tezaur poate fi legată de mările evenimente militare care au loc în timpul lui Vladislav I. Înăind seama de compoziția tezeurului, credem că aceasta s-a produs după 1369, cînd ecoul intrării în Tara Românească a trupelor maghiare mai persistă încă. Este posibil să fi fost ascuns în perioada luptelor purtate împotriva turcilor și a țarului de la Iîrnovo, în anul 1372³⁹ sau în anii 1374-1375, cînd un nou conflict se iesease între Vladislav I și regele Ungariei Ludovic I⁴⁰. Avînd în vedere faptul că în tezaur nu se află nici o monedă de la Radu I, considerăm că în nici un caz nu putem presupune o dată mai tîrzie de anul 1377, pentru îngroparea acestuia.

Deși nu trebuie omis faptul, că de cele mai multe ori, ascunderea unui număr mai mare de tezaure reflectă pericolul și nesiguranța în care trăia populația, datorită stărilor conflictuale iscate la granițele țării, trebuie să avem în vedere că ascunderea tezaurelor se poate datora și unor cauze întîmplătoare.

Prezentînd acest lot de monede în lucrarea de față am căutat să răspundem unui deziderat mai vechi al cercetării numismatice românești, propunînd o mai exactă cla-

sificare a primelor emisiuni monetare ale Tării Românești căci, din păcate, datele despre compoziția unor depozite monetare din timpul lui Vladislav I sunt incomplete, multe tezaure s-au răsipit sau sunt încă nepublicate. Studierea lor va putea aduce în viitor date noi privind activitatea monetăriei Tării Românești la începuturile sale ca și supra cantității de monedă pusă în circulație.

Prin publicarea descoperirii de la Scrioaștea, am dorit în același timp să punem la dispozitia cercetării științifice un nou document numismatic care, alăturat altor mărturii de ordin numismatic, arheologic sau documentar, să contribuie la descifrarea cursului și semnificației evenimentelor din trecutul țării noastre.

1   2   3   4   5   6

tabelul I

Av.		
Rv.		M
11	xx	

Av.		
Rv.		M
12	xx	

Av.		
Rv.		M
13	*	

Av.		
Rv.		M
14	xx	

Av.		
Rv.		M
15	xx	

Av.		
Rv.		M
16	xx	

Av.		
Rv.		
17	x	

Av.		
Rv.		M
18	xx	

Av.		
Rv.		M
19	xx	

Av.		
Rv.		M
20	x	

Av.		
Rv.		M
21	xx	

Av.		
Rv.		M
22	xx	

Av.		
Rv.		
23	xx	

Av.		
Rv.		M
24	xx	

Av.		
Rv.		M
25	xx	x

Av.		
Rv.		M
26	xx	

Av.		
Rv.		M
27	xx	

Av.		
Rv.		M
28	xx	

Av.		
Rv.		M
29	xx	

Av.		
Rv.		
30	xx	*

Av.		
Rv.		M
31	xx	

Av.		
Rv.		M
32	xx	*

Av.		
Rv.		M
33	xx	*

Av.		
Rv.		M
34	xx	

Av.		
Rv.		
35	xx	*

Av.		
Rv.		M
36	xx	*

Av.		
Rv.		
37	xx	**

Av.		
Rv.		
38	xx	*

tabelul II

Descrierea monedelor din tezaurul de la Scrioștea, jud. Teleorman, păstrate în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României și Muzeului Județean de Istorie Teleorman

TARA ROMANEASCA

VLADISLAV I

A. Legenda latină

1. Av. + ~~MVRIDIZBRI~~ WRYWODEL între 2 c.p. Scut despicate, în primul cartier patru fascii, în al doilea plin.
Rv. TRRNSR / ~~BRIN~~ între 2 c.p. Coif închis în profil spre dr., deasupra lui acvila cu aripile închise și capul întors spre st., către crucea așezată la începutul legendei.
AR ~ 0,951 g, 18 mm, 875‰, inv.nr.13113, Muz.Jud. Teleorman, tab.1/1, planșa 1/1.
O.Ilieșcu, Cu privire la problema... op.cit., p.310, nr.10 ; MBR, p.10, nr.15.
2. Av. + ~~MVRIDIZBRI~~ WRYWODEL între 2 c.p. Ca mai sus, dar fără bara despartitoare între cele 2 cîmpuri și punct la mijlocul scutului.
Rv. + TRRNSR / ~~BRNE~~ c.l.i., c.p.e. Ca mai sus, dar forma coifului și acvilei diferă. Sub viziera coifului o cruce în relief.
AR ~ 0,873 g, 17,5 mm, 875‰, inv.nr.13112. Muz.Jud. Teleorman, tab. 1/2, pl. 1/2.
O.Ilieșcu, p.310, nr.7 var ; MBR, p.9, nr.15 var.
3. Av. + ~~MVRIDIZBRI~~ WRYWODEL între 2 c.p. Ca mai sus.
Rv. + TRRNSR / ~~BRIN~~ Ca mai sus.
AR ~ 0,862 g, 17 mm, 875‰, inv. nr.C. 1215, MNIR, tab.1/3, pl.1/3.
O.Ilieșcu, p.310 ; MBR, p.10, nr.15 var.
4. Av. + ~~MVRIDIZBRI~~ WRYWODEL între 2 c.p. Ca mai sus.
Rv. + TRRNSR / ~~BRIN~~ Ca mai sus.
AR ~ 0,860 g, 18 mm, 900‰, inv. nr.13117, Muz. Jud. Teleorman, tab 1/4, pl.1/4.

- O. Iliescu, p.310, nr.7 ; MBR, p.9, nr.15 var.
5. Av.+ **ADIZSAI WAIWODE** între 2 c.p. Ca mai sus, dar linie despărțitoare între cîmpuri și fără punct la mijlocul scutului, iar cele patru bare din primul cîmp sunt alcătuite din 2 linii.
- Rv.+ **TRANS / VPI** Ca mai sus, dar crucea de la începutul legendei cu brațele egale. Coiful nu se distinge clar, moneda fiind uzată.
- AR ↓ 0,852 g, 18 mm, 875%, inv. nr. C. 1216, MNIR, pl.1/5, tab.1/5.
- O. Iliescu, p.310, nr.10 ; MBR, p.10, nr.16.

B. Legenda slavă

6. Av.+ **WBΛΔΔICΛΔBB BOEBΔ** între 2 c.p. Ca mai sus, dar forma scutului diferă. Barele din primul cîmp redare fără linii duble.
- Rv.+ **WBΛΔΔ ——ICΛΔB** între c.l.i. și c.p.e. Coiful bine conturat are o cruce inclusă sub vizieră. Acvilă diferită. În cîmpul st. siglele.
- AR → 0,714 g, 17,5 mm, 875%, inv. nr.13111, Muz. Jud. Teleorman, tab.1/5, pl. 1/5.
- O. Iliescu, p.300, seria V; MBR, p.11, nr.25.

TARATUL DE LA VIDIN

IOAN SRACIMIR

Seria I-a

7. Av.+ **WCΡΑЧИМΗΡΨЬБΛГВР** între c.p.i. și c.p.e. Bustul lui Christos cu nimbo crucifer, binecuvîntind cu mîna dreaptă iar cu stînga ținînd evanghelia. În cîmp, de o parte și de alta IC-XC.
- Rv.+ **WCΡΑЧИМΗΡΨЬБΛ** între c.l.i. și c.p.e. Tânărul cu coroană și nimbo șezînd pe un tron fără spătar. Tine cu mîna dreaptă un sceptru terminat cu o floare de crin, iar cu mîna stîngă anexikakia. Pe brațele tronului, de o parte și de alta, cîte o floare de crin.
- AR ↓ 1,114 g, 19,5 mm, 875%, inv. nr.13116, Muz. Jud. Teleorman, tab.1/1, pl.1/1.
- N.A. Mușmov, nr. 175 ; p. 350, clasa I-a, varianta 2, grupa C.
8. Av.+ **WCΡΑЧИМΗΡΨЬБΛГВР** între c.l.i. și c.p.e. Ca mai sus, dar mîna care binecuvînteaază este ceva mai ridicată.
- Rv.+ **WCΡΑЧИМΗΡΨЬБГ** între c.l.i. și c.p.e. Ca mai sus, dar forma florilor de crin diferă, iar crucea

de la începutul legendei este în st. (heraldic).
AR 1,108 g, 19,5 mm, 875%, inv.13114, Muz. Jud. Teleorman, pl. I/8 N.A. Mușmov, nr.175 ; I.Băncilă, p.350 clasa I-a, varianta 1, grupa D.

9. Av.+ IWCRAČHMIRPYYAΓBVR între 2 c.l.i. și c.p.e. Ca mai sus, la nr.7.

Rv.+ IWCRAČHMIRPYYAΓBVR între 2 c.l.i. Ca mai sus, dar forma florilor de crin ca la nr.7.

AR 9,970 g, 20 mm, 875%, inv.nr.C. 1209, MNIR, pl. I/9 N.A. Mușmov, nr.175 ; I.Băncilă, p.350, clasa I-a varianta 2, grupa D.

10. Av.+ IWCRAČHMIRPYYAΓBVR Ca la nr.8.

Rv.+ IWCRAČHMIRPYYAΓBVR între c.l.i. și c.p.e. Ca la nr.8.

AR 0,962 g, 19 mm, 875%, inv. nr.13115, Muz. Jud. Teleorman, pl.I/10.

N.A. Mușmov, nr.175 ; I.Băncilă, p.350, clasa I-a, varianta 1 grupa C.

TARATUL DE LA TIRNOVO

IOAN ALEXANDRU SI MIHAIL (1331-1371).

Varianta I-a

11. Av.+ Christos nimbat, cu mîinile ridicate în semn de binecuvîntare, în fața unui tron fără spătar. În cîmp sus, de o parte și de alta, IC-XC, iar lateral în cîmp, la mijloc monogramele F. M.

Rv.+ Alexandru și fiul său Mihail în picioare, din față ținînd cu o mînă fiecare cîte un sceptru cu cruce, iar cu cealaltă, între ei, un steag.

În cîmp sus, de o parte și de alta a steagului, monogramele Œ și Ȑ

AR 1,305 g, 21 mm, 875%, inv. nr.13108, Muz. Jud. Teleorman, tab.II/11, pl.II/11.

N.A. Mușmov, nr.91 ; E. Isăcescu, p.349-350.

12. Av.+ Ca mai sus, dar în cîmp, sus se distinge, doar C-X iar în cîmpul st., la mijloc, Œ se vede doar parțial.

Rv. Ca mai sus, dar monograma din cîmpul st. nu se distinge clar.

AR 1,293 g, 20 mm, 875%, inv.nr.13102, Muz. Jud. Teleorman, tab.II/12,pl.II/12.

N.A. Mușmov, nr.91 var.

13. Av. Ca mai sus, dar, în cîmp sus IC-XC.

Rv. Ca la nr.11, dar monograma redată diferit.

AR 1,291 gr., 21 mm, 90%, inv.nr.13104,Muz. Jud.

- Teleroman, tab. II/13, pl. II/13.
N.A. Mușmov, nr. 91.
14. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus, dar monograma din cîmpul stîng nu se distinge prea clar.
AR $\downarrow$ 1,250 g, 19,5 mm, 900%, inv.nr.13094,Muz. Jud. Teleorman, tab. II/14, pl. II/14.
N.A. Mușmov, nr.91.
15. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus. Pentru monogramă vezi tabelul.
AR $\downarrow$ 1,241 g, 21 mm, 900%, inv.nr.C.1212, MNIR,tab. II/15, pl.II/15.
N.A. Mușmov, nr.91
16. Av. Ca mai sus, dar se distinge greu monograma din cîmpul stîng.
Rv. Ca mai sus, dar monograma din cîmpul stîng se distinge greu.
AR $\downarrow$ 1,239 g, 20,5 mm, 875%, inv. nr.13099,Muz.Jud. Teleorman, tab.II/16, pl.II/16.
N.A. Mușmov, nr.91.
17. Av. Ca mai sus, dar dublă batere. Pentru monogramă vezi tabelul.
Rv. Ca mai sus, dar monogramale clare. Diferă modul de redare a costumului lui Christos.
AR $\downarrow$ 1,194 g, 20,5 mm, 875%, inv. nr.13098,Muz.Jud. Teleorman, tab.II/17, pl.II/17.
N.A. Mușmov, nr.91.
18. Av. Ca la nr.12, dar monogramale clare, iar mantia lui Christos diferită.
Rv. Ca mai sus, dar moneda imprimată corect.
AR $\downarrow$ 1,114 g, 20,5 mm, 875%, inv.nr.13096,Muz. Jud. Teleorman, tab. II/18, pl.II/18.
N.A. Mușmov, nr.91.
19. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR $\downarrow$ 1,113 g, 20,5 mm, 875%, inv. nr.13097,Muz.Jud. Teleorman, tab. I/19, pl.II/19.
N.A. Mușmov, nr.91.
20. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR $\downarrow$ 1,083 g, 21 mm, 875%, inv. nr.13093, Muz. Jud. Teleorman, tab.I/20, pl.II/20.
N.A. Mușmov.
21. Av. Ca mai sus, dar moneda ruptă pe margine jos.
Rv. Ca mai sus, dar moneda este ruptă pe margine sus.
AR $\downarrow$ 1,00 g, 19 mm, 900%, inv. nr.13120, Muz.Jud. Teleorman, tab.I/21, pl.II/21.
N.A. Mușmov, nr.91

Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus.

AR $\downarrow$ 0,974 g, 21 mm 875%, inv. nr. C.1214, MNIR,
tab. I/22, pl. II/22.

N.A. Mușmov, nr.91.

Varianta 1 b

Av. Ca mai sus, dar moneda mai bine conservată

Rv. Ca mai sus, dar sigla din cîmpul stîng se distinge
greu, iar în dreapta sigla este redată astfel : M
iar moneda este mai bine conservată.

AR $\downarrow$ 1,35 g, 20 mm, 900%, inv.nr.13118,Muz.Jud.Te-
leorman, tab.I/23, pl. II/23.

N.A.Mușmov, nr.25.

Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus, dar deasupra lui M o cruce.

AR $\downarrow$ 1,35 g, 21,5 mm, 875%, Inv. nr.13091,Muz.Jud.
Teleorman, tab.I/24, pl.II/24.

N.A. Mușmov, nr.95.

Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus, dar sigla M redată cu x deasupra.

AR $\downarrow$ 1,021 g, 20 mm, 875%, inv. nr.13092, Muz. Jud.
Teleorman, tab.I/25, pl.II/25.

N.A. Mușmov, nr.95.

Varianta III a

Av. Ca mai sus dar în cîmpul drept monograma redată
astfel :

Rv. Ca mai sus, dar nimic deasupra lui M.

AR $\downarrow$ 1,795 g, 23 mm, 900%, inv. nr.13100,Muz. Jud.
Teleorman, tab.I/26, pl.I/26.

N.A. Mușmov, nr.95.

Av. Ca mai sus, dar moneda mai uzată.

Rv. Ca mai sus.

AR $\downarrow$ 1,669 g, 20 mm, inv. nr. 13095, Muz. Jud.Tele-
orman, tab.I/27, pl.III/2.

N.A. Mușmov, nr.93.

Av. Ca mai sus.

Rv. Ca mai sus dar monograma din cîmpul stîng se dis-
tinge greu, moneda fiind descentrată.

AR $\downarrow$ 1,456 g, 21 mm, 900%, inv. nr. 13106,Muz.Jud.
tab.I/28, pl.III/28.

N.A.Mușmov, nr.93.

Av. Ca mai sus, dar moneda este mai îngrijit lucrată.

Rv.Ca mai sus.

AR $\downarrow$ 1,407 g, 20 mm, 900%, inv.nr.13107, Muz. Jud.
Teleorman, tab.I/29, pl.III/29.

N.A.Mușmov, nr.93.

30. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,370 g, 21,5 mm, 875%, inv. nr.C. 1211, MNIR,
tab. I/30, pl. III/30.
N.A. Mușmov, nr. 93.
31. Av. Ca mai sus, dar moneda pare surfrapată. Monograma
din cîmpul drept neclară.
Rv. Ca mai sus, dar moneda este surfrapată. Capetele
personajelor și monograma din cîmpul drept nu se
disting bine.
AR ↓ 1,184 g, 20 mm, inv. nr. 13110, Muz.Jud.Telior-
man, tab. I/31, pl. III/31.
N.A. Mușmov, nr. 97 av., nr. 93 rv.

Varianta III b

32. Av. Ca la nr. 26. Moneda lucrată mai îngrijit.
Rv. Ca la nr. 26 dar monograma din cîmpul drept este
redată astfel :
AR ↓ 1,536 g, 20 mm, 900%, inv. nr. 13103, Muz.Jud.
Teleorman, tabl. I/32, pl. III/32.
N.A. Mușmov, nr. 94.
33. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,414 g, 20 mm, inv. C. 1210, MNIR, tabl. I/33,
pl. III/33.
N.A. Mușmov, nr. 94.
34. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,32 g, 21 mm, inv. nr. 13119, Muz.Jud.Telior-
man, tabl. I/34, pl. III/34.
N.A. Mușmov, nr. 94.
35. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,305 g, 13,5 mm, 900% inv. nr. 13101, Muz.
Jud. Teleorman, tabl. I/35, pl. III/35.
N.A. Mușmov, nr. 94.
36. Av. Ca mai sus.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,260 g, 20 mm, 900%, inv. nr. 13109, Muz.Jud.
Teleorman, tabl. I/36, pl. III/36.
N.A. Mușmov, nr. 94.
37. Av. Ca mai sus dar moneda ruptă pe marginea dreaptă.
Rv. Ca mai sus.
AR ↓ 1,154 g, 20 mm, 875%, inv. nr. 13105, Muz. Jud.
Teleorman, tabl. I/37, pl. III/37.
N.A. Mușmov, nr. 94.
38. Av. Ca la nr. 36.

Rv. Ca la nr.36.

AR ↓ 1,125 g, 19,5 mm, inv. nr. C.1213, MNIR,tab. I

/38, pl.111/38.

N.A.Mușcov, nr.94.

A N E X A II

Lista descoperirilor monetare cuprinzînd monede emise în Tara Românească de Vladislav I și monede bulgărești din secolul al XIV-lea

1. BALACIU, jud. lalomita. Tezaur descoperit în 1926. Cuprinde monede de argint emise în Tara Românească de Vladislav I (1364-1377) și de Radu I (1377-1383) precum și monede bulgărești emise în Taratul de Tîrnovo de Ioan Alexandru (1331-1371) și în Taratul de la Vidin de Ioan Sracimîr (1356-1365); 1369-1396).

Bibliografie : G. Severeanu, în București, I, 1935, p.50; Const. Moisil, în AARMSI, seria III, tom XXII, 1939-1940, p. 246, nr.10; O. Iliescu, în SCIMI, nr.1, 1950, p.130, nr.7; O. Iliescu, în Costin C. Kirilescu, Istoria leului și precursorii lui, vol.I, Editura Academiei RSR, București, în Marele Mircea Voievod, Editura Academiei R.S.R., București, 1987, p.80, nr.3.

2. BALS, jud. Olt. Tezaur descoperit în 1928. Cuprinde 269 monede românești și bulgărești. În prezent se păstrează 237 monede emise de țarul de la Vidin Ioan Sracimîr (8 grosi și 229 aspri) la Muzeul Olteniei Craiova.

Bibliografie : L. Roșu, Gh. Popilian, în RM, I, nr.4, 1964, p.329; Gh. Popilian, în CN, Craiova, II, 1968, p.13, (mentionează și monede de la Mircea cel Mare); Medieval and modern Hoard în Coin Hoards (în continuare CH), III, 1977, p. 174; T. Rădulescu, Tezaurul monetar din sec. al XIV-lea de la Balș, jud. Olt, comunicare susținută la sesiunea științifică de numismatică, medalistică, heraldică, sigilografie, gliptică, metrologie, desfășurată la Muzeul de Istorie al României, București, 26-27 februarie 1982; A. Bericiu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea, op.cit., p.80, nr.5; C. Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.108, nr.4.

3. BALTA SARATA, com. Crîngeni, jud. Teleorman. Tezaur descoperit în anul 1979. Cuprinde 3123 monede emise în Tara Românească de Vladislav I (1374-1377) 22 buc.; de Vladislav I și Radu I asociați (1377) 1 buc.; de Radu I

(1377-1383) 215 buc.; de Dan I (1383-1386) 1133 buc.; de Mircea cel Mare (1386-1396) 55 buc. La acestea se adaugă monede bulgărești emise de Alexandru și Mihail (1331-1371) 5 buc.; de Sracimir (1356-1365 și 1369-1396) 1652 buc. și de Sisman (1371-1396) 31 buc. Un număr de 9 monede nu au putut fi determinate fiind rău conservate.

Bibliografie : E.Tînțăreanu, C.Beda, în CN, V, București, 1983, p.83-84 ; B. Mitrea, în Dacia, NS., XXIV, 1980, p. 378, nr.162 ; idem, în Dacia, NS, XXVIII, nr.1-2, 1984, p.188, nr.145 ; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p.80, nr.6 ; C.Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.108, nr.3.

4. BASARABI, sat aparținând orașului Calafat, jud. Dolj. Izolat s-au găsit monede bulgărești de bronz: 6 bucăți emise în perioada 1323-1330 și 7 monede descopte în punctul Cetățuia cu prilejul săpăturilor arheologice și anume : 1 monedă de argint emisă de Ioan Sracimir și 6 imitații de bronz după monede de la Sracimir și de la Ioan Sîșman.

În aceeași localitate s-a descoperit în anul 1963 un tezaur cuprinzînd 4 brățări de argint și 561 monede emise de Mircea cel Mare și de Mihail I. De asemenea sunt semnalate și monede sîrbești din secolul al XIV-lea.

Bibliografie : Costin C.Kiritescu, op.cit., p.358; O.Ilieșcu RRH, IV, nr.5, 1965, p. 1062 ; idem, în Studii, 18, nr.5, 1965, p.1154 ; idem, în RM, II, nr.3, 1965, p. 272 ; G.Popilian, op.cit., p.3-22 + 1 pl. ; E. Isăcescu, în SCN, VI, București, 1975, p.256, nota 10 ; E. Busuioc, D.Vîlceanu, în SCIWA, 27, 1976, nr.4, p.495 ; B. Mitrea, în Dacia, NS,XXII, 1978, p. 368 ; A.Berciu - Drăghicescu, D.Ciubotea, în AU, Craiova, seria Filozofie -sociologie-istorie, VI, 1981, p.27, nr.3 ; T.Rădulescu, în Oltenia, 3, 1981, p.92 ; A.Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p.80, nr.7 ; C.Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.108, nr.5

5. BISTRITA, com.Hinova, jud.Mehedinți. Tezaur descoperit în anul 1931. Cuprinde 90 monede emise de Dan I, Mircea cel Mare (ducați și bani) și de Sracimir (groși).

Bibliografie : Gh. Popilian, în CN, Craiova,II,op.cit., p.13, nota 24 ; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în AU, Craiova, op.cit., p. 28, nr.V/1 ; I.Stîngă, în Drobeta, VI, 1985, p. 146, nr.4, și p.147. A.Berciu -Drăghicescu, D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 80, nr.8 ; C.Stirbu, P.Stancu, ibidem, p. 108, nr.6.

6. BREBENI, jud.Olt. Tezaur descoperit înainte de 1980 din care s-a recuperat o parte. Cuprinde monede emise de Vladislav I, Mircea cel Mare (Tara Românească) precum și groși bulgărești emisi de Sracimir și monede ungu-

rești din sec. XIV-XV.

Bibliografie : A.Berciu-Drăghicescu,D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 81, nr.10 ; C. Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.109, nr.11.

7. BUCURESTI - Împrejurimi. În ședința Societății Numismatice Române din 7 februarie 1930, G.Severeanu menționează descoperirea unui tezaur având aceeași compoziție ca cel găsit în apropiere de Slatina.

Bibliografie : CNA, X, nr.95, 1934, p.15.

8. BURUIENESTI, com.Doljești, jud. Neamț. Tezaur descoperit în 1985. Cuprinde podoabe (doi cercei de tîmplă și trei brățări), 30 lingouri de argint și 1786 monede de argint emise în Moldova de Petru Mușat (1736 grosi și 2 jumătăți de grosi), 1 dinar în Tara Românească de Vladislav I ; 8 aspri în Taratul de la Vidin de Șracimîr ; 1 gros în Cneazatul de Haliciu de Vladislav de Opeln, 1 dinar și 2 oboli emisi în Ungaria în timpul Mariei.

Bibliografie : E.Petrișor, în MA, XII-XIV (1980-1982), 1986, p.171-183.

9. CERNAVODA, jud. Constanța. Tezaur descoperit în anul 1910. Cuprinde 84 monede de argint emise în Taratul de la Tîrnovo de Ioan Alexandru și Mihail și în Taratul de la Vidin de către Ioan Șracimîr.

Bibliografie : S.Avdev, în Numismatika, Sofia, nr.2 1988, p.40.

10. CETATENI DIN VALE, jud. Argeș. Cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în împrejurimile cetății lui Negru Vodă s-a găsit în 1942 într-un mormînt lîngă biserică o monedă de la Vladislav I. În anul 1958, în partea de nord a bisericii nr.2 a mai fost găsită o monedă emisă de Vladislav (1365-1377).

Bibliografie : D.V.Rosetti, în CNA, XVI, nr. 121-122, 1942, p. 80 ; idem, în MCA, VIII, 1962, p.79 ; idem, în Monamente istorice, Studii și lucrări de restaurare, București, nr.3, 1969, p.95 ; P.Chihaia, din cetățile de scaun ale Tării Românești, Editura Meridiane, București, 1974, p.320 ; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, Marele Mircea... op.cit., p.82, nr.18.

11. a. CIMPULUNG, jud. Argeș. Tezaur descoperit în 1874. Cunoscut și sub denumirea de "tezaur descoperit în jud. Prahova". Cuprindea peste 100 monede montenești "a celor dintîi Radu și Vlad" (Scrisoarea lui D.A. Sturdza din 2/14 sept. 1975.

Bibliografie : Academia Română, Arhiva D.A.Sturdza, dos.VII, 5,6,7 p.216 ; Arhiva MNIR, dos. Const. Moisil, inv. nr. 105512, p.1 ; D.A.Sturdza, în AAR, 1875, 8, p.55-56 : ibidem 1878, p.167, nota ; N. Docan, în

AARMSI, seria II-a, tom XXXII, 1910, p.491 ; L. Kovacevici, în Starinar, 1907, p.59 ; C.Moisil, în BSNR, XI nr. 21, 1914, p.57, nr.49 ; idem, în BSNR, XX, nr.23, 1915, p. 13 ; idem, în ATIC, 1924, p.11 extras ; idem, în AARMSI, seria III-a, tom XXII, 1939-1940, p.245, nr.3 ; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p.128, nr.2 ; idem, Numismatică medievală și modernă a țărilor noastre oglindite în colecțiile restituite de la Moscova, în Studii asupra tezaurului restituit de URSS, Edit. Academiei, București, 1958, p.20 ; Costin C. Kiritescu, op.cit., p. 360 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, Marele Mircea... op.cit., p. 82, nr.19.

b. CIMPULUNG, jud. Argeș. Cu prilejul săpăturilor arheologice făcute în anul 1965, s-a găsit într-un mormînt o monedă emisă de Vladislav I.

Bibliografie : D. V. Rosetti, în Monumente Iсторические... op.cit., p.95 ; P.Chihale, Cetățile de scaun ... op. cit., p. 327.

c. CIMPULUNG, jud. Arges. Cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse la biserică Valea, în necropolă s-a găsit o monedă de argint emisă de Sracimir.

Bibliografie : SCIV, XV, 4, 1964, p.566 ; F.I. Mirtu, în Studii și comunicări, Cimpulung, 1984, p.21-22.

12. Coconi, com.Minăstirea, jud. Călărași. Cu prilejul săpăturilor arheologice s-au descoperit monede de argint și bronz din sec. XIII-XIV : bulgărești de la Gheorghe Terter (1280-1292), Ioan Sisman (Taratul de la Tîrnovo) - 1371-1393 - și de la Ioan Sracimir (Taratul de la Vîdin) - 1360-1365 ; 1369-1396, monede ale Tării Românești emise de Dan I și Mircea cel Mare, monede turcești și ungurești din sec. XVI.

Bibliografie : N. Constantinescu, Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân, Editura Academiei R.S.R., București, 1972, p. 101-105 ; T. Rădulescu, op. cit., p.93 ; A. Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotes, Marele Mircea ... op.cit., p.82, nr.20 ; C.Stirbu.P.Stancu, ibidem, p.110, nr.18.

13. a. CRAIOVA, jud. Dolj. Tezaur descoperit în jurul anului 1896. Cuprindea circa 400 monede. Cele mai multe erau sîrbești și bosniace emise de Stefan Dušan și Stefan Cotromanică II. Cîteva monede erau emise în Tara Românească de Vladislav I atît cu legenda slavă cît și cu legenda latină.

Bibliografie : Academia R.S.R., Arhiva N. Docan, V. mss. 1, nr.52.

b. CRAIOVA, cartierul Craiovița Nouă. În morminte de la Făcăi și Fîntina Obudeanului, s-au găsit o monedă bizantină emisă de Andronic II, 1 dinar și 4 bani.

emisi în Tara Românească de Vladislav I, 1 denar (tipul cavaler) și 2 bani emisi de Radu I, 1 ban emis de Vladislav I și Radu I asociat, 2 ducăți tip comun emisi de Dan I, 1 ducat cu siglele K.K. emis de Mircea cel Mare, 1 ducat emis de Mihail I, 1 ducat și 1 ban ilizibile emise în Tara Românească în sec. XIV, 6 bucăți parvds emise în Ungaria de Carol Robert, 1 dinar Ungaria emis de Albert sec.XV, 2 groși emisi în Serbia de Stefan Dușan și 1 monedă fragmentară, ilizibilă.

Bibliografie : Istoria Craiovei, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977, p.14 ; Fl.Firan, Al. Firescu, Ghid de oraș, Craiova, Editura Sport-Turism, 1982, p. 12; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în AU, Craiova, 1981, p.29 ; Idem, Marele Mircea... op.cit., p.82, nr.25 ; C. Stirbu, P.Tancu, Ibidem, p.100, nr.22.

c. CRAIOVA Împrejurimi. Tezaur cuprinzând groși bulgărești emisi de Ivan Sracimir. În octombrie 1933 numismatul bulgar N. Mușmov, cu prilejul vizitel sale în România, a cercetat 272 de monede din acest tezaur.

Bibliografie : Th. Gherasimov, în Izvestia, VIII, Sofia, 1934, 9.471.

14. CUCIUȘATA, com. Moghiz, jud. Brașov. Tezaur descoperit înainte de 1944. Un număr de 10 bucăți se păstrează la Muzeul Național de Istorie a României. Sunt monede emise de Sracimir în perioada 1369-1396.

Bibliografie : Cresterea patrimoniului muzeal, Buletin III, MNIR, București, 1979, p.52. Dintr-o greșeală regretabilă sunt trecute drept monede sîrbești ; C. Stirbu, Două tezaure monetare din secolul XIV din județul Brașov, comunicare susținută la Simpozionul "Monede vechi monede noi, mărturii de civilizație seculară", organizat la Brașov în septembrie 1983.

15. CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș. Cu prilejul săpăturilor arheologice s-au găsit monede emise în Tara Românească de Vladislav I, Radu I și Mircea cel Mare, precum și monede bulgărești emise de Ivan Alexandru și Mihail (Taratul de Tîrnovo) și de Ivan Sracimir (Taratul de la Vidin) ; monede sîrbești de la Stefan Dușan, monede ungurești de la Carol Robert.

Bibliografie : C. Moisil, în BCMI, p.152; D. Popescu, în Dacia, NS, XIII, 1969, p.532, nr.149 ; M. Constantinescu, în BMI, XL, nr.3, 1971, p.20-21 ; idem, în RESEE VIII, nr.1, 1970, p.20-21; idem, Curtea de Argeș 1200-1400. Asupra începiturilor Tărîi Românești, Editura Academiei R.S.R. București, 1984 ; p. 120, nr.6/7-6/9; B. Mitrescu, în Dacia, NS, XXIX, nr.1-2, 1925, p.173,nr.43 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, Marele Mircea... op.cit., p.82-83,nr.27; C.Stirbu,P.Tancu,Ibidem,p.100, nr.23.

16. DICHISENI, com.Dichiseni, jud. Călărași. Tezaur descoperit în anul 1961 în punctul Balta Borcăi. Cuprinde 173 monede de argint emise la Tîrnovo de Alexandru și Mihail (1331-1355).

Bibliografie : P.I.Panait, în SCIIV, 22, nr.2, 1971 p.260 (menționează tezaur cuprinzind monede de la Mircea cel Mare ; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea..., op.cit., p. 83, nr.28 ; C.Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.111, nr.24 ; E.Oberländer-Târnoveanu, N. Anghelescu, Un tezaur din secolul al XIV-lea descoperit la Balta Borcăi, lucrare în mss.

17. DRIDU, jud. Ialomița. Cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în anii 1979-1980 s-au descoperit în punctul "La metereze" resturile unei locuințe de piatră, datată prin monede de la Vladislav I (1365-1377).

Bibliografie : V.Enăchiuc-Mihai, în RI, 34, nr.3, 1981, p.512 ; B.Mîtrea, în Dacia, NS, XXIX, nr.1-2, 1985, p.173, nr.45.

18. DROBETA TURNU-SEVERIN, jud.Mehedinți. Tezaur descoperit în anul 1915 cu prilejul unor lucrări de canalizare executate pe malul Dunării. Cuprindea 400-500 monede (după Const. Moisil) sau 250 (după O.Ilieșcu). Dintre acestea 140 se păstrează la MNIR și anume : 109 ducati emisi de Mircea cel Mare, 7 groși emisi de Sracimir, țarul de la Vidin și 24 dinari emisi de Ungaria din care 18 de Maria și 6 de Sigismund I de Luxemburg.

Bibliografie : Const. Moisil, în BSNR, XIII, nr.27 1916, p.43, nr.66 ; idem, în Arh. Olteniei, II, nr. 6, 1923, p.89 ; idem, în CNA, VII, nr.69-70, 1927, p. 32; idem, în BL, II, nr.6-12, 1947, p.4, nr.54 ; O.Ilieșcu, în SCN, III, 1960, p. 501 ; idem, în SCB, 3, 1960, p.506; Costin C. Kiritescu, op.cit., p. 362 ; E.Iăcescu, în Cresterea Col., CN, BARSR, nr.13-14, 1965, p. 52-57; Gh. Popilian, op.cit., p.13 ; T.Rădulescu, op.cit., p. 92; I.Stîngă, în Drobeta, VI, 1985, p. 146, nr.2 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în AU, op.cit., p. 30, nr. 16/6; idem, în Marele Mircea..., op.cit., p.83, nr.29 C. Stirbu, P.Stancu, ibidem, p.111, nr.25.

19. Enisala, com. Sărchioi, jud. Tulcea. Izolat, s-a descoperit cu prilejul săpăturilor arheologice o monedă de argint emisă de Vladislav I.

Bibliografie : Gh.Papuc, în Pontica, III, 1970, p. 394 ; I. Barnea, D. Stefanescu, Din istoria Dobrogei, III, Editura Academiei Române, București, 1971, p. 376; I.I. Dragomir, în Danubius, 6-7, 1972-1973, p. 44, rr.9, fig. 20 ; B.Mîtrea, în Dacia, NS, XX, 1976, p.291; idem, în BSNR, LXX-LXXIV (1976-1980), București, 1981, p. 604, nr.349 ; G. Custurea, în Peuce, B, 1977-1978, Tulcea, 1980, p. 498, nota 1 : A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în

Marele Mircea... op.cit., p. 84, nr.31/c.

20. FLĂMINDA, com. Jiana Mare, jud. Mehedinți. Tezaur descoperit în 1961, format din 1733 monede de argint Tara Românească, emisiuni de la Vladislav I, Radu I, Mircea cel Mare, Taratul de la Tîrnovo : Alexandru și Mihail ; Taratul de Vidin : Ivan Sracimir ; Serbia; monede emise de Stefan Dusan.

Bibliografie : Gh.Popilian, op.cit., p.13 (este menționată numai Jiana ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în AU, op.cit., p.31, nr.20 ; T.Rădulescu, op.cit., p. 93 ; I. Stîngă, în Drobeta, VI, 1985, p. 146, nr.6; A. Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 85, nr.40/a (se menționează Jiana Mare); C. Stirbu, P.Stancu, Ibidem, p.111, nr.27.

21. GOGOSB, jud. Mehedinți. Tezaur compus din obiecte de argint aurit și 237 monede din care 235 bulgărești emise de Ivan Sracimir și două monede Tara Românească : 1 ducat Dan I și unul Mircea cel Mare, ambele tip comun.

Bibliografie : Al.Bărcăcilă, în CNA, XIV, nr. 113-114, 1939, p. 124-134 ; Const. Moisil, în CNA, nr. 117-118, 1940, p. 294 ; D. Berciu, E. Comșa, în MCA, II, 1956 p.460-461 și 468 ; Al. Bărcăcilă, în SCH, I, 1957,p. 423; Costin C. Kiriteșcu, op.cit., p. 362 ; D.V. Rosetti, în BCMI, 1972, nr.4, p. 8-14 ; A. Berciu-Drăghicescu,D.Ciubotea, în AU, op.cit., p.31, nr.28, I. Stîngă, în Drobeta, VI, 1985, p.146, nr.3 ; A. Berciu-Drăghicescu,D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 84, nr. 35 ; C. Stirbu, P. Stancu, Ibidem, p. 112, nr.30.

22. GURUIENI, com. Măgura, jud. Teleorman. În cimitirul medieval s-a găsit o monedă de la Ivan Sracimir(aspru).

Bibliografie : N. Constantinescu și Al.Marinescu, în RM, nr. 1, 1966, p. 71.

23. ISACCEA, jud. Tulcea. Izolat, s-au descoperit 2 monede de argint emise de Ivan Alexandru.

Bibliografie : E. Oberländer-Târnoveanu, în Peuce, 8, 1977-1978, Tulcea, 1980, p.511, nr.181-182.

24. IGRIS, Com. Sînpetru Mare, jud. Timiș. Tezaur descoperit în 1939. Cuprinde 31 monede, din care 29 dinari emisi de Vladislav I (Tara Românească) și 2 aspri emisi de către tarul de la Vidin Ivan Sracimr.

Bibliografie : C.Răileanu, T.Nussbaum, în RI, 37 nr.6, 1874, p. 569-577 ; B.Mitrea, în Dacia, NS, XXIX, nr.1-2, 1985, p. 173, nr.47.

25. IZVOARELE, com Gruia, jud. Mehedinți. Pe cîmpul Deiciului s-a găsit o monedă emisă în Tara Românească de Vladislav I.

Bibliografie: I.Stîngă, în Drobeta, VI, op.cit.,p.

146; A.Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 95, nr.39.

26. LAZU, com. Terpezița, jud. Dolj. Tezaur descoperit în 1945. Cuprinde 30 monede din care se păstrează 16 bucăți : 7 monede bulgărești emise de Ivan Alexandru și Mihail și 9 monede sârbești emise de Stefan III Uros Decianski (1321-1331) și de Stefan IV Dusan (1331-1355). Se păstrează la Muzeul Olteniei din Craiova.

Informația : T.Rădulescu.

27. LACENI, com. Orbeasca, jud. Teleorman. S-au descoperit izolat monede de la Radu I și o monedă bulgărească emisă de Ivan Alexandru.

Bibliografie : I.Spiru, în BSNR, LXX-LXXXIV, (1976-1980), nr.124-128, 1981, p. 652 ; A.Berciu -Drăghicescu, D.Ciubotea, In Marele Mircea... op.cit., p.85, nr.42.

28. LUNCAVITA, jud. Tulcea. În anul 1939 s-a descoperit o monedă de la Vladislav I care a fost depusă în colecția Muzeului din Galați.

În aceeași localitate s-au găsit izolat în anul 1948, 5 monede de argint : 1 ducat de la Vladislav I, 1 ducat Radu I și 3 groși bulgărești emisi de Ivan Sracimir.

Bibliografie : Constantin C. Giurescu, Din trecut, București, 1947, p.15 ; Costin C. Kirilescu, op.cit., p. 361.

29. MAGLAVIT, jud. Dolj. În anul 1938 s-a descooperit 1 ducat de la Vladislav I cu legenda slavă. A făcut parte din colecția Metzulescu.

Bibliografie : O.Ilieșcu, în Oltenie, II, 1941, p. 123-124 ; idem, în SCIM, I, 1950, p. 130 ; Costin C. Kirilescu, op.cit., p. 359.

30. MARALOIU, jud. Brăila. Tezaur descoperit în 1965. Cuprinde monede ale Tării Românești : 5 dinari Vladislav I, 2 dinari Radu I, 1 ducat Mircea cel Mare, 3 monede tătărăști emise de Toctai (1290-1311), 1 monedă de bronz emisă de orașele de la Gurile Dunării sub dominatia Hoardei de Aur, 1 aspru Ivan Sracimir (1360-1365 ; 1369-1396), 1 dinar de la Stefan Uroș III Deceanski (1321-1331).

Bibliografie : N. Hartușe, în Zilele culturii, brăilene, comunicări și referate, Brăila 1970, p.23 ; I. Cândea, în Danubius, VIII-X, 1979, p. 165-172 ; idem, în Istros, I, 1980, p. 377 ; B. Mitrea, în Dacia, NS, XXV, 1981, p. 390, nr.222 ; A.Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, In Marele Mircea... op.cit., p.85, nr. 46 ; C.Stirbu, P. Stancu, ibidem, p. 112-113, nr.37.

31. MINASTIREA COCOS, com. Niculitel, jud.Tulcea. Tezaur descoperit în 1835 la fundația mănăstirii. Era de-

pozitat în 3 vase de lut. Cuprinde obiecte de aur, bulgărești, tătărăști (?), turcești și medievale românești. Acestea din urmă : 6 ducati Vladislav I cu legenda latină și slavă și un ducat de tip comun Mircea cel Mare se păstrează la MNIR.

Bibliografie : O.Ilieșcu, în SCN, II, 1958, p. 455-456 ; Costin C. Kiriteșcu, op.cit., p. 362 ; I. Barnea, St. Stefănescu, Din istoria Dobrogei, op.cit., p. 405; A. Berciu-Drăghicescu, D. Clubotea, în Marele Mircea..., op.cit., p. 82, nr.21 ; C. Stirbu, P. Stancu, ibidem, p.113,nr.40.

32. OLTINA, jud. Constanța. Tezaur descoperit în împrejurări necunoscute. Cuprinde monede bulgărești din sec. al XIV-lea, majoritatea uni facies. Se păstrează la Institutul de arheologie din București.

Informație : O.Ilieșcu și E.Oberländer-Târnoveanu

33. OSTROV, jud. Constanța. Tezaur descoperit întâmplător în anul 1968 pe malul Dunării la km 352. Cuprinde 500 monede de argint Tara Românească din care 117 Dan I, 42 Radu I, 6 Mircea tip comun, 19 bulgărești de la Șișman și 316 de la Ivan Sracimîr.

Bibliografie : C.Stirbu, P.Stancu, în Marele Mircea..., op. cit., p. 113-114, nr. 43.

34. PĂCUIUL LUI SOARE, satul Galita, com. Gîrlita, jud. Constanța.

a. Tezaur descoperit în anul 1961 cu prilejul săpaturilor arheologice. Cuprinde 2 monede de la Vladislav I și 175 monede bulgărești din care 1 Gheorghe Tarter, 170 exemplare de la Alexandru și Mihail și 4 bucăți de la Sracimîr. În aceeași campanie s-au descoperit și o serie de monede izolate.

Bibliografie : B.Mitrea, în SCIV, XIII, nr.1,1962, p. 214, nr.112 ; P. Diaconu, în Arheologhia, Sofia, VI, nr.1, 1963, p.41-42 ; idem, în SCIV, XV, 1964,p.145-147 ; E.Iăsescu, în SCN, V, 1971, p. 345-354 ; O.Ilieșcu, în P. Diaconu, S. Baraschi, Păculul lui Soare, așezarea medievală (secolele XIII-XV), Vol.II, Edit. Academiei Române, București, 1977, p. 152 ; A.Berciu-Drăghicescu, D. Clubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr.51.

b. Cu prilejul săpaturilor arheologice efectuate în 1967, s-a găsit un alt tezaur compus din 42 de monede din care 1 romana din sec. al IV-lea (aceasta desigur nu făcea parte din tezaur), 2 otomane (Baiazid II și Selim I) și 39 monede bulgărești (28 de la Alexandru și Mihail și 11 falsificate după monedele de aramă de la Ivan Sracimîr și fiul său Constantin).

Bibliografie : B. Mitrea, în Dacia, NS,1968, p. 436, nr. 103 ; N. Conovici, în RESEE, nr.13, 1975, 4, p. 599-605 ; E.Iăsescu, în SCN, VI, 1975, p. 253-257 ; O.

Iliescu, în P. Diaconu, S. Baraschi, Păcuiul... op. cit., p. 152-153 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 51.

c. Trei monede de la Vladislav I (Tara Românească) și mai multe monede bulgărești din sec. XIII-XIV descoperite izolat : 80 monede emise în al doilea țarat bulgar (1218-1371) ; 15 emise în Taratul de la Tîrnovo (1371-1393) ; 6 în Taratul de la Vîdin (1360-1365, 1369-1396) ; 32 falsuri bulgărești (circa 1355-circa 1396) și 57 monede emise în despotatul de Cavarna (1386-1389 ?).

Bibliografie : P. Diaconu, V. Culică, în SCN, II, 1958, p. 474-475 ; P. Diaconu, în Izvestia, Sofia, XXVI, 1963, p. 249-256 ; idem, în SCI, XV, 1964, p. 143-147; Costin C. Kiriteșcu, op. cit., p. 359 și 361; B. Mitrea, în Dacia, NS, XII, 1968, p. 436, nr. 103 ; O. Iliescu, în P. Diaconu, S. Baraschi, op. cit., p. 154-163 ; P. Diaconu, în CN, III, MNIR, București, 1980, p. 73-76 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 51.

35. PASARENI, com. Grozești, jud. Mehedinți.

În punctul "Frasinul lui Stegărescu" s-au găsit 5 monede bulgărești emise de Ivan Sracimir, 2 brățări de argint, 3 bumbi și un inel.

Bibliografie : L. Roșu, Gh. Popilian, în RM, I, nr. 4 p. 326-329 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 88, nr. 65 (este menționată Sușita).

36. PESTERA LUI CLEMENTE, com. Plăvișevita, jud. Mehedinți. Cu prilejul cercetărilor arheologice s-a descoperit un ducat de tip comun emis în Tara Românească de Vladislav I și un dinar unguresc de la Ludovic I.

Informatie : O. Iliescu.

37. PORTARESTI, com. Giuroița, jud. Dolj. În timpul săpăturilor arheologice în punctul "Cetățuia", în cimitirul medieval s-au descoperit 2 ducăți emisi în Tara Românească de Radu I și un gros bulgăresc emis de Sracimir.

Bibliografie : C.M. Tătulea, C. Cișlaru, în Dacia, NS, XXII, 1978, p. 358, nr. 103 ; ibidem, XXIV, 1980, p. 378, nr. 172 ; C.M. Tătulea, în Oltenia, Studii și comunicări, Craiova, III, 1981, p. 48, 50 și 53 ; A. Berciu, D. Ciubotea, în AU, op. cit., p. 32 ; idem, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 53.

38. RACHELU, com. Luncavița, jud. Tulcea. Tezaur descoperit în anul 1925. Cuprindea circa 2000 monede de la Petru Mușat, Sracimir și probabil Mircea cel Mare.

Bibliografie : M. Popescu, în CNA, 15, 1940, p. 287 ; Constat. Moisil, în AARMSI, 22, 1939-1940, p. 246, nr. 12 ; idem, în BL, II, 1947, nr. 6-12, p. 5, nr. 56 ; Costin C. Kiriteșcu, op. cit., p. 364 ; O. Iliescu, Gr. Foiț, în AM

V, 1967, p. 164, nr.6 ; C. Stirbu, P. Stancu, în BSNR, LXVII-LXIX, 1973-1975, nr.121-123, p. 162, nr.15 ; G. Custurea, în BSNR, LXXV-LXXVI, 1981-1982, nr. 129-130, p. 366 ; A. Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr.54 ; C. Stirbu, P. Stancu, ibidem, p. 114, nr.48.

39. SCRIOSTEA, jud. Teleorman. Tezaur descoperit în anii 1959-1961. Numărul pleselor nu se cunoaște cu precizie. Au fost recuperate 49 monede : 9 de la Vladislav I (Tara Românească), 32 de la Alexandru și Mihail (Taratul de la Tîrnovo) și 7 monede de la Ivan Sracimir (Taratul de la Vidin).

Bibliografie : B. Mitrea, în Dacia, NS, XXIV, 1980, p.378 ; idem, în BSNR, LXX-LXXIV, 1976-1980, nr.124-128, 1980, p. 297-304 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 87, nr.60 ; C. Stirbu, C. Beda, în volumul de față.

40. SIRET, jud. Suceava. Tezaur descoperit în anul 1912. Cuprindea peste 300 monede, din care 35 erau ducati emisi de Vladislav I (Tara Românească), groși și jumătăți de groși boemi emisi de Venceslav II (1278-1305) și de Ioan I de Luxemburg (1311-1346), de Carol IV (1346-1378) kvartnici bătuți pentru Halici de către Cazimir regele Poloniei (1333-1377) și de Vladislav de Opeln (1372-1379), palatinul și guvernatorul Ungariei și al Haliciului, în numele regelui Ungariei, Ludovic I.

Bibliografie : Const. Moisil, în BSNR, X, nr. 20 1913, p.64, nr.26 ; idem, în BSNR, XII, nr. 23, 1915, p.14 idem, Crest. Col., BAR, 1914, oct.-dec. p.1-2 și 16-17, idem, în AARMSI, op.cit., p. 245-246 ; idem în Academia R.P.R., Lucrările sesiunii generale din 2-12 iunie, 1950, p.3, extras ; O. Iliescu, în SCIM, op. cit., p.130, nr.5 ; L.L.Polevoi, în Izvestia, Chișinău, 4 (31), 1956, p. 97, nr.4 ; O.Iliescu, în Studii asupra tezaurului restituit de URSS, Editura Academiei, București, 1958, p. 19-20 ; Costin C.Kiriteșcu, op.cit., p. 359 ; M.F. Kotlear, Galățka Rus u drugih polovini XIV st. istorico-numismaticine doslidjenja, Kiev, Naukova Dumka, 1968, p.135, nr.36

41. SLAVA RUSA, com. Slava Carcheza, jud. Tulcea. În anii 1975-1976 s-a găsit întrepietor un dinar de la Vladislav I.

Bibliografie : E. Oberländer -Târnoveanu, în Peuce, VIII, 1930, p. 512, nr. 191 ; A.Berciu-Drăghicescu,D.Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit.,p. 87, nr.62.

42. SMULTI, jud. Galați. În anul 1973 profesorul P. Coza din localitatea a adus spre identificare 3 monede bulgărești de la Ivan Sracimir, descoperite întrepietor.

Bibliografie : B. Mitrea, în BSNR, LXVII-LXIX, 1973-1975, p.102, nr.30-32.

43. SNAGOV, Sectorul Agricol Ilfov. Cu prilejul săpăturilor arheologice, s-a găsit izolat 1 ducat de argint emis de Vladislav I și o monedă bulgărească de la Alexandru și Mihail.

Bibliografie : St. Nicolaescu, în București, I, 1935, p. 108 ; D.V. Rosetti, în RIR, nr. 3, 1931, p.51 ; Costin C. Kiriteescu, op. cit., p. 359 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 87, nr.63.

44. TEIUȘ, com. Scornicești, jud. Olt. Tezaur cunoscut și sub denumirea de "tezaurul de Tîngă Slatina". A fost descoperit în 1914. O parte din el a fost topit de un argintar din Slatina. S-au păstrat în diferite colecții 700 monede bulgărești de la Ivan Alexandru și Mihail, 1300 de la Ivan Sracimir, 20 monede ungurești de la Ludovic I (1342-1382), 1 monedă venetiană de la Giovanni Dolfin (1356-1361) și emisiuni ale Tării Românești: de la Vladislav I 350 bucăți și 650 de la Radu I.

Bibliografie : I. Bianu, în AAR, XXXVII (partea administrativă) 1914-1915, 37, p. 9 ; Const. Moisil în BSNR, XI, nr.22, 1914, p.57 ; idem, în BSNR, XII, nr.23, 1915, p.14-15 ; idem, în BSNR, XII, nr.25, 1915, p. 109 ; G. Severeanu, în BSNR, XII, nr. 25, 1915, p. 114; idem, în BSNR, XVI, nr. 38-39, 1921, p. 113; Const. Moisil, în BCMI, 1923, p. 123; idem, în BSNR, XVII-XVIII, nr. 81-82, 1933-1934, p.36, nr.5; G. Severeanu, în București, III, nr. 1-2, 1937, p.76-77, nr.4; Const. Moisil, în AARMSI, op.cit., p. 245 ; O. Iliescu, în SCIM, I. 1950,p.128; idem, în Studii asupra tezaurelor restituuite ... op.cit, p.20 ; Costin C. Kiriteescu, op.cit., p.360 ; E.I. Isăcescu, în BSNR, nr. 121-123, 1973-1975, p. 126, nota 8 ; B. Mitrea, în Dacia, NS, XX, 1976, p. 292 ; A.Berciu-Drăghicescu, D.Ciubotea, în AU, op. cit., p.33 ; idem, în Marele Mircea... op.cit., p.88, nr.66.

45. TIRGOVISTE, jud. Dâmbovița. Tezaur descoperit în anul 1961 pe str. Matei Basarab 17. Cuprinde 6283 monede din care 5 emise de Vladislav I, 28 de Radu I, 6090 de Mircea cel Mare, 1 gros sîrbesc emis de Lazar, 2 dinari ungurești emisi de Ludovic I și Sigismund I, 1 ducat de argint venetian emis de Andrea Dandolo și 3 monede bulgărești emise de Ivan Sracimir.

Bibliografie : O.Illescu, în Studii, 18, nr.5, p. 1154 ; idem, în RRH, IV, nr.5, 1965, p. 1062 ; idem, în RM, II, nr.3, 1965, p. 272 ; T. Rădulescu, op. cit., p. 93 ; B. Mitrea, în Dacia, NS, XXII, 1978, p. 368; A.Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p.88, nr.67 ; C. Stirbu, P. Stancu, ibidem, p. 115,nr.58.

In incinta nr.1 a C. -tii Domnești s-au găsit mo-

nede bulgărești emise de Ivan Sracimir și emisiuni ale Tării Românești de la Radu I și Mircea cel Mare.

Bibliografie : N. Constantinescu, în BMI, XI, nr. 3, 1971, p. 21 ; C. Stirbu, P. Stancu, în Marele Mircea... op.cit., p. 115, nr.58.

46. TIRGSORUL VECHI, jud. Prahova. Cu prilejul săpăturilor arheologice făcute în 1956, s-au găsit 12 monede medievale emise în Tara Românească de Vladislav I și de Radu I, în Moldova de Petru Mușat și monede bulgărești de la Sîșman și Sracimir. În aceeași zonă s-a găsit și 1 monedă poloneză de la Sigismund 1 și 1 emisă de Rudolf II în 1590.

Bibliografie : Gh. Diaconu, S. Morintz, D. V. Rosetti, Gh. Cantacuzino, în MCA, V, 19, p. 622 și 627 ; V. Teodorescu, I. Jercan, I. Stănescu, în RMMI, nr.4, 1977, p. 5 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 88, nr.69.

47. VACARENİ, com. Luncavița, jud. Tulcea. Tezaur descoperit în anul 1978 din care s-au recuperat 241 monede : 186 ducați emisi de Mircea cel Mare, 39 de Vlad I, 11 monede bulgărești emise de Ivan Sracimir, 4 aspri turcești de la Baiazid I, un dirhem tătărasc emis la Sarai de hanul Aladik în anul 1360-1361.

Bibliografie : B. Mitrea, în MI, XII, nr. 4 (133), 1978, p. 59 ; E. Oberländer-Târnoveanu, în Peuce, Tulcea, 8, (1977-1978), 1980, p. 512, nr. 198-200 ; G. Custurea, în Peuce, Tulcea, 8 (1977-1978), 1980, p. 498, nota 1 ; idem, în BSNR, LXXV-LXXVI, 1981-1982, nr.129-130, p. 366 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 88-89, nr.72 ; C. Stirbu, P. Stancu în ibidem, p. 115-116, nr.61 ; O. Iliescu, Notă despre tezaurul de la Văcăreni, lucrare în ms.

48. VALEA MINASTIRII, com. Glogova-Cătunele, jud. Gorj. Monedă emisă de Vladislav I descoperită în anul 1989 cu prilejul săpăturilor arheologice.

Bibliografie : Gheorghe I. Cantacuzino, O monedă de la Vladislav I, lucrare în volumul de față.

49. VERBICIOARA, com. Venbița, jud. Dolj. În anul 1949, cu prilejul săpăturilor arheologice, în cimitirul medieval s-au descoperit monede emise în Tara Românească de Vladislav I și "probabil Radu I" precum și monede bulgărești de la țarul Ivan Alexandru și emisiuni ungurești din sec. XIV.

Bibliografie : D. Berciu, în SCIIV, I, 1950, p.106 nr.1 ; idem, în SCIIV, II, 1951, p.244 ; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p. 130 ; Costin C. Kiriteșcu, op.cit., p. 359 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p.89, nr.74.

50. VLAD TEPEȘ, jud. Călărași. Tezaur descoperit

în 1926. Cuprindea peste 2500 monede de tip comun emise în Tara Românească în perioada 1364-1396 de Vladislav I, Radu I, Dan I, Mircea cel Mare și bulgărești-peste 3000-emise de Sracimir, din care o parte falsificate.

Bibliografie : G. Severeanu, în București, 3.nr. 1-2, 1937, p. 68, nr.4 ; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p. 130, nr. 9 ; Costin C. Kiritescu, op.cit., p.362; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea..., op.cit., p.89, nr.75 ; C. Stirbu, P. Stancu, Ibidem, p. 116, nr. 63.

51. ZIMNICEA, jud. Teleorman. În anul 1949, cu prilejul săpăturilor arheologice, s-au descoperit 2 monede emise în Tara Românească de Vladislav I și 2 monede emise în Taratul de la Tîrnovo de Ivan Alexandru și Mihail și de Sîșman.

Bibliografie : I. Nestor și colaboratorii, Așezările din societatea primitivă și sclavagistă în regiunea Dunărea de Jos. Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea, în SCIV, I, 1950, p. 19, 101 ; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p.130 ; Costin C. Kiritescu, op.cit., p. 359 ; B. Mitrea, în SCIV, XVI, nr.2, 1965, p. 249-256 ; A. Berciu- Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p.89, nr.77.

În aceeași localitate s-au descoperit în anul 1970 monede de la Alexandru și Mihail și monede de aramă din sec. XIV (imitații după emisiunile lui Sracimir și ale lui Sracimir asociat cu fiul său Constantin).

Bibliografie : E. Isăcescu, în SCN, VI, 1975, p. 256 ; I. Spiru în BSNR, op.cit., p. 652 ; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op.cit., p. 89, nr.77.

52. JUDETUL ARGES, localitate necunoscută. În anul 1922 s-a gasit o monedă de la Vladislav I. A intrat în colecția Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei Române, fiind înregistrată la nr. 102/1922. În prezent se păstrează la MNIR.

53. JUDETUL TULCEA, localitate necunoscută. Între Măcin și Babadag s-au găsit întimplător în anii 1933 - 1934 două monede emise în Tara Românească: un ducat de la Vladislav I și un ducat de la Radu I. Monedele se aflau în colecția Mititelu.

Bibliografie : I. Mititelu și O. Iliescu, în SCN, I, 1957, p. 439 - 440.

54. OLTENIA, localitate necunoscută. Tezaur descoperit înainte de 1907, compus din circa 300 monede din care 214 emise în Tara Românească de Vladislav I, 63 de Radu I, 10 de Radu I și Vladislav ca domni asociati, 1 gros de la Petru Mușat (Moldova), 4 monede bulgărești emise de Ivan Alexandru și Mihail, 5 dinari sîrbești

emisi de Stefan Dušan ca ţar, 1 monedă măruntă poloneză din sec. al XIV-lea.

Bibliografie : Const. Moisil, în BSNR, XII, nr. 23, 1915, p. 15 și p. 43, nr. 51; idem, în BSNR, XIII, nr. 27, 1916, p. 51-52; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p. 130, nr. 4; Const. Moisil, în AARMSI, op. cit., p. 246; O. Iliescu, în Studii asupra tezaurelor restituite... op. cit., p. 21; O. Iliescu, Gr. Foiț, în AM, op. cit., p. 164, nr. 7; C. Stirbu, P. Stancu, în BSNR, op. cit., p. 164, nr. 23; A. Berciu - Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/6.

55. OLTENIA, localitate necunoscută. Este menționată descoperirea unui lot de monede bulgărești de la Ivan Alexandru și Mihail. Printre acestea s-a găsit și o monedă cu o contramarcă într-un cerc în care se află scutul Basarabilor. Moneda aceasta a fost atribuită lui Vladislav I.

Bibliografie : G. Severeanu, în BSNR, XII, nr. 23, 1915, p. 117; O. Iliescu, în Studii asupra tezaurelor restituite... op. cit., p. 21, nota 2; A. Berciu - Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/a.

56. OLTENIA, localitate necunoscută. Izolat s-a găsit 1 dinar de la Vladislav I și două monede de la Radu I (un ducat și un dinar).

Bibliografie : O. Iliescu, în Oltenia, II, 1941, p. 123-124; A. Berciu - Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/d.

57. ROMANIA, localitate necunoscută. Tezaur descooperit în 1926. Cuprinde 100 monede emise în Tara Românească de Mircea cel Mare și monede emise în Teratul de Vidin de Ivan Sracimir.

Bibliografie : Const. Moisil, în CNA, VII, nr. 69-70, 1927, p. 32; C. Stirbu, P. Stancu, în Marele Mircea... op. cit., p. 116, nr. 64.

R. BULGARIA

58. NEGOVANOVȚI, reg. Vidin. Cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în necropola de lîngă comuna Negovanovți, s-au găsit 7 monede de argint emise în Tara Românească de Vladislav I și 3 monede de bronz de la Sracimir.

Bibliografie : T. Gerasimov, în SCIV, XV, 1964, p. 149-152; O. Iliescu, în SCIV, IV, 1958, p. 497.

59. RUSE. Tezaur descooperit în 1980. Cuprinde monede emise în Tara Românească de Vladislav I (1 buc.) de Radu I (1 buc.) în Targoviște și Tîrnovo de Ivan Alexan-

AL 139
R. S. R.

emiș de Stefan Dușan ca țar, 1 monedă măruntă poloneză din sec. al XIV-lea.

Bibliografie : Const. Moisil, în BSNR, XII, nr. 23, 1915, p. 15 și p. 43, nr. 51; îdem, în BSNR, XIII, nr. 27, 1916, p. 51-52; O. Iliescu, în SCIM, I, 1950, p. 130, nr. 4; Const. Moisil, în AARMSI, Op. cit., p. 246; O. Iliescu, în Studii asupra tezaurelor restituite... op. cit., p. 21; O. Iliescu, Gr. Folt, în AM, op. cit., p. 164, nr. 7; S. Stirbu, P. Stancu, în BSMR, op. cit., p. 164, nr. 23; A. Berciu - Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/6.

55. OLTENIA, localitate necunoscută. Este menționată descoperirea unui lot de monede bulgărești de la Ivan Alexandru și Mihail. Printre acestea s-a găsit și o monedă cu o contramarcă într-un cerc în care se află scutul Basarabilor. Moneda aceasta a fost atribuită lui Vladislav I.

Bibliografie : G. Severeanu, în BSNR, XII, nr. 23, 1915, p. 117; O. Iliescu, în Studii asupra tezaurelor restituite... op. cit., p. 21, nota 2; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/a.

56. OLTENIA, localitate necunoscută. Izolat s-a găsit 1 dinar de la Vladislav I și două monede de la Radu I (un ducat și un dinar).

Bibliografie : O. Iliescu, în Oltenia, II, 1941, p. 123-124; A. Berciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, în Marele Mircea... op. cit., p. 86, nr. 49/d.

57. ROMANIA, localitate necunoscută. Tezaur descoperit în 1926. Cuprinde 100 monede emise în Tara Românească de Mircea cel Mare și monede emise în Taratul de Vidin de Ivan Sracimir.

Bibliografie : Const. Moisil, în CNA, VII, nr. 69-70, 1927, p. 32; C. Stirbu, P. Stancu, în Marele Mircea... op. cit., p. 116, nr. 64.

R. BULGARIA

58. NEGOVANOVȚI, reg. Vidin. Cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în necropola de lîngă comuna Negovanovți, s-au găsit 7 monede de argint emise în Tara Românească de Vladislav I și 3 monede de bronz de la Sracimir.

Bibliografie : T. Gerasimov, în SCIV, XV, 1964, p. 149-152; O. Iliescu, în SCIV, IV, 1958, p. 497.

59. RUSE. Tezaur descoperit în 1980. Cuprinde monede emise în Tara Românească de Vladislav I (1 buc.) de Radu I (1 buc.) în Taratul de la Tîrnovo de la Ivan Alexan-

nr.55 (menționează 390 monede de argint descoperite în 1925, din care 52 ducati de la Vladislav I iar restul de la țărăi bulgari Alexandru și Sracimir. Dintre acestea, 21 ducati românești și 24 groși bulgărești au intrat în colecția Academiei) ; O.Illescu, în SCIM, I, 1950, p.130 nr.8 ; G.Papuc, în Pontica, 3, 1970, p. 393.

61. TIRNOVO. Tezaur descoperit în 1978 cu prilejul săpăturilor arheologice. Cuprinde 10 monede de argint emise de Vladislav I (1365-1377). Se păstrează la Muzeul din Tîrnovo, inv. W. 3096.

Bibliografie : Coin Hoards, VII, 1985, p.387, nr. 598.

62. TUTRAKAN. Tezaur cuprinzînd monede sîrbești și bulgărești între care și o monedă de la Alexandru și Mihail contramarcată cu scutul Basarabilor.

Bibliografie : I. Băcvavov, în Numismatika, 23, 1989, I, p. 24-26.

63. VIDIN. Izolat, s-au găsit monede de la Vladislav I și Radu I.

Bibliografie : Mitova Djonova, în Izvestija na Institut po etnografija, III, Sofia, 1958, p.39.

R.F. JUGOSLAVIA

64. DJERDAP, volevodatul Hajdučko. În timpul săpăturilor arheologice de la Djerdap I, s-a descoperit un tezaur cuprinzînd 148 monede emise în Tara Românească de Vladislav I, Radu I, Dan I și Mircea cel Mare ; în tara-tul de la Vidin de Sracimir și în Ungaria de Marea.

Bibliografie : D. Gaj Popovici, în Numismaticar, 5, 1982, p. 177-173 ; Numismatic Literature, nr. 117, 1987 p.110, nr.706.

65. GOSPODIN VIR - Padina, zona Djerdap. În anul 1968, cu prilejul săpăturilor arheologice făcute în zona Portilor de Fier, s-a găsit un tezaur cuprinzînd 250 monede din sec. XIV : 5 emise în Tara Românească de Vladislav I, 133 emise în Ungaria de Carol Robert și Ludo-vic I, 44 monede bulgărești (din care 42 emise de Ivan Alexandru și Mihail și 2 de Sracimir) 2 monede emise în Bosnia și banul Stefan II Kotromanîc și 66 monede sîrbești emise de Uros I, Stefan Dušan și Sluga Branco.

Bibliografie : Durđe Bosković, în Arheološki pre-gleda, Beograd, nr.10, 1969, 4 p. + 2 pl.; B.Mitrea, în SCN, V, 1971, p. 417 ; M. Garasanin, în Bulletin d'archéologie sud-est européenne, nr.2, 1971, p.166 și 170, cf.S. Dušanin, Stara Kultura na Djerdapu, p.184 și urm.; cf. Arheološki pregled, Beograd, nr.11, 1969, p. 129 și urm.;

S. Dušanici, în Starinar, Beograd, XXI, (1970), 1972, p. 81-112; O.Ilieșcu, în SCN, VI, 1975, p. 289-290; D.M. Metcalf, Coinage in South-Eastern Europe 820-1396, London, Royal Numismatic Society, 1979, p. 328, nota 6; I.A. Mîrnîk, Coin Hoards in Jugoslavia, în : BAR, International Series, London, 95, 1981, p.113, nr.516.

66. PRAHOVO, împrejurimî, W.Negotin. Tezaur descoperit în 1875. Cuprinde monede emise de Vladislav I și Radu I.

Bibliografie : Lj. Kovacević, în Starinar, nr. 2, 1907, p. 52; B. Saria, în Numismatische Zeitschrift, NS, 20, 1927, p. 18; I.A. Mîrnîk, Coin Hoards...op.cit., p.114, nr. 518.

67. SVILAJNAC, W.Svetozarevo. Tezaur cunoscut sub denumirea de "Tezaurul de la Reșava", descoperit în 1891. Cuprinde emisiuni ale Tării Românești: 6 monede emise de Vladislav I, 53 de Radu I, 3 de Dan I; 1 monedă moldovească de la Petru Mușat și 300 grosi bulgărești din care 1 emis de Ivan Alexandru și Mihail și 299 de Sracimir.

Bibliografie : Lj.Kovacević, în Starinar, 2, 1907, p. 55; N. Docan, în AARMSI, seria II, XXXII, 1910, p.493-499; Const. Moisil, în BSNR, XII, 23, 1915, p.14; idem, în BCMI, 1923, p.124; B.Saria, în Numismatische Zeitschrift, NS, 20, 1927, p.18; Const.Moisil, în AARMSI, op.cit., p. 246, nr.6; O.Ilieșcu, în SCIM, I, 1950, p.128, nr.3; Costin C.Kirilescu, op.cit., p.86; O.Ilieșcu, Gr.Foit, în AM, op.cit., p.164, nota 51; C.Stirbu, P.Stancu, în BSNR, op.cit., p.162, nr.16; I.Mîrnîk, op.cit., p.116, nr.540.

U.R.S.S.

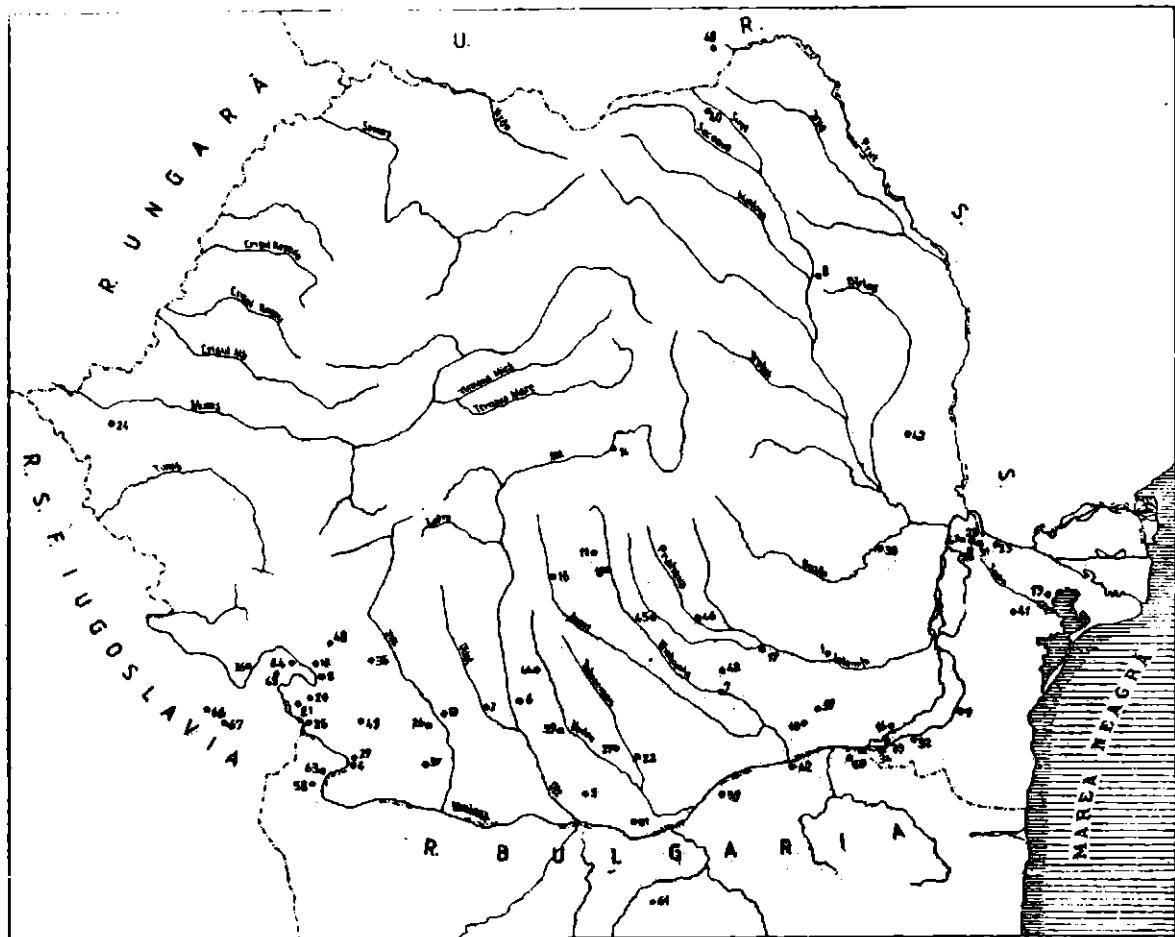
68. REGIUNEA PODOLSKA (Podolia). Tezaur descoperit în 1862. Cuprinde monede emise în Tara Românească de Vladislav I, în Moldova de Stefan I, emisiuni ale Hoardei de Aur, monede genoveze și groși praghezi emisi de Venceslav II.

Bibliografie : D.A.Sturdza, în AAR, XI, 1978, p. 153 și 157; N.Docan, în AARMSI, XXXII, 1910, p.463; Const. Moisil, în AARMSI, op.cit., p.245, nr. 2; O. Ilieșcu, în SCIM, I, 1950, p.128, nr. 1.

N O T E

I B.Mitreanu, BSNR, 70-74, (1976 - 1980), nr.124-128, 1980, p.297-304; idem, Dacia, N.S., 24, 1960, p.377; vezi și Adina Gherciu-Drăghicescu, D. Ciubotea, Vîata economică

- a Tării Românești în epoca lui Mircea cel Mare, în
Marele Mircea Voievod, București, 1987, p. 67, nr. 60.
B.Mitrea, BSMR, op. cit., p. 301.
- Multumim pe această cale dl. Învățător Pantelimon Neacșu din comuna Scrioaștea, jud. Teleorman, pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție piesele și datele cunoscute.
- O.Ilieșcu, Eu privire la problema realizării unui corpus al monedelor feudale românești, SMIM, 1, 1956, p. 285-323.
- G.Buzdugan, O.Luchian, C.C.Oprescu, Monede și bancnote românești, București, 1977, p. 7-11.
- Constanta Stirbu, Paraschiva Stancu, Observații asupra emisiunilor monetare ale Tării Românești (1365-1418) pe baza analizelor prin metode nucleare, CN, 4, 1982, p. 57-93; vezi și C.Beșliu, V.Cojocaru, M. Constantinescu, V.Grecu, M.Ivașcu, E.Marincu, V. Mateiciuc, S.Spiridon, Paraschiva Stancu, Constanta Stirbu, Determinarea compozitiei unor monede medievale românești prin metode nucleare, CN, 4, 1982, p. 41-55; C.Răileanu, T.Nussbaum, Semnificatia istorică a unui tezaur cu monede de la Valea Vodă atestată în Nord - Vestul Banatului, RI, 97, 1984, 8, p. 569-577.
- Multumim pe această cale domnilor H.Ozarchievici și St. Ursache, de la BMR și domnul R.Arghiropol de la Filiala BNR din Alexandria, jud. Teleorman, pentru analizele efectuate.
- Constanta Stirbu, Paraschiva Stancu, op.cit., p. 55, 70. 88; C.Beșliu și colaboratorii, op.cit., p. 48.
- A.A.Gordus, D.M.Metcalf, The metal contents of the early serbian coinage, Revue Belge de Numismatique et de Sigilligraphie, 115, 1969, Bruxelles, p. 55-82
- S.Avdev, Imitacii na venecianski grosove ot Bălgaria, Numizmatika, 16, 1982, 1, p. 24; vezi și V. Penchev, Kolektivna monetna nahodka (XIV) ot s. Tisevica Vracanski okrag, Numizmatika, 17, 1983, 3, p. 33-35 și 43; ibidem; Numizmatika, 18, 1984, 2, p. 15; I.Jurukova, Bulgare medieval, în A survey of numismatic research 1978-1984, Ancient, medieval and modern numismatics, vol. 1, International Association of Professional Numismatics, s.p., nr. 9, Londra, 1986, p. 638 și 642.
- Mavis Mate, Coins dies under Edward I and II, N. Ch. 1969, p. 207 - 218; vezi și B.H.I.H. Stewart, Medieval die-output: two calculations for english mints in the fourteenth century, N.Ch., 1963, p. 97-106, Idem. Second thoughts on medieval die output, N.Ch. 1964, p. 293-303.
- V.Pencev, Srebärneto monetosecene na car Ivan Sraci-

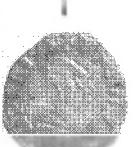
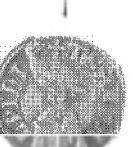
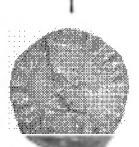
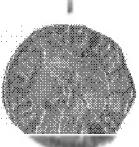
mir v svetlinata na kolektivnите nahodki ot grad Dunavci, Vidinski okrag i Ruse, Numizmatika, 17, 1983, 4, p. 28, 39 ; vezi si I. Jurukova, op.cit., p.642.
N.A.Mușmov, Monetite i peceatite na bălgarskite care, Sofia, 1924, p. 135-136.

I. Băncilă, Din numismatica lui Ioan Sracimir, SCN, 2, 1958, p.345-367 ; idem, Despre groșii cu cască de la Ioan Sracimir, Studii și cercetări de bibliologie, 2, 1957, p.314-319.

V. Pencev, Srebărneto monetosecene... op.cit., p.17-39.
Ibidem, p. 27. Astfel, în grupa I sunt cuprinse monedele emise între anii 1359-1365. Acestea au următoarele caracteristici : pe revers nu au semn sub tronul țarului ; crinii de la sceptru și tron sunt reprezentați sub formă de trifol ; diametrul este între 19 și 20 mm ; greutatea este de 1,16 g. În grupa a II-a întră monedele emise între anii 1369-1377/1378. Această grupă are mai multe variante, care la rîndul lor au o cronologie limitată în timp. Cele din varianta A sunt emise între anii 1369-1375 ; sunt fără semn sub tronul țarului ; crinii de la sceptru și tron au o formă corect heraldică ; diametrul este de 18-19 mm ; greutatea standard de 1,11 g. Monedele din varianta "B" sunt emise între anii 1375-1376 ; sub tronul țarului au un cap de om ; diametrul este de 18-19 mm ; greutatea standard de 1,11 g. Varianta "C" cuprinde monedele emise în anul 1376 ; sub tronul țarului este redată o ramură ; diametrul este de 18-19 mm ; greutatea standard de 1,00-1,05 g. Varianta "D" cuprinde monedele emise între anii 1376-1377 ; sub tronul țarului figurează o stea cu multe brațe ; diametrul este de 18-19 mm ; greutatea standard de 0,90-1,00 g. Varianta "E" cuprinde monedele emise între anii 1377-1378 ; sub tronul țarului este reprezentată o secure ; diametrul este de 18-19 mm ; greutatea standard de 0,80-0,90 g. Grupa a III-a cuprinde ultimele emisiuni monetare ale lui Sracimir, bătute între anii 1380-139(?). Să această grupă are mai multe variante. Varianta "A" cuprinde monedele emise în anul 1380 ; sub tronul țarului este redat un crin heraldic ; diametrul este de 17-18 mm ; greutatea standard de 0,70-0,80 g. În varianta "B" se încadrează monedele emise între anii 1380-1385 ; sub tronul țarului figurează o secure ; diametrul este de 16-17 mm ; greutatea standard de 0,62 g. Varianta "C" cuprinde monedele emise între anii 1385-139(?) ; sub tronul țarului este o stea cu multe brațe ; diametrul este de 16-17 mm ; greutatea standard de 0,54 g. :

- 17 Elena Isăcescu, Tezaurul de monede medievale de la Păcuiul lui Soare, jud. Ialomița, SCN, 5, 1971, p.345-353.
- 18 D.M. Metcal, Some comments on the metrology of coins of Ivan Alexandru and of Ivan Stratsimir, SCN, 6, 1975, p. 127-138 ; idem, Ecoinage in South-Eastern Europe. 820-1396, Royal Numismatic Society, Londra, 1979, p. 310-318.
- 19 Idem, Some comments ... op.cit., p.132 ; idem, Colnage ... op.cit., p. 312.
- 20 S. Avdev, Priloženie na statističeskite metodi pri izledvane na srebărni te bălgarski moneti ot XIV vek, Numizmatika, 21, 1987, 3, p. 47-49 ; Pentru cronologia monedelor lui Ioan Alexandru și ale lui Ioan Alexandru cu Mihail, vezi și : S. Avdev, Za njakoi văprosi na srebărnoto monetosečenie na poslednите bălgarski care XIV v., Numizmatika, 1-2, 1976, p.47-51 ; idem, Metrologicesko statisticheski metod za opredelyane otnositelnata hronologija na monetosecenie, Numizmatika, 12, 1977, 3, p. 45-57 ; V. Pencev, Kolektivna nahodka ot srebărni moneti ot vremeto na Ivan Aleksandar sas sinia mu Mihail Asen, Numizmatika, 17, 1983, 2, p. 3-14 ; S. Avdev, Priloženie na ... op.cit., Numizmatika, 21, 1987, 2, p. 35-41 ; ibidem, Numizmatika, 21, 1987, 3, p. 40-49.
- 21 K. Docev, op.cit., p.13-14.
- 22 G. Severeanu, Contribuționi la studiul începuturilor numismatici a ţării Românești, BSRR, 12, 1915, 25, p.116-119 (în ilustrație imaginea monedei este redată cu cliseul inversat) ; Const. Moisil, Colecția N. Docan, CNA, 11, 1935, 101, p.100 ; O.Ilieșcu, Numismatica Medievală și modernă a țării noastre, oglindită în colecțiile restituite de la Moscova, în Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S., București, 1958, p.21; idem, Monede bulgărești contramarcate cu stema lui Vlaicu Vodă, lucrare în manuscris ; idem, Moneda în România, 491-1864, București, 1970, p.18 ; D.M. Metcalf Some comments... op.cit., p. 135 ; I. Bacvarov, Kontramarkirani srebărni moneti na bălgarskij car Ivan Aleksandar, Numizmatika, 1, 1989, 23, pp. 23, 25, nr.3-4 și p. 26 nota 7 (se menționează o monedă de la Alexandru și Mihail, purtând contramarca cu scutul Basarabilor, descoperită la Tutrakan (Turtucaia) R.P. Bulgaria).
- 23 G. Severeanu, op.cit., p.118-119.
- 24 O.Ilieșcu, vezi supra nota 22.
- 25 Cea de a treia monedă emisă de Ioan Alexandru și Mihail și având contramarca cu scutul Basarabilor descoperită la Tutrakan, cintărește 1,41 g. (vezi I. Bacva-

- rov, Kontramarkirani... op.cit., p.23).
- 26 Ibidem, p.24.
- 27 Moneda publicată de G.Severeanu a fost recintărită de noi după procesul de curătare și are 1,26 g, nu 1,35 cît cîntărea initial și cum a fost menționată de D.M. Metcalf (vezi nota 22).
- 28 E. Oberländer-Târnoveanu, Cronica descoperirilor monetare din nordul Dobrogei, Peuce, 8, 1980, p. 512, nr. 190 și p. 513, nr.201 ; vezi și E.Oberländer-Târnoveanu, Gh. Mănuțu-Adameșteanu, Monede din secolele XIII-XIV descoperite la Nufărul, jud. Tulcea, Peuce, 9, 1984, p.261, și 266.
- 29 I.Bătcvarov, Za njakoi problemi na kontramarkiranite moneti ucastvuvalli v paricnoto obrăscenie na Dobrudzanskoto despotstvo, Numizmatika, 3, 1987, 21 p.27-28; idem, Kontramarkiranite... op.cit., p.23.
- 30 Ibidem.
- 31 S.Dimitrova-Cudilova, Les monnaies fausses du XIVe siècle, Proceeding of the International numismatic symposium, Budapest, 1980, p.115-127.
- 32 A.I. Bărcăcilă, Monede, podoabe de metal și fragmente ceramice de la termele Drobeta și din cimitirul medieval suprapus, MCA, 5, 1959. p.776.
- 33 DRH-D, 1, 1977, p.72, doc. 39.
- 34 Ibidem, p.86-87, doc. 46 ; vezi și N.lorga, Histoire, III, p. 253 ; G.I. Brătianu, Les rois de Hongrie et les Principautés Roumaines au XIV siècle, Bulletin de la section Historique, 28, 1947, 1, p.86-87 ; Maria Holban, Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV, București, 1981, p. 148-152 ; V.Spinei, Moldova în sec. XI-XIV, București, 1982, p.320.
- 35 DRH, op.cit., p.86-87, doc.46.
- 36 I.Bogdan, Relatiile Tărilor Românești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV-XVI, București, 1902, p.3 ; P. Dragulev, Scrisoarea țarului Sracimir de la Vidin către negustorii brașoveni. Problema datării documentului, RTR, 9, 1939, p. 289-295.
- 37 Fr.Zimmermann, C.Werner, G.Müller, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol.III, Sibiu, 1902, p. 128-129, doc. 1343.
- 38 E.Hurmuzachi, Documente, I-2, p.213, nr. 159 ; vezi și A.Ilieș, Exploatarea sării în Tara Românească pînă în sec.XVIII, SMIM, 1, 1956, p.157.
- 39 DRH.D, 1, p.103-106, doc.60.
- 40 S.Papacostea, Geneza statului ... op.cit., p. 118-123; vezi și idem, Triumful luptei pentru neatîrnare : în temeliera Moldovei și consolidarea statelor feudale românești, în Constituirea statelor feudale românești, București, 1980, p.185-186.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Planșă I - Tezaurul de la Scrioaștea. Nr. 1-6 Tara Românească - monede de la Vladislav I; nr. 7-10 Tara-tul de la Vidișo - monede de la Ivan Sracimir.
<https://Biblioteca-digitala.ro>

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

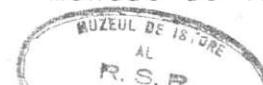
22

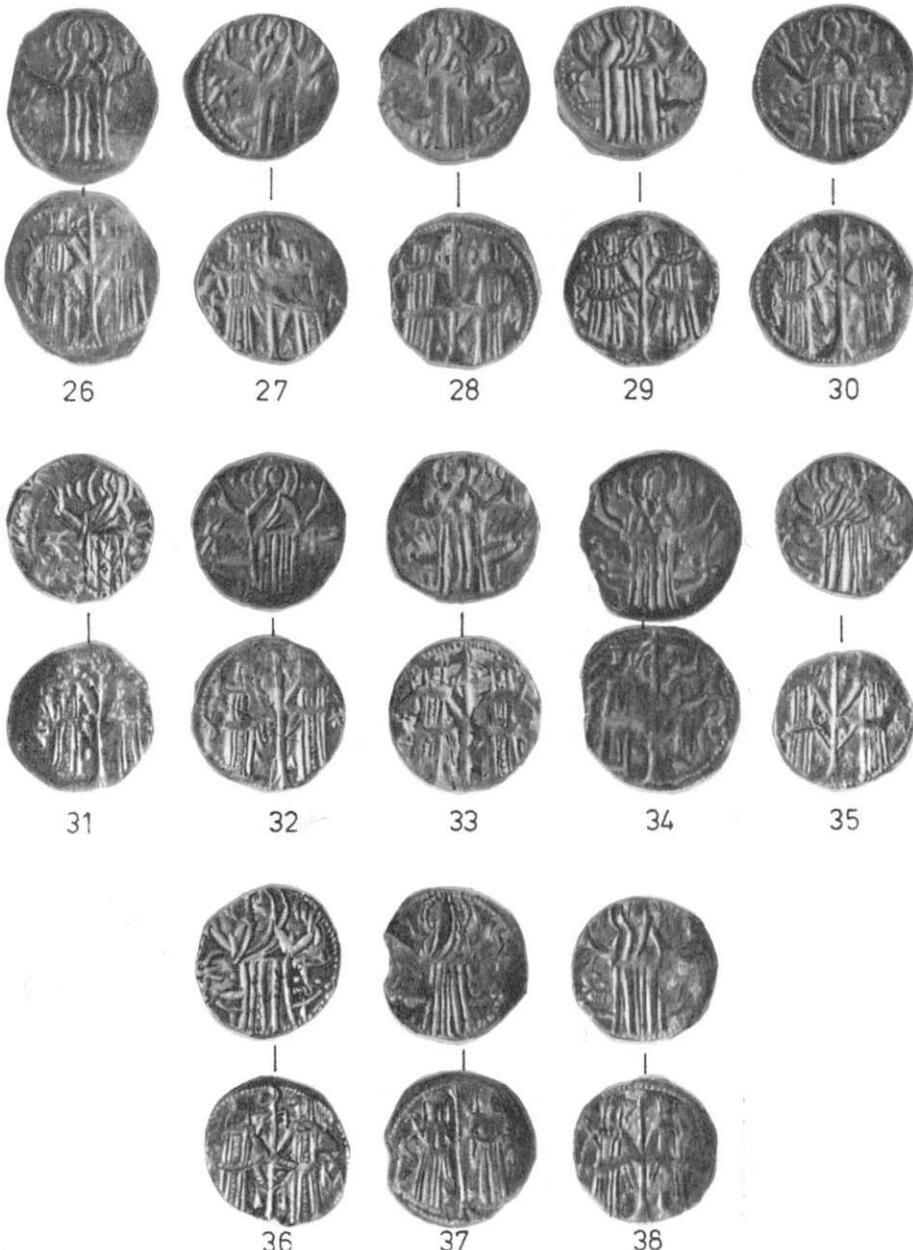
23

24

25

Planșa II - Tezaurul de la Scrioaștea. Nr. 11-25.
Taratul de la Tîrnovo - monede de la Alexandru și
Mihail.

Planșă III - Tezaurul de la Scrioaștea. Nr. 26-38.
Taratul de la Tîrnovo - monede de la Alexandru și Mihail.

LE TRESOR MONETAIRE DU XIVe SIECLE DE
SCRIOASTEA DEP. DE TELEORMAN

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent un lot de 38 monnaies en argent, partie d'un plus grand trésor découvert entre 1959-1961 à Scrloastea, dép. de Teleorman, lot conservé dans les collections du Musée départemental Teleorman, à savoir : Valachie - 6 pièces Vladislav I^r(1364-1377), le Tzarat de Tirnovo - 28 pièces Alexandre et Michail(1337-1371), le Tzarat de Vldin - 4 pièces Ivan Sratchimir(1356-1365 ; 1369-1396). Les monnaies de Vladislav I^r (5 à la légende latine et 1 à la légende slavone) ont été groupées en séries, suivant les représentations héraldiques sur l'avèrs et le revèrs des monnaies. Il est à remarquer que les monnaies à la légende latine ont un titre en argent au delà de 875‰-900‰.

Les auteurs font certaines considérations concernant la provenance de l'argent utilisé par Vladislav I^r pour frapper ses propres monnaies : les liens politiques et économiques plus serrés de la Valachie avec les territoires au sud du Danube, auxquels on ajoute les liens de parenté d'janastique aux maîtres de ceux-ci - les font supposer la provenance du métal de ces contrées. A cette affirmation ils apportent, également, un argument numismatique : les découvertes monétaires du temps de Vladislav I^r, qui attestent un nombre beaucoup plus important de monnaies bulgares et sèrbes en circulation, face au nombre des monnaies hongroises, ou d'autres zones.

Présentant une liste de plus de 50 découverts monétaires contenant des monnaies émises par Vladislav I^r, on indique que celle-ci étaient diffusées non uniquement sur le territoire de la Valachie, mais on les a trouvées aussi, en Moldavie (les dépôts de Siret,Suceava et Buruienesti), dans la province de Podolie sur le territoire de l'U.R.S.S., au sud du Danube sur le territoire actuel de la Bulgarie (à Negoranovți, Vldin,Russé, Siliistra, Tirnovo), au nord de la Yougoslavie (à Djerdap, Gospodin Vir, Prahova, Svilajnac-Ressova), sur le territoire du sud-ouest de la Transylvanie, (à Igris) - détaillant la conclusion que les monnaies de Vladislav I^r, grâce à un contenu plus élevé en argent et à leur meilleure exécution technique, ont été assez rapidement assimilées à celle étrangères, circulant dans le pays, s'intégrant en même temps à la circulation monétaire

des pays voisins.

Analysant les monnaies bulgares de trésor de Scrioastea, les auteurs montrent que les monnaies d'Alexandre et Michail ont été émises entre 1337-1371, mais que leur grande majorité est signalée après la mort de Michail, entre 1355-1371. Les monnaies d'Ivan Sratimir se groupent comme suit: entre 1355-1365 et entre 1369-1375.

La cartographie des découvertes monétaires attire l'attention sur les faits suivants: les monnaies bulgares sont entrées dans la circulation monétaire de la Valachie avant l'émission des monnaies autochtones, les émissions d'Ivan Alexandre et Michail restent en circulation en Valachie jusqu'à la première partie du règne de Mircea l'Ancien, 1396. A la différence monnaies des d'Ivan Alexandre et Michail, qui se groupent surtout sur la ligne du Danube et de l'Olt, celles émises par Ivan Sratimir se dispersent en quantité beaucoup plus importantes et presque sur tout le territoire de la Valachie, arrivant jusqu'en Transylvanie et en Moldavie. Leur présence dans 25 trésors montre qu'elles ont circulé non seulement au temps de Vladislav Ier, mais également, dans une période ultérieure, jusqu'au temps de Mircea l'Ancien, leur circulation cessant, en fait, au de là de 1400.

Après toute une série de considérations concernant le développement économique de la Valachie, les auteurs supposent que l'enfouissement du trésor peut être rapporté aux grands événements militaires survenus au temps de Vladislav Ier. En regard à la chronologie des monnaies bulgares, de même que le fait qu'on ne trouve dans le trésor aucune monnaie de Radu Ier, ou d'autres successeurs de Vladislav Ier, on considère que l'enfoncement du trésor ne peut être situé qu'au delà de 1377.

CITEVA DATE DESPRE TEZAURUL DIN SECOALELE
XIV-XV DESCOPERIT LA ROȘIORII DE VEDE,
JUD. TELEORMAN

de KATIUSA CATRINA

Muzeul orășenesc de istorie din Roșiorii de Vede deține o interesantă colecție numismatică, cu multe exemplare valoroase. Printre acestea se numără și cele 12 monede, parte a unui tezaur alcătuit din emisiuni de la Mircea cel Bătrân și Petru Mușat¹.

Monedele au aparținut unui localnic, prof. Florea Bratu. Nu se cunoșc prea multe amănunte privind descoperirea lor. Se știe sigur că s-au găsit în anul 1930 în zona orașului Roșiorii De Vede. Probabil tezaurul era mai mare, dar cum se întâmplă adeseori, o parte din piese s-au imprăștiat, fie printre descoperitorii, fie în diferite colecții particulare. În lucrarea "Teleormănenii prin veacuri (1290 - 1933)", Petre Stroescu amintește pe cîțiva localnici, posesori de colecții numismatice cunoscute: N. Butculescu, A.G. Bellu, C. Roșu (1933), I. Chitijescu (1930) Mihalache D. Ghica².

Emisiunile Tărilor Românești din tezaurul de la Roșiori se împart în: ducăți de tip comun emisi de Mircea cel Bătrân (10 piese), având pe avers scut fasciat, cu o sigilă în cîmpul II, iar pe revers coif închis timbrat de acvilă spre stînga, cu sau fără sigilă în cîmp; pentru acest tip legenda este latină (5 piese) și slavă (5 piese). Ultima monedă de la Mircea cel Bătrân este un écuat pu-efigie, care-l prezintă pe avers pe domnitor în costum occidental, cu mantie și lance dreaptă, iar pe revers stema Tărilor Românești (scutul are în primul cîmp o stelă cu cinci raze).

Moneda lui Petru Mușat este un gros emis în ultima parte a domniei, pe avers cu stema Moldovei iar pe revers cu un scut fasciat, în cîmpul II cu 1 floare de crin rudimentar redată.

Deoarece majoritatea pieselor sunt ducăți munteni de tip comun, vom însista mai mult asupra lor. Astfel, monedele cu legendă latină sunt în proporție mai mare din argint (3, față de 2 din billon)³. Sunt gravate cu o șanță mai îngrădită, conturul elementelor de pe AV/RV și al literelor este precis, legendele sunt toate corecte (cu o singură excepție, aversul de la nr. 3). Gravorul, sau gravorii, erau meșteri pricepuți, familiarizați cu limba și scrierea latină. Aceeași grijă se observă și la

redarea legendei și figurii lui Mircea în cazul singurului ducat cu sfigie (nr. 11).

Nu același lucru se poate spune despre seria pieiselor cu legendă slavă, lăcute din aliaj mai slab (3 billon, 2 argint), cu legenda uneori aronată (AV la nr. 6 și 9). Probabil aceste emisiuni au fost executate de gravori cu mai puțină experiență și îndemnare, sau pur și simplu necunoscători ai limbii slave.

Careacteristic pentru întreg tezaurul, nu numai pentru tipul comun, este gradul de uzură datorat circulației intense. Din cele 12 piese, 5 sunt puțin rupte și crăpate pe margine, iar 8 sunt parțial șterse (una, probabil din batere - nr. 7). Apoi, aproape toate monedele sunt desenate (din cele 12 exemplare, 8); frecvent apare dublă batere (4, din care, la nr. 5 nu se poate descifra reversul); o monedă este încusă. Dacă și de tip comun au o greutate totală de 3,70 g, media fiind 0,37 g. Luată pe grupe, greutatea totală a monedelor cu legendă slavă este mai mare (2,60 g) decât cea a monedelor cu legendă latină (1,64 g). Aceeași observație pentru greutatea medie, mai mare la emisiunile cu legendă slavă (0,41 g) decât la cele cu legendă latină (0,32 g).

Din studiul monedelor, așa cum se prezintă ele în lista anexă, nu se poate preciza care din cele două tipuri - cu legendă latină sau cu legendă slavă - este anterior celuilalt. Datorită unor asemănări și deosebiri privind metalul și gramajul, forma scutului, a acvilei, a literelor și siglelor, putem presupune că ambele tipuri sunt emisiuni foarte apropiate sau concomitente. Dăm în continuare o listă a elementelor comune celor două sarii:

1. Scutul cu partea de sus concavă (nr. 1-2 - (AR) legendă latină, la fel cu cel de la nr. 6 (Bill) legendă slavă).

2. Scut cu 4 fascii în cîmpul I (nr. 4-5 (Bill-AR) legendă latină, la fel cu cel de la nr. 8 și 10 (AR-Bill) legendă slavă).

3. Litera apare în legenda de pe AV la nr. 3 (Bill) legendă latină și la nr. 9 (Bill) legendă slavă.

4. Sigla apare pe AV și la nr. 5 (AR) legendă latină și la nr. 7 (AR) legendă slavă.

5. Metalul: argint (nr. 1-2, 5 legendă latină și nr. 7-8 legendă slavă) și argint mai slab - billon - (nr. 3-4 legendă latină și nr. 6, 9-10 legendă slavă).

Deosebiri în cadrul aceluiasi tip, întră monede cu aceeași combinație de sigle AV/RV.

La monedele cu legendă latină:

1. La același tip de scut (concav în partea superioară și cu 3 fascii în primul cîmp, sigla, deși aceeași,

ϕ , este redată diferit, respectiv ϕ la nr. 1 și ϕ la nr. 2.

La aceste două piese și legendele diferă. Mici deosebiri de stil se remarcă și în redarea acvilei.

2. Monedele cu nr. 3 și 4 din lista anexă, cu siglele $M - N$, au diferit: scutul (în primul cîmp 3 fascii la moneda cu nr. 3 și 4 fascii la cea cu nr. 4), legenda și modul de redare a acvilei.

Aceleași observații se pot face și pentru monedele cu legendă slavă. Astfel, monedele cu nr. 8 și 9 deși au aceleași sigle AV/RV, ϕ /P , scutul și legendele diferă.

Din observațiile făcute se desprind cîteva concluzii:

a. pentru monedele cu aceeași sigla au existat mai multe ștante monetare. Aceasta s-ar explica prin existența mai multor gravori care să lucreze în paralel, sau prin înlocuirea ștanelor vechi, uzate, cu altele noi, emisiunea respectivă prelungindu-se în timp⁴;

b. același gravor - sau gravori - au lucrat ștantele atât pentru monedele cu legendă latină cât și pentru cele cu legenda slavă, unele litere fiind redate la fel (vezi moneda nr. 3 - legenda latină M /M și 9 - legenda slavă, ϕ /P). La aceste două monede scutul, gramajul și axul sunt identice;

c. ducătil de tip comun, indiferent de legendă (latină sau slavă), au fost bătuți concomitent sau paralel de același meșteri monetari.

In tezaur se mai păstrează și un ducat cu effigie emis de Mircea cel Bătrîn probabil în primele serii de după reforma sa (1396-1400)⁵.

Mult mai importantă nî se pare însă prezența în tezaur a monedei lui Petru Mușat, reprezentând una din ultimele sale emisiuni⁶.

Tezaurul de la Roșiori se adaugă astfel celor patru, descoperite la Bucuresti-Giulești⁷, Rachelu⁸, Nicu-litel-dealul Bădila⁹ și Siliстра¹⁰, ce cuprind alături de monede ale Tării Românești și emisiuni ale Moldovei. Prezența acestei monede constituie și ea o mărturie a strînselor legături economice, dar nu numai economice, ce au existat între țările române în vremea lui Mircea cel Bătrîn. În documentele vremii sunt amintiți boieri și dragători moldoveni la curtea lui Mircea, ca de exemplu un Groza Moldovenul ce făcea parte din sfatul voievodului¹¹ sau Drăgolu, "mareșal el Magnificului principé domnului Petru voievod Moldovean", trimis împreună cu doi boieri munteni la Vladislav Jagello în vederea încheierii unui tratat între Tara Românească și Polonia¹².

Dacă numai pentru 10 piese se constată o atât de

mare varietate de șanțe înseamnă că activitatea Monetăriei Tării Românești în sec. XIV-XV era deosebit de intensă. Ea trebuia să facă față cerințelor de numerar ale pielei interne, angrenate într-un schimb activ înăuntrul hotarelor cît și în afara lor. Se știe că pentru încurajarea comerțului Mircea cel Bătrân a încheiat tratate cu vecinii mai apropiati sau mai îndepărtați (Brașovul, Liovul), grija să fiind aducerea în țară a cît mai multor venituri. Pe această direcție se înscriu tratatele comerciale cu Liovul, încheiate în 1403¹³ și 1409¹⁴, ambele inițiative ale domnitorului muntean. Exemplul său va fi urmat și de vecinul din Moldova, Alexandru cel Bun, în 1408¹⁵. Din tratatul acestuia aflăm că negustorii din Liov duceau prin Moldova pește din băltile Brăilei și ceară din Muntenia. Produs foarte căutat pe piața occidentală, ceară, "care vine mai ales din părțile muntene pentru negustori din tot Apusul"¹⁶, este transportată pe un traseu bine stabilit, aşa numitul "drum al cerei" (Slatina, Segarcea, Piatra, Zimnicea), care străbate o bună parte din județul Teleorman de astăzi¹⁷. În drumul lor, negustorii polonezi antrenau oameni, mărfuri și monedă moldovenească, aceasta din urmă implicîndu-se și în circulația monetară a Tării Românești - fapt reflectat de altfel și în tezaurul în discuție.

Un schimb atât de activ a făcut probabil insuficient argintul și de aceea apar paralel și emisiuni de billon (sau argint cu foarte mult cupru)¹⁸. Nevoia de argint din timpul lui Mircea cel Bătrân se reflectă și în stipulațiile tratatului comercial încheiat la Argeș, în 1409, cu Liovul, unde se interzicea exportul argintului peste hotarele Tării Românești. Întrucînt tratatul anterior cu boierii, din 1403, nu prevedea acest lucru, înseamnă că în intervalul 1403-1409 avusesese loc în Tara Românească o dezvoltare deosebită a comerțului și în general a economiei, însotită și de o activitate monetară pe măsură. Sînt anii de apogeu ai puterii lui Mircea, politică și economică, ani din care datează și titulatura sa ce-l desemnează ca domn cu puteri depline între Carpați, Dunăre și Mare.

Aceasta este perioada în care Mircea a întărit cu construcții solide vadurile, "pentru asigurarea militară și culegere de vămi", vaduri pe care le găsim și mai tîrziu: Chilia, Brăila, Siliстра, Turnu, Calafat. Ca o exemplificare a acestei politici este Cetatea Giurgiu, solidă fortificație în drumul turcilor, care va deschide un nou drum comercial: Rucăr - Giurgiu - Rusciuc, cu ramificări în județul Teleorman.

În vremea lui Mircea cel Bătrân legăturile Tării

Românești cu lumea din jur, fie din Apus fie din Răsărit, erau multe și însemnate, țările române fiind punctul de întîlnire a două direcții de comerț: una, care străbătea Muntenia ducând din Europa Centrală spre Brăila, unde se desfăceau produsele orientale atât de căutate: mătăsuri, brocart, coloniale, "spiterii". Cea de-a doua direcție, care legă țările române cu negustorimea genoveză din Cetatea Albă, Chilia și Balta, străbătee de la nord la sud toată Moldova. Produsele orientale pe care nu le găseau la genovezi (de exemplu piperul), polonezii le luau din țara vecină, Muntenia²⁰, împreună cu produsele ei specifice, peștele și ceara. Astfel, drumurile de comerț care s-au înălțat pe teritoriul românesc au înlesnit un permanent schimb, nu numai de mărfuri și bani, dar și de cultură materială și spirituală, care ve sta la baza menținerii conștiinței comune de neam, tradiției, cultură. Totodată moneda autohtonă era angrenată în circuitul internațional. Așa cum reiese din socotelile Maserii Perei, străinii veniți cu treburile în Tara Românească plăteau cu bani munteni, precum Iulian de Finario, în 1392, în "perperi de Valachia"²¹. Negustorii și pelerinii din Apus cunoșteau bine târgurile muntene: Rușii de Vede (Russenart) Cetatea Nouă, poate Slatina (Neustadt), Argeș (Nerxs), Cimpulung (Langnowe)²².

Monedele tezaurului de față, o parte dintr-un lot mai mare, nu ne dau imaginea valorii lui. Încercăm să sugerăm care ar fi fost puterea sa de cumpărare din privilegiul comercial acordat negustorilor brașoveni de către Mircea cel Bătrân în 1413. Conform acestuia se plătea vamă pentru un butoi cu vin 6 ducăti, pentru un butoi cu miere 12 ducăti, pentru o majă de ceară 12 ducăti, pentru 1 vilar de Colunia 12 ducăti, 1 vilar de Cehia 6 ducăti²³.

Probabil monedele au aparținut unui negustor sau tăran înstărit. Motivul ascunderii trebuie pus în legătură cu traficul comercial intens din această zonă. Prin Roșiorii de Vede treceau: drumul cerei (Slatina, Segarcea, Piatra, Zimnicea); drumul oilor (Sibiu, Slatina, Roșiori, Zimnicea, Roș, Turnu), drumul untului (Giurgiu, Bragadiru, Piatra, Măgurele), drumul sării (Tătărăști, Mavrodin, Găuriciu, Zimnicea), drumul olacului (Craiova, Balaci, Tâmpa, București). Trecea deosemenea ruta Brașov-Cimpulung - Pitești-Slatina-Roșiori spre Turnu, lîngă Turnu Măgurele de azi²⁴. Pe acest drum circulau mărfurile din Ardeal spre sud, spre Covornic (Turnu Măgursle) și Nicopole, vamă pereche pe malul bulgar al Dunării, amintită în documente²⁵. Cele mai vechi piese sunt ducătilor de tip comun emisi de Mircea I între 1386-1396 și grosul de la Petru I (1377-1391), iar cea mai recentă este ducatul cu effigie

al lui Mircea, databil între 1396-1418.

Nu se poate face o dateare precisă a momentului ascunderii tezaurului; oricum aceasta s-a petrecut după 1400, mai precis după 1403, data primului tratat comercial încheiat cu liovenii.

Cauzele ascunderii pot fi multiple, tezaurul descoperindu-se într-o zonă de mare flux comercial, dar și o zonă în care s-au petrecut evenimente militare frecvente. Roșiorii de Vede erau încă pe vremea lui Mircea un adevărat tîrg sau oraș cunoscut de negustorii din Apus (numit de negustorii germani care circulau la Turnu Russenart²⁶, aflat pe traseul unor drumuri comerciale foarte umblate (de exemplu drumul oilor), lîngă una din văurile renumite în sec. XIV-XV, Turnu (Turnu Măgurele de azi). De remarcat că și acum Roșiorii continuă să fie locul de întîlnire a numeroase drumuri naționale care străbat toată țara. În altă ordine de idei, în timpul domniei lui Mircea, pe teritoriul de azi al jud. Teleorman, uneori chiar în apropierea orașului Roșiori, s-au purtat lupte cu turci. Ambele situații puteau deci prilejui ascunderea monedelor. De altfel, pe teritoriul județului s-au mai descoperit și alte tezaure, din diferite epoci istorice, susținînd afirmația că această zonă a fost în vechime intens circulată în cadrul economiei de schimb.

N O T E

- 1 Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție pentru studiu prin amabilitatea colegului Vlad Eugen de la Muzeul din Roșiorii de Vede, căruia îi mulțumim pe această cale și pentru informațiile referitoare la istoricul descoperirii.
- 2 P. Stroescu, Teleormănenii prin veacuri (1290-1933), Roșiorii de Vede, 1933; idem, Roșioreni - Binefăcători (și alți teleormăneni), Roșiorii de Vede, 1937, p.11, unde, la capitolul "Numismatică", sunt amintiți: M.D.Ghica (Belitorii), 1834, posesorul unei colecții de monede vechi; Iancu Dumitrescu (Peretu), 1895, detineea ducați din 1376; A.G.Bellu, C.Roșu, Maria Golescu, care au expus colecții de monede. În 1933; Grigore Mano (Siliștră), 1863, colecție de monede; Al.I.Odobescu (Odobeasca), colecție de monede, 1895; Iancu și P. Stîngă, colecție de monede.
- 3 Am folosit denumirea "billon" pentru monedele lăurate dintr-un aliaj de argint cu fracție mult cupru, fapt usor observabil chiar fără analiză fizico-chemical.

- 4 O.Ilieșcu, Siglele de pe monetele Tării Românești, în CNA, 16, nr. 121-122, 1942, p. 316.
- 5 C.Stirbu, P. Stancu, Observații asupra emisiunilor monetare ale Tării Românești (1365-1418) pe baza analizelor prin metode nucleare, în CN, IV, 1982, p.67; idem, Date noi privind emisiunile monetare ale lui Mircea cel Mare, în vol. Marele Mircea Voievod, București, 1987, p. 180.
- 6 C.Stirbu, Valori românești păstrate în muzeele din străinătate - un tezaur de la Petru Mușat, în CN, 3, 1980, p. 80.
- 7 Tezaurul București-Giulești (I), descoperit în 1929; dr. G.Severeanu, în CNA, 10, nr.95, 1934, p.15; C.C. Kirițescu, Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, București, 1964, p. 361-362; O.Ilieșcu, G.Foit, în AM, 5, 1967, p.164, nr.7; C.Stirbu, P.Stancu, BSNR 67-69, 1973-1975, nr.121-123, p.159, nr.2; idem, în vol. Marele Mircea Voievod, 1987, p. 111.
- 8 Tezaur Rachelu, comuna Luncavita, jud. Tulcea; M.Popescu în CNA, 15, 1940, p.287; C.C.Kirițescu,op.cit., p. 361; O.Ilieșcu, G.Foit, op.cit.,p.164, nr. 6, C. Stirbu, P.Stancu, în BSNR, 67-69, 1973-1975, p. 121-123, p.162, nr. 15; G.Custurea, în BSNR, 75-76, 1981-1982, nr. 129-130, p. 366; C.Stirbu, P.Stancu, în vol. Marele Mircea Voievod, 1987, p. 114.
- 9 Tezaur Niculitel-dealul Bădila, descoperit în 1906; C.Moisil, în Cl, 40, 1906, p. 1117-1122; N.Docan, în AARMSI,S.a., II.a, XXXII, 1909-1910, p.505; C.Moisil, în BSNR, 10, 19, 1913, p.22, nr.13; 10, nr.20, 1913, p. 48-49; I.Bianu, în ARPA, 37, 1914-1915, p.9-10; C. I.Condurache, în BSNR, nr. 27-28, 1933-1934, p.36; G. Severeanu, în București, 1, 1935, nr.2, p.244; C.C. Kirițescu, op.cit., p. 362; O.Ilieșcu,G.Foit,op.cit. p. 164, nr.10; I.Barnea, St.Stefănescu, Din istoria Dobrogei, vol. 3, p. 376; C.Stirbu, P.Stancu, în BSNR 67-69, 1973-1975, nr.121-123, p. 161, nr.13; G. Custurea, în BSNR, 75-76, 1981-1982, nr. 129-130.p.366; O.Ilieșcu, în SCN, 8, 1984, p. 85-87, C. Stirbu, P. Stancu, în vol. Marele Mircea Voievod, 1987, p.113.
- 10 Tezaur Silistra (I) descoperit în 1915; G.Severeanu, op.cit., nr.3, nr. 1-2, 1937, p.68; O.Ilieșcu, G. Foit, op.cit., p.164, nr. 8; C.Stirbu, P.Stancu, în BSNR, 67-69, 1973-1975, nr.121-123, p.162.
- 11 P.P.Panaiteescu, Mircea cel Bătrîn, București, 1944, p. 68.
- 12 Dinu C.Arion, Din hrisoavele lui Mircea cel Bătrîn 1386-1418, București, 1930, p.12-13, doc. IV.
- 13 B.Petriceicu Hăjdău, Archiva istorică a României, 1,

- Partea 1, București, 1865, doc.1, p. 3-4; P.P.Panaitescu, op.cit., p. 101.
 14 P.P.Panaitescu, op.cit., p. 103 și nota 95.
 15 M.Costăchescu, Documente moldovenesti înainte de Stefan cel Mare, București, 11, p. 635-636.
 16 Hurmuzaki, XV, nr. VI, p. 4-5.
 17 Vezi mai jos nota 24.
 18 Pentru folosirea aramei la baterea monedelor din argint vezi P.P.Panaitescu, Minele de aramă ale lui Mircea cel Bătrân, în RIR, 7, 1937, p. 258-267 și P.P.Panaitescu, op.cit., p. 91.
 19 N.Iorga, Istoria comerțului românesc, Vălenii de Munte, 1915, p. 64.
 20 R.Manolescu, Comerțul Tărilor Românești și Moldovei cu Brașovul (sec.XIV-XV), București, 1965, p. 170.
 21 N.Iorga, Acte și fragmente, III, p. 3 și 4
 22 N.Iorga, op.cit., p. 1-2.
 23 I.Bogdan, Documente și regeste privitoare la relațiile Tărilor Românești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV-XVI, București, 1902, doc. nr. 1.
 24 Pentru traseele comerciale ce străbăteau Teleormanul, vezi P.Stroescu, op.cit., p. 17.
 25 DIRB I, p. 164, doc.163, datat 31 august 1479, amintind vămile din Muntenia la acea dată: Brăila, Dristor, Giurgiu, Sfîștov, Nicopole, Timbru.
 26 Vezi mai sus nota 22.

**A PROPOS DU TRESOR DU XIVe-XVe SIECLE
 DECOUVERT A ROSIORII DE VEDE, DEP. DE
 TELEORMAN**

- Résumé -

L'article ci présent a pour objet un petit lot d'un trésor de monnaies découvert en 1938 aux alentours de la ville de Rosiorii de Vede, dep. de Teleorman. Le trésor appartenait au professeur Florea Bratu de cette localité. Il est bien probable que les monnaies représentent ce qu'il reste d'un trésor plus grand qui a été partagé entre les découvreurs et diffusé parmi les collectionneurs de la ville.

Le contenu du trésor: 11 ducats de type commun et 1 ducat à effigie frappés entre 1386-1390, par Mircea le Grand, prince de la Vallachie (1386-1413), et 1 gross frappé par Petru Mușat, prince de la Moldovie (1377-1391) (à une fleur de lys),

L'auteur s'occupe surtout de l'analyse des ducats de type commun ayant la légende en latin et en slavon, les

plus nombreux, étant probablement frappés en même temps avec des coins exécutées par les mêmes graveurs.

La partie finale de l'article présente quelques données sur la circulation monnéttaire et la situation économique de la Valachie au début du XVe siècle, insistant sur les relations qui ont toujours existé entre les provinces roumaines.

**COMPOZIȚIA TEZAURULUI DESCOPERIT
ÎN 1930 LA ROȘIORII DE VEDE, JUD. TELEORMAN**

TARA ROMÂNEASCĂ - Ducați emiși de Mircea cel Bătrân

I. Tipul comun (1386-1400)

a. cu legendă latină

1. Av. + IWWAN ..... 24 s

Rv. ... NSI _ IDI:SI-

AR, 0.36g., → MBR p. 19, nr. 108, inv. 3000, sters, desc.

2. Av. + IWWAN:SI:M_0niss

Rv. + IWA — NS -

AR, 0.37g., ↓, MBR p. 20, nr. 113, inv. 2996, stearsă, desc., ruptă.

3. Av. + IWWAN:DI_—NO:2

Rv. + IWA:N — NOU:2

BILL, 0.30g., ↓, MBR p. 21, nr. 128, inv. 2997, desc., dublă batere.

4. Av. + I_AH:DI_MVN:2

Rv. + IWA:N — MCNA:2

BILL, 0.31g., ↓, MBR p. 21, nr. 126, inv. 2999, stearsă, dublă batere.

5. Av. + IWWAN:DI:M_VN:2

Rv. MVLIC

DF

AR, 0.30g., ↓, MBR p. 21, nr. 131, inv. 2991, stearsă, desc., dublă batere.

b. cu legendă slavă

6. Av. * IWMPIČI:BA

Rv. _N_PX_ JBO

BILL, 0.53g., ↓, MBR p. 24, nr. 171, inv. 2993, stearsă, desc.

7. Av. incus reversul

incus reversul

Rv. + IWM14...0-

AR, 0.42g, -, MBR p.24, nr.179 tip general, inv. 2995, desc., ruptă.

8. Av. + IWMPd4AB0EB

Rv. + IWMP_2B0EB

AR, 0.45g, I, MBR p.24, nr.183 tip general, inv. 2994

9. Av. + ITTdfd_3OB

Rv. _P_BTP_...80-29

BILL, 0.30g, X, MBR p. 24, nr. 183 tip general, inv. 2992, ruptă, dublă batere

10. Av. +IW MDP. __ 9

Rv. _M_2B6B€

BILL, 0.36g, I, MBR p. 24, nr. 176 tip general, inv. 3001, desc., stearnsă.

I Tipul cu efigie (1400-1418)

11. Av. I-IWM-d.d-B

Rv. -W_-2raB

AR, 0.38g, I, MBR p. 26, nr. 200 tip general, inv. 2990, desc., stearnsă, ruptă

MOLDOVA - Gros emis de Petru Mușat (1377-1391)

Tipul cu o floare de crin

Av. M-2IM-R.VID...

Rv. S1MQMSA...nis

AR, 1.24g, I, MBR p.57 tip general, inv. 2998, f. desc.

CIRCULATIA TALERILOR IN SECOLELE XVI-XVII
IN TARA ROMANEASCA - PROBLEMA FALSURILOR
(TEZAUROUL DE LA URZICENI, JUD. IALOMITA)

de CONSTANTA STIRBU
ANA-MARIA VELTER
și EMIL PAUNESCU

In secolul al XVI-lea în întreaga Europe se constată o puternică deteriorare a monedei mărunte de argint și înlocuirea ei progresivă cu monedele de argint cu valoare nominală ridicată, mai ales cu talerii, care se impun în circulație de la jumătatea acestui veac. Statele europene bat taleri pe scară largă din deceniul al saselea al secolului¹, o mare răspândire cunoșcind aceia emisi în ținuturile germano-austriece, bătuți din argintul provenit din minele Europei centrale. Din deceniul opt al secolului al XVI-lea argintul ieftin american, introdus pe piața europeană de către Spania, deschide o nouă epocă în economia statelor apusene. Fenomenul acesta a dus la apariția unor noi ramuri economice, la exploatarea unor noi zone și provincii², provoacă o adeverată goană după profit și îmbogățire, dezvoltând intens comerțul și impunând un nou tip de marfă - argintul - sub formă de monede (taleri și reali). Noul tip de marfă era foarte căutat mai ales în Balcani și în Levant. În Imperiul Otoman și în țările dependente de acesta - printre care și țările române - talerii pătrund în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pe de o parte pe cale comercială, un loc important în această activitate revenind negustorilor genovezi, venetieni și raguzani - în sud -, hanseatici, polonezi și transilvăneni, în nord, iar pe de altă parte, pe cale militară, în timpul războaielor antiotomane, ca soldă a trupelor.

La sfîrșitul secolului al XVI-lea, odată cu transformarea monedei în marfă, apare și capitalul politic. Acest aspect al politicii economico-financiare ia amplasare în secolul al XVII-lea, veac în care în Europa se produce o schimbare a echilibrului politico-economic. Acum se impun Anglia și Olanda ca forțe maritime de prim rang, țări care aveau puternice interese politice și economice în Imperiul Otoman, alimentîndu-l în tot cursul secolului al XVII-lea cu cantități importante de reali și taleri.

Prezentul studiu și-a propus analizarea unor aspecte ale pătrunderii și circulației talerilor în Tara

Românească, având ca punct de referință tezaurul de la Urziceni, jud. Ialomița. Tezaurul a fost descoperit în anul 1963. Nu cunoaștem condițiile de descoperire și nici dacă a fost recuperat în întregime; se păstrează la Muzeul Județean Giurgiu. Depozitul cuprinde 36 de monede din argint emise între anii 1548-1667, după cum urmează: Lituania - 1/2 gros 1558, 1560; Polonia - ort 1621; Danzig - orti 1615, 1617; Imperiul Otoman - dirhem Murad III (1574-1595); Transilvania - taler 1595; Ungaria - taler 1590; Tirol - taleri arhiducele Ferdinand (1564-1595) 3 bucăți; Saxonia - taleri 1558, 1559, 1560, 1565, 1570, 1574, 1575, 1577, 1578, 1579, 1580, 1588, 1592, 1600; Brandenburg-Franconia - taler 1548; Oldenburg - 28 stüver Anton-Günther (1637 - 1657); Spania - 8 realli Filip III (preșă emisă înainte de 1616); Regatul Neapolelui - 1/2 ducaton Filip II (1556-1598); Provinciile Unite - taleri - lei Geldern-1638, 1647, Westfriesland - 1647, Campen - 1649, 1664, Overijssel - 1661, Zeeland - 1/2 taler-leu 1641 sau 1651. (Vezi lista anexă). Compoziția tezaurului de la Urziceni este tipică pentru depozitele monetare descoperite în Tara Românească, dateate în secolele XVI-XVII: monedă măruntă alături de piese cu valoare nominală mare - taleri. Zonele de proveniență ale acestora sunt variate, monedele împărțindu-se în două mari grupe, în conformitate cu perioada lor de pătrundere și circulație pe piața monetară a Tării Românești. Prima grupă o formează monedele care apar în circulație în secolul al XVI-lea, a doua grupă o alcătuiesc monedele care pătrund în secolul al XVII-lea.

In secolul al XVI-lea în circulația monetară a Tării Românești predomină monedele mărunte de argint și piesele din aur; de la jumătatea secolului pe piață bănească pătrund monedele de argint cu valoare nominală ridicată. În condițiile intensificării dominației otomane-aceasta resimțindu-se mai acut în Tara Românească decât în Moldova și Transilvania - în circulație predomină moneda măruntă turcească, asprul și dirhemul. Pătrunderea dirhemilor otomani în țările române în cantitate mai mare așa cum s-a mai arătat,³ are loc după izbucnirea războiului osmano-iranian, (1578-1590), în condițiile puternicei devalorizări a asprului din anii 1583-1586. Studii recente au arătat că în țările române, în anul 1585, se efectuau plăti masive în această monedă. În anii 1588 - 1589 tributul a fost plătit - în Tara Românească în proporție de 93,7%, iar în Moldova în proporție de 36,3% - în dirhemi⁴. După o perioadă de relativă stagnare, o nouă cantitate importantă de dirhami va pătrunde în țările române cu prilejul războaielor osmano-austriece, cu începere din anul 15935. Deși rolul dirhemului în economia Tării Ro-

mânești scade din timpul domniei lui Mihai Viteazul, emisiuni de acest gen ale lui Murad III se întîlnesc pe piața monetară internă pînă în secolul al XVII-lea. Prezența lor este atestată în tezaurele din acest veac, descoperite la Viisoara⁶, jud. Teleorman, avînd ca dată termenii post quem anul 1625, Urziceni, jud. Ialomița - 1664, Gurureni⁷, jud. Teleorman - 1675. Alături de emisiunile otomane circulă, într-o cantitate mai redusă, monedele mărunte maghiare (dinari) și poloneze (1/2 gros, gros, tripli grosi). Moneda măruntă poloneză pătrunde în Tara Românească cu precădere în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, rămînînd în circulație în tot cursul secolului următor.

În Tara Românească talerii sunt atestați documentar din anul 1567⁸. Analiza descoperirilor monetare din secolul al XVI-lea ne permite însă să împingem data apariției lor pe piața monetară ceva mai devreme - deceniul al patrulea al secolului. Ilustrativ în acest sens sunt talerii din descoperirile de la Tîrgoviște⁹, jud. Dâmbovița, avînd ca an de depozitare 1598 (taler Austria - 1536, Leuchtenberg - 1531/1555, Ep. Halberstadt - 1538, Regensburg - 1538, 1547, Than - 1543, Campen - 1545, Lunenburg - 1547, Boemia - 1546, Lübeck - 1549); Rast¹⁰, jud. Dolj-ingropat în 1591/1592 (Liège - 1536, Brandenburg-Franconia - 1539, Kaufbeuren - 1543); Bercioiu¹¹, jud. Vîlcea - 1574-1593 (Mansfeld - Schraplau - 1547, Saxonia-1549); Bora¹², jud. Călărași - 1595 (Brandenburg-Franconia - 1544, Mansfeld-Hinterort - 1549); Rasă¹³, jud. Călărași - 1595 (Saxonia - 1544); Vălenii de Munte¹⁴, jud. Prahova - 1599 (Saxonia - 1544); Zimnicea¹⁵, jud. Teleorman - 1600 (Kaufbeuren - 1541, Saxonia - 1548); Vlădila¹⁶, jud. Olt - 1598 (Saxonia, linia Enestina - 1532/1539 și 1 taler - 1541, Leuchtenberg, 1 taler - 1548). Din ultimii ani ai deceniului al șaselea al secolului al XVI-lea, talerii încep să capete în Tara Românească un rol economic, fiind preferați în marile tranzacții comerciale¹⁷, întrînd în compoziția tributului către Poartă¹⁸. Importanța lor crește cu cît ne apropiem de sfîrșitul secolului, mai ales în perioada domniei lui Mihai Viteazul. Astfel, dările către stat erau percepute tot mai mult în taleri¹⁹, iar plata ostenilor se face tot în taleri.²⁰.

În conformitate cu analiza tezaurelor monetare datînd din secolul al XVI-lea, talerii prezenti în circulația monetară a Tării Românești din această perioadă provin din zona Tărilor de Jos aflate sub stăpînire spaniolă, din statele germane, din Austria și ținuturile imperiale, din Transilvania și chiar din Spania și Regatul Neapole. Dezvoltarea economică a statelor Europei de vest

și centrale, precum și devalorizarea monedei mărunte, au făcut simțită necesitatea emiterii unei monede de argint cu valoare nominală mare. În anul 1484 se emite în Triol o monedă nouă care corespunde acestei cerințe - "gulden-groschen"-ul. Emisarea sa s-a intensificat și s-a răspândit mai ales după deschiderea bogatelor mine de argint austriece. (Din anul 1530 producția acestor mine de fost de 300000 de taleri²¹). Începînd cu anul 1525 această monedă este denumită "taler", după locul său de emisie - Joachimsthal - și echivalează cu 60 kreuzeri. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea talerii austriece inundă de-a dreptul Balcanii. Să în Tara Românească talerii imperiali sănt numeroși, alături de emisiunile Austriei păstrând și cele ale Tirocului, Stiriei, Carintiei, Boemiei și Ungariei. Cele mai dezvoltate și mai productive monetării ale imperiului sănt cele din Tirol. În tezaurul de la Urziceni se află trei taleri emisi de arhiducele Ferdinand al Tirolului (1564-1595), bătuți în monetăria de la Hall²². Toate cele trei piese reprezintă variante la "Catalogul talerilor tirolezi"²³. Prezența lor în tezurele de epocă este frecventă; aceasta se datorează nu atât apropierei geografice, cît faptului că această monetărie din Triol se modernizează și devine o puternică susținătoare materială a războaierilor din această epocă. La Hall s-a emis o foarte mare cantitate de bani, mai ales după anul 1567, dată cînd aici se instalează, cu ajutorul meșterilor elvețieni, o mașină hidraulică cu valuri. Baterea monedelor s-a amplificat, pe de o parte, datorită exploatarii intense a minelor de argint proprii și e introducerii procedeelor tehnice noi, iar pe de altă parte, grătie argintului american care pătrunde masiv pe piața europeană, așa cum am mai arătat, începînd cu sfîrșitul acestui secol. Într-un singur an - 1596 -au fost rebătuți 360000 de reali spanioli doar în monetăria de la Hall²⁴. În timpul arhiducelui Ferdinand, războaiele antlotomane au contribuit în mod esențial la sporirea producției monetare de aici. La moartea arhiducelui au fost găsiți în castelul său 100000 de taleri care urmău să fie trimiși pentru plata soldelor²⁵. Tot în vederea susținerii acestor războaie s-au emis taleri postumi, pînă în anul 1602²⁶. Unul dintre cei trei taleri tirolezi din tezaurul de la Urziceni, deși este de o execuție tehnică foarte bună, îl considerăm totuși un fals de epocă. Analiza tezurelor monetare care conțin taleri emisi de arhiducele Ferdinand al Tirolului - Braniste²⁷, jud. Mehedinți, Cosimbești²⁸, jud. Ialomița, Bora²⁹, jud. Călărași, Rast³⁰, jud. Dolj, Tîrgoviște³¹, jud. Dîmbovita, Zimnicea³², jud. Teleorman, - ne premite să tragem concluzia că majo-

titatea acestor emisiuni pătrund în Tara Românească pe cale militară, în timpul domniei lui Mihai Viteazul. Ele vor intra în fluxul economic, rămnind în circulație și în cursul secolului al XVII-lea.

Talerii emiși de Casa de Habsburg în Ungeris pătrund în Tara Românească, așa cum am mai arătat, alături de emisiunile austriece. Cele mai timpurii sînt emisiunile lui Ferdinand I (1521 - 1564), (tezaurul de la Zimnicea II, jud. Teleorman). Perioada lor de maximă pătrundere este însă tot în timpul domniei lui Mihai Viteazul. Talerii Ungariei, respectiv emisiunile lui Rudolf II, pînă la 1600 se găsesc în trei tezaure din secolul al XVI-lea³³ și în trei depozite din secolul al XVII-lea³⁴. Aceasta este perioada a două de organizare a armatei lui Mihai (1597-1600), perioadă în care predomină folosirea ostenilor plătiți³⁵. Este bine cunoscut faptul că, prin tratatul din anul 1598, Rudolf II se obliga să-i trimîtă lui Mihai Viteazul subsidii pentru întreținerea armatei. Deçi, remarcăm că și talerii emiși în Ungaria în această perioadă au același regim de pătrundere și circulație în Tara Românească cu acela al emisiunilor tiroleze.

Tot din epoca lui Mihai Viteazul datează și talerii emiși de Principatul Transilvaniei. Deși relațiile comerciale dintre cele două țări române au fost strînse în acea perioadă, talerii transilvăneni au pătruns într-o cantitate mică pe piața Tării Românești. Aceasta, datorită faptului, bine cunoscut, că Principatul era obligat să plătească tributul către Poartă exclusiv în monede de valori mari. Talerii transilvăneni, respectiv emisiunile lui Sigismund Bathory, s-au găsit în cinci tezaure din secolul al XVI-lea³⁶ și în trei tezaure din secolul al XVII-lea³⁷.

O altă categorie de taleri care pătrunde în Tara Românească în secolul al XVI-lea este aceea emisă de statele germane. Curînd după emiterea primilor taleri austrieci, statele germane bat și ele astfel de monede, doi rînd, la rîndul lor, să-și plaseze propriul argint. Astfel, se vor emite masiv guldani, de tipul "guldiner"-ului, plasat mai ales în Balcani sau emiși special, (mai ales în Braunschweig) pentru a fi exportați spre Rusia³⁸. Un guldene valora 60 de kreuzeri. În 1524 talerii germani erau bătuți după greutatea "reichsguldiner"-ului cîntărind 25,70 g. Curînd s-a renunțat la acesta, emitîndu-se talerul mare german care achivala cu 72 de kreuzeri și cîntarea 27,40 g³⁹. Dintre aceste emisiuni cele mai bine reprezentate și mai numeroase sînt cele ale Saxoniei. În Tara Românească cei mai timpurii taleri de Saxonia datează din deceniul al cincilea al secolului al XVI-lea. Ei

pătrund pe piața monetară împreună cu subdiviziunile lor: 1/2 și 1/4 taleri. Astfel, cel mai vechi taler saxon datează din anii 1532-1547 (tezaur Vlădila, jud. Olt) și din 1548 (tezaur Zimnicea II, jud. Teleorman); monedele de 1/2 de taler datează din anul 1544 (Vălenii de Munte, jud. Prahova) și din 1549 (Bercioiu, jud. Vîlcea); iar cea mai veche monedă de 1/4 de taler (ort, viertelgulden-groschen) de pe teritoriul țării noastre datează din anul 1544, este emisă de Johann Friedrich al Saxoniei (linia ernestină) și face parte din tezaurul de la Rasa, jud. Călărași. Maxima perioadă de pătrundere a talerilor de Saxonia în Tara Românească se înregistrează între anii 1570 - 1590⁴⁰, după care numărul lor scade brusc, datorită decăderii comerțului cu Saxonia⁴¹. Emisiuni saxone din secolul al XVII-lea nu se întâlnesc în tezaurele monetare din Tara Românească. În acest veac continuă să circule emisiunile din secolul anterior, dovedă cele patru tezauri din secolul al XVII-lea care conțin astfel de monede⁴². Talerii marelui Electorat al Saxoniei pătrund în Tara Românească fie pe drumul comercial al Moldovei - unde întâlnim taleri saxon emisi de asemenea numai în secolul al XVI-lea sau prin sud, pe linia Dunării și din Balcani. În Transilvania majoritatea talerilor saxon datează din secolul al XVII-lea. În tezaurul de la Urziceni, în lotul de 11 taleri emisi de August al Saxoniei, se află și un fals după un taler, cu anul de emitere 1577.

Tot în categoria talerilor germani intră și emisiunile de Brandenburg-Franconia. Monedele exclusiv din secolul al XVI-lea au fost găsite, în afara tezaurului de la Urziceni, în încă două tezaure, datând însă din secolul al XVI-lea (Bora, jud. Călărași și Rast, jud. Dolj). Exemplarul din tezaurul de la Urziceni este un fals după un taler emis în anul 1548 de Albrecht cel Tânăr de Bayreuth.

Antrenate în comerțul practicat de negustorii italieni și raguzani, în secolul al XVI-lea pe teritoriul Țării Românești pătrund și monede emise de Regatul Neapole, ducatonii și jumătăți de ducatonii napolitanii. Aceste emisiuni sunt rare pe teritoriul țării noastre, ele fiind găsite exclusiv în tezaure din Tara Românească. Cu excepția tezaurului analizat în lucrarea de față, datat în secolul al XVII-lea, celelalte patru tezaure care conțin astfel de monede - Bercioiu, jud. Vîlcea, Rast, jud. Dolj, Tîrgoviște, jud. Dîmbovița și Vlădilă, jud. Olt, au ca dată de încheiere ultima decadă a secolului al XVI - lea. Acest amânunt ne îndreptățește să considerăm că monedele în discuție pătrund în Tara Românească la sfîrșitul secolului al XVI-lea, din Balcani, împreună cu primii reali

spanioli.

Trecind la analiza circulației monetare din secolul al XVII-lea, se impune să facem cîteva considerații de ordin general. În acest veac, datorită politiciei economico-financiare noi a statelor vest europene, precum și a insuficienței de argint din țările Europei estice și sud-estice (Rusia, ținuturile dependente de Imperiul Otoman), caracterul de marfă al monedei mari de argint devine pregnant. În Rusia au căutare mai ales talerii din teritoriile germano-austriice. Prin reformele lui Alexei Mihailovici, din anul 1654 și pînă în anul 1663, talerii săși aici - numiți "iefimki" după locul de batere Joachimsthal - erau folosite pentru transformarea lor în materie primă pentru baterea monedelor proprii, sau erau contramarcați, ("iefimki cu semn"), și lăsați în circulație ca monedă autohtonă (între anii 1654-1659)⁴³. Cursul talerilor pe piața rusească era de 50 de copeici (pentru talerii vechi) și 48 de copeici (pentru talerii "Albertus"). Dîntr-un taler se executau 64 de copeici⁴⁴. Talerii contramarcați circulau cu această valoare oficială. Se estimează că în perioada contramarcării, (1655-1656), au fost stampilați între 800000 și un milion de taleri proveniți din mai mult de 100 de monetării europene⁴⁵. Alte zone, mari consumatoare de o astfel de marfă erau Balcanii și Levantul. Datorită haosului finanțiar, a puternicei devalorizări monetare și a prețului avantajos al argintului din Imperiul Otoman, spre teritoriile stăpînite de acesta curg în acest secol cantități impresionante de monede vest europene.

Pe piața monetară a Țării Românești continuă să circule monedele mărunte otomane, maghiare, poloneze, dar, datorită puternicelor devalorizări, în circulația bănească se impun monedele de argint cu valoare mare. (Din acest secol (XVII) datează 34 de tezaure și zece descoperiri izolate care conțin taleri și alte monede de argint cu valoare mare, fără de depozite și două descoperiri izolate din secolul al XVI-lea). Cursul valoric al acestor monede crește neîntrerupt în toată perioada secolului al XVII-lea. Astfel, în 1597 talerul valora 70 de asprii⁴⁶, în 1605 - 120 de asprii⁴⁷, iar în anii 1635-1640 ajunge între 120-130 de asprii⁴⁸. Datorită acestui curs ridicat și chiar fortat, se produce un nou raport între monede și metale. Piezile de aur dispar aproape total de pe piață, ele fiind înlocuite treptat de taleri și de reali. Deși în documentele vremii calculele sunt efectuate, pe lîngă taleri, în diferite monede mărunte de argint sau în monede de aur, descoperirile monetare confirmă și întăresc faptul că plătile reale se efectuau în

taleri⁴⁹. Compoziția tezaurelor din secolul al XVII-lea este alcătuită cu precădere din monedă de argint, dominând piesele cu valoare mare (testoni, orti, 28 stüveri, 1/2 taleri, taleri și reali).

Orți pătrund în circulația monetară a țărilor române cu precădere în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Moneda de 1/4 de taler a fost emisă pentru prima oară în anul 1507 la Zwickau, în Saxonia⁵⁰. Din 1521 începe să se bătă și în Brandenburg, unde, abia din timpul domniei lui Georg Wilhelm (1619-1640), va circula sub denumirea de ort.⁵¹ La Danzig s-au emis pentru prima oară în anul 1609, având aceeași valoare de 1/4 de taler. În Polonia au fost bătuți ceva mai tîrziu, în 1620, la Bromberg, inițial fiind echivalenti cu 16 grosi⁵². Treptat valoarea ortilor polonezi ajunge la 17 grosi, iar spre sfîrșitul domniei lui Sigismund III, cinci orti și 10 grosi echivalau cu un taler⁵³. În timpul regelui Ioan Casimir (1649-1668), potrivit unui decret dat în anul 1650, cursul ortului se stabilea oficial la 18 grosi, greutatea fixîndu-i-se la 5,60 gr. și titlul la 875% argint⁵⁴. Cifra 18 se va găsi încrisă pe ortii emisi în Polonia la Bromberg, Posen, Thorn, Lemberg, etc⁵⁵. Treptat, în circulația monetară din Polonia ortul va fi înlocuit de "timpf" (monedă de argint care căntărea 6,72 gr. și avea titlul de 500% argint, valorind 30 de grosi sau 1/3 taleri). Acest curs forțat nu a putut fi menținut și valoarea timpului a scăzut la 18 grosi⁵⁶. În circulația monetară a Țării Românești întîlnim orti emisi în Lotharingia, Brandenburg - mai rari -, la Danzig și în Polonia, marea majoritate⁵⁷. Cele mai multe exemplare sunt emise între anii 1610-1629. Ortii descoperiți în Moldova sunt emisi exclusiv în perioada 1609-1628⁵⁸; în Transilvania circulă și orti emisi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Tot ca subdiviziune a talerului, în circulația monetară a țărilor române din secolul al XVII-lea întîlnim moneda de 28 stüveri (florin de 28 sou)⁵⁹. Este egală cu un gulden german, valorind 2/3 taleri sau 60 de kreuzeri⁶⁰. Pătrunde cu precădere în Tara Românească, pe piață circulind stüveri emisi la Campen, Zwolle - în cantitate mai redusă - și la Embden, Oldenburg și Jever, marea majoritate. Orașele emitente bat această monedă în calitatea lor de cetăți imperiale libere, în timpul domniilor lui Ferdinand II (1619-1637) și Ferdinand III (1637-1657). Emisiunile Oldenburgului și Jeverului sunt bătute sub domnia lui Anton Günther (1603-1667).

Cea mai importantă monedă din circulație este însă moneda mare de argint de tipul talerului. În acest secol pe piațe Țării Românești întîlnim într-o cantitate mai

redusă talerii din ținuturile germano-austriece, predominând talerii Provinciilor Unite și realii spanioli. Acecum am mai rătat, în ultimile decenii ale secolului al XVI-lea Spania înundă Europa cu realii săi bătuți din argintul de peste ocean. În Balcani, în general, aceștie sînt mai rari în perioada 1580-1600, apărind masiv chiar de la începutul secolului al XVII-lea⁶¹. În această perioadă Senatul venețian emite un ordin conform căruia realii spanioli sînt trimiși în cantități uriașe spre Balcani, ca marfă. După o perioadă de relativă stagnare petrecută în deceniul el doilea al secolului, în această regiune va sosi un nou val de monede spaniole, cu începere din anul 1630⁶², realii devenind pentru Imperiul Otoman vechea monedă de aur⁶³. De la această dată Venetia trimit spore Poartă, prin teritoriul Raguzei, numai reali. În ținuturile noastre realul are o pondere mai mare pe piața Tăril Românești. Din totalul de 62 descoperirî dătînd din secolele XVI-XVII, care conțin taleri, 17 cuprind realii⁶⁴ (trei din secolul al XVI-lea, restul din secolul următor). Deci, realii spanioli pătrund în Tara Românească încă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, rolul lor în economie și în circulația monetară luînd amploare în veacul al XVII-lea. Oele mai numeroase emisiuni sînt cele ale lui Filip III (1598-1621). Realii spanioli sînt menționati în diferite convenții comerciale, precum și în însemnările unor călători străini. Astfel, negustorul venețian Locadello relatează că, în anul 1630, pentru achiziționarea cailor și transportul lor la Spalato, plătile s-au efectuat în reali și taleri⁶⁵. Paul de Alep, descriind Baia de Aramă de lîngă Cozia, arată că ocauă de aramă se vinde cu 1/2 real și că aceasta, datorită calității sale, era exportată în Imperiul Otoman, la Trapezunt, Kostamonu și în Persia⁶⁶. Același autor menționează că minele de sare din Tara Românească dădeau un venit anual de 150000 de reali⁶⁷. Cantitatea mare de reali existentă în Tara Românească îi permite lui Constantin Serban să Trimită la Poartă, în afară de diferite daruri pentru obținerea confirmării domniei, suma de 450000 de reali, proveniți din tezaurul adunat de Matei Basarab⁶⁸. Căile de pătrundere a realilor în Tara Românească sînt, în principal, cele sudice - din Balcani sau din comertul prin Marea Neagră (ilustrative în acest sens sînt descoperirile de reali din Dobrogea: Medgidia⁶⁹, jud. Constanța, Sulina⁷⁰, jud. Tulcea și Vadu⁷¹, jud. Constanța, acestea din urmă fiind tezaurul cu cel mai mare număr de reali spanioli de la noi din țară). Realii erau transportați în Imperiul Otoman și din Polonia, prin Moldova, "în cărute mari, de la Lwow la Iștambul"⁷², prilej cu care puteau pătrunde și

în circulația țărilor române.

Moneda cea mai răspândită și mai populară de pe piața Europei în secolul al XVII-lea a fost talerul-leu. Emis pentru prima oară în provincia Holland în anul 1575, Löwenthalerul este preluat din 1585 și de restul provinciilor Confederatiei Belgiene, cu excepția Groningenului. Emisierea pe scară largă a acestor monede are loc cu începere din anul 1620, moment din care sunt bătute în mod expres pentru cheltuielile armelor antrenate în războiul de 30 de ani și în cele antiotomane, precum și pentru piața levantină. Perioada de maximă batere a talerilor-lei se situează între anii 1650-1670, cind aceștia erau fabricați în mod special ca marfă pentru Imperiul otoman⁷³. Acest mare succes al talerului-leu în ținuturile otomane se explică și prin faptul că Poarta emite abia în anul 1687 o monedă de argint de mărime apropiată de aceea a talerului⁷⁴. Necesitatea crescîndă de monedă din argint cu valoare mare, implicit prețul ridicat al argintului în această zonă a Europei, a dat un puternic impuls comerțului cu taleri. Banca olandeză face în această epocă largi operații financiare de genul acordărilor de credite și a exportului de capital către Imperiul otoman⁷⁵. În Tara Românească talerii Provinciilor Unite, (în marea lor majoritate taleri-lei), pătrund în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (cei mai timpurii Löwentaleri datează din anul 1576 și sunt emisiuni ale provinciei Holland⁷⁶). Din totalul de 17 tezaure cuprinzînd taleri îngropate în secolul al XVI-lea, doar patru depozite au în compoziția lor taleri-lei⁷⁷. În secolul al XVII-lea în Europa au existat două zone economico-politice importante unde talerii-lei au jucat un rol deosebit, atingînd un adeverat triumf: zona mării Baltice și zona mării Mediterane. Acestea sunt regiunile principale din care se îndreaptă emisiunile Provinciilor Unite spre țările române. În Tara Românească ele pătrund, pe de o parte, din nord, aduse din Polonia, via Moldova și din Transilvania, pe de altă parte, din sud, prin Balcani, aduse de negustorii greci, armeni, evrei, turci. Aceste monede intră în cantitate mare pe piață după anul 1620, devenind dominante în economia bânească. Perioada de maximă circulație a lor se înregistreză în timpul domniei lui Matei Basarab. Din totalul de 34 de tezaure și 10 descoperiri izolate datînd din secolul al XVII-lea, 23 de tezaure și patru descoperiri izolate, (deci mai mult de jumătate), contin taleri - lei⁷⁸. În tezaurul de la Urziceni se află și o piesă falsă bătută după un taler-leu emis la Overyssel în anul 1661.

Una din problemele materialului de față este aceea a falsurilor. O serie de studii publicate în ultimii ani au pus în evidență existența în tezaurele monetare

în secolele XVI-XVII a numeroase imitații și falsuri de taleri din diverse zone ale Europei. La jumătatea secolului al XVI-lea își fac apariția pe scară largă monedele de argint cu un titlu slab și, mai ales, monedele false, fiind puternic antrenată în circulația europeană. La sfîrșitul secolului al XVI-lea și în tot cursul secolului următor, aceste monede nu numai că sănătatea duse de fluxul comercial în Balcani și Levant, ci sănătatea special pentru aceste regiuni⁷⁹. În toată lumea se imită și se falsifică monedele mari din argint. Din primul deceniu al secolului al XVII-lea moneda felsă, autorizată oficial sau nu, copleșește întreaga Europă. Această înflorire a falsurilor se datorează și diminuările cantității de argint american de pe piață, cu începere din cel de al treilea deceniu al veacului⁸⁰. După anul 1613 apar imitațiile și falsurile din billon⁸¹. Acestea din urmă vor pătrunde massiv pe teritoriile Imperiului otoman mai ales în a doua jumătate a secolului al XVII-lea⁸². Din anul 1645 în Spania încep să se emite reali cu un titlu foarte scăzut care pleacă spre Italia, iar de aici iau drumul spre Est - "scarsi reali"⁸³. Aceste piese aduc mari pagube atât negustorilor cât și producătorilor de bunuri, îngreunând economia țărilor în care ele erau puse în circulație. Din această cauză se iau o serie de măsuri de către autoritatea statală pentru stăvilitarea fabricării și vehiculării lor. De exemplu în Rusia, în perioada contramarcării talerilor (1655-1656) s-au ivit serioase temeri în ceea ce privește contrafacerea iefimkilor. De aceea statul i-a dat repede ca plată negustorilor străini aflați atunci în țară⁸⁴.

Tezaurul de la Urziceni are în compoziția sa și patru falsuri după taleri emisi în Tirol, Saxonia, Brandenburg-Franconia și Overijssel. Talerul de Tirol este emis de arhiducele Ferdinand (1564-1595) în monetaria de la Hall. Deși are o foarte bună execuție tehnică, faptul că numele Tirolului, din cadrul legendei de pe revers, este scris incorrect: TIRLIS, în loc de TIROLIS sau TIROL, ne îndeamnă să-l considerăm un fals de epocă. Este cunoscut faptul că autoritatea emitentă controla cu foarte mare stricte emisiunile sale monetare, atât din punctul de vedere al calității și cantității de metal prețios rît și din punctul de vedere al corectitudinii reprezentărilor iconografice, heraldice și al inscripțiilor. Pe de altă parte, folosirea tehnicii noi - masina cu valuri-fațe puțin probabilă o eroare de monetărie. Sîntem cu atît mai convinsi de justitatea opiniei noastre că în nici unul din cataloagele de specialitate monedele emise în Tirol nu se prezintă cu o asemenea variantă a legendei.

Mai cunoaștem un fals după un taler emis de arhiducele Ferdinand al Tirolului, păstrat în tezaurul de la Tîrgoviște I, jud. Dîmbovița.

Falsuri executate după talerii imperiali au fost găsite și la Miroșib⁸⁵, jud. Argeș (un taler Rudolf II pentru Austria, fără an) și la Constanța⁸⁶, (bătut după o monedă de 28 stüberi emisă la Oldenburg).

Aj doilea fals din tezaurul de la Urziceni este executat după un taler emis de Albert al Saxoniei în anul 1577. Mai cunoaștem un fals după un taler al aceluiași emitent, din anul 1579, păstrat în tezaurul de la Băltăta⁸⁷, RSSM. La sfîrșitul secolului al XVI-lea - începutul secolului al XVII-lea, Saxonia a fost invadată de monede false, din aliaj inferior. Electorul Johann Georg I s-a văzut nevoit să pună capăt acestei situații prin luarea unor măsuri energice, în anul 1623⁸⁸. Tot din teritoriile germane este și al treilea fals din tezaurul de la Urziceni, executat după un taler de Brandenburg-Franconia emis de Albrecht cel Tânăr de Bayereuth în anul 1548.

Mai cunoaștem un fals de epocă, provenit din tezaurul de la Băltăta, RSSM, executat după un taler polonez emis de Stefan Bathory în anul 1588. Talerii polonezi s-au emis într-o cantitate redusă și sunt rari pe teritoriul tării noastre.

Cel de al patrulea fals din tezaurul de la Urziceni este bătut după un taler-leu emis la Overijssel. Moneda este din bronz cu o pojghiță subțire de argint. Atentia ne-a fost atrăsă și de anul de emitere - 1661 - deoarece, conform catalogelor de specialitate, provincia Overijssel nu emite taleri-lei în acest an. Löwenthaleri falși au mai fost găsiți în două localități: la Giurgiu-moneda este executată după o emisiune Friesland sau West-Friesland, (exemplarul este foarte uzat), din anul 1660; a doua piesă provine din tezaurul de la Nalbant⁸⁹, jud. Tulcaa, având ca an de emitere 1625. Nu cunoaștem provincia emitentă deoarece moneda este tăiată pe jumătate Marea răspîndire și intensa circulație a talerului-leu a dat naștere la apariția unor largi tehnici de falsificare și de imitare a lor. Încă din anul 1585 moneda Proninților Unite era puternic falsificată la Liège⁹⁰. În secolul al XVII-lea se imită pe scară largă în Italia⁹¹, la Emden, în Danemarca, la Brandenburg, la Innsbruck⁹². În Rusia talerii-lei echivalau cu 38 de copeici și purtau denumirea simplă de "lei", nefiind asimilați cu iefimkii și, deci, nefiind contramarcă⁹³. Cu toate acestea sunt cunoscute exemplare cu contramarcă de iefimok. Multă vreme acestea au fost considerate falsuri de epocă. Pieselete în cauză sunt însă executate în secolul al XIX-lea de către

falsificate și din Rusia, special pentru colecționari⁹⁴. În Transilvania s-au efectuat îmbiați după țalari-lei în timpul principelui Mihai Apafi. În anul 1663 acesta l-a autorizat pe aurarul Ioan Joo să bată la Cluj taleri-lei cu greutatea și titlul legal.⁹⁵ Din păcate nu există nici un fel de date cu privire la această activitate. Oricum, aceste emisiuni nu au fost de lungă durată, în anul 1672 Dieta transilvană hotărind ca monedele emise în Principat să poarte naapărat portretul principelui⁹⁶. Este interesant un document datând din anul 1661⁹⁷, care menționează că văduva lui Ida Szöcs din Crișul Mare a plătit pentru darea anuală și "un taler-leu dublos".

Înăind seama de cantitatea mare de monedă falsă care a circulat în această perioadă în țările române, nici se par îndreptățite măsurile luate de Matei Basarab și Vasile Lupu împotriva acestei practici. Atât "Pravila"⁹⁸ lui Matei Basarab cît și "Cartea românească de învățătură"⁹⁹ a lui Vasile Lupu, prevăd capitive speciale nu numai pentru "calpuzanii ceia ce fac bani răi", cît și pentru "ceia ce înblă cu bani răi salii și țin la sine". Paragraful îndreptat împotriva falsificatorilor de bani prevede o pedeapsă foarte aspră: "dintîi să-i taiă capul, după aceia să-i arză trupul în foc și cîte bucate va avea toate să fie domnești". La fel se va confisca și casa în care se băteau clandestin banii. Pedeapsa capitală se extindea și asupra dregătorilor care "va lăsa și nu va opri să nu imble banii cei răi". Pentru acela care lucrau în monetăriile domnești, cei "care vor îndrăzni să spurce aurul sau argintul pentru dobîndă lor, numai cu capul să plătească". Prezența banilor falși din circulație se reflectă și în alte documente de epocă. Astfel, în scrisoarea adresată de Duce-Vodă bistrîtenilor, acesta îi îngăinățează că oamenii soției lui Petru Haller cer restituirea banilor falși ce li s-au luat în Moldova. "Banii răi", însă, nu li se vor restitui, rămînînd acelora care i-au prins, reclamanții să fie mulțumiți că nu au fost spînzurati, conform legii, pentru introducerea de bani falși¹⁰⁰. Hotărîrea Dietei Transilvaniei, din anul 1675, prevedea la rîndul ei pedepse severe pentru falsificarea baniilor¹⁰¹.

În consecință, constatăm că în circulația monetară a Țărilor Românești talerii pătrund de la jumătatea secolului al XVI-lea. În acest veac monedele din argint cu valoare mare ajung alti, în primul rînd, pe cale economică-datorită dezvoltării relațiilor comerciale, iar în al doilea rînd, pe cale militară - ca șoldă a trupelor angajate în războaiele antiotomane. Din secolul al XVII-lea își face apariția și capitalul politic, lansat puternic pe

piata Imperiului otoman de către statele vest europene. Tot din acest secol se intensifică contrafacerea banilor, monedele false fiind plasate cu predilecție în zonele săracе în minereuri de argint. Deși Tara Românească, în general, era integrată în politica economico - financiară a Imperiului otoman, ea a știut să profite de circumstanțe favorabile și de așezarea sa geografică pentru a-și afirma propriile sale interese și pentru a-și crea o deschidere spre comerțul internațional.

N O T E

- x Comunicare susținută la cel de al VI-lea Simpozion Național de numismatică "Istorie și civilizație la Dunărea de Jos reflectate în numismatică", Tulcea, 19-20 mai, 1989
- 1 V.Vinaver, Pregled istorije novta y Jugoslovenskim zemliama (XVI-XVIII vek), Beograd, 1970, p. 29.
- 2 Ibidem, p. 35.
- 3 M.Maxim, O luptă monetară în sec.XVI: padisahî contra aspru, CN, 5, 1983. București, pp.134-135; vezi și Elena Isăcescu, SAO, 7, 1968, p.27; O.Illescu, RI, 21, 1979, 2, pp.588-589.
- 4 M.Maxim, op.cit., p.135; vezi și E.Nicolae, G.Custurea, BSNR, 1983-1985, 77-79, nr. 131 - 133, 1986, pp. 322-324.
- 5 Acest nou val de dirhemi poate fi exemplificat și prin piesele din tezaurele de la Bercioiu jud. Vîlcea (E. Nicolae, G. Custurea, op.cit., pp.309 și 327; B. Mitrea, Dacia, NS, 29, nr. 1-2, 1985, p.173, nr.39; ibidem, 31, nr. 1-2, 1987, p.176, nr.33), Tăriceni, jud. Călărași (Elena Isăcescu, Creșt.Col., 51, 1975, p. 84; idem, SAO, op.cit., p.265; E.Nicolae, G. Custurea, op. cit., pp. 319 și 325); Gălbinași, com. Vasiliati, jud. Călărași (Elena Isăcescu, BSNR, 70 - 74, 1976-1980, p. 338, nota 32; E. Nicolae, G. Custurea, op.cit., p.319, nota 12); Rîmnicu Vîlcea, jud. Vîlcea (Elena Isăcescu, BSNR, op.cit., pp.331-339; E. Nicolae, G.Custurea, op.cit., p. 319, nota 10), precum și din descoperirile izolate de la Mănesti-Buftea (A. Stefănescu, MN, 2, 1975, pp. 388-389), Baia, județ. Suceava (Elena Isăcescu, Creșt.Col., op.cit., p. 84), Isaccea, jud. Tulcea (Antoaneta Vertan, G. Custurea, Pontica, 15, 1982, p.286, nr.590) și din Dobrogea (Antoaneta Vertan, G.Custurea, Pontica, 12, 1979, p. 241, nr. 104; E. Nicolae, G. Custurea, op. cit.; p. 319).

- 6 M. Ionescu, BSNR, 67-69, 1973-1975, nr.121-123, 1975, p. 332, nr. 17; B. Mitrea, Dacia, NS, 20, 1976,p.292; CH, 1, 1975, p.110, nr. 434). Mulțumim doamnei Ecaterina Tîntăreanu, Muzeul Județean Teleorman, care ne-a pus la dispoziție tezaurul pentru studiu.
- 7 I.Spiru,BSNR, 70-74, 1976-1980, nr.124-128,p.652. Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție pentru studiu de Ecaterina Tîntăreanu.
- 8 DRH-B, Tara Românească, IV, p.32-33, doc.22. "Petru cel Tânăr întărește lui Ivan, mare logofăt, părți din satul Răzvad, cu vii și vinărici, drept taleri-18000 aspri gata". Deci, plata efectivă se făcea încă în aspri, deși calculele se efectuau în taleri.
- 9 C. Secășanu, SCN, 4, 1968, pp. 423-426.
- 10 B. Mitrea, BSNR, 70-74, 1976-1980, nr.124-128,p. 606, nr. 369; CH, 3, 1977, p. 175, nr.496; T.Rădulescu,Olténia, 3, 1981, pp. 97-108; Adina Berciu-Drăghicescu, D. Ciobotea, AU Craiova, 6, 1981, p. 32, nr. 29.
- 11 E.Nicolae, G.Custurea, op.cit., pp.309 și 327; B. Mitrea, Dacia, NS, 29, 1985, 1-2, p.73, nr. 39; ibidem, 31, 1987, 1-2, p. 176, nr. 33.
- 12 CH, 6, 1981, p. 166, nr. 484. Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție pentru cercetare de M.Neagu, Muzeul Județean Călărași, căruia și pe această cale îi mulțumim.
- 13 Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție de M.Neagu.
- 14 Informație de la Elisabeta Savu, Muzeul Județean de Istorie Prahova, căreia îi aducem mulțumiri.
- 15 Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție de Gh. Poenaru-Bordea, Institutul de Arheologie București, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale.
- 16 Informație de la Paul Lică, Muzeul de Istorie Caracal căruia îi aducem mulțumiri.
- 17 DIR-B, Tara Românească, sec.XVI, vol. 4, pp. 239-240, doc. 240.
- 18 M.Maxim, RESEE, 13, 1975, 3, p. 410.
- 19 DRH-B, Tara Românească, sec.XVI, 11, pp. 409-411,doc. 305: "...i-a plătit Ioan logofătul biroul fratelui său Apostol în trei ani partea lui 15 taleri".
- 20 Ibidem, pp.322-323, doc. 244; p.565, doc.413: "...Călărașii primeau pentru un cal cinci taleri pe lună... pedestrasii, un oștean, câte trei taleri pe lună... vătafii câte patru taleri... căpitani, pentru un cal cinci taleri, iar pentru masă 50 talari pe lună".
- 21 V.Vinaver, op.cit., p.72.
- 22 Din păcate nu ne putem face o imagine exactă despre cantitatea de taleri tirolezi care au pătruns pe piața țărilor române, deoarece cu prilejul publicării de

- descoperiri cuprînzînd taleri, nu se specifică în totdeauna locul emiterii lor, talerii Casei de Habsburg fiind menționati cu numele generic de "austrieci" sau "imperiali".
- 23 A. Pohl, Tiroli Tallérok 1480-1777, Budapest, 1973, pp. 24-30, nr. 57, 60 și 62.
- 24 Ibidem, pp.16 , i 61.
- 25 Ibidem, pp.15 și 60.
- 26 Ibidem, p.16.
- 27 V.Ciucă, I.Lupu, Drobeta, 4, 1980, pp.153-161; B.Mitreanu, Dacia, NS, 28, 1984, p. 188; CH, 7, 1985, pp. 412-413, nr. 702.
- 28 Tezaurul ne-a fost pus la dispoziție de Gh. Poenaru-Bordea. Monedele se păstrează la Institutul de Arheologie București, inv. 583, nota B.Mitreanu.
- 29 Vezi supra, nota 12.
- 30 Vezi supra, nota 10.
- 31 C.Secăsanu, op.cit., p.425.
- 32 Vezi supra, nota 15.
- 33 Tezaurele de la Rast, jud.Dolj, Tîrgoviște I, jud. Dîmbovița, Zimnicea II, jud. Teleorman.
- 34 Tezaurele de la Urziceni, jud. Ialomița, Cîmpu-Lung-Schei, jud. Argeș (A.Smaranda, St. Trîmbaciu, BSNR, 70-74, 1976-1980, nr. 124-128, 1981, pp. 341 - 344), Brînceni, jud. Teleorman (informație de la Ecaterina Tîntăreanu, care ne-a pus la dispoziție tezaurul pentru studiu).
- 35 N.Stoicescu, Oastea lui Mihai Viteazul, București, 1975, pp. 75-112; vezi și Ana Maria Velter, Un tezaur monetar din sec. XV-XVI descoperit la Ghimpăti, jud. Giurgiu,CN, 4, 1982, p. 138.
- 36 Bercioiu , jud.Vîlcea, Bora, jud. Călărași,Rast,jud. Dolj, Tîrgoviște I, jud. Dîmbovița,Zimnicea II, jud. Teleorman.
- 37 Urziceni, jud. Ialomița, Cîmpu Lung, jud.Argeș, Vlădila, jud. Olt.
- 38 V.Vinaner, op.cit., nota 82, cf. A.Luschin von Eben-greuth, Algemeine Münzkund, p. 151.
- 39 Ibidem, p. 81.
- 40 Conform analizei celor 12 tezaure din secolul al XVI-lea din Tara Românească, ce conțin astfel de monede: Bercioiu, jud.Vîlcea, Bora, jud. Călărași, Co-sîmbești, jud. Ialomița, Leordeni, jud.Argeș (Academia Română, Chestionarul Densușianu,mss.5137,f.245), Orăști, jud. Ilfov (I.Panait, P.Panait, RM, 1, 1966, p.40, nota 32, cf. Arhivele Statului București, fond Ministerul Instrucțiunii, dos. 4026/1854,pp.24-26 și 28), Rasa, jud. Călărași, Rast, jud.Dolj, Scurtești,

- jud. Buzău (C.Secăsanu, CNA, 13, 1938, 109, pp. 13-14), Tîrgoviște I, jud.Dîmbovîța, Vălenii de Munte, jud. Prahova, Zimnicea I, jud. Teleorman (informație Gh. Poenaru-Bordea) și Zimnicea II, jud. Teleorman.
- 41 N. Iorga, Istoria comerțului românesc, I, București, 1925, pp. 74, 115, 133, 134.
- 42 Brînceni, jud. Teleorman, Urziceni, jud. Ialomița, Vlădila, jud. Olt, Viîșoara, jud. Teleorman.
- 43 I.G.Spaski, Taleri v ruskom denejnom obrašcenii 1654-1659 godov, (svodnîi catalog iefimkov), Lenigrad, 1960, p. 3.
- 44 Ibidem, p. 4; M.Hoc, Histoire monétaire de Tournai, Bruxelles, 1970, p. 215.
- 45 I.G.Spaski, op.cit., p. 5.
- 46 DRH-B, Tara Românească, XI, pp.318-319, doc.240.
- 47 CDTR, II, 1601-1620, 1974, pp.84-85, doc.139.
- 48 Ibidem, IV, p.294, doc.634 (un taler = 13 costande, p.484, doc.1076 (o constandă = 10 aspri); vol.V, p.87, doc. 175.
- 49 Concludent în acest sens este un document de la 1 septembrie 1638, în care se specifică vînzarea unei jumătăți de sat "cu 180 galbeni - taleri de argint", CDTR, IV, 1981, p. 576, doc. 1312.
- 50 H.Fengler, G.Gierow, W.Unger, Transpress Lexikon Numismatik, Berlin, 1976, p. 409.
- 51 Ibidem.
- 52 E.Hutten-Czapski, Catalogue de la Collection de médailles et monnaies polonaises, II-reprint, Graz, 1957 p. 131.
- 53 Ibidem, p. 150.
- 54 M.Kirmis, Handbuch der Polnische Münzkunde, Posen, 1892, pp. 143-145; vezi și E.Hutten-Czapski, op.cit., p. 248; Elvira și V.Clain-Stefanelli, Monnaies européennes et monnaies coloniales américaines entre 1450 et 1789, Paris, 1978, p. 309.
- 55 E.Hutten-Czapski, op.cit., pp.263,267,274.
- 56 Elvira și V.Clain - Stefanelli, loc.cit..
- 57 În afara tezaurului de la Urziceni, în tezaurele din Tara Românească orții de Danzig și de Polonia se află în descoperirile de la: Braniste, jud.Mehedinți, Crovu, jud. Dîmbovîța (C.Secăsanu, op.cit., pp.426, nr.1; idem, BSNR, 29-37, nr.83-90, 1935-1942, pp. 153-155; Const.Moisil, CNA, 19, nr.135-136, 1945, p.58, nr.6; idem, BL, nr.4-5, 1947, p.32, nr.34; V.Ciucă, I.Lupu, Drobeta, 4, 1980, p.160), Curtea de Argeș, jud.Arges (Elena Isăceanu, Crest.Col., nr. 19, 1967, pp.35-45, nr. 177-350), Găinești, jud.Dîmbovîța (C. Preda, SCN, 2, 1958, pp.394-395), Gărăgău, jud.Teleorman (Const.

- Moisiț, BL, 2 ,nr. 4-5, 1947, p.33, nr. 37; C.Secăsanu, SCN, op. cit., p. 426, nr. 3; V.Ciucă, I.Lupu, op. cit., p. 160), Guruieni, jud. Teleorman, Pietrele, jud. Călărași (mentionat de C.Secăsanu, SCN, 4, 1968, p. 426; de V. Ciucă, I.Lupu, op.cit., p.160; se păstrează la Muzeul Național de Istorie a României, inv. 212651-212843), Săpoca, jud. Buzău (Constanța Stirbu, CN, 1, 1971, p.91, nr. 13; B.Mitrean, Dacia, NS, 23, 1979, p. 375, nr. 121) Stăvaru, jud. Olt (T. Rădulescu, F.Biciu, Oltenia, 1984-1986, Craiova, 1987, p. 66), Viisoara, jud. Teleorman).
- 58 Datorită calității lor, orteii au fost întrebuintați în mod curent nu numai în tranzacțiile comerciale, ci și în perceperea dărilor. Vezi în acest sens CDM, III p. 118, doc. 472, p. 195, doc. 864, p.271, doc.1229, p.404, doc. 1902, p. 515, doc.2489 și 2490. În timpul lui Stefăniță Lupu birul pe fiecare casă era de șase ortei, iar slujbașii domnești, Însărcinați cu strîngerea acestei dări, se numeau "ortăși": CDM, III, p. 62, doc.169, 189, p. 105, doc. 404, p. 114, doc.448, p. 308, doc.1425, p. 438, doc. 2084.
- 59 Monedele de 28 stăveri au fost găsite în tezaurale: Brabova, jud. Dolj (B.Mitrean, Dacia, NS, 20,1976, p. 291; idem, BSNR, 70-74, 1976-1980, nr.124-128, 1981, p.602, nr. 330; CH, 3, 1977, p. 175, nr.497; O.Tudoran, Oltenia, 1, 1974, p. 98, nr. 6), Cîmpu Lung-Crețioara, jud. Argeș, M. Cristodor, Buletinul Științific al Facultății de învățămînt pedagogic Pitești, 1983, pp. 75-79), Curtea de Argeș, jud. Argeș, Oltenita, Jud. Călărași (se păstrează la MNIR), Pietrele, jud. Ilfov, Urziceni, jud. Ialomița, Verguleasa, jud. Olt (E. Perșu, Burișava, 1, 1972, pp. 339-384; B.Mitrean, Dacia, NS, 20, 1976, p. 292; idem, BSNR,70-74, 1976-1980, nr. 124-128, p. 608, nr. 378).
- 60 H.Fengler, G.Gierow, W.Unger, op.cit, pp.132-133.
- 61 V.Vinaver, op.cit, pp.108 și 121.
- 62 Ibidem, p. 150.
- 63 Ibidem, p. 151.
64. Tezaurele de la Bradu, jud. Buzău (I.C.Modoran, I. Chicideanu, Biserica Ortodoxă Română, 9-12,1976,p.8; B.Mitrean, Dacia, NS, 21, 1977, p. 381, nr. 142; V. Drîmboceanu, I.Rusu, BSNR, 70-74, 1981, nr. 124-128, p. 611. Multumim domnului Nicolescu Valeriu, Muzeul județean Buzău, care ne-a pus la dispoziție tezaurul pentru studiu), Budești, jud. Vîlcea (Archivele Statului București, fond Ministerul Instrucțiunii, dosar 4026/1854, ff.574-576, 583-585; idem, fond MAI-Administrative, dosar 74/1860, ff.545-551), Braniste,

jud. Mehedinți, București-Curtea Veche (O. Iliescu, Numisma, 25, 1978, p.23, nota 4; B.Mitrea, BSNR, 70-74, nr.124-128, 1981, p.602, nr.332), Ciupercenii Noi, jud.Dolj (se păstrează la MNIR), Drănic, jud. Dolj (V.Ciucă, I.Lupu, op.cit., p.160, nota 21),Dridu-Snagov, jud. Ialomița (se păstrează la MNIR), Găinești, jud. Dîmbovița, Piua Petrii, jud. Călărași (M.Neagu, P.Vlădilă, Aspecte ale circulației monetare la Dunărea de Jos în sec. XV-XVII în lumina cercetării tezaurelor de la Piua Petrii-Orășul de Floci în Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, III-IV, Călărași, 1987, p. 179-183. Informație de la domnul M.Neagu, care ne-a pus la dispoziție tezaurul pentru studiu), Pietrele, jud. Ilfov, Rasa, jud. Călărași, Săpoca, jud. Buzău, Stăvari, Jud. Olt, Tîrgoviște I, jud. Dîmbovița, Urziceni, jud. Ialomița, Vălenii de Munte, jud. Prahova și Zlotești, jud.Telorman (O. Iliescu, Numisma, 25, nr. 132-137, 1975,p.23,nota 3; B.Mitrea, Dacia, NS, 21, 1977, p. 381, nr.150; idem, BSNR, 70-74, nr.124-128, 1976-1980, p.608; I. Spiru, op.cit., p. 653).

- 65 Lia Lehr, Comerțul Tării Românești și Moldovei în secolele XVI-XVII, SMIM, 4, p.258.
- 66 Ibidem, p. 246; vezi și Călători străini despre țările române, vol. VI, 1976, p.202.
- 67 Lia Lehr, op.cit., p.226; Călători străini..., op. cit., pp. 187-188.
- 68 Cf. Istoria României, vol. III, 1964, p.20.
- 69 Informație de la G.Custurea, căruia îi aducem multumiri.
- 70 E.Oberländer-Târnoveanu, Peuce, VII, 1980, p.512,nr. 192.
- 71 Informație de la S. Iosipescu, căruia îi aducem multumiri.
- 72 F.Braudel, Mediterana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea, București, 1986, vol.I, p. 356.
- 73 V.Vinaver, op.cit., p.153; vezi și P.Siderov, Razprostranenie na talerite na Belgiskata Confederatia v bălgarskite zemi prez.XVII-i XVIII v.,Numizmatika, 2, 1988, 3, p.41.
- 74 Nuri Pere, Osmanlılarda Maden Paraalar, İstanbul, 1968, p. 176, nr. 468.
- 75 F. Braudel, op. cit., vol. I, p. 375.
- 76 Monedele se află în tezaurul de la Curtea de Argeș, jud. Argeș, Guruieni, jud.Telorman și Verguleasa, jud. Olt.
- 77 Bora, jud. Călărași, Tîrgoviște I,jud.Dîmbovița,Zimnicea I și Zimnicea II, jud. Teleorman.

Descoperirile de la: Afumați, jud. Dolj (D.Ciubotea, AO, 1, 1981, pp.85-88), T.Rădulescu, Oltenia, 4, 1982, p.110, nota 8), București, str. Baicului (Katiușa Catrina, lucrare în curs de publicare), București, str. Banu Manta (se păstrează la MNIR), Crovă, jud. Dîmbovița, Curtea de Argeș, jud. Argeș, Drăgășani, jud. Teleorman (informație Ecaterina Tîntăreanu), Oridu-Snagov, jud. Ialomița (se păstrează la MNIR), Găinesti, jud. Dîmbovița, Gărăgău, jud. Teleorman, Gurăeni, jud. Teleroman, Grădișteanca, jud. Teleorman (Arhivele Statului București, fond Ministerul Instrucțiunii, dos. 560/1864, ff. 493-494 și 507), Giurgiu, jud. Giurgiu (se păstrează la Muzeul Județean Giurgiu), Morunglav, jud. Olt (B.Mitrea, Dacia, NS, 29, nr. 1-2, 1985, p. 173, nr. 48; CH, 7, 1985, p.412, nr. 701; T. Rădulescu, op.cit., pp.107-111), Oltenita, jud. Călărași, Pietrele, jud. Ilfov, Piuia Petri, jud. Călărași, Prunaru, jud. Teleorman ((informație C.Beda, căruia și pe această cale îi aducem mulțumiri), Roșiorii de Vede, jud. Teleorman (informație Ecaterina Tîntăreanu), Săpoca, jud. Buzău, Spătărei, com. Furculești, jud. Teleorman (tezaurul ne-a fost pus la dispoziție pentru studiu de Ecaterina Tîntăreanu), Stăvaru, jud. Olt, Tîrgoviște II, jud.Dîmbovița (R. Gioglovan, I. Avram, SCN, 1, 1957, p. 469), Tîrgoviște III, jud. Dîmbovița (se păstrează la BNR, filiala Tîrgoviște; ne-a fost pus la dispoziție de V.Drob, Muzeul Județean Dîmbovița, căruia îi aducem mulțumiri), Urziceni, jud. Ialomița, Verguleasa, jud. Olt, Vlădeni, jud. Dîmbovița (P; Cristea, Studia Vlahica, 1970, p. 348 - menționează numai monedele de 28 stăveri; se păstrează la BNR - filiala Tîrgoviște Ne-a fost pus la dispoziție pentru studiu de V.Drob) Zlotești, jud. Teleorman.

- 79 V.Vinaver, op. cit., pp. 165 și 233; vezi și F.Braudel, op. cit., vol. III, p. 126.
80 F.Braudel, op.cit., vol III, p. 124.
81 Ibidem, pp. 127 și 131.
82 V.Vinaver, op.cit., p. 165
83 Ibidem, p. 166.
84 I.G.Spaski, op. cit., p. 6, Conform autorului, deși în literatura de specialitate se vorbește mult despre falsificarea iefimilor în Rusia, analiza riguroasă a materialului numismatic neagă acest lucru.
85 Se păstrează la MNIR.
86 G.Custurea, Pontica, 20, 1989, lucrare în curs de publicare.
87 A.Nudelman, AKM, 8, 1976, pp.122-123, nr. 49.

- 88- A. Engel, R.Serrure, Traité de numismatique (époque moderne), Paris, 1897, p. 297.
- 89 E.Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 1977-1978, 8,1980, p. 512; vezi și M.Maxim, Un tezaur otoman din secolul al XVII-lea descoperit la Nalbant, lucrare în curs de publicare.
- 90 F.Braudel, op.cit., vol. III, p. 126, nota 87.
- 91 M.Schulman, Italiaansche Nabootsing van Provinciale en Stedelijke Nederlandsche Munten, Jaarboek voor Muntne Penningkunde, nr. 24, 1937, pp.56-67; ibidem, nr. 25, 1938, pp. 1-14.
- 92 H.Fengler, G.Gierow, W.Unger, op.cit., p.206.
- 93 I.G.Spaski, op.cit., p.5.
- 94 Ibidem, p. 7
- 95 T-A. Horváth, NK, 1954, p.18; ibidem, 1963-1964, p. 26; J.Buză, AHASH, 27, Budapest, 1981, p.347, nr.55.
- 96 J.Buză, op.cit., p.347.
- 97 J.Buză, loc.cit., cf.A.Szilady, Okmánytár a török hódoltság történetének Magyarországon, Pesta, 1863, p. 368.
- 98 Pravila lui Matei Basarab, Tîrgoviște, 1652, pp.168-169.
- 99 Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe și cu toată cheltuiala lui Vasile Voievodul și domnul Tării Moldovei, lași, 1646, pp. 20-21.
- 100 E.Hurmuzaki, vol XV-II, pp. 1329-1330.
- 101 J.Buză, op.cit., p.347,cf. Zs. Trócsnyi, Az erdélyi fejedelemseg korának országgyűlései, Budapest, 1976, pp. 211-212.

LISTA CUPRINZIND MONEDELE DIN TEZAURUL DE LA URZICENTI

- 1 LITUANIA, Sigismund August,
1/2 gros 1558
Ar, 19 mm, 0,85 g, inv. 108, H.C. nr. 503.
- 2 1/2 gros 1560
Ar, 20 mm, 1,05 g, inv. 197, H.C. nr. 511.
- 3 POLONIA, Sigismund III,
ort, 1621
Ar, 30 mm, 7,44 g, inv. 193, H.C. nr. 1419.
- 4 DANZIG, Sigismund III,
ort, 1615
Ar, 29 mm, 6,89 g, inv. 194, H.C. nr. 1339.
- 5 ort, 1617
Ar, 29 mm, 6,08 g, inv. 109, H.C. nr. 1370.

- 6 IMERIUL OTOMAN, Murad III,
 dirhem emis la Halep, 1574-1595.
 Ar, 19 mm, 3,74 g, inv. 112, Nuri Pere nr. 291.
- 7 TRANSILVANIA, Sigismund Bathory,
 taler, 1595
 Ar, 40 mm, 28,90 g, inv. 94, A.Resch, nr. 193.
- 8 UNGARIA, Rudolf II
 taler, 1590, emis la Kremnitz
 Ar, 41 mm, 27,06 g, inv. 110, Huszar Kajos, nr.1030.
- 9 TIROL, Arhiducele Ferdinand,
 taler, 1564 - 1595
 Ar, 41 mm, 27,88 g, inv. 179, Pohl Arthur, nr.62, var
- 10 taler, 1564-1595.
 Ar, 39 mm, 28,33 g, inv. 178, Pohl Arthur, nr.60 var.
- 11 taler (fals) 1564 - 1595
 Ar, 40 mm, 28,53 g, inv. 102, Pohl Arthur, nr.57 var.
- 12 SAXONIA, August (linia Albertină),
 taler, 1558.
 Ar, 39 mm, 28,47 g, inv. 182, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9795.
- 13 taler 1559.
 Ar, 39 mm, 28,54 g, inv. 184, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9795.
- 14 taler 1560.
 Ar, 40 mm, 28,74 g, inv. 104, W. Haupt,p.223;Fr.Dras-
 kovic, S.Rubenfeld, nr. 9795.
- 15 taler, 1565.
 Ar, 40 mm, 28,62 g, inv. 183, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S.Rudenfeld, nr. 9795.
- 16 taler 1570
 Ar, 40 mm, 28,65 g, inv. 192, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
- 17 taler, 1574
 Ar, 40 mm, 28,39 g, inv. 185, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S.Rubenfeld, nr. 9798.
- 18 taler, 1575
 Ar, 40 mm, 28,84 g, inv. 186, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
- 19 taler (fals), 1577
 Ar, 42 mm, 26,76 g, inv. 107, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
- 20 taler, 1578.
 Ar, 40 mm, 28,96 g, inv. 181, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
- 21 taler, 1579.
 Ar, 40 mm, 29,05 g, inv. 103, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-
 kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
- 22 taler, 1580.
 Ar, 40 mm, 28,93 g, inv. 187, W.Haupt, p.223;Fr.Dras-

- kovic, S. Rubenfeld, nr. 9798.
 23 SAXONIA, Christian I (linia Albertină)
 taler, 1588
 Ar, 41 mm, 28,77 g, inv. 95, W.Haupt, p.225; Fr. Draskovic, S. Rubenfeld, nr. 9806.
 24 SAXONIA, Christian II, Johann Georg și August (linia Albertină)
 taler, 1592
 Ar, 41 mm, 28,86 g, inv. 100, W.Haupt, p.226; Fr. Draskovic, S. Rubenfeld, nr. 9820.
 25 taler, 1600.
 Ar, 41 mm, 28,86 g, inv. 188, W.Haupt, p.226; Fr. Draskovic, S. Rubenfeld, nr. 9820.
 26 BRANDENBURG-FRANCONIA, Albert cel Tânăr (de Bayreuth) tsaler 1545, (fals).
 Ar argintat, 40 mm, 26,65 g, inv. 98, Fr. Draskovic, S. Rubenfeld, nr. 8969.
 27 OLDENBURG, Anton Günther (în perioada lui Ferdinand III), 28 stüveri, 1637-1657.
 Ar, 41 mm, 19,55 g, inv. 180, A. Engel, R. Serrure (sec. XVI-XVIII), p. 235-236.
 28 SPANIA, Filip III, 8 reali, emisă înainte de 1616 la Potosi.
 Ar, 41 mm, 27,06 g, inv. 97, J.Pellicer, I.Bru, nr. 662 var.
 29 REGATUL NEAPOLE, Filip II
 1/2 ducaton, 1556-1598
 Ar, 34 mm, 14,81 g, inv. 97, J.Pellicer, I.Bru, nr. 367.
 30 TARILE DE JOS PROVINCIILE UNITE
 Geldern, taler, 1638.
 Ar, 41 mm, 29,09 g, inv. 106, A.Delmonte, nr. 825.
 31 Geldern, taler, 1647
 Ar, 42 mm, 27,50 g, inv. 105, A.Delmonte, nr. 825.
 32 Westfriesland, taler 1647.
 Ar, 41 mm, 26,90 g, inv. 111, A. Delmonte, nr. 836.
 33 Campan, taler, 1649.
 Ar, 43 mm, 27,03 g, inv. 191, A. Delmonte, nr. 862.
 34 Campan, taler 1664.
 Ar, 42 mm, 26,61 g, inv. 189, A. Delmonte, nr. 862.
 35 Overijssel, taler 1661 (fals)
 Ar argintat, 41 mm, 26,43 g, inv. 190, A. Delmonte, nr. 856 var.
 36 Zeeland 1/2 taler 1641 sau 1651
 Ar, 33 mm, 13,23 g, inv. 99, A. Delmonte, nr. 876.

LISTA DESCOPERIRILOR MONETARE CUPRINZIND
TALERI

TARA ROMANEASCA

Sec. XVI:

- 1 ▲ Bercioiu, com. Budești, jud. Vîlcea 1566/1574-1593.
2 ▲ Bora - Slobozia, jud. Ialomița 1544 - 1595.
3 ▲ Cosimbești, jud. Ialomița 1481/1512 - 1574/1595.
4 ▲ Gărdenești, com. Balacita, jud. Mehedinți sec. XVI ?
5 ▲ Leordeni, jud. Argeș 1566 - 1594.
6 ▲ Miroși, jud. Argeș sec. XVI.
7 ▲ Orăști, com. Frumușani, jud. Călărași sec. XVI.
8 ▲ Rasa, com Grădiștea, jud. Călărași 1514/1568-1595.
9 ▲ Rast, jud. Dolj 1468/1490 - 1592
10 ▲ Scurtești, com. Vadu Pașii, jud. Buzău sec. XVI.
11 ▲ Tîrgoviște, I, jud. Dâmbovița 1536/1556 - 1598.
12 ▲ Urechești, jud. Vrancea 1539 - 1541.
13 ▲ Urziceni II, jud. Ialomița 1539 - 1597.
14 ▲ Vălenii de Munte, jud. Prahova 1512/1520 - 1599.
15 ▲ Verbita, jud. Dolj 1555 - 1597.
16 ▲ Vlădila, jud. Olt 1468/1490 - 1599.
17 ▲ Zimnicea I, jud. Teleorman 1551 - 1600.
18 ▲ Zimnicea II, jud. Teleorman 1526 - 1600.

Total: 16 tezaure
sec. XVI 2 descoperiri izolate.

Sec. XVII:

- 19 ■ Afumati, jud. Dolj 1648.
20 ■ Blidaru, com. Cîrligile, jud. Vrancea 1575/1586-
1637.
21 ■ Brăbova, jud. Dolj 1619/1637 - 1637/1657.
22 ■ Bradu, jud. Buzău 1447/1492 - 1636.
23 ■ Braniște, com. Vinători, jud. Mehedinți 1595-1666.
24 ■ Brînceni, jud. Teleorman 1445/1492 - 1637/1657.
25 ■ București, str. Baicului 1458/1490 - 1670.
26 □ București, Banu Manta 1685.
27 □ București, Curtea Veche 1621 - 1665.
28 ■ Budești, jud. Vîlcea XVI - XVII.
29 ■ Cîmpulung, Cart. Schei, jud. Arges 1550 - 1608.
30 ■ Cîmpulung Cretișoara, jud. Argeș 1619/1637-1637/
1687.
31 □ Ciupercenii Noi, jud. Dolj 1598 - 1665.
32 ■ Crovă, com. Odobești, jud. Dâmbovița 1580-1674.
33 ■ Curtea de Argeș, jud. Argeș 1576 - 1679.

- 34 □ Drăgșani, com. Drăgșenei, jud. Teleorman 1648.
 34b □ Drănic, jud. Dolj, 1621-1665.
 35 ■ Dridu - Snagov, jud. Ialomița 1556/1598-1624/1659.
 36 ■ Găinești, com. Hulubești, jud. Dâmbovița 1584-1667.
 37 ■ Gărăgău, com Vîrtoapele, jud. Teleorman 1608/1624-
       1681.
 38 □ Giurgiu, jud. Giurgiu 1660.
 39 ■ Grădișteanca, com. Galateni, jud. Teleorman 1537-
       1674.
 40 ■ Guruieni, com. Măgura, jud. Teleorman 1626 - 1675.
 41 □ Lipia, com. Merei, jud. Buzău sec. XVII.
 42 ■ Morunglav, jud. Olt 1576 - 1649.
 43 □ Ologi, com. Crângu, jud. Teleorman 1564/1595; 1604;
       1587/1612
 44 ■ Oltenița, jud. Călărași 1589 - 1603/1667.
 45 ■ Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu 1468 / 1481 -
       1665.
 46 ■ Piuia Petrii, jud. Călărași 1531 - 1623.
 47 ■ Poiana Cristei, jud. Vrancea 1576 - 1671.
 48 □ Prunaru, com. Bujoreni, jud. Teleorman sec XVII.
 49 ■ Resca, com. Dobrosloveni, jud. Olt XVI - XVII.
 50 □ Roșiorii de Vede, jud. Teleorman 1674.
 51 ■ Săpoca, jud. Buzău 1598 - 1641,
 52 ■ Spătărei, com. Furculești, jud. Teleorman 1581-1629
 53 ■ Stavaru, com. Urzica, jud. Olt 1447/1492 - 1626.
 54 ■ Tîrgoviște II, jud. Dâmbovița XVI - XVII.
 55 ■ Tîrgoviște III, jud. Dâmbovița 1614 - 1660/1667.
 56 ■ Urziceni I, jud. Ialomița 1548 - 1664,
 57 ■ Verguleasa, jud. Olt 1445/1492 - 1659.
 58 ■ Viisoara, jud. Teleorman 1530 - 1625.
 59 ■ Vlădeni, com. Darmănești, jud. Dâmbovița 1575-1637/
       1657.
 60 ■ Voetin, com. Sihlea, jud. Vrancea 1608/1624 - 1637/
       1657.
 61 ■ Zlătăreni, com. Tătărăști, jud. Teleorman 1598/1621-
       1621/1665.

Total: 34 tezaure
9 descoperiri izolate.

Total sec. XVI - XVII 50 tezaure, 11 descoperiri izolate

**LA CIRCULATION DES TALERS EN VALACHIE DURANT
LES XVIE ET XVIIE SIECLES - LE PROBLEME DES
FAUX (LE TRESOR DE URZICENI, DEP. DE IALOMITA)**

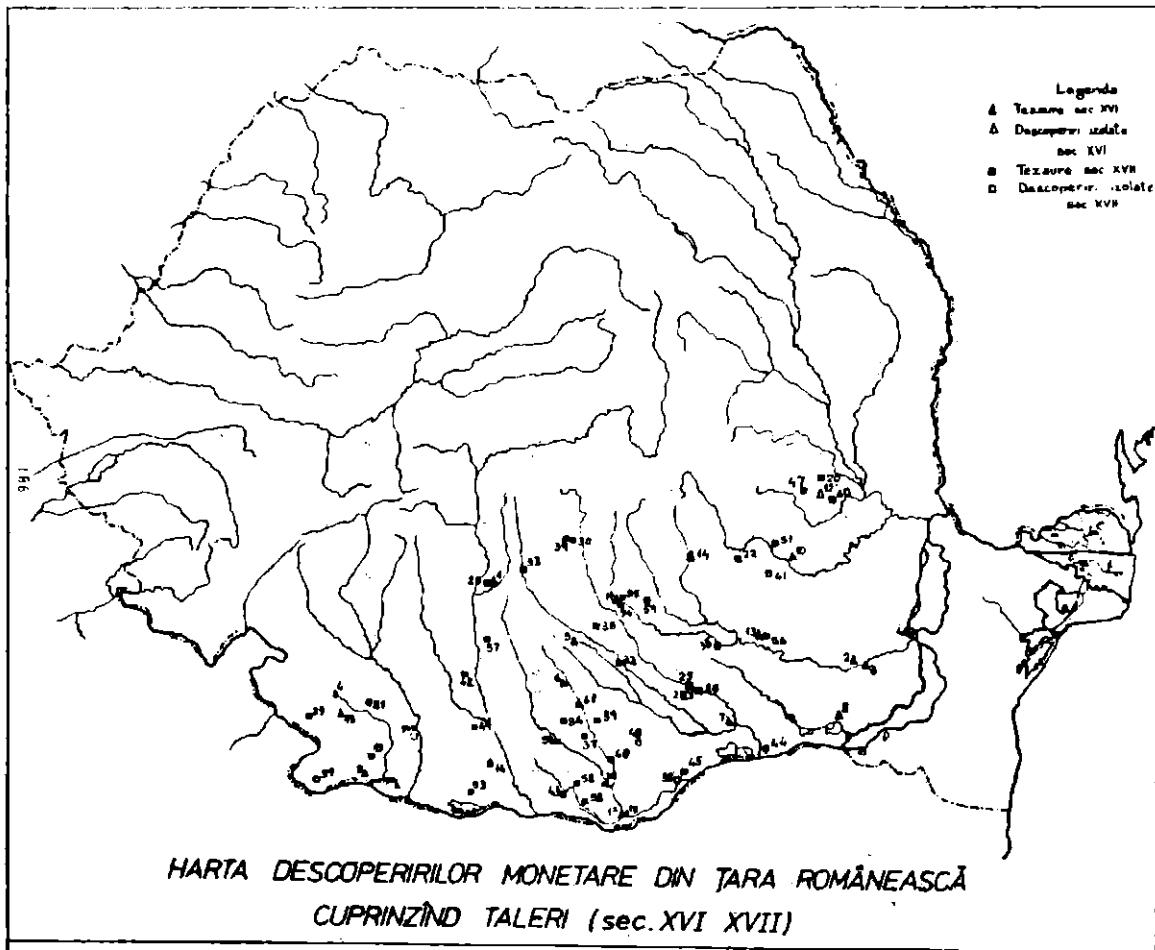
Résumé

Dans cet ouvrage les auteurs font une analyse portant sur la circulation des thalers en Valachie durant

les XVIe et XVIIe siècles. Cette analyse est fondée sur les découvertes monétaires faites dans ce pays. Bien que la circulation de la grosse monnaie en argent ne soit attestée par les documents qu'à partir de 1567, à la suite de la recherche effectuée, les auteurs ont constaté que la pénétration des thalers sur le marché de la Valachie se fait dès la quatrième décennie du XVIe siècle. Durant ce siècle on rencontre sur le marché monétaire des thalers provenant des régions allemandes et autrichiennes et du territoire des Pays-Bas trouvés sous la domination de l'Espagne. Leur présence est prouvée par les 15 trésors et deux découvertes fortuites datant de ce siècle. A partir des dernières décennies du XVIe siècle, les thalers commencent à jouer un rôle important dans l'économie du pays, leur importance allant s'accroître au siècle suivant.

Pour le XVIIe siècle, les 35 trésors et les sept découvertes fortuites datant de cette époque montrent que le marché monétaire est dominé par les thalers des Provinces Unies et les réaux espagnoles. Une place à part est réservée à la question des faux. La falsification des thalers va en s'intensifiant tout au long du XVIIe siècle, les commerçants ayant intérêt à placer ces faux dans les régions pauvres en minerais d'argent, où les prix auxquels on vendait cette marchandise étaient bien avantageux.

Bien qu'en général intégrée dans la politique économique et financière de l'empire Ottoman, la Valachie, en profitant d'un nombre de conjonctures favorables et de sa position géographique, réussit à se créer une voie d'accès au commerce international en affirmant ainsi ses propres intérêts.

1

2

3

4

5

6

7

Plansa I - Monede din tezaurul de la Urziceni.

8

9

10

11

12

Planșa II - Monede din tezaurul de la Urziceni.

13

14

15

16

17

18

Plansa III - Monede din tezaurul de la Urziceni.

19

20

21

22

23

24

Plansa IV - Monede din tezaurul de la Urziceni.

25

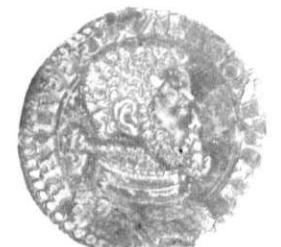
26

27

28

29

30

Planșa V - Monede din tezaurul de la Urziceni.

31

32

33

34

35

36

ACTIVITATEA MONETARIEI DE LA SUCEAVA
IN TIMPUL LUI DABIJA-VODA^X

de HANS E. SKÖLD

Studiul de față ne-a fost sugerat de capitolul "Monedele false din Suceava", din lucrarea "Emisiunile monetare proprii ale Suediei"¹. Anumite inadvertențe din acest capitol, (cum ar fi "printul Dabija, voievodul Moldovei în Valachia"), precum și interesul stîrnit de activitatea maestrului monetar Titus Livius Boratini în atelierul de la Suceava, în perioada domniei lui Dabija-Vodă, m-au determinat să cercetez² cu mai multă atenție îndeletnicirile acestui meșter în amintita monetărie. O atracție deosebită a constituit-o activitatea lui T.L.Boratini din anul 1660 de imprimare a șilingilor (solidus, șalăi), străini, printre care și ai Balticii suedeze. Cred însă că pentru cercetarea mai aprofundată a acestei probleme, este indicată, în primul rînd, o scurtă vedere de ansamblu a factorilor istorici, politici și economici care au dus la emiterea acestor falsuri. Aceasta pentru a clarifica acele idei, din păcate mai puțin exacte, din literatura suedeza actuală. În primul rînd, aşa cum am arătat, una din inadvertențe este denumirea de "printul Dabija, voievodul Moldovei în Valahia". Nu poate fi vorba de așa ceva; Moldova și Valahia sunt două țări române distincte. Deci, Dabija-Vodă a fost voievodul Moldovei. O altă idee confuză, din literatura suedeza, s-a format în jurul "Cetății" sau "Castelului" din Suceava. Se impune, aşadar, o lămurire. Nord-vestul Moldovei (vezi harta-fig. 1), un așezămînt de cultură materială încă din paleolic, făcea parte din ceea ce, înainte de formarea Statului feudal Moldova, se numea Tara Sepenițului și mai tîrziu, Bucovina. Partea de nord a acesteia avea ca punct central Cernăuțiul (azi în URSS). Pentru sudul Bucovinei centrul îl reprezenta Suceava. Sub Petru I Mușat³ (cca. 1375-1391) Suceava⁴ este numită pentru prima dată, în 1388 capitală. Au existat în Suceava două cetăți întărîite. Cea veche, Cetatea Scheia⁵, este posibil să fi avut unele teritorii chiar din timpul ordinului cavalerilor germani, de la începutul sec. al XIII-lea. Aceasta a fost distrusă în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Amintim că cea nouă, Cetatea de Scaun, care a fost fondată de Petru I Mușat, s-a construit și s-a întărit în perioada de maximă înflorire a Moldovei, din timpul lui Stefan cel Mare (1457-1504)⁶. Aceasta a jucat un

mare rol, timp de trei secole, în năzuințele de libertate ale românilor. Construcțiile întărite, care niciodată nu au putut fi cucerite militar, au fost demolate și arse în 1675, din ordinul turcilor, în urma războiului cu Polonia. Această Cetate de Scaun (fig. 4) este indicată în "Sveriges Besittningsmynt" drept "Castelul din Suceava.. în Moldova", iar în lucrarea lui Platbärzdis este pusă în legătură cu activitatea de împrimare de monede în general.

In afara acestor corijări a numitelor inadvertențe, consider salutare cîteva date privind istoricul relațiilor suedezo-moldovenești. Legăturile dintre Suedia și Polonia, într-un timp istoric, săn, în mare, destul de bine cunoscute pentru un anumit public suedez. Moldova este, în schimb, un factor mai puțin cunoscut. Relațiile dintre Suedia și cele trei părți principale ale României zilelor noastre, adică Moldova, Valachia și Transilvania, au fost stabilite cel puțin cu un mileniu în urmă⁹. Poate această afirmație impresionează în mod deosebit. Dar, avem aici în vedere pătrunderea suedeza spre est și sud - est, din timpul vichingilor și a expedițiilor lor spre Miklagard (Constantinopole), pînă la conflictele cu Rusia și Polonia din preajma anilor 1600, pentru a vedea o continuitate. Totuși, pînă în sec. al XVI-lea, aceste legături au fost oarecum marginale, (se poate cita aici relația personală, din anul 1578, dintre Ioan al III-lea și cununatul său Stefan Bathory regele Poloniei și fost principé al Transilvaniei)¹⁰, din sec. al XVII-lea ele devenind directe. Astfel, legăturile cu principatul Transilvaniei, tară tampon între turci și catolicii habsburgi, au constituit un element esențial în politica externă suedeza, mai ales din perioada războiului de 30 de ani și pînă în anul 1660. Aceasta chiar dacă prima inițiativă, se pare, nu a fost luată de Suedia ci de Transilvania, prin principalele Gabriel Bethlen, în anul 1623¹¹. Cu Moldova, de asemenea, legăturile au fost destul de intense în sec. al XVII-lea. Wahlstedt¹² aduce ca exemplu contribuția trupelor suedeze la alungarea voievodului moldovean Vasile Lupu în 1653 și aducerea în locul acestuia a lui Gheorghe Stefan ca domn¹³. Carol al X-lea Gustav a trimis, în 1656, o misiune suedeza la Iași, oraș care prin 1600 devenise capitala Moldovei. Gheorghe Stefan, după cum se știe, a fost alungat, la rîndul său, de turci în 1658 și a primit de la guvernul de tutelă al lui Carol al XI-lea, ca loc de aziil, castelul Szczecin din Pomerania, pe atunci suedeza. Aici el a și murit, în anul 1668. În general, suedezi încă ezită să-și facă aliați, acolo unde și-i puteau face. Turci, tătari, cazaci au intervenit tot timpul în întărisarea, mereu schimbătoare, a angajamentelor suedeze

în Polonia și Rusia. În acest context, Moldova nu a jucat același rol politic ca teritoriile Transilvaniei. Însă, economic vorbind, au existat legături comerciale destul de dezvoltate, chiar dacă numai indirecte, cu ținutul sudeză Svevia (Sachsen) ¹⁴. Moneda moldovenească autohtonă lipsea în acea perioadă, mijlocul de plată era moneda străină; printre altele cităm řilingii lituanieni, de Brandenburg, precum și moneda proprie sudeză emisă la Riga. Monedele din Riga impresionau și se pare să fi avut o mare atracție în Moldova (o situație similară a existat uneori și în Polonia) ¹⁵.

În continuare mi se pare necesară și interesantă o scurtă trecere în revistă a luptei pentru independentă a celor trei țări române, în contextul istorico-politic al secolelor XV-XVII. Domnitorii acestor țări au căutat, pe cît era posibil, să-și apere independența lor față de turci, polonezi, unguri, austrieci și alte popoare vecine. Această poziție era îndreptată mai ales vis-a-vis de Înalta Poartă, a cărei suzeranitate era recunoscută de nevoie și se manifesta, în primul rînd, prin plata de tribut. Dar, opozitiile dintre Poartă și popoarele vecine, sau dintre acestea din urmă între ele, erau folosite cu dibăcie de domnii țărilor române pentru interese personale, sau pentru scopuri naționale.

Un rol important în istoria țărilor române l-a avut Polonia. Expansiunea poloneză spre sud-est s-a făcut puternic simțită sub domnia lui Wladislav II Jagello (1366-1434). Fricțiuni interne, ca urmare a aspirațiilor personale ale ducelui lituanian Wytandas (1392-1430), erou național și văr al lui Wladislav al II-lea, au întîrziat, în mod evident, această evoluție expansionistă. Dar, în jurul anului 1400, marea putere polono-lituaniă, care pînă atunci nu avusese ieșire la mare, a dobîndit graniță maritimă atât la nord cât și la sud. După victoria de la Grunewald, din 1410, asupra ordinului german teutonic, polonii au ajuns pînă la coasta Mării Baltice. Spre sud, în Moldova, zonă de mare interes pentru coroana polonă, polonezii au intrat în conflict cu Petru I Mușat. Desigur, acesta a reusit la început să le țină piept polonezilor. Dar, în fața unui temut atac maghiar, s-a văzut nevoit să aleagă dintre două rele și, astfel, recunoaște suzeranitatea lui Wladislav Jagello în 1387. Cu supletea politică tradițională românească, el a întreținut, de asemenea, cele mai bune legături cu domnul Țării Românești, Mircea cel Bătrân (1386-1418) ¹⁶. Fiul lui Wladislav Jagello și urmașul său la tron, Wladislav al III-lea, a fost ales în anul 1440 și rege al Ungariei. Puterea catolică centrală poloneză, cu sediul la Krakovia, a început, prin

acest act, să aibă o influență hotărîtoare asupra desfășurării evenimentelor din Europa de răsărit. Politica sa urmărea nu numai să stavilească dominația precedentă germană, exercitată prin Ordinul german teutonic, în nord și nord-est, ci chiar să oprească penetrația ortodoxă și islamică din sud-est. Înfrângerea lui Wladislaw al III-lea, de către turci, în lupta de la Varna, (1444), unde el însuși se pare că și-a găsit moartea, a întrerupt expansiunea polonă spre sud. Polonia și-a menținut totuși o oarecare influență asupra Moldovei, Dar, Kazimir al IV-lea (1445-1492), fratele și urmașul lui Wladislaw al III-lea, în politica sa militară a fost orientat mai mult spre nord, fiind de asemenea preocupat de întărirea puterii sale regale în interior¹⁷. El s-a îngrijit mai puțin de situația granitelor poloneze spre sud.

Instabilitatea creată în Moldova, prin desele schimbări de domni în perioada de după Alexandru cel Bun, dă de înțeles - pe lîngă lipsa unei ordini formale și acceptate în succesiune - că aici controlul polonez nu mai era efectiv. Poloniil au eșuat într-un nou asalt, sub Ioan I Albert, fiul lui Kazimir al IV-lea. Printr-un contrăatac, turci au încercat să pătrundă spre nord. În această situație, voievodul Stefan cel Mare - prin calitățile sale de strateg, a asigurat și apărărat, pe o perioadă scurtă, o independentă totală a principatului moldovenesc. Aceasta în ciuda faptului că, din 1456, țara trebuise să înceapă să plăti tribut către Inalta Poartă. Stefan s-a îndreptat nu numai împotriva polonilor (vezi dezastrul polon la retragerea prin Bucovina în 1497), ci, mai întîi împotriva mereu agresorilor maghiari (vezi victoria de la Baia din 1467) și, în special, împotriva turcilor (Vaslui 1475). Dar, deja urmașul său, Bogdan al III-lea, a trebuit în anul 1511, într-o situație similară delei care-i silise pe Petru I Mușat, cu 125 de ani înainte, să recunoască suzeranitatea polonă, să plătească un tribut dublu turcilor. Alternativa fusese și de această dată ca să se supună Poloniei, care, cu Sigismund I (1506-1548) se îndrepta îarăși spre sud-est. Istoria Moldovei, după acea dată, poartă din nou o pecete de derută, cu o crescută influență turcească.

După înfrângerea de la Mohács din 1526, Polonia a pierdut posibilitățile de influență în Ungaria, care, după acea dată, a fost împărțită între Ferdinand I de Habsburg și voievodul Transilvaniei Ioan Zapolya. Suleyman I al Turciei a ajuns pînă la Viena, dar a fost înfrînt în anul 1529. Ferdinand a putut să-și păstreze cîteva întăriri pe partea maghiară a granitelor. Dar Zapolya, ales și rege al Ungariei (1526-1540), controla părțile de est ale acestei țări, fapt recunoscut ca atare de către Ferdinand.

În anul 1541 turcii au transformat Ungaria într-o provincie otomană, pasa de la Ofen-Buda devenind stăpînul real al acestei țări. Acum în această parte a Europei actionau trei forțe. Maghiarii încercau să-și refacă țara. Turci continuau confruntarea cu Habsburgii. Contrareforma catolică reprezentată de Habsburgi, dar și de voievodul Transilvaniei Stefan Bathory (1571-1575), devenit rege al Poloniei. Între enii 1576-1586, căuta să-și recuștige terenul pierdut. Această situație a dus, atât în Transilvania cât și în celelalte două țări române, la tulburări interne, care au dat posibilitatea voievodului valah Mihai Viteazul să transforme în realitate visul de a uni cele trei principate românești, pe timp de cîteva luni.

Pentru Moldova, după domnia lui Mihai Viteazu, a urmat o perioadă de derută, cu dese schimbări de domni. Turci, care din motive politice îi favorizau pe protestanți - (calvanismul, de exemplu, a putut deveni astfel religie oficială în Transilvania) - au invadat sudul Poloniei în 1620/1621 prin țările române, pentru a îndepărta sprijinul pe care Sigismund al III-lea Vasa îl acorda Habsburgilor. Atacul a fost respins cu mare greutate. Printre domnitorii moldoveni din perioada următoare, cei mai mulți dintre acestia fiind de moștenire, se remarcă Vasile Lupu (1634-1653). Transilvania, după moartea lui Mihai Viteazul, are de luptat cu tendințele de domnație ale lui Rudolf al II-lea de Habsburg. Acesta a fost constrins, în anul 1606, de către Stefan Bocskay să recunoască autonomia politică și religioasă a principatului. Principii Gabriel Bethlen (1613-1629), Gheorghe I Rakoczi (1630-1648) și Gheorghe II Rakoczi (1648-1660) au dus o politică anti-habsburgică, dar au dorit ca, în același timp, să se apere de Inalta Poartă. Pentru aceasta au căutat, cum am arătat, sprijin chiar de la sucedi. O prezentare detaliată a aspectelor acestui complicat joc se găsește în lucrările lui Carl Wibling¹⁸. Gheorghe II Rakoczi a avut șansa ca, în alianță cu domnii Moldovei și Valahiei¹⁹, să angajeze aceste două țări în expedițiile sale militare contra polonilor și turcilor. Dar, insuksesele din Polonia (1657-1660) și moartea sa, survenită în bătălia de la Gyala (22 mai 1660) împotriva turcilor, au adus la un grabnic sfîrșit politica relativ independentă a Transilvaniei.

Din anul 1661 apăsarea turcească s-a înăsprit și în Moldova. Cînd, în anul 1672, Poarta a declarat din nou război Poloniei, Moldova era considerată de către poloni o țară dușmană lor²⁰. În timpul acestui război, în urma căruia regele polon Ioan Sobieski a trebuit să încheie o pace

dezavantajoasă, datorită succeselor lor militare temporare (vezi Hotin 1673) polonii au ocupat Suceava în anul 1675. Totuși, orașul a fost aproape imediat recucerit de români. Cetatea de Scaun, sediul întărit al acestui oraș, amintită deja în contextul actualei lucrări, e dezafecată la ordinul turcilor, după ce fusese deja avariată de un cutremur în 1672²¹. În afara de repetatele ocupări rusești și austriece, Moldova a rămas după aceea sub suzeranitate turcească pînă la mijlocul sec. al XIX-lea.

După lămurirea situației istorico-politice a Moldovei și a evoluției relațiilor suedezo-moldovenești pînă în perioada domniei lui Dabija-Vodă, vom analiza în continuare falsurile monetare care fac, de fapt, obiectul studiului nostru, precum și motivatiile care au dus la executarea lor. Spre deosebire de Axel Wahlstedt²², care a limitat rolul lui Dabija-Vodă și al lui T.L.Boratini în emiterea acestor monede doar la Moldova, noi vom căuta să îl plasăm într-un context istoric și geografic mult mai larg. Nu se poate să vezi în această măsură luată, aşa cum Al. Platbärzdis pere să aibă tendința, numai relații separate, suedezo-polone pe de o parte și polono - moldovenești pe de altă parte. Fără îndoială că acestea au importanță loată. Dar, trebuie căutată o perspectivă mai îndepărtată a acestei monetării, care, de altfel, rămîne în continuare destul de confuză și, de asemenea, o imagine mai clară a emisiunilor din perioada în cauză. Astfel, în mod firesc, în Moldova s-au emis monede numai în timpuri de independență mai mare, sau cînd au existat alte împrejurări speciale. Pe Petru I și emisiunile sale de la sfîrșitul sec. al XIV-lea l-am menționat deja. Un exemplu de împrejurări speciale este emiterea de monede din timpul lui Ilias (1432-1442) de către "fusor monetarum nostrarum", meșterul său monetar, Laurentiu. Moldova se afla atunci într-un contact politic și economic intim cu Polonia, soția lui Ilias, Marinca, născută în Lituania, fiind cununata lui Wladislaw II Jagello²³. Emiterea de monede proprii, începută sub Petru I s-a continuat aproape 200 de ani cu unele întreruperi. Dar, după perioada domniei lui Ioan Vodă cel Cumplit (1572 - 1574), în situația de insecuritate survenită, a urmat o întrerupere a emisiunilor monetare²⁴. Sub Stefan Bathory și Sigismund al III-lea, adică în perioada dintre anii 1576 și 1595, atât în Polonia cât și în Moldova s-au bătut monede poloneze cu imaginea, pe avers, a respectivilor suverani, iar pe revers cu emblema de stat a Moldovei, capul de bou²⁵. La sfîrșitul acestei perioade, adică în anul 1595, voievodul moldovean Stefan Răzvan s-a aliat, în aprilie-august, cu Mihai Viteazul în tendința acestuia de a făuri o

unitate românească împotriva turcilor. El a bătut monede atât după model polonez cît și după model transilvănean²⁶, așa-numiții "troiacl", (monedă de trei grosi), cu însemnele maestrului monetar polonez Ioan Dulski²⁷. Acestea au fost imprimate, după cît se pare, în afara Moldovei, probabil în Polonia. Nu ne este prea clar ce s-a întîmplat sub Ieremia Movilă, voievod al Moldovei în perioada 1595-1600, după Stefan Răzvan. Conform actului său de confirmare de către coroana polonă din 1597, el ar fi avut dreptul să emite monede asemănătoare cu cele poloneze, care puteau să circule liber chiar în Polonia și în celelalte țări supuse coroanei poloneze²⁸. Oare să fie vorba aici de amintitele monede poloneze cu blazon moldovenesc²⁹? Oricum, înrăutătirea monedei poloneze din timpul lui Sigismund al III-lea a făcut ca locuitorii Moldovei să prefere, din ce în ce mai mult, altă valută străină³⁰. La începutul sec. al XVII-lea circulau în țără mai ales bani turcești, maghiari și polonezi³¹. O monedă proprie se pare că nu s-a mai emis pînă cînd, sub Gavril Voicu (1661-1665), monetaria din Suceava și-a reluat activitatea, probabil în primăvara lui 1662³².

Este foarte important de notat faptul că încă din prima jumătate a sec. al XVII-lea o mare cantitate de monede false destinate Poloniei a apărut și în țările vecine. Constantin Moisil aduce³³ ca exemplu în acest sens Silezia, în 1621. Se consideră că, prin monedele sale de calitate inferioară, Suedia a adus Poloniei prejudicii mai mari decât prin războaiele sale singeroase. Ilie Tabrea constată³⁴ că Suedia, după ce a ocupat Riga în 1621 și Elbingul în 1626, a bătut în monetăriile locale mari cantități de șilingi falsi, pînă în anul 1636. Acești șilingi falși s-au răspândit în întreaga Polonie, ajungînd pînă în Ungaria, Moldova și la Ragusa. Andrzej Mikołajczyk vorbește despre "șilingul fals numit "called Klepacze", bătut în Polonie și în străinătate - (de exemplu, de consilierul orașului Riga, Hans Dreiling, undeva în Livonia poloneză)" - deci, referindu-se la anii 1667-1669 și, în parte, de "șilingul livonian oficial, emis de monetaria sudeză de la Riga, între anii 1645 și 1665, care era destinat circulației locale și din Lituania poloneză"³⁵. Pentru a opri introducerea și răspîndirea de monede false, care amenințau să ruineze economia poloneză, Sigismund al III-lea a hotărît, în 1627, să suspende imprimarea monedelor divizionare. Acest ordin a fost respectat de urmașul său, Wladislaw al IV-lea (1623-1648), care s-a limitat numai la emiterea monedelor de aur și a nominalelor mari de argint, continuînd, în același timp, lupta împotriva introducerii monedelor străine. Chiăr și Ioan Kasimir (1648-1668), la începutul domniei sale (1648-

1650), a permis emiterea numai a monedelor cu valoare mai ridicată. Ca monedă curentă circulau fie emisiunile poloneze ale lui Sigismund al III-lea, fie monedele de producție suedeza, care au fost acceptate de populație cu toate că erau emise într-o perioadă anterioară. Dar interdictia din anul 1637 nu a avut efectul dorit, ci, a înrăutătit și mai mult situația monetară și economică a țării. De aceea, Senatul polon a luat hotărîrea, în 1650, de a emite din nou monede divizionare, însă confectionate exclusiv din argint; hotărîrea s-a extins, în mod explicit și asupra unor monede de cupru³⁶. Prin această măsură se spera să se poată înălțura din circulație monedele străine, cu o valoare mai mică. Dar, nici această acțiune nu a avut efectul scontat. Conținutul mărit de argint a făcut ca noile monede să dispareă repede din Polonia și să fie, în continuare, înlocuite cu cele străine de calitate inferioară. De aceea, în anul 1654, s-a hotărât să se scadă procentul de metal prețios. Hotărîrea n-a fost valabilă decât un singur an. În 1655 a izbucnit un război între Polonia și Suedia, conflict care a durat până în anul 1660. Înrăutătirea monedei a devenit din ce în ce mai accentuată, finalizându-se cu un adevărat haos. Aceasta nu mai puțin datorită baterii în centări mari de monede la Elbing (1656-1660) - și anume a šilingilor cu chipul regelui Suediei, emisiuni care au fost introduse în Polonia, provocând aceleași urmări economice ca și cele din timpul lui Sigismund al III-lea. În urma conflictului suedezo-polon, rușii au ocupat Lituania cu Vilna, fapt ce a înrăutătit și mai mult situația monetară a Poloniei. Situația de constrângere brandenburgheză față de suedezi, a jucat un rol aparte atingind valuta poloneză.

În intenția de a îmbunătăți finanțele statului polon, monetăriile din Krakovia și Ujazdow au fost arendate pe timp de un an - 1 mai 1658/30 aprilie 1659 - pentru suma de 35000 de zloti, unui consorțiu italian, avându-i ca parteneri pe Paul de Bono și Titus Livius Boratini. De Bono a murit în anul 1659, rămânind numai Boratini singur. Acesta s-a născut în 1620 la Agordo, în ținuturile muntoase ale Italiei de Nord³⁷. În tinerețe, printre altele, a făcut o călătorie în Egipt. La vîrsta de 21 de ani, în anul 1641, a venit în Polonia unde a fost mai întîi arhitect, ocupându-se mult, în paralel, cu matematica și fizica. În anul 1648 a ajuns la curtea lui Wladislaw al IV-lea, unde a construit un cîntar hidrostatic, căutînd să construiască și o mașină de zbor, care l-a făcut celebru. Cu permisiunea regelui, în anul 1650 a plecat la Paris, unde a învățat gravura în aramă³⁸. În 1651 se întoarce în Polonia și este angajat, ca arhitect, la curtea lui Ioan

Kasimir, încredințindu-i-se diferite sarcini de arhitectură, (printre altele, le importantul palat regal din Warșovia). În 1655 este trimis de familia regală la Florența, unde construiește un ceas automat. De asemenea, dobândește mare feimă în rîndul potentatilor locali prin cunoștințele sale de astronomie. În 1657 se întoarce în Polonia și ia parte la războiul împotriva Suediei. Pe cheltuială proprie, organizează un regiment de artilerie. Senatul polon, drept recunoștință, îi acordă titlul de nobil. În anul 1658 arendează, cum am mai arătat, împreună cu asociatul său de Bono, monetăriile polono-lituaniene și devine, totodată, cetățean polonez. În anul următor, după părerea lui Tabrea³⁹, Boratini a venit cu propunerea de a bate șilingi de aramă pe scară mare, cu scopul de a crește venitul arendei. Monede de aramă nu se mai bătuseră în Polonia de 300 de ani, din timpul lui Kasimir cel Mare (1333-1370). Propunerea a fost acceptată de o comisie monetară specială și emiterea acestora a avut loc între 2 iulie 1659/30 septembrie 1661. Emisiunea pieselor de aramă s-a completat cu o nouă interdicție de introducere a monedelor străine, asigurîndu-se și un riguros control la granițe, pentru împiedicarea exodului de aur și argint din țară.

La 8 octombrie 1664 orice imprimare de șiling de aramă, precum și introducerea unor astfel de monede din Moldova, a fost interzisă. Moneda de aramă a trezit o viață opozitie în rîndul maselor poloneze. Spre sfîrșitul anului 1661, Boratini dispare temporar din Polonia⁴⁰, poate chiar din cauza acestei măsuri și a multor acuzații ale dietei polone, făcute în jurul respectivului an. În acest moment în Polonia s-a instaurat un adevărat haos valutar. În anul 1663 Boratini se află iarăși în Polonia, pentru a primi noi sarcini în aceeași branșă; aceasta după cuvenientele garantii împotriva unei arestări de către reclamantii de mai înainte, însă, de data aceasta, sub o mai severă supraveghere a autorităților polone. Boratini a murit la sfîrșitul anului 1682 sau începutul anului 1683⁴¹.

Am ajuns în acest punct la analizarea monedelor executate de T.L.Boratini în Moldova. Din punct de vedere numismatic, studiul acestor monede este bine documentat atât pentru expertii din Suedia, cât și pentru cei din România. Noi descoperirii, în afara acelora de la Suceava, constituie un obiect de studiu continuu. Chiar în momentul de față se examinează de către cercetătorii români "massa" de monede descoperită la Iași⁴². Astfel, se știe cine a permis imprimarea monedelor și unde a avut loc aceasta, chiar dacă o parte din detaliî sunt încă neclare. Dar, cînd este vorba de scopul imprimării, consensurile

se despart. Această problemă am dori să o discutăm pe în-
delete, în continuare.

Incepînd cu anul 1662 și pînă la mijlocul anului 1663, se pare că Boratini, poate cu mici întreruperi⁴³, a locuit la Eustratie (Istrati) Dabija-Vodă, domnul Moldovei în perioada 1661-1665. Acesta a ocupat tronul la mijlocul sau sfîrșitul lui decembrie 1661⁴⁴, și nu în septembrie aşa cum s-a indicat adesea⁴⁵. După informațiile puține pe care le avem despre Dabija-Vodă și viața sa, nimic nu pare să indice că el să ar fi deosebit cu ceva de predecesorii săi. Dabija pare să fi fost un foarte tipic produs al timpului și al mediului său. Cînd a fost ales voievod trebuie să fi avut aproximativ 58 de ani, o persoană destul de vîrstnică pentru timpul său. Era proprietarul unor mari latifundii, fiind interesat în primul rînd de propriile sale domenii și de reședința sa Soveja, din ținutul Putnei. Al.Platbärzdis⁴⁶, citind surse⁴⁷ din sec. al XX-lea care însă merg pînă la vechii crenicari români, Nicolae Costin, Nicolae Muste și Ion Neculce, îl caracterizează pe Dabija ca pe un simplu tăran bătrîn, care, pe deasupra, mai era și mare iubitor de vinuri. El a rămas, chiar ca voievod, același tăran necomplicat, pînă la moartea sa "de bătrînete", la 21 septembrie 1665. Voievodul a participat la două campanii împotriva Austriei, 1663/1664⁴⁸. În prima campanie el a cucerit Nyvăr și s-a întors cu o bogată pradă de război; în a doua, armatele turco-valaho-moldovene au fost învinse la St.Benedict. Dabija a apartinut unei vechi familii de boieri și se poate bănui că a avut, cel puțin față de timpul și mediul său, o comportare demnă, indiferent de preferințele sale personale, (Constanța Stirbu face chiar aluzie la "un aer de evidentă nobilțe"⁴⁹). Pe de altă parte este foarte improbabil că ambițiile și conștiința sa politică să-l fi constrîns a-și depăși propriile sale relații cu țările vecine. Deși acest domnitor, este mai puțin remarcat, el este acela care, după o lungă perioadă în care Moldova n-a mai avut monedă proprie, probabil că a restabilit monetaria din Suceava, a cărei funcționare încetase din veacul anterior⁵⁰. Astfel, dăspune mai întîi baterea propriului său chip pe monede, apoi trece la confecționarea de monede de calitate inferioară din alte țări printre care și șilingi de Riga. Din ce cauză a recurs la aceasă măsură? Întrebarea o vom discuta pe puncte avînd ca material de plecare diferite opinii din literatura de specialitate și, în baza perspectivelor de fond care au fost schițate de noi.

1. Ideea că nu a fost vorba de o falsificare a monetelor, în scop ilegal, a fost prezentată de Wahlnstedt⁵¹. După părerea acestuia, s-a urmărit pur și sim-

plu să se satisfacă necesitatea proprie a Moldovei de monede divizionare, pentru schimbul legitim de mărfuri. Teoria a fost criticată de Al. Platbärzdis⁵², cu o motivare destul de îndoiefulnică. El afirma că Wahlstedt nu ar fi fost la curent cu informațiile despre baterea monedelor autohtone din acea perioadă la Suceava. Dar, de ce și-ar fi expus Dabija proprietăile sale monede, care cu siguranță că au fost emise din motive de prestigiu, devalorizării, prin imprimarea felurilor șilingi străini? Se pare că este ușor de răspuns la această întrebare, anume din două motive. În primul rînd, monedele proprii ale lui Dabija, ce au apărut de altfel, într-o cantitate limitată și după o lungă perioadă de lipsă de emisiuni locale, nu s-au răspândit prea mult nici în circulația internă nici în afara Moldovei⁵³. În această perioadă în circulația monetară se preferau monedele străine vechi, binecunoscute chiar din timpul emitenților respectivi⁵⁴. În al doilea rînd, noua tehnică de fabricație a lui Boratini, care folosea un conținut metalic mai ieftin, însemna o producere mai rapidă a monedelor la un preț de cost mai scăzut și un cîștiug ridicat. Se evita, de asemenea, cel puțin la început, să se înrăutățească valoarea reală a valutei proprii. Dacă se mai poate spune în continuare că "fabricarea de monede false a avut un scop culpabil", aceasta este mai degrabă o chestiune semantică, decât juridică. O ilegalitate codificată, sau cel puțin acceptată de dreptul nescris, este cel mai puțin probabil să fi existat în timpul când s-a produs culpa în discutie; afară doar dacă ne gîndim la una de tipul art. 26 din tratatul bilateral ce a avut loc la 18 noiembrie 1705 între Carol al XII-lea al Suediei și Stanislas Leszozynski al Poloniei⁵⁵.

Probabil că necesitatea de monede divizionare locale a fost desigur mare⁵⁶, dar acaparatorii ei, în special toti intermediarii comerciali dintre nord-vest și sud-est, detineau o cantitate prea mică din monedele emisiunii lui Dabija-Vodă. Nu e de mirare deci că se accepta, mai degrabă, moneda de Riga, recunoscută în mod tradițional, sau altele. Nevoia de monedă locală pare de a-cea, privită în perspectivă, ca singurul motiv pentru emisiunea monetară de la Suceava.

2. Privind acum din alt unghi, imprimarea trebuie considerată ca o falsificare conștientă și constituie o etapă în lupte politică, militară și economică, dintre Suedia și Polonia în sec. al XVII-lea. Înțenția răuvoitoare era să discreditze monedele emise de Riga și să sfarme puternica poziție a acesteia ca mediator în comerțul dintre Europa de vest și de est⁵⁷. În același timp însemna și un cîștiug personal, deloc de disprețuit⁵⁸. Conducător-

rii Poloniei erau, în mod clar, personal angajați în baterea monedelor și în tranzacțiile următoare⁵⁹. Aceasta este teza de căpetenie a lui Platbärzdis și, ea pare destul de plauzibilă. Se presupune că ar fi existat o animozitate personală, de ordin politic sau economic, din partea lui Dabija față de Suedia, sau, în orice caz, față de Riga. Dabija-Vodă, atunci profund interesat de propriul său cîștiig economic, a funcționat fie ca un simplu instrument la dispoziția conducerii Poloniei, fie că a fost în complicitate cu aceasta⁶⁰. Este greu să discernem măcar un mic motiv posibil de animozitate din partea lui Dabija față de Suedia, sau de posesiunile acesteia, în măsura în care el, în general, cunoștea vreuna din acestea. Mai degrabă, în acest caz, politica suedeză agresivă față de Polonia se potrivea cu a lui proprie. Gîngurile lui Carol X Gustav adresate, în toamna lui 1656, pe canale diplomatice către "gospodarii de peste Moldova" și "Valahia"⁶¹, ca de altfel și interasul suedez manifestat față de voievodul Gheorghe Stefan în 1658, au fost fenomene relativ izolate, și nu su putut să fi motivat vreo teamă de amestec sudeză în interesele lui Dabija, sau ale Moldovei⁶².

Din punctul de vedere al Poloniei, imaginea era bineînteleasă alta. Baterea de monede nu avusese loc pe teritoriul polonez și nici măcar pe un teritoriu controlat de Polonia, dar se pare că aceasta i-a lovit în primul rînd pe poloni însăși. Tabrea relatează⁶³ că această inițiativă a provocat un "adevărat dezastru", ceea ce i-a obligat pe poloni ca, în modul cel mai drastic și pe toate căile posibile, să impiedice introducerea acestor monede în țara lor⁶⁴. Efectul secundar, adică prejudiciile aduse Rigăi și Suediei, a fost binevenit și favorabil pentru Polonia. Totuși, este cel mai puțin posibil ca acest efect să fi constituit un scop primar conștient, numai din partea Poloniei, chiar în cazul în care în general vorbind, ar fi existat posibilitatea ca emisiunea de monede de la Suceava să fi fost inspirată și dirijată de Polonia. Teoretic este, desigur, posibil ca anumite cercuri polone să-l fi folosit pe Dabija ca instrument, prin intermediul lui Boratini, pentru baterea de monede îndrepitată împotriva Suediei. Dar atunci, trebuie să fi fost vorba de o speculație polonă extrem de nesigură, deoarece este foarte greu să vezi un scop politic polon clar în spatele emiterii acestor monede din Suceava. În sfîrșit Boratini, prin strînsele sale legături cu Polonia, cu contribuția sa activă la lupta împotriva invaziei suedeze și prin profitul său personal de netăgăduit, poate că a avut un alt punct de vedere asupra acestei chestiuni. Patriotismul său polonez era remarcabil. Totuși, această figură de Renaștere tîrzie, cu nuanță sa de Leonardo da Vinci, lasă impresia că era mai degrabă condus de pro-

priul său cîștig, decît de un idealism aerian. Acest amănuț este foarte bine clarificat da cercetările lui Mikołaj Majczyk. Alături de Dabija, Boratini apare, în mod categoric, ca persoana principală. Inteligența sa, experiența vastă și orizontul său larg, au fost bine contrabaleșate de puterea locală princiară a șiretului Dabija, și de sentimentul ereditar de superioaritate față de un străin parvenit. Că cineva dintre ei să ar fi simțit inspirat de politica externă poloneză, sau ar fi urmărit un interes polonez, pare în întregime de necrezut. De asemenea, nu s-a prezentat nici o doavadă concludentă, cum că guvernul din Polonia ar fi fost angajat în emiterea monedelor de la Suceava⁶⁵.

3. O a treie alternativă ar fi că, emiterea de monede false este și trebuie să fie un răspuns, o revanșă la măsurile similare suedeze privind monedele poloneze. Desigur, Platbärzdīs constată că "o astfel de activitate culpabilă din partea Suediei este necunoscută"⁶⁶. În același timp, el face, totuși, referire la faptul că suedezi din Elbing și Livonia au bătut monede de proastă calitate, asemănătoare ca formă exterioară cu cele poloneze și care au inundat Polonia⁶⁷. Dar nu există motive pentru a considera această imprimare drept o batere de monede false.

Din nou este vorba de o întrebare semantică. Si chiar dacă din partea sudeză să ar fi făcut cineva vinovat de falsificare de monede, polonii tot nu ar fi fost încințați să răspundă cu o revanșă într-o asemenea formă. Dar aceasta se putea petrece, mult mai bine, dacă nu era vorba de Polonia însăși, ci prin introducerea în joc a lui Dabija și cu implicarea momentului de nesiguranță următor și cu inevitabilele cheltuieli următoare. De aceea, presupunerile lui Platbärzdīs nu lămuresc prea mult scopul monedelor false imprimate la Suceava. Revanșa, ca motiv primar, pare la fel de improbabilă, ca și justificarea, expusă mai sus, la punctul doi. Aceasta din același motiv, dar cu sublinierea deosebită a riscurilor ce le implica distribuirea inițială, necesară, pe teritoriu polonez.

4.. Capitolul lui Platbärzdīs, privind motivele care au determinat baterea de monede false la Suceava, se termină cu o teorie despre discriminarea intenționată a șilingilor din Riga. Activitatea de căpetenie a lui Boratini a fost desfășurată în Polonia. Acolo el a început imprimarea de șilingi polonezi de aramă, conform hotărârii din 1659 a comisiei monetare polone. Aceste monede au trezit o rezistență violentă din partea poporului polonez, care a refuzat să le accepte. "Este plauzibil că ci-

neva - poate însuși Boratini - să fi descoperit un proiect, prin care obstacolul în calea succesului șilingilor de aramă, (șilingi de Riga), să fie îndepărtat. Pentru aceasta există un singur mijloc: discreditarea faimoșilor șilingi din Riga. Acest scop se putea atinge printr-un singur fel: falsificarea în masă a acestora⁶⁸. Prin această măsură se poate ajunge la același efect ca acela expus la punctul al doilea - adică desființarea, pentru totdeauna, a influenței șilingilor de Riga în Lituania și Polonia. Bănuiala că intenția a fost îndepărtată, în mod exclusiv, împotriva șilingilor de Riga poate fi înălăturată prin faptul că s-au amis de asemenea, deși în număr mai mic, și șilingi falsi lituanieni, brandenburghezi și polonezi. Dar ipoteza despre un sprijin pentru șilingii de aramă polonezi, bătuți de Boratini, prin falsele monede de la Suceava, ale aceluiași Boratini, pare atât de ilogică cât și fabuloasă, încât se năruie împreună cu aspectele expuse la punctele doi și trei.

5. În sfîrșit, vom înfățișa o părere care se poate spune că este cea mai apropiată de punctul de vedere românesc asupra problemei. Moneda lui Dabija nu avea curs în altă parte decât în interiorul Moldovei. Dar chiar și acolo nu era recunoscută decât într-o măsură restrânsă și constituia, mai degrabă, o căutare a lui Dabija de prestigiu personal și de apărare națională⁶⁹. Poate că aceste monede nu reprezentau decât un tip monetar de probă⁷⁰. Noua tehnică a lui Boratini a sprijinit scopul lui Dabija de a produce numitele monede de Riga și Livland, pe de o parte, dar și a celor de Lituania și Brandenburg, pe de altă parte⁷¹. Prin această măsură, pentru moment, valuta proprie nu era subminată direct⁷². Într-o perspectivă mai largă însă, efectul devenea cel puțin la fel de pustiitor atât pentru Moldova, cât și pentru Polonia⁷³.

Această părere, redată sumar, este indiscutabil mai le îndemînă și, în plus, pare logic acceptabilă, mai ales în perspectivă în care s-a discutat. De aceea, merită să fie analizată mai în detaliu. Dabija-Vodă avea nevoie de bani gheata, fie că aceștia erau destinați plății tributului către Inalta Poartă, fie procurării de arme⁷⁴, explicatie care nu trebuie lămurită în mod expres. În Moldova se găsea valută străină, într-o mare varietate de specii monetare, între care șilingul de Riga juca un oarecare rol. Dabija a căutat mai întîi să-și imprime propriile sale semne de valori. Emisiunea, pe de o parte, a fost destinată plății cheltuielilor, pe de altă parte schimburilor necesare în cadrul tranzitului de mărfuri și a comerțului cu străinătatea, schimb în care, în general, nu a fost acceptată. Activitatea lui Boratini în Polonia vecină, după toate probabilitățile, să-l fi atras pe -

Dabija. Din care parte a venit inițiativa de colaborare între ei, este mai puțin important pentru contextul problemei în discuție⁷⁵. De asemenea este mai puțin important de a stabili cui i-a venit ideea de a prezenta tipuri de monede străine. După Platbärzdis, cel mai probabil este vorba de Boratini. În acest context trebuie notat, o dată în plus, că deja înainte de suirea lui Dabija pe tron a avut loc o oarecare producție de monede false, destinate Poloniei⁷⁶. Ar fi fost mai surprinzător dacă Moldova nu s-ar fi asociat cu acei vecini la care se petrecneau asemenea lucruri. Tabrea precizează că monedele poloneze se falsificau în Moldova deja sub domnia lui Stefăniță Vodă (1517-1527)⁷⁷. Nu există nici un document care să stabilească exact momentul cînd s-a reluat activitatea la monetăria de la Suceava, sau cînd aceasta a început⁷⁸. Stoide⁷⁹ împarte activitatea de acolo în trei perioade cu următoarea cronologie: prima perioadă a durat din aianuarie pînă în septembrie 1662, cînd la monetărie au lucrat "maistri argintari" locali, cum ar fi Ianache Zlătarul sau Bănarul, fiul meșterului argintar Gheorghita Argintarul, sub directa conducere a vîstierului Ghinea⁸⁰. La o revizie din septembrie 1662, s-au constatat incordanțe în socotelele monetăriei. Ghinea a fost îndepărtat, iar Ianache a fugit peste graniță. Aceștia au fost înlocuiți de Boratini. A doua perioadă a înținut din septembrie/decembrie 1662, cînd Boratini a venit la conducerea activității de la Suceava, pînă la mijlocul anului 1663, cînd acesta a părăsit Moldova. A treia perioadă începe din momentul plecării lui Boratini, cînd Dabija-Vodă îl rechiamă pe Ianache. Activitatea monetăriei a continuat sub Ianache și alți specialiști, dintre care cei mai cunoscuți sunt Alexandru "bănar domnesc", (cca. 1670) și, ceva mai tîrziu, Vasile bănarul, pe atunci probabil la Iași.

Se pune întrebarea⁸¹, de ce s-a reluat imprimarea de monede tocmai la Suceava și nu la Iași, oraș care devinise capitala Moldovei la începutul sec. al XVII-lea, și unde, de asemenea, în mod cert, s-au bătut monede⁸². Oare activitatea nu trebuia să fie sesizată, era necesar să aibă loc în secret? Acest lucru era favorizat de poziția Sucevei, care devenise acum mai marginalizată, avea o cete puternic împrejmuită, și în plus, era mai aproape de granița poloneză? Moisil⁸³ nu ezită să desemneze activitatea din Suceava ca "frauduloasă". Si Stoide se asociază acestei păreri, cel puțin în ceea ce privește anumite părți ale activității⁸⁴. Existau deci motive suficiente pentru a se sustrage luminii publicității. Explicația este, după cercetătorii români, destul de simplă: Suceava a fost, din totdeauna, locul unde s-a bătut monedă moldove-

nească. Se aflau încă acolo, poate, părți din materialele ce fuseseră folosite anterior, la băterea monedelor, în acel loc. Poate joacă un rol aici întrebarea, dacă Dabija Vodă a avut într-adevăr permisiunea suzeranului său, sultanul, de a bate monedă. Totuși, acest lucru apare nesigur și este, după opinia cercetătorilor români, mai puțin relevant. Permișuna trebuie să se afle în concordanță cu limitele înseși ale suzeranității otomane din Moldova. Atât Molsil⁸⁵ cît și Wahlstedt⁸⁶ sunt de părere că a existat un drept monetar. Platbärzdis subliniază, în schimb, dependența față de Polonia. El consacră un capitol special⁸⁷ problemei controversiei considerării drept fals monetar a emisiunilor de la Suceava. În polemică, printre alții, cu Wahlstedt⁸⁸, el consideră că această calificare trebuie să fie folosită. Mai mult chiar, el caracterizează această imprimare drept "cea mai mare falsificare monetară pe care o cunoaște istoria banilor"⁸⁹. Alți autori folosesc alternativ, cînd termenul de "falsificare de monede", cînd "măsluire", în același context. Poate trebuie o oarecare prudentă în alegerea cuvintului acuzator. Termenul de "măsluire", ca de altfel și cel de "falsificarea de bani" cer, pe lîngă aspecte numismatice, cum s-a mai amintit, și implicații juridice. Cu cea mai mare probabilitate, nici Dabija și nici Boratini nu au avut nici caa mai mică ideea că el ar putea să fie acuzați de o fraudă intentionată, împotriva unei interdicții care nici măcar nu exista, și anume aceea de a nu fabrica în Moldova monedă străină, cu atît mai mult cu cît această monedă era recunoscută în tranzacțiile comerciale, sau poate să se răspîndească în părțile cele mai apropiate, adică în Polonia⁹⁰, în Riga și în Suedia, unde încă nu era cunoscut acest delict.

Nu este complet exclus, desigur, așa cum mai ales Platbärzdis a încercat să o dovedească⁹¹, faptul că înalte interese particulare poioane au fost implicate la Suceava. Avînd însă în vedere constelația politică de atunci, probabilitatea nu este totuși prea mare. Pentru răspîndirea monedelor în Polonia, s-ar putea foarte bine ca Boratini și Dabija să fi colaborat cu anumite cercuri de acolo. Platbärzdis se arată mereu foarte suspicios față de poloni. El pune un accent special pe întrebarea, de ce Boratini a fost tot timpul în grădile conducerii polone, chiar după 1662, cînd se posedau cunoștințe depline despre monedele de la Suceava⁹². Răspunsul ar fi trebuit să fie încă "în spatele falsificării de bani din Moldova stă guvernul polon"⁹³. Aducerea de dovezi continuă. Astfel, în anul 1667 Polonia se plînge la înalta Poartă că domnul Moldovei, Iliaș Alexandru (1666-1668), a permis

baterea de monede cu atributele suveranității polone. Din această afirmație Pletbärzdis⁹⁴, și alții, vor să deducă faptul că, pînă stunci Polonia tolerase baterea în Suceava a șilingilor "polonezi", (după Pletbärzdis, a celor lituanieni). Cercetătorii români⁹⁵ citează ca surse originale două note ale contelui austriac Franz-Ulrich Kinski: prima, din 22 martie 1668, din timpul misiunii acestuia în Polonia (1663-1668), a doua, din 1671, din care se aminteste numai că plîngerea a fost prezentată în anul 1667, dar nu și faptul că aceasta ar fi fost expusă atunci pentru prima dată. Se crede însă că nu există nici o dovedă sigură, că polonii nu și-ar fi prezentat protes-tul lor turcilor încă mai înainte. Trebuie însă luat în considerație faptul că relațiile dintre Polonia și Turcia la începutul anilor 1660, nu erau în măsură să încurajeze reclamațiile diplomatice dintre ele. La aceasta se adaugă faptul, pe care îl considerăm esențial, că Polonia era greu angajată în războiul cu Rusia pînă la pacea de la Androssova din 1667, cînd a trebuit să cedeze acesteia Ucraina de la est de Nipru. Noi considerăm însă că este necesar să fie luate în considerație atît conjunctura istorică, cît și noile motive ale polonilor, apărute imediat după încheierea păcii. Aceștia căutau acum să-și consolideze granița din sud-est și, prin aceasta să-și apere de asemenea propriile interese în Moldova; cu atît mai mult cu cît, încă din 1672, evoluția situației politice ducea o nouă confruntare militară cu Inalta Poartă.

In concluzie, dacă rezumăm întreaga argumentație de pînă acum, reiese următoarea imagine a motivării imprimării monedelor de la Suceava. Dabla-Vodă ocupă în anul 1661 tronul Moldovei, deci al unei țări care, timp de trei sute de ani, se luptase din greu pentru independență sa, cu toți vecinii săi cei mai apropiati. Polonia, care încă de la mijlocul sec. al XV-lea căutase să pătrundă în această țară dar pierduse inițiativa, s-a complicat în noi lupte pentru Moldova; acestea au durat, în mare parte, pînă la sfîrșitul sec. al XVI-lea. Tătarii au amenințat și ei țara, nu mai tîrziu de 1659⁹⁶, iar în următorii ani, Transilvania a determinat Moldova să ia atitudine activă, politică și militară, atît față de Polonia cît și față de Turcia. Lupta Habsburgilor împotriva turcilor, pentru influență în Ungaria, a atins în mare măsură și Moldova. Pe de altă parte și planurile Transilvaniei, privind Ungaria și Suedia (cu care, casa princieră protestantă din Transilvania era înalianță sau căuta), au afectat de asemenea Moldova.

In tot cursul sec. al XVII-lea, cu scurte intervale, turci au numit sau destituit pe voievozii moldoveni unul după altul. Uneori figurau în același timp doi

voievozi, cu sprijin din locuri diferite, din afara Moldovei. După înăsprirea controlului otoman în Transilvania, în urma morții lui Gheorghe II Rakoczi în 1660, precum și datorită greutăților economice și militare ale Poloniei în conflictul cu rușii, regimul turcesc s-a înrăutătit în Moldova. După urcarea pe tron Dabija a căutat, pe cît era posibil, să apere neatîrnarea țării și, înainte de toate, propria sa mișcare liberă. În același timp el a trebuit să arate acea supunere pe care înalta Poartă o aștepta. Aceasta cerea tributuri căre constau mai ales din bani, cît și din sprijin militar. Acești bani lichizi trebuiau procurati neapărat, într-un mod oarecare.

Războaiele Poloniei cu sudezii, rușii, cazaci și turci au adus un haos în economie, iar speculațiile bănești de pe piața polonă au devenit, pentru țările vecine, afaceri foarte avantajoase. Tendințe în acest sens pot fi remarcate încă de la jumătatea sec. al XVII-lea. Odată cu producerea de către Boratini a monedelor de aramă, dezastruл atinge punctul său culminant. Este de văzut un scop politic important în imprimarea de monede, din anul 1660, cu o calitate din ce în ce mai proastă. De fapt aceasta se îndrepta, în primul rînd, împotriva interesului național polonez. Cît privește imprimarea de la Suceava, scopul principal este evident un cîștiug economic particular.

Pînă unde acest scop de falsificare monetară se ridică pe scară fraudei, este nesigur. Pot exista mai multe trepte pe același plan, care ar putea schița următorul lanț motivational:

- lipsa mijloacelor de plată, în special monedă de schimb, (divizionară, de mică valoare);
- necesitatea ca, într-o situație militară labilă dintre Turcia și partea Habsburgo-Polonă, tributul să fie plătit în bani (plată care, pentru capricioșii turci, trebuia să fie efectuată în altă valută, mai acceptabilă)⁹⁷;
- tendința românească tradițională ca într-o formă oarecare, chiar dacă numai simbolică, să apere identitatea proprie a țării și a stăpînirii locale;
- greutatea de a emite monedă proprie, recunoscută înăuntrul și în afara Moldovei;
- ieșirea din impas, care se oferea prin noua tehnică a lui Boratini; situația internă din Polonia a făcut posibilă pentru Dabija valorificarea din plin a acestei tehnici, sub directa conducere a lui Boratini în suși;
- cîștiugul propriu printr-o afacere lucrativă a timpului.

Acest raționament ar aseza baterea monedelor de la Suceava într-un context istoric, economic și geografic, care face înțelegerea ei mai ușoră, decît speculațiile asu-

pră diverselor scopuri nedокументate, care, încă din stadiul de planificare trebuiau să fi apărut ca foarte îndoielnice și chiar nerentabile pentru părțile implicate. Un oarecare rol, mai periferic, au jucat și alte circumstanțe, și anume: interesul de cîștiig personal, chiar din partea unor înalte cercuri poloneze, împotriva binelui general național; ranchiună personală împotriva suedeziilor, din partea lui Boratini dacă nu chiar și a lui Dabija-Vodă, deși într-o măsură neînsemnată; faptul că Boratini a început să fie tratat brusc drept patriot polonez, în timp ce acesta, prin înseși acțiunile sale, a rămas atât de italian; binevenitul efect secundar, stimulator, în Polonia, al circulației șilingilor de Riga. Dar nici una din aceste circumstanțe nu a avut vreo semnificație decisivă.

Ca încheiere, numai o pioasă dorință. Cu toate că Polonia, la fel ca altă țări vecine, a exercitat, totuși, în anumite perioade unele forme de control asupra Moldovei, acestea însă nu s-au extins niciodată pe terenul limbii, sau al încorporării efective. Să ne fie permis, pentru aceea, să nu fim constrinși a vedea vreodată vreo ortografie polonă în atît de româneasca Suceavă.

N O T E

- x Studiul face parte dintr-un ciclu mai larg de lucrări ale autorului, fost ambasador al Suediei în România în perioada 1979-1983, intitulat "Pe făgașul vechilor relații româno-suedeze" (vezi BOR, 1-2/1982, p.162 și urm.)
- 1. B.Ahlström, I.Almer, K.Jensson, Sveriges Besittnings-smynt. Andra upplagan (Emisiunile monetare ale Suediei. Ediția a II-a), Stockholm, 1980, pp. 202-205.
- 2. Pe atunci stabilit la București, am putut, cu ajutorul doamnei Constanța Stirbu, specialist numismat, șefă Cabinetului Numismatic al Muzeului Național de Istorie, să am acces rapid la literatura românească de specialitate. Am luat contact apoi cu primul intendent de la Cabinetul Numismatic Regal din Stockholm, Lars O Lagerqvist, și colecțiile de acolo. Prin bunăvoiea acestuia și a directorului sectiei de la Departamentul de externe, Staffan Runestam, am putut consulta lucrările lui Aleksandros Platbärzdis (Die königlich schwedische Münze in Livland. Das Münzwesen 1621-1710 - (Sistemul monetar 1621-1710. Emisiunile regale suedeze în Livonia), 1968, Stockholm și Axel Wahlstedt (Om svensk-baltiska solidi, praglade i Suczawa - Despre soliziile suedezo-baltici bătuți la Su-

ceava-, Numismatiska medelanden, 23, Stockholm, 1928). De asemenea, doamna Maria Alice Botez, din Bucureşti, mi-a furnizat preţioase informaţii. Traducerea românească a prezentului studiu a devenit posibilă grătie competenţei şi egalei bunăvoiinţe a prof. dr. Alexandru Ciurea şi a dr. Teodor Dosoftei din Bucureşti. Exprim aici tuturor celor menţionati, români şi sudezi, întreaga mea recunoştinţă pentru Îndatoritorul ajutor ce mi-au acordat cu atită bunăvoiinţă.

- 3 V.Cucu, M.Stefan, România, ghid-atlas al monumentelor istorice, Bucureşti, 1979, p. 428.
4 O.Luchian, G.Buzdugan, C.C.Oprescu, MBR, Bucureşti, 1977, pp. 7 și 43.
5 Cuvîntul "Schela" este în relaţie cu latinul tardiv sclavus (rob, sclav) şi a fost folosit primordial de bulgari şi sîrbi. (Colectivul de redacţie, cu permisiunea autorului, face corecţura necesară: termenul vine într-adevăr de la latinul tardiv sclavus, dar semnificaţia este aceea de slav sudic, respectiv bulgari şi sîrbi. Termenul s-a extins şi asupra cartierelor locuite de aceştia, cartiere ne-gustoreşti).
6 MDE, ed. a II-a, Bucureşti, 1978, p. 1738.
7 B.Ahlström, I.Amler.K.Jonsson, op.cit., p.202.
8 Al. Platbärzdis, op. cit., p. 273.
9. H.E.Sköld, Valahli pe pietrele runice din sec. al XI-lea. Suedezii şi creştinismul răsăritean, BOR, 1-2/1982, p. 162.
10 C.Wibling, Sveriges förhalande till Siebenbürgen 1623-1648, (Poziţia Suediei faţă de Transilvania 1623-1648), Lund, 1890, p.3, nota 11.
11 C.Wibling, op. cit., p.7.
12 A.Wahlstedt, op.cit., p. 101, nota 1.
13 I.Tabrea, Originea şi activitatea monetăriei lui Dabija-Vodă din Suceava, CNA, 13, 1938, p.82, nota 65.
14 Al.Platbärzdis, op.cit., p.287; vezi şi R. Ceplite, Laika no 1621 lidz 1701 Gadam Riga Kalta sîknaude un tas apgroziba, (Monedele mărunte emise la Riga în perioada 1621-1701 şi circulaţia lor), Numismatica, Riga, 1968, p. 148.
15 Al.Platbärzdis, op.cit., p. 285.
16 MDE, op.cit., p.1495, 1576 şi 1749.
17 Grand Larousse Encyclopédique, vol. 8, Paris, 1963, p. 623.
18 C.Wibling, op.cit.; idem, Carl X Gustaf och Georg Rakoczy II, (Carol al X-lea Gustav şi Gheorghe II Rakoczi), Lund, 1891.

- 19 Constanța Stirbu, Effigies conventionnelles et effigies-portraits dans l'art monétaire de la Valachie et de la Moldavie, du XIVe au XVIIIe siècle, La numismatique, source de l'histoire, de l'art et de l'histoire des idées, Bucarest, 1980, p. 80.
- 20 A.Wahlstedt, op.cit., p. 96.
- 21 Ibidem.
- 22 Ibidem.
- 23 Constanța Stirbu, op.cit., p.78
- 24 Const.Moisil, Bănăria lui Dabija-Vodă, BSNR,12,1915, p. 59; Constanța Stirbu, op.cit., p.79; A.Wahlstedt, op.cit., p.96.
- 25 Const.Moisil, op.cit., p.54
- 26 Constanța Stirbu, op.cit., p.79.
- 27 I.Tabrea, op.cit., p.73; Const.Moisil, op.cit.,p.53; vezi și E.Hutten-Czapski, Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, Graz,1957,vol. I-II, p. 379, tab. III.
- 28 I.Tabrea, loc. cit.; Const. Moisil, loc.cit.
- 29 Const. Moisil, op.cit., p.57.
- 30 Ibidem, p. 58.
- 31 Ibidem, p.53; I.Tabrea, op.cit., p.73.
- 32 Al.Platbärzdis, op.cit., p. 276.
- 33 Const.Moisil, op.cit., p.65.
- 34 I.Tabrea, op.cit., p.75: "Suedezil au bătut, în monetăriile de acolo, cantități mari de șelăi falși care au invadat toată Polonia și au pătruns pînă în Ungaria, Raguza și Moldova".
- 35 A.Mikołajczyk, Rewcja rachunków T.L. Boratyniego 1661 i 1662, (Procesele lui T.L.Boratini din anii 1661 și 1662), Polish numismatic News, 3, Warszawa, 1979, p. 67.
- 36 E.Hutten-Czapski, op.cit., p.251; vezi și A. Mikołajczyk, op.cit., p. 60
- 37 I.Tabrea, op.cit., p.78; A.Mikołajczyk, loc.cit., dă anul 1617, care, la prima vedere, apare mai probabil.
- 38 Constanța Stirbu, op.cit., p. 80.
- 39 A.Mikołajczyk, făcînd analiza titlului metalului, întărește în întregime ipoteza lui Tabrea.
- 40 I.Tabrea, op.cit., p.80; A.Mikołajczyk, op.cit.,pp. 60-61; O.Ilieșcu, Solidi Valachici vulgo Dumnicze, SCN, 3, 1960, p. 315.
- 41 Al.Platbärzdis, op.cit., p. 285; I.Tabrea, op.cit., p.81; A.Mikołajczyk, dă anul 1681.
- 42 Fotografiile ce se publică aici pentru prima dată, au fost făcute de doamna Constanța Stirbu (vezi foto 2 și 3).

- 43 Al.Platbärzdis, op.cit., p. 281.
44 C.A.Stoide, Insemnări despre meșterii și bănăria lui Eustatie Dabija vodă, AIA, 1, 1964, p. 146.
45 Const. Moisil, op.cit., p.62.
46 Al.Platbärzdis, op.cit., p. 282.
47 Const.Moisil, op.cit.,p. 59.
48 C.A.Stoide, op.cit., p. 145.
49 Constanța Stirbu, op.cit., p. 81.
50 C.A.Stoide, op.cit., p. 151, nota 48.
51 A.Wahlstedt, op.cit., p. 100.
52 Al.Platbärzdis, op.cit.,pp.282-283.
53 Ibidem, p. 280; I.Tabrea, op.cit., p. 85.
54 I.Tabrea, op.cit.,pp.82-83 și 86; Const.Moisil, op.cit., p. 58
55 O.Ilieșcu, op.cit., p. 312.
56 Aceasta a reieșit clar și a fost accentuată în con vorbirile mele cu specialiștii români.
57 Al.Platbärzdis, op.cit.,pp. 278 și 285.
58 Ibidem, p. 280.
59 Ibidem,pp. 284-286; B.Ahlström, I.Almer, K. Jonsson, op.cit., p. 202.
60 Al. Platbärzdis, op.cit., pp. 281-282.
61 C.Wibling, Carl X Gustav och Georg Rakoczy II, (Carol al X-lea Gustav și Gheorghe II. Rakoczy), Lund, 1891, p. 31.
62 Cu privire la nemotivatul profit pentru partea turcă din partea puterii suedeze, vezi ibidem, p. 60.
63 I.Tabrea, op.cit., p. 71.
64 Const.Moisil, op.cit.,pp.58,60 și 62.
65 Vezi Al.Platbärzdis, op.cit.,pp. 285-286.
66 Ibidem, p. 283.
67 I.Tabrea, op.cit., p. 75; A.Mikołajczyk, op.cit., p. 67.
68. Al. Platbärzdis, op.cit., p. 285.
69 Ibidem,pp. 280 și 283; I.Tabrea, op.cit., p. 85;C.A. Stoide, op.cit., p. 152.
70 Const. Moisil, op. cit., p. 69.
71 I.Tabrea, op.cit., p. 71.
72 Vezi în ceea ce privește Polonia Al.Platbärzdis, op.cit. p. 285; ibidem, p. 294, raportându-se la Moldova.
73 C.A.Stoide, op.cit., p. 151.
74 Ibidem, p. 152; I.Tabrea, op.cit., p. 85.
75 Al.Platbärzdis, op.cit.,pp. 281-282.
76 Const.Moisil, op.cit.,pp. 65-66; C.A.Stoide,op.cit., p. 151, nota 48.
77 I.Tabrea, op.cit., p. 93, nota 69; O.Ilieșcu, op.cit., p. 312.

- 78 I.Tabrea, op.cit., p. 84.
 79 C.A.Stoide, op.cit., p.153.
 80 I.Tabrea, op.cit., p. 69
 81 Const. Moisil, op.cit., p. 66 și urm.
 82 C.A.Stoide, op.cit., p. 148.
 83 Const.Moisil, op.cit., p.62.
 84 C.A.Stoide, op.cit.,pp. 145 și 147.
 85 Const.Moisil, op.cit., p. 61.
 86 A.Wahlstedt, op.cit.,pp. 68 și 99.
 87 Al.Platbärzdis, op.cit.,pp. 286-288.
 88 Ibidem,p. 100.
 89. Ibidem, p.294.
 90. Referitoare la instrucțiunile polone din 8 oct. 1664
     cu interdicția introducerii în Polonia a șilingilor
     din Moldova, vezi Al.Platbärzdis, op.cit.,p.279-286.
 91 Ibidem,pp. 285-286.
 92 Vezi în acest sens P.P.Panaiteescu, Date noi despre
     falsificări de monede polone în Moldova, BSNR,37-38,
     1933-1934, p. 129; O.Ilieșcu, op.cit.,Pp. 315-316.
 93 Al.Platbärzdis, op.cit.,Pp. 284-285.
 94 Ibidem, p. 286.
 95 Const.Moisil, op.cit., p.60: I.Tabrea, op.cit.,p.87,
     nota 76; O.Ilieșcu, op.cit., p. 316.
 96 Const.Moisil, op.cit., p. 69.
 97 C.A.Stoide, op.cit., p. 152.
     Pentru redactarea materialului de față au mai fost
     consultate și următoarele lucrări:
         - O.Ilieșcu, Din nou despre solidi valachici vulgo
             dumnicze, SCN, 6, 1975, Pp. 259-261;
         - A.Otetea și alții, Istoria poporului român, Bu-
             carești, 1970;
         - Eugenia Păpușoi, Un tezaur monetar din sec. al
             XVII-lea descoperit la Tecuci, aflat în colecțiile Muze-
             ului din Bîrlad. Anuarul muzeului județean Vaslui, 2,Vas-
             lui, 1980,pp. 283-292;
         - G.Sion, Monete suedeze falsificate în monetaria
             din Suceava, BSNR, 11, 1914, pp. 49-55.

L'ACTIVITE DE LA MONNAIE DE SUCEAVA AU TEMP DE DABIJA-VODA

Résumé

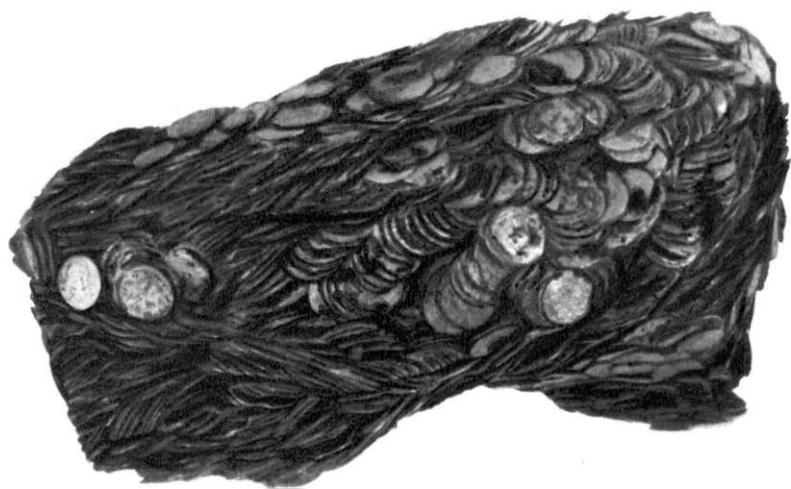
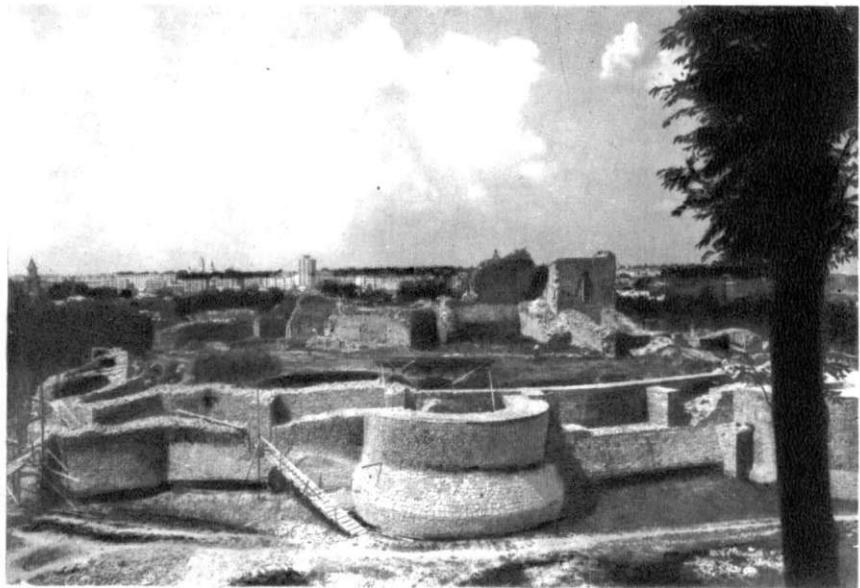
L'histoïre des "solidi", monnaie des Pays Baltes, à
 l'époque appartenant à la Suède, que Dabija-Vodă a fait
 battre par l'italien-polonais Titus Boratini, fameux spé-
 cialiste en la matière, se retrouve maintes fois relatée
 surtout dans la littérature roumaine, polonaise et suédoi-

se.

Le présent article, tout tenant compte des faits relatés dans la littérature mentionnée, se base surtout sur l'histoire de la Moldavie et la situation existante lors de la frappe, quand il discute les différentes théories suscitées par la frappe des monnaies en question. On y analyse en même temps les intentions qui ont conduit Dabija Vodă à faire battre des "solidi". Les motifs seraient:

Falsification de monnaie en des buts délictueux;
Besoin de monnaie divisionnaire locale;
Instrument dans la lutte entre la Suède et la Pologne;

Gains privés;
Retaliolation;
Discrimination intentionnée du schilling de Riga;
Motifs nationaux moldaves ou strictement personnels.
En conclusion, l'auteur pense qu'il est difficile de trouver des motifs primaires politiques à cette frappe de monnaies. De facto, elle serait surtout dirigée contre les intérêts nationaux polonais. Mais il est clair que le but principal est le gain économique privé, même si d'autres motifs, et spécialement celui du manque de monnaie divisionnaire y ont joué un rôle appréciable.

Planșa I - nr. 1: Vedere panoramică a Cetății Suceava.
nr. 2: Tezaur cuprinzînd falsuri Dabija, descoperit la Palatul Culturii din Iași.

A B R E V I E R I

- AAR - Analele Academiei Române, Bucureşti
- AARMSI - Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, Bucureşti
- AHASH - Acta historica Academiae scientiarum Hungaricae, Budapest
- AISC - Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj
- AKM - Arheologikeskala karta Moldavskoi SSR, Chisnau
- AM - Arheologia Moldovei, publicatie a Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol, Iași
- AMN - Acta Musei Napocensis, anuarul Muzeului de Istorie al Transilvaniei, Cluj
- AO - Arhivele Olteniei, Craiova
- ASB - Arhivele Statului Bucureşti
- AUDraiova - Analele Universității Craiova
- BAR - Biblioteca Academiei Române
- BL - Buletin lunar, Biblioteca Academiei Române, Bucureşti
- BMC, II - H. Mattingly, Coins of the Roman Empire in the British Museum, vol. II, Londra, 1930
- BSNR - Buletinul Societății Numismatice Române, Bucureşti
- CDTR - Catalogul documentelor Tării Românești din Arhiva Iсторică Centrală a Statului, Bucureşti
- CH - Coin Hoards, Londra
- CN - Cercetări numismatică, publicatie a Muzeului Național de Istorie a României, Bucureşti
- CNA - Cronica numismatică și arheologică, Bucureşti
- CNBAR - Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei Române, Bucureşti
- Crest. Col. - Creșterea colecțiilor. Caiet selectiv de informare, editat de BAR, Bucureşti
- DIR - Documente privind istoria României, Bucureşti
- DRH - Documenta Romaniae Historica, Bucureşti
- GNM, Sofia - Godisnik na Narodnija Arheologiceski Muzej, Sofia
- IAI, Sofia - Izvestija na Bălgarski arheologiceskja Institut, Sofia

- IL - I. Iordan, P. Gișteanu, D.I.Oancea, Indicătorul localităților din România, București, 1974
- MA - Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis, Piatra Neamț
- MCA - Materiale și cercetări arheologice, București
- M.F.Hendy - M.F.Hendy, Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081-1261, Dumbarton Oaks Studies, vol. 12, Washington, 1969.
- MN - Muzeul Național, publicație a Muzeului Național de Istorie a României, București
- MNA - Muzeul Național de Antichități, București
- MNIR - Muzeul Național de Istorie a României, București
- NC - Numismatic Chronicle, Royal Numismatic Society, Londra
- N.Circ - Numismatic Circular. Spink Son. Ltd. Londra.
- NK - Numismatikal Közlöny, Budapest
- NSb - Numismatický Sborník, Praha
- OR⁴ - D.Tudor, Oltenia română, ed. 4, București, 1978
- Rep. arh. - Repertoriul arheologic (manuscris) Institutul arheologic, București
- RESEE - Revue des études sud-est européennes, București
- RI - Revista istorică, București
- RIC, I - H.Mattingly, E.Sydenham, The Roman Imperial Coinage, vol I, Londra, 1923
- RIR - Revista istorică română, București
- RRH - Revue roumaine d'histoire, București
- SAO - Studia et Acta Orientalia, București
- SCI V (A) - Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București
- SCN - Studii și cercetări de numismatică, București
- SCS, Cluj - Studii de cercetări științifice, Cluj.
- SMIM - Studii și materiale de istorie medie, București.

C U P R I N S

Pag.

OCTAVIAN ILIESCU - Un tezaur de monede geto-dacice redescoperit: Popeşti (Vilcea)....	3
CARMEN MARIA PETOLESCU - Al patrulea tezaur monetar descoperit la Bîrca (judeţul Dolj).....	17
CARMEN MARIA PETOLESCU - Repertoriul numismatic al judeţului Gorj	35
ERNEST OBERLANDER TIRNOVEANU - Cîteva observaţii asupra structurii şi datării unor tezaure bizantine păstrate în colecţia Muzeului Naţional de Istorie a României.....	76
ERNEST OBERLANDER TARNOVEANU - Un tezaur de monede feudale dobrogene din secolul al XVI-lea descoperit la Cernavodă (jud. Constanţa).....	85
GHEORGHE I. CANTACUZINO - O monedă de la Vladislav I Vlaicu	104
CONSTANTA STIRBU, CORNELIU BEDEA - Tezaurul de monede medievale din secolul al XVI-lea de la Scrioaştea, judeţul Teleorman.....	106
KATIUSA CATRINA - Cîteva date despre tezaurul din secolele XIV-XV descoperit la Roşiorii de Vede, jud. Teleorman...	151
CONSTANTA STIRBU, ANA MARIA VELTER, EMIL PAUNESCU - Circulaţia talerilor în sec. XVI - XVII în Tara Românească - problema falsurilor (Tezaurul de la Urziceni, jud. Ialomiţa).....	162
HANS SKÖLD - Activitatea monetăriei de la Suceava în timpul lui Dabija - Vodă.....	189
ABREVIERI	213

S O M M A I R E

Pag.

OCTAVIAN ILIESCU - Un trésor de monnaies gêto-daces redécouvert: Popeşti (Vîlcea).....	3
CARMEN MARIA PETOLESCU - Le quatrième trésor monétaire découvert à Bîrca (dép. de Dolj).....	17
CARMEN MARIA PETOLESCU - Le répertoire numismatique du département de Gorj.....	35
ERNEST OBERLANDER TIRNOVEANU - Quelques observations concernant la structure et la datation des quelques trésor byzantins de la collection du Musée National d'histoire de la Roumanie.	76
ERNEST OBERLANDER TIRNOVEANU - Un trésor de monnaies féodales de la Dobroudja du XIV ^e siècle à Cernavodă, dép. de Constanța.....	85
GHEORGHE I.CANTACUZINO - Une monnaie émise par Vladislav Ier.....	104
CONSTANTA STIRBU, CORNELIU BEDA - Le trésor monétaire du XIV ^e siècle de Scrioastea, dép. de Teleorman.....	106
KATIUSA CATRINA - A propos du trésor du XIV ^e - XV ^e siècle découvert à Rosiorii de Vede, dép. de Teleorman.....	151
CONSTANTA STIRBU, ANA MARIA VELTER, EMIL PAUNESCU - La circulation des talers en Valachie durant les XVI ^e et XVII ^e siècles. Le problème des faux (Le trésor de Urziceni, dép. de Ialomița).....	162
HANS SKÖLD - L'activité de la monnaie de Suceava au temps de Dabija-Vodă.....	189
ABREVIATIONS	213

CONTENTS

	<u>Pag.</u>
OCTAVIAN ILIESCU - A rediscovered hoard of Geto-Dacian coins - Popeşti, Vilcea county.....	3
CARMEN MARIA PETOLESCU - The fourth coin hoard discovered at Bîrca, Dolj county....	17
CARMEN MARIA PETOLESCU - The repertory of coin finds of the Gorj county.....	35
ERNEST OBERLANDER TIRNOVEANU - Some observations concerning the structure and dating of some Byzantine coin hoards kept into the collections of the Romanian National History Museum.....	76
ERNEST OBERLANDER TARNOVEANU - A hoard of medieval Dobrudjan coins of the 14th century discovered at Cernavodă, Constanța county.....	85
GHEORGHE I.CANTACUZINO - A coin issued by Vladislav I Vlaicu.....	104
CONSTANTA STIRBU, CORNELIU BEDEA - The 14thc. medieval coin hoard from Scrioaștea, Teleorman county.....	106
KATIUSA CATRINA - Some considerations about the 14th - 15th c. coin hoard discovered at Roșiorii de Vede, Teleorman county.....	151
CONSTANTA STIRBU, ANA MARIA VELTER, EMIL PAUNESCU - The currency of the thalers in the 14th - 17th c. in Wallachia and the problem of forgeries (Coin hoard from Urziceni, Ialomița county).....	162
HANS SKÖLD - The activity of the Suceava mint during Dabija's reign.....	189
ABBREVIATIONS	213

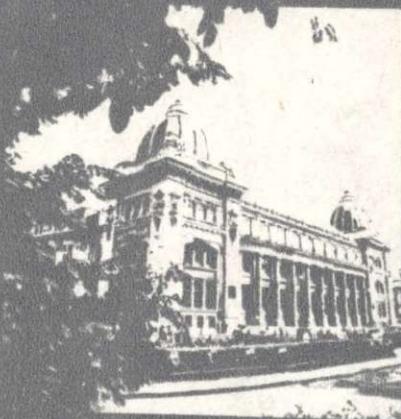

Tipărit la :

INSTITUTUL NATIONAL DE INFORMARE SI DOCUMENTARE
Bucureşti, str.Cosmonauţilor nr.27-29, sector 1

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE

